

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ
ТА ПРИРОДНИЧИХ НАУК»**

(30-31 березня 2018 року)

Харків
2018

УДК 001.8(063)
А 43

Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. Матеріали
А 43 V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків,
30-31 березня 2018 року). – Херсон : Видавництво «Молодий вчений»,
2018. – 188 с.

ISBN 978-617-7640-10-2

У збірнику представлені матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук». Розглядаються загальні питання архітектури та мистецтвознавства, державного управління, культурології, біологічних, географічних, історичних наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.8(063)

ISBN 978-617-7640-10-2

© Колектив авторів, 2018
© Видавництво «Молодий вчений», 2018

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Жиров В.В. АССАМБЛЯЖ ЯК ХУДОЖНЯ ТЕХНІКА У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ.....	8
Кожеков О.В. ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ІМПРЕСІОНІЗМУ Й ЕКСПРЕСІОНІЗМУ	10
Михальчук В.В. УКРАИНСКИЕ КОЛЛЕКЦИОНЕРЫ ЭКСЛИБРИСА: СОБРАНИЯ, ИМЕНА	14
Осадча А.М., Гула Є.П., Мазніченко О.В. ПЕРСПЕКТИВНІ ТРЕНДИ ДИЗАЙНУ ХХІ СТОЛІТТЯ	17
Повар М.О. ОБ'ЄМНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ КИСВА 1960–1980-Х РОКІВ	21
Филиппова О.Н. М. А. ВОЛОШИН – ПОЭТ, ХУДОЖНИК И КРИТИК (1877–1932 ГГ.)	24
Цуркан К.С. КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА ЯК ВИРАЖАЛЬНИЙ ЗАСІБ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТИЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕГЛЯДІВ, ПРАКТИК, ДИПЛОМНИХ ЗАХИСТІВ ТА ВИСТАВОК КАФЕДРИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТИЛЮ ЛНАМ 2017–2018 РР.).....	27

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Приходько В.Д., Григорова Н.В. РІВЕНЬ СТРЕС-ГОРМОНІВ ПРИ ГОСТРОМУ ГАСТРИТІ ТА ВИРАЗКОВІЙ ХВОРОБІ ШЛУНКА	31
Процишина К.В. ФІТОРЕГУЛЮЮЧА АКТИВНІСТЬ ВИДІВ РОСЛИН АДВЕНТИВНОЇ ФРАКЦІЇ УРБАНОФЛОРИ М. ЧЕРКАС	33
Разіна Е.В., Григорова Н.В. ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ II ТИПУ: ПОКАЗНИКИ ПЕРИФЕРИЧНОЇ КРОВІ ПРИ КОМПЕНСОВАНИЙ ТА ДЕКОМПЕНСОВАНИЙ ФОРМАХ.....	36
Ткачук В.С. ОРНІТОФАУНА ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ КРЕМЕНЕЦЬКОГО ГОРБОГІР'Я	39

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гбур З.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	42
Гончаренко К.І. СПЕЦИФІКА МАРКЕТИНГУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	45
Леонова О.О. ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА МЕТОДИ ОЦІНКИ РІВНЯ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	47

Мельник Я.В. ОСВІТНІ РЕФОРМАЦІЇ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	50
Мосора Л.С. ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ.....	54
Ющенко Л.І. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	57

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Голодюк Н.В. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	60
Гураль О.І. АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА КИЇВСЬКОЇ ПРОСВІТИ.....	62
Зварич Р.В. ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У СУДОЧИНСТВІ СТАНИСЛАВІВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА ВНАСЛІДОК ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ В ГОРОДКУ ЯГЕЛЛОНСЬКОМУ	65
Кочерга О.П. СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ОРГАНІВ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ВЛАДИ НА ПОЛТАВЩИНІ В 1941–1943 РОКАХ.....	68
Кушнір О.Р. ЗАТВЕРДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ (ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ 1996 РОКУ).....	71
Мелешко Я.Г. КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКА ОПЕРАЦІЯ – ДРУГИЙ «СТАЛІНГРАД» НА ДНІПРІ	74
Попович В.В. ОПЕРАЦІЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ НА БАЛАКЛІЙСЬКОМУ НАПРЯМКУ (ЛЮТИЙ 1942)	78
Старжець В.І. ПІДПІЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ М. РІВНОГО У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	81

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Данилова В.Є. ПОДІЇ В ЕМПІРИЧНІЙ ДІЙСНОСТІ.....	85
Шершова Т.В. ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛТАВЩИНИ.....	87

МЕДИЧНІ НАУКИ

Базаров М.О.

КОРЕКЦІЯ ЛАКТАЗНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ У ДІТЕЙ ГРУДНОГО ВІКУ
З ПРОЯВАМИ ХАРЧОВОЇ АЛЕРГІЇ..... 91

Корованенко В.В.

ВИЯВЛЕННЯ ДЕФІЦИТУ ЙОДУ У ШКОЛЯРІВ
СТАРШОЇ ШКОЛИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО КОРЕКЦІЇ 93

Макаренко Н.И., Пономарева А.В.

ИНТЕРСТИЦИАЛЬНОЕ ЗАБОЛЕВАНИЕ ЛЕГКИХ –
КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ ИЗ ПРАКТИКИ ПЕДИАТРА 97

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Титаренко М.Ю.

ДЕРЖАВНА ТАЄМНИЦЯ..... 101

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Балута Т.П.

ЛОБІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО
ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА..... 104

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Андрощук О.В.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР 107

Баева К.О.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ОЗАБОЧЕННОСТЬ И САМОЭФФЕКТИВНОСТЬ –
ОСНОВА ПРОЭКОЛОГИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ 110

Герасімова М.М., Ніщук Г.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ..... 113

Зелінська В.А.

ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ..... 117

Кріпак Т.В.

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ
ЯК «ПОБІЧНИЙ ЕФЕКТ» ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА..... 120

Мельник І.М.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ
СУТНІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ..... 123

Перегончук Н.В.

ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ФОРСАЙТ..... 127

Сазонова О.В.

КОРЕКЦІЯ МІЖОСОБИСТІСНОЇ АТРАКЦІЇ
З ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ..... 130

Харайм А.О.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАХОДІВ ПСИХОПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ
ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
ЇХ ДО СКЛАДАННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ132

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Бутенко Є.Ю.

МУТАЦІЙНА МІНЛИВІСТЬ І ТИПИ МУТАЦІЙ.....136

Цигельник К.В., Максименко А.М., Бутенко А.О.

ВПЛИВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ ТА СПОСОБІВ ЇХ ВНЕСЕННЯ
НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СУМІШОК
ОДНОРІЧНИХ КОРМОВИХ КУЛЬТУР138

Шепетюк Л.В.

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ
НА РІВЕНЬ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ141

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Плотнікова А.Д.

ПОНЯТТЯ «ПОРЯДОК ДЕННИЙ»
І ПОЛІВАРІАНТНІСТЬ ЙОГО ТРАКТУВАННЯ143

Юхимець В.С.

ФЕНОМЕН МОДИ ЯК ОБ'ЄКТ FASHION-ЖУРНАЛІСТИКИ:
ОГЛЯД ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ146

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Репета І.В.

СОЦІАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ149

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Брайко В.С.

БЛОЧНА ПЕРЕДАЧА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ.....152

Гаврилко Ю.В.

ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ДО ШИФРУВАННЯ
В КЛАСИЧНІЙ І КВАНТОВІЙ КРИПТОГРАФІЯХ154

Кононенко Є.М.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА WEB-ДОДАТКУ
ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ155

Показной А.О.

СПОСОБИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ СТРУКТУРИ
КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ157

Сахно Н.Г.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВЕЙВЛЕТ-АНАЛИЗА
ДЛЯ АВТОМАТИЗИРОВАННОГО ВЫЯВЛЕНИЯ
ПАТОЛОГИЙ СЕРДЕЧНОГО РИТМА.....159

Смирнов А.С.

АНАЛИЗ СИНТЕЗА ПЕРЕКРЕСТНЫХ РЕГУЛЯТОРОВ
В СТРУКТУРЕ БЕСПЛАТФОРМЕННОЙ ИНЕРЦИАЛЬНОЙ
НАВИГАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ 163

Шыпота Н.А.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОБЛАЧНЫХ СЕРВИСОВ
ПРОГРАММНО-КОНФИГУРИРУЕМЫХ СЕТЕЙ 165

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Зеленський А.Г.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВНІ РІВНЯННЯ ТЕОРІЇ ПЛАСТИН
ДОВІЛЬНОЇ СТАЛОЇ ТОВЩИНИ..... 167

Хаврук В.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ЗЛОЧИННОСТІ
НА МУЛЬТИКОЛІНЕАРНІСТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ
АЛГОРИТМУ ФАРРАРА-ГЛОБЕРА 171

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бурлака І.В.

ПРО НОРМАТИВИ ДЛЯ ЩОРІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ 175

Лукачина А.В.

ПРО ЩОРІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ 178

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Максюта М.Є., Солоділова В.О.

НАЦІОНАЛЬНЕ І СОЦІАЛЬНЕ:
ЛЮДИНОСТВЕРДЖУВАЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНОЇ ЄДНОСТІ 182

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Жиров В.В.

викладач,

Київський університет імені Бориса Грінченка

АССАМБЛЯЖ ЯК ХУДОЖНЯ ТЕХНІКА У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Еволюція європейського образотворчого мистецтва пройшла довгий шлях від «Печерного живопису» (мистецтво розмальовування печер та рухомого каміння характерне для періоду між Палеолітом та Залізною добою) до «Сучасного мистецтва та постмодернізму».

Протягом усього розвитку художники створювали та вдосконалювали техніку і технологію зображувального заради найкращої передачі художнього образу (задуму), та й сам художній образ трансформувався від реалістичного до стилізованого та абстрактного. Цьому сприяв процес цивілізації людства – нові тенденції у світосприйнятті, наукові відкриття, накопичення матеріальних цінностей, винахід нових матеріалів та удосконалення технологій. Наприклад, техніка олійного живопису, що прийшла на зміну темперному живопису на початку XV століття, з'явилась та отримала широке застосування завдяки винаходу олійної фарби нідерландським живописцем Яном ван Ейком.

Але не тільки зміна технічних прийомів у живопису, а й розвиток стилів протягом століть – від ренесансу до класицизму, призвели до всіляких експериментів та трансформацій художнього образу і, як наслідок, появи стилізації та абстракції мистецтві живопису. І ось на зміну класицизму, з його академічним реалізмом, прийшов модернізм з прагненням до умовного та абстрактного. Модернізм не був таким єдиним та неподільним напрямком як його попередники, він поєднав у собі безліч художніх напрямків мистецтва кінця XIX – початку XX століття, що стилістично різнились один одного але прагнули до нових пошуків у мистецтві і це їх гуртувало та поєднувало. Це такі найбільш значних напрямки як імпресіонізм, експресіонізм, неоімпресіонізм і постімпресіонізм, фовізм, кубізм, футуризм та більш пізні абстрактне мистецтво, дадаїзм, сюрреалізм.

Пошуки нової виразності художніх образів художниками куба-футуристами, їх пошуки стилізації умовного та абстрактного, їх, так би мовити, формальні експерименти призвели до виникнення техніки колажу. Колаж, якщо казати про образотворче мистецтво, це такий технічний прийом, що полягає в створенні композицій, як мальовничих так й графічних, шляхом наклеювання на зображальну площину матеріалів, що відрізняються від неї за фактурою або кольором, саме з французької мови слово колаж так й перекладається – Coller – приклеювання. Зазвичай колаж домальовують фарбами або графічними матеріалами. Прийнято вважати, що появі техніки колажу в образотворчому мистецтві треба дякувати видатним художникам кубістам Пабло Пікассо та

Жоржу Браку. Вони чудово використовували техніку колажу у своїх композиціях, в стилі кубізму, десь у 1910–1912 роках.

Але це був ще не ассамбляж. Що ж таке цей ассамбляж? Ассамбляжем, у образотворчому мистецтві, називають техніку, що дуже споріднена колажем, але використовує об'ємні деталі або цілі предмети, які складені на образотворчій площині у композицію. Тобто, на відміну від колажу, використовуються не плоскі матеріали, а такі, що мають певний об'єм. Але також, як й у колажі, допускається домальовування фарбами, або доповнення металом, деревом, тканиною та іншими структурами та фактурами. На початку XX століття техніку ассамбляж дуже успішно використовували художники авангардисти Василь Єрмилов та Володимир Татлін (рис. 3, 4). До речі, роботи Володимира Татліна надихнули німецьких художників-дадаїстів, які сприйняли їх як революцію в мистецтві. Є відома фотографія – на ній Георг Грос та Джон Хертфілд тримають плакат з написом «Мистецтво померло – Хай живе нове машинне мистецтво Татліна!».

А сам Володимир Татлін надихався творчістю Пабло Пікассо та навидь було що відвідав його майстерню у Парижі. Це все говорить про те, що у мистецтві усе пов'язано та впливає одне на одного.

Техніку ассамбляжу іноді помилково називають колажем, але це не одне й те саме. Існує принципова різниця між цими, хоч і спорідненими, але різними техніками. Як вже говорилося – колажі роблять шляхом наклеювання на будь-яку основу предметів і матеріалів, що відрізняються від основи за кольором і фактурою, тобто річ не йде про рельєфність, ці матеріали які клеяться на основу плоскі, це може бути папір або тканина. В ассамбляжі використовується не тільки колір і фактура матеріалу, а і рельєфність предмету його товщина, навіть якщо це шматок листового металу або тонка фанера. Тобто в ассамбляжі, в більшому чи меншому ступені, ми оперуємо рельєфністю. Простіше кажучи колаж – плоский, ассамбляж – рельєфний.

Абстрактна композиція будується на співвідношеннях плям або плоских геометризованих форм, на їх колірному та тональному співвідношеннях. За допомогою абстрагованих побудов художник бажає, звільнившись від рамок реалістичності, виразити те що заховано за баченими формами. Абстрактна композиція взагалі є благодатною темою для застосування, або експериментування з різними рельєфами та фактурами.

Ми вже казали про вплив цивілізаційних процесів на розвиток мистецтва, на жаль, цей вплив може бути й негативним. Сталося так, що прихід до влади тоталітарних режимів у Німеччині та Радянському Союзі призвели до занепаду модернізму та всіх його течій на довгі роки. У Німеччині нацистами модернізм був оголошений «дегенеративним мистецтвом», таким що шкодить існуванню арійської раси, спотворює її величний образ та взагалі сприяє лібералізму, тому він (модернізм) має бути знищеним, а має існувати лише стиль «реалізм» (який би показував усю «велич» націонал-соціалізму). А у Радянському Союзі комуністи звинуватили модернізм (авангард) у «буржуазному націоналізмі» та таким, що шкодить пролетарському інтернаціоналізму та світлим ідеалам

соціалізму і комунізму, і тому з ним (модернізмом-авангардом) завзято боролися насаджуючи єдино прийнятний для комуністів стиль «соцреалізму».

Соцреалізм проіснував майже до розвалу Радянського Союзу та суттєво стримував спроби радянських митців робити щось нове. У Європі справи були краще – нацистський режим було знищено та оспівувати ідеали націонал-соціалізму більш не має було потреби, європейські митці повернулися до творчих пошуків та експериментів.

На закінчення хочемо підмітити, що сучасні культурні течії розкривають широкі можливості для творчості та пошуку нових художніх рішень. Техніка асамбляжу дозволяє художнику зануритися у творчий пошук, використовуючи різні матеріали та предмети створити картину, картину власного бачення світу. В основі творіння твору полягає спроба з речей, що не мають художньої вартості створити художню річ, мистецьку цінність. І коли автору це вдається його предметна композиція стає справжнім арт-шедевром.

Список використаних джерел:

1. Нильссон Нильс Оке. Архаизм и модернизм // Поэзия и живопись: Сборник трудов памяти Н. И. Харджиева / Составление и общая редакция М. Б. Мейлаха и Д. В. Сарабьянова. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 75-82. – ISBN 5-7859-0074-2.
2. Смирна Леся, Хаматов Віктор. Модерне, сучасне і новітнє мистецтво: спроба осмислення понять // Art Ukraine. – 2016. – 01.06.
3. Український авангард 1910 – 1930 років. Альбом. – К.: Мистецтво, 1996.

Кожеков О.В.

професор,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ІМПРЕСІОНІЗМУ Й ЕКСПРЕСІОНІЗМУ

На початку ХХ століття розвиток образотворчого мистецтва України характеризувався стрімким поширенням модерних концепцій і поглядів на творчість. Серед домінуючих на той час стилів і напрямів фахівці, зокрема, виокремлюють імпресіонізм та експресіонізм. Будучи протилежними за своїм лексичним наповненням, ці терміни водночас не були антагоністичними, так саме як і твори образотворчого мистецтва досліджуваного періоду.

У цілому, говорячи про співвідношення імпресіонізму й експресіонізму у вітчизняному образотворчому мистецтві початку минулого століття, слід зазначити наступне.

Імпресіонізм (від французького слова «impression», тобто враження) являв собою напрямок у живописі, що зародився у Франції в 60-х рр. ХІХ століття і розвивався до початку ХХ ст. У подальшому він не припинив свого існування, а еволюціонував у мистецтво постімпресіонізму. Імпресіонізм по суті прийшов

на зміну класичним технікам живопису, розповсюдженим у першій половині XIX століття. Він передавав дійсність, підкреслюючи за допомогою різних технік настрої, атмосферу, легкі переживання й враження. Хронологічно імпресіонізм, на думку більшості дослідників мистецтва, передував експресіонізму, хоча у всіх країнах Європи межа між цими культурними напрямками є досить умовною. Власне сама назва «Імпресіонізм» виникла після виставки 1874 р. у Парижі, де експонувалася картина Моне «Враження. Висхідне сонце» (1872 рік).

Найбільш видатними художниками-імпресіоністами були Сезанн, Дега, Мане, Моне, Піссарро, Ренуар і Сіслей, причому внесок кожного із них у розвиток технік імпресіонізму є по-справжньому унікальним. Зазначені митці висловлювали свій протест відносно умовностей класицизму, романтизму й академізму, намагалися передати художніми засобами красу повсякденної дійсності. Зображення останньої у полотнах імпресіоністів відбувалося за допомогою т.зв. «живої вірогідності», демократичних мотивів, а також фіксації враження від побаченого (власне від цього чинника і походить термін «імпресіонізм»). Найбільш типовою для імпресіоністів темою є пейзаж, однак вони у своїй творчості обирали й багато інших проблематик. В імпресіоністичних пейзажах, що створювалися як правило на відкритому повітрі, простий, буденний мотив насичений рухливим світлом, що вносить у картину відчуття святковості. Крім того, ймовірно уперше в історії живопису імпресіоністи почали звертатися до урбаністичних мотивів.

Імпресіонізм і дотепер лишається одним із популярних художніх стилів (які водночас мають відмінні і різнокореневі від слова «враження» назви). З огляду на свою розповсюдженість у творах українських митців, імпресіоністичні мотиви ще очікують свого комплексного дослідження. Імпресіонізм по суті випередив модерн, ставши його провісником в образотворчому мистецтві. На рубежі XIX – XX століть в Україні відбувалося нашарування модерну й імпресіонізму, що супроводжувалося появою талановитих постатей, котрі виражали власну яскраву індивідуальність через свої самобутні полотна. Вважається, що у подальшому розвиток імпресіонізму й авангарду загалом в українському живописі досить жорстко придушувався радянською цензурою, особливо з 30-х років XX століття.

Експресіонізм (від латинського слова «expressio» – вираження) представляє собою стиль живопису, одну із течій авангардного мистецтва. Без сумніву експресіонізм був характерний не лише для живопису, але й для інших сфер культури (музики, літератури, театру тощо). Зазначений стиль зародився в Європі на початку XX століття і його головними рисами, як відомо, є гіпертрофована емоційність, ексцентричність та яскрава виразність. Значення експресіонізму полягало у переосмисленні всіх канонів образотворчого мистецтва. Творці полотен переходили від художнього копіювання дійсності до її формування за допомогою абстрактних відчуттів, емоцій та переживань. Через зовнішні образи та якості знаходив своє вираження внутрішній світ людини.

Полотна художників-експресіоністів початку XX століття були наповнені емоційними сплесками, причому як позитивними, так і негативними (такими як

страх, біль, розпач, тривога). Драматизму картинам додали суспільно-політичні катаклізми тієї епохи, зокрема Перша світова війна, під впливом якої художники прагнули виразити не лише своє враження від загибелі мільйонів людей, але й від наступного миру, що здавався крихким і нестабільним. Тогочасний настій суспільства, в тому числі і в Україні може бути найбільш точно сформульований як тривожний, тому твори експресіоністів були максимально зрозумілими й прийнятними глядачеві. Стилїстика зображення відповідно до канонів експресіонізму передбачала практично обов'язкову наявність таких характеристик: спрощення (практично граничні із примітивізмом), гіперболи, подібні до гротеску, кутасті лінії, грубі мазки, яскраві кольори, вражаючий контраст відтінків. Вказані техніки спрямовані виключно на відкидання всього зайвого, зосередження глядача на сутності картини, а не на красі деталей.

Серед найбільш відомих експресіоністів у світовому мистецтві доцільно назвати Едварда Мунка, Ернста Людвіга Кірхнера, Франца Марко, Зінаїду Серебрякову, Франка Ауербаха, Яна Слейтерса, Макса Бекмана й багатьох інших. Саме у творах Е. Мунка почуття передаються на полотнах як страхаючі й жадібні, а пейзажі викликають неоторне відчуття постійної загрози й відторгнення. До т.зв. «предтеч» експресіоністів також відносять Гогена й Ван Гога, а також Джеймса Енсора, твори якого (зокрема люди у застиглих масках) викликають не лише іронію, а й первісний острах.

На цьому фоні в полотнах художників початку ХХ століття відбувається досить природній синтез елементів імпресіонізму та експресіонізму. До спільних елементів, зокрема, належать: зображення миттєвих вражень, які спроможні передати усю глибину переживань, а також активна робота із кольором та лінією. Оскільки без сумніву не можна провести чіткий хронологічний кордон між імпресіонізмом та експресіонізмом, так само як і нереально назвати чітку дату «народження» останнього, обидві вказані течії образотворчого мистецтва об'єднує драматичний (іноді трагічний) світогляд, сукупність багатозначних мотивів, символів і міфів, а також доволі жорстка критика традиційного академічного мистецтва, яке видавалося представниками авангарду «нежиттєвим».

Водночас цілком очевидними є й відмінності між обома досліджуваними стилями у мистецтві. Так, на відміну від імпресіоністів, експресіоністи жагуче прагнули до висвітлення актуальних соціальних проблем, вони активно вдавалися до епатажу в творчості. Натомість представники імпресіоністичного живопису насамперед зосереджувалися на різноманітних методах висловлення враження від навколишньої повсякденності й дійсності, прагнучи при цьому «побачити миттєвість» і «відобразити настрої».

Розглядаючи творчість українських художників, які спромоглися поєднати на своїх полотнах окремі компоненти як експресіонізму, так і імпресіонізму (із загальною перевагою все ж останнього), слід назвати, насамперед, картини Олександра Мурашка. Характерними рисами його творів, які свідчать про поєднання імпресіонізму й експресіонізму, є:

– протиставлення критичного аналізу й поетичного синтезу, а також ілюзорності та образного узагальнення;

– сполучення світлопросторовості імпресіонізму, декоративності авангарду й використання яскравих кольорів експресіонізму (сміливі контрасти червоного й чорного);

– поєднання зображень природи із полотнами, де висвітлювалися гострі соціальні проблеми й ставилися значимі суспільні питання;

– розширення кольорового діапазону, що супроводжувалося стремлінням митця до тонкого нюансування тональних переходів, а також передачі складних ефектів штучного освітлення;

– одночасна увага до внутрішнього світу людини, а також її зовнішніх переживань (жанр портрету) шляхом змалювання пози, жестів і предметних атрибутів;

– активне зображення пластики живописної форми шляхом використання плавних ліній;

– синтез портрету й пейзажу як єдиних пластичних категорій, де природа доповнює образну виразність людини, що у сукупності допомагає розкривати декоративну цілісність світу та його природність у глибинному взаємозв'язку. При цьому дослідники відзначають поєднання енергетики як холодних (імпресіоністичних) так і жагучих помаранчево-жовтих (тобто загалом експресіоністичних) кольорів, які створюють образ, котрий стає метафорою краси і сили життя.

Можна стверджувати, що О. Мурашко був одним із тих представників українського малярства, який увів його у загальноєвропейський художній контекст початку XX століття, в якому домінували численні стилі модерну й авангарду.

Таким чином, імпресіонізм й експресіонізм були культурно-світоглядними напрямками, за якими на межі XIX – XX століть розвивалося не лише образотворче мистецтво України, але й література, музика, театр. Водночас саме в образотворчому мистецтві ці стилі, мабуть, виражалися найбільш яскраво. Тут відбувався синтез трендів, що супроводжувалося підвищенням значення чуття кольору та лінійних ритмів, орнаментальності, площинності форм, тобто усього того, що відповідало принципам нового образотворчого мистецтва початку XX сторіччя.

Список використаних джерел:

1. «Знаєте, Тіно, я дуже люблю життя...»: Спогади про Олександра Мурашка / Укл., авт. ст. та ком. Д. Добріян. – К.: ArtHuss, 2017. – 96 с.
2. Владимирська Г. О. Мистецтво розуміти мистецтво: артмісія: від імпресіонізму до абстракції / Г. О. Владимирська. – Київ; Ірпінь: Перун, 2017. – 279 с.
3. Експресіонізм: Збірник наукових праць / упоряд. Т. Гаврилів. – Л.: ВНТЛ-Класика, 2004. – 175 с.
4. Імпресіонізм і Україна: [альбом] / заг. ред. Леся Толстова; авт. ст.: Наталія Асеева, Ольга Денисенко, Ольга Жбанкова; упоряд. Ольга Жбанкова. – К.: Галерея, 2011. – 240 с.
5. Осьмак О. О. Експресіонізм в контексті західноєвропейської культури XX століття: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.08 / Осьмак Оксана Олександрівна; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1999. – 19 с.

6. Петренко Л. Я. Поетика експресіонізму в українській літературі 20–40-х років ХХ століття: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Петренко Леся Ярославівна; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 19 с.

7. Пригодий С. М. Імпресіонізм на рубежі ХІХ-ХХ сторіч: типологія та національні особливості (на матеріалі української та американської літератур): Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.06; 10.01.05 / Пригодий Сергій Михайлович; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1995. – 48 с.

8. Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ – початку ХХ століття: Неоромантизм, символізм, експресіонізм / С. Хороб; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 413 с.

Михальчук В.В.

кандидат искусствоведения, доцент,

Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств

УКРАИНСКИЕ КОЛЛЕКЦИОНЕРЫ ЭКСЛИБРИСА: СОБРАНИЯ, ИМЕНА

В современном украинском арт-рынке есть множество сегментов, которые не раз становились объектом внимания как любителей искусства, так и профессионалов. Имена коллекционеров антиквариата, живописи, скульптуры, декоративно-прикладного искусства довольно известны в художественных кругах, регулярно появляются на страницах периодики, особенно если их носители становятся создателями музеев, инициаторами масштабных выставочных проектов, аукционов, занимаются благотворительной деятельностью, позиционируют себя как меценаты, поддерживают развитие искусства молодых, учреждая премии, гранты, налаживая участие новой арт-генерации в международных проектах и способствуя презентации страны на мировой культурной арене. Так, например, И. Абрамович, И. Воронов, И. Гринев, Е. Карась, В. Пинчук, А. Прогнимак, С. Тарута, В. Тигипко, А. Фельдман [4] с большей или меньшей долей вероятности в Украине известны всем, кто имеет отношение к искусству.

Однако есть сфера, в которой имена коллекционеров отнюдь не столь известны. Эти люди не попадают на обложки глянцевого журналов, не фигурируют в громких сделках на огромные суммы, не становятся обладателями «раскрученных» артефактов, хотя некоторые из них инвестируют в искусство немало и делают нужное для развития отечественной культуры дело. Коллекционеров книжного знака на сегодняшний день знают преимущественно в узких кругах профессионалов, да и перечислить их можно по пальцам – не более десятка [3]. Экслибрис, несмотря на свою весьма длительную историю, уходящую корнями в XVI в., получил признание и хотя бы относительную популярность как самостоятельное произведение искусства и предмет коллекционирования в Украине только с конца ХХ в., с 1990-х гг. [5]. Тогда благодаря нескольким поддержанным меценатами и полностью

обойденным вниманием официальных арт-кругов международным выставкам он был актуализован и получил новую жизнь. Появлялись художники, занимающиеся преимущественно экслибрисом и работающие в основном на зарубежный арт-рынок, поскольку украинский эту разновидность искусства графики до сих пор не воспринимает как выгодное поле для инвестирования. К сожалению, одной из тенденций рынка книжного знака стало то, что эффект новизны был основным в формировании спроса на работы того или иного мастера. Круг коллекционеров, в который входило десятка два или около того любителей графики малых форм из Австрии, Германии, Польши, Португалии, России, Чехии (азиатский рынок графики имеет свою специфику), рьяно воспринимал каждого нового художника, который появлялся на конгрессах, проводимых FISAE, на собраниях специалистов и любителей книжного знака, проходивших в разных странах, но как только в коллекции утверждалось новое имя, собиратель мгновенно терял интерес к мастеру, пресытившись его работами, и отправлялся на поиски нового имени. Тех, кто продержался на рынке экслибриса долго, крайне мало. Постоянство и долголетие на нем пояснялось всегда только высочайшим уровнем профессионализма, умением соблюдать требования времени и придерживаться специфики сообщества – создавать то, на что есть спрос в данный момент: в интересующей технике, на востребованный сюжет. Немаловажна и мобильность художников – они не должны давать коллекционерам о себе забыть, регулярно заявляя о себе на всех проводимых мероприятиях.

Тех кллекционеров, которые посвящают время и тратят средства на экслибрис, не пользуясь им по прямому назначению – не помещая в книги своей библиотеки, а воспринимая как объект коллекционирования, предмет обмена и экспонирования, ценя как произведение искусства, – очень мало. Один из основоположников украинского собирательства книжных знаков, Яков Бердичевский, наверное, является наиболее знаковой фигурой XX в. Роль этой персоналии уникальна прежде всего и для межкультурного диалога, что становится особенно ощутимым и ценным в сегодняшних реалиях. Бердичевский, который бóльшую часть жизни прожил в Украине, собрал уникальную коллекцию, посвященную Пушкину, сделав немало для популяризации русской культуры в своей стране, способствуя открытию музея Пушкина в центре столицы, привлекая внимание и к еврейской тематике в культуре, уже почти четверть века живет и продолжает свою деятельность в Германии. Среди его многочисленных увлечений экслибрис занимает одно из ведущих мест. Он его коллекционирует, издает статьи и книги, посвященные отдельным художникам, еще с 1960-х гг. Фигура Бердичевского, пожалуй, может считаться одной из основополагающих в истории украинского коллекционирования экслибриса и его популяризации и сегодня.

Немало для написания истории коллекционирования книжного знака делает и Петр Нестеренко. Президент Украинского экслибрис-клуба, завсегдатай всех мероприятий, посвященных книжному знаку, защитивший кандидатскую диссертацию и издавший монографию о нем, курирующий немало выставочных проектов, направленных на популяризацию экслибриса, и сам

владеет неплохой коллекцией. Он не принадлежит к прослойке состоятельных бизнесменов – он искусствовед, занимающийся и преподавательской деятельностью, поэтому происхождение его коллекции большей частью отличается от тех путей пополнения собраний, которые характерны для упоминаемых выше коллекционеров антиквариата. У него активно работает «обменный фонд», ему дарят работы многие художники, с которыми он сотрудничает – о которых пишет, чьи выставки курирует. В его собрании есть книжные знаки весьма широкого спектра мастеров – вплоть до студенческих работ. Характер его собрания в чем-то напоминает собирательство Марио де Филипписа – итальянского ресторатора, владеющего на сегодняшний день самой большой коллекцией книжного знака в мире, внесенной в книгу рекордов Гиннеса [7]. Коллекционер из Арrezzo собирает все, на чем есть магическое для него сочетание букв «ex libris», не будучи избирательным, он делает акцент на количестве. Поэтому его собрание весьма пестро и далеко от систематизированного. Это эксплуатируют многие начинающие художники, пытаясь получить «путевку в жизнь» в мире графики, пользуясь упоминанием о том, что их работы есть в коллекции де Филипписа.

Иную категорию коллекционеров представляет Сергей Бродович. Преуспевающий бизнесмен, руководитель целой группы компаний, он владеет произведениями и живописи, и прикладного искусства (кость), но предпочтение отдает графике, в первую очередь – экслибрису. Такой выбор весьма редок для коллекционеров-любителей, не имеющих профессионального отношения к искусству. В коллекции Бродовича, начало которой было положено под влиянием личности Я. Бердичевского [3], более десяти тысяч экслибрисов, что стало плодом многолетнего процесса собирательства – заказов, обмена. Сам коллекционер не ставит перед собой цель инвестировать в искусство, его мотивы иные, нежели у Я. Бердичевского – он делает это исключительно потому, что ему это интересно [3]. Тем более, что коллекционирование книжного знака действительно экономически невыгодно и приносит больше удовольствия, чем дохода. Но при этом финансист немало способствует популяризации экслибриса в мире: в течение более десяти лет он издает книги, посвященные книжным знакам отдельных художников (серия «Мастера экслибриса»), чем ощутимо помогает им выйти на международный рынок в этой области и занять в нем свою нишу. Такие издания были сделаны для К. Антюхина, Д. Беккера, О. Денисенко, С. Иванова, Н. Казимовой, К. Калиновича, А. и Г. Пугачевских, Р. Романишина, В. Фенчака, С. Храпова, Ю. Штапакова, др. Его выбор поистине можно назвать «золотым»: все мастера, чьи имена появлялись на страницах его печатной продукции, входят в число лучших экслибристов Европы – у С. Бродовича безупечный вкус в графике.

К сожалению, экслибрис-рынок в Украине на сегодняшний день нельзя назвать сформировавшимся, он лишь начинает приобретать более или менее четкие очертания и понятные тенденции. А коллекционеры, фокусирующие свое внимание на книжном знаке, немало делают для того, чтобы этот рынок не только не угас, но и стал конкурентноспособным сегментом мирового арт-рынка.

Список использованных источников:

1. Белкина Т. Человек, исполнивший свое предназначение. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/chelovek-ispolnivshiy-svoe-prednaznachenie> (дата обращения: 25.03.2018).
2. Бердичевский Яков. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://ru.duh-i-litera.com/berdychevskiy-yakiv/> (дата обращения: 25.03.2018).
3. Коллекционер экслибрисов: почему живописи предпочитает графику и как пополняет свое собрание. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <https://www.capital.ua/ru/publication/28645-kollektsioner-ekslibrisov-sergey-brodovich-rasskazal-kapitalu-o-tom-pochemu-zhivopisi-predpochitaet-grafiku-i-kak-popolnyaet-svoe-sobranie> (дата обращения: 25.03.2018).
4. Кроме Пинчука: топ-30 украинских коллекционеров. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://forbes.net.ua/magazine/forbes/1397359-krome-pinchuka-top-30-ukrainskih-kollekcionerov> (дата обращения: 25.03.2018).
5. Михальчук В. Экслибрис как объект коллекционирования: опыт современной Украины / В. Михальчук // Научный аспект. – 2014. – № 2. – С. 92-104.
6. Петренко Е. Библиофильское наследие Якова Бердичевского. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://museum.lib.kherson.ua/ru-bibliofilska-spadschina-yakova-berdichevskogo.htm?ps=1840> (дата обращения: 25.03.2018).
7. Романенкова Ю. Украинская экслибристика на международной арене современной графики/Ю. Романенкова//Мистецтвознавство України. – 2015. – Вип. 15. – С. 111-118.
8. Федоришина И. Сергей Бродович: я коллекционер по своей сути. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://antikclub.ru/news/sergej_brodovich_ja_kollekcioner_po_svoej_suti/2011-12-23-3613 (дата обращения: 25.03.2018).

Осадча А.М.*старший викладач;***Гула Є.П.***професор;***Мазніченко О.В.***доцент,**Київський національний університет технологій та дизайну***ПЕРСПЕКТИВНІ ТРЕНДИ ДИЗАЙНУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Наразі глобальна індустрія дизайну проходить через період, який характеризується змішанням підходів, культурних стилів і концепцій. Без залучення творчої методики й інструментарію дизайну наразі неможливим є жоден конструкторський, технічний і просто креативний процес. Вказане звісно актуалізує проблематику розгляду перспективних напрямів, за якими дизайн буде розвиватися у ХХІ столітті (а, можливо, і в подальшому). Виходячи із цього, можна назвати такі прогнозовані тренди дизайну:

– *Посилена технологізація.* Активізація науково-технічного прогресу передбачає не лише створення нових пристроїв, для яких вимагається відповідне дизайнерське оформлення. Вона також передбачає настання т.зв. технологічної сингулярності, коли передові ноу-хау можуть подвоюватися й

потроюватися у період відносно короткого періоду часу тощо. Унаслідок цього можливим є настання моменту, коли прогнозувати новітні високотехнологічні елементи оточуючого світу й дизайн до них стане практично неможливим: оскільки речі, які будуть розповсюджені у побуті через 10-15 років, наразі ще можливо навіть не почали придумувати. У повній мірі вказане стосується і дизайну цих речей.

– *Поширення технологій 3D-друку в дизайні.* Ці ноу-хау супроводжуватимуться не лише новими можливостями для дизайнерів, але й новими викликами для них. Зокрема, оскільки товари стануть менш статичними, споживачі зможуть «підлаштовувати» їх «під себе». Крім того, дизайнеру слід розуміти, що користувачі товарів, які сформовані шляхом 3D-друку, зможуть задавати потрібні розміри цієї продукції. З огляду на вказане, для фахівців дизайну відкривається багато нових можливостей у проектуванні товарів для конкретної людини, яких немає й не буде в моделюванні під стандартні розміри. Таким чином, мова йде про «кастомізацію» дизайну внаслідок стрімкого поширення технологій 3D-друку та товарів, створених людьми «під себе».

– *Дигіталізація («оцифрування») дизайну.* Цифрове мистецтво у повній мірі стане складовою реального світу речей і технологій, оскільки можливості його створення суттєво розширяться і скоріше за все будуть доступні кожному. Позитивним ефектом від цього буде по-суті розповсюдження дизайнерського мистецтва «у маси». Водночас імовірним негативним ефектом від дигіталізації дизайну може бути його спрощення й примітивізація за рахунок знову ж таки масового поширення цих технологій.

– *Зміщення дизайну в нові сфери життя.* Наразі дизайнери формують художнє оформлення певних об'єктів матеріального світу. Водночас не виключено, що у майбутньому праця дизайнерів значною мірою «зміститься» у нематеріальні сфери, зокрема у персоналізацію особистих даних. Наприклад, мова може йти про «смарт-будинки», де усі внутрішні складові ґрунтуватимуться на штучному інтелекті, що по суті формує нову дизайнерську проблему. Здобуде широке розповсюдження дизайн роботів – причому навіть людиноподібних.

– *Трансформація сутності й ролей дизайну та дизайнерів.* Вірогідно, що дизайн у майбутньому набуде більш гібридних характеристик, ніж ті, які притаманні йому на даний час. Ще більшою мірою отримують поширення професії, які поєднуюватимуть різні спеціалізації (наприклад дизайн і програмування). Водночас дизайнери-професіонали ймовірно вийдуть за межі своєї компетентності, зокрема зможуть переглядати те, як функціонує компанія, і формувати нову стратегію її розвитку. Крім того, дизайн постійно орієнтуватиметься на потреби ринку, тобто буде зростати його комерціалізація.

– *Розширення меж різновидів дизайну та їх синтез.* Наразі існують досить чіткі межі між графічним і промисловим дизайном. Водночас вже сьогодні дизайн і творчість переносяться в інші індустрії, зокрема формується «організаційний» дизайн, коли фахівець аналізує все, що стосується культури й бренду компанії, а також її внутрішню ієрархію й те, як структура фірми відповідає її бренду. Крім того, поширюватиметься т.зв. «діловий» або «бізнес»

дизайн, який передбачатиме наповнення креативністю фінансово-економічні моделі компаній.

На цьому фоні відбуватиметься створення креативних груп дизайнерів, які будуть працювати над певними мегапроектами від початку до кінця. Завданнями керівництва групи при цьому буде налагодження взаємодії між фахівцями різних сегментів дизайну. Зі свого боку дизайнери почнуть також ставати менеджерами у своїй галузі, оскільки чим краще вони будуть розуміти як влаштований бізнес, тим оптимальнішою буде їхня творча діяльність.

– *Зростання цінності й вартості роботи дизайнера.* У зв'язку з ускладненням технічних об'єктів керівники усе більшою мірою розумітимуть цінність ідей, які висуватимуть дизайнери. Фахівці з дизайну будуть брати участь у розробці проекту ще до його початку і їм буде віддаватися перевага при розподілі ресурсів і повноважень. Таким чином по-справжньому успішний проект у майбутньому обов'язково ґрунтуватиметься на трьох основах: креативна ідея, відмінна реалізація й ефективний дизайн. Вказана тенденція звісно супроводжуватиметься зростанням рівня оплати праці дизайнерів-професіоналів.

– *Формування зусиллями дизайнерів унікального середовища.* Дизайнери почнуть опрацьовувати оформлення величезних громадських середовищ у містах, тобто їхня праця виходитиме на істотно вищий рівень, ніж проектування і художнє оформлення окремих товарів. Таким чином, до завдань дизайну додасться забезпечення естетичної й креативної привабливості громадських середовищ для численних відвідувачів. Створення по-справжньому унікального середовища є неможливим без дизайнерських об'єктів. При цьому їх оформлення може бути динамічним, тобто змінюватися у залежності від пори року, погоди, певних подій суспільного значення тощо.

– *Розробка дизайну віртуальних реальностей.* Широке розповсюдження віртуальних «світів» звичайно буде технологічним викликом для багатьох дизайнерських професій. Завданнями дизайнерів у цьому контексті будуть: забезпечення якісної навігації у віртуальному середовищі; формування зображень, які будуть або нагадувати реальний людський світ або кардинально відрізнятися від нього (у залежності від мети віртуального середовища).

До того ж розробка дизайну віртуальної реальності вимагатиме від спеціаліста деталізованого проектування візуального, звукового й сенсорного відчуття. У віддаленій перспективі до цього переліку може також додатися й смакове відчуття. Однак щороку зростатиме роль безпосередньої і остійної взаємодії дизайнера віртуальних світів його користувачами, тобто «мешканцями».

– *Запуск безперервного інноваційного циклу в дизайні.* З урахуванням все більшого ускладнення і диференціації праці дизайнерів, зростає і роль відповідних нововведень. Формуватимуться ефекти «роздробленості творчого світу дизайнера», а також «створення речі чи концепту, яким поки що немає визначення й найменування». Зазначені процеси спричинять розроблений характер оплати праці дизайнера, коли кожен його крок оцінюватиметься й винагороджуватиметься окремо.

– *Збільшення ваги маркетингового компоненту в дизайні.* Навіть бездоганний дизайн у майбутньому буде виглядати недостатньо виграшно, якщо він не буде вміло поданий великій аудиторії. І навпаки, якщо розробник спромігся на ефективну і «смайт» рекламу, остання буде компенсувати певні незначні технологічні огріхи дизайнерського рішення. Звісно, що дизайнер має чітко знати відповідь на такі засадничі питання: Що ми проектуємо? Чому це важливо? І який внесок у розвиток світу / країни / міста / району / окремої людини ми вносимо? Таким чином створюватиметься комунікаційна стратегія дизайну, коли буде необхідним пояснити чому саме цій групі користувачів буде потрібною саме ця у певний спосіб спроектowana і оформлена річ.

– *Перетворення дизайну на бренд.* Прогнозується формування великих творчих колективів дизайнерів, які просуватимуть свої ідеї й продукцію на ринок. Не виключеною є створення цілих національних і регіональних шкіл дизайну із характерними художніми особливостями.

– *Поєднання у дизайні постмодерного й архаїчного.* Оскільки людина має схильність до всього нетривіального, можна висловити припущення, що у дизайні майбутнього можуть бути присутні і поєднуватися здавалося б несумісні тематики: українська вишиванка і рух планет у космосі, релігійні мотиви і елементи масової культури, архетипи психології людини й робототехніка та ін.

Крім вищезазначених особливостей, художнє конструювання й оформлення продукції у майбутньому імовірно характеризуватиметься такими тенденціями: поширення стилів, пов'язаних із технологізмом і футуризмом, розповсюдження еко-дизайну, підвищення естетичних вимог до веб-дизайну.

Зрештою, можна сказати, що на дизайні майбутнього обов'язково позначиться зростання впливу штучного інтелекту, який, не можна виключати, колись цілком окремо від людини зможе власноруч конструювати унікальний дизайн і розробляти досконалі речі, «яким поки що немає імені».

Список використаних джерел:

1. Алексеева С. В. Дослідницька діяльність з дизайну: теорія і практика / С. В. Алексеева; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. – Луганськ: Ноулідж, 2014. – 179 с.
2. Дизайнерська діяльність: стан і перспективи / В. О. Свірко. – Київ: УкрНДІ ДЕ, 2014. – 171 с.
3. Иванова Л. А. Промышленное проектирование в дизайне: монография / Л. А. Иванова, С. В. Котлик; Одес. нац. акад. пищевых технологий. – Одесса: Астропринт, 2015. – 317 с.
4. Мигаль С. П. Біоніка в дизайні просторово-предметного середовища / С. П. Мигаль, І. А. Дида, Т. С. Казанцева. – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. – 225 с.
5. Мовчан В. І. Тлумачний словник-довідник з основ дизайну / Мовчан Валентина Іванівна; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси: Чабаненко Ю. А. [вид.], 2015. – 47 с.
6. Сбітнева Н. Ф. Історія графічного дизайну / Н. Ф. Сбітнева. – Харків: ХДАДМ, 2014. – 221 с.
7. Харитон Х. Оцінка креативності інженерного дизайну (ОКІД): основи, вказівки та методика оцінки / Христина Харитон, Ph.D.; [пер. з англ.: М. Шинкарик та ін.]. – Тернопіль: Паляниця В. А., 2015. – 63 с.

Повар М.О.

аспірант,

Науковий керівник: Давидов А.М.

кандидат архітектури, доцент,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ОБ'ЄМНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ КИЄВА 1960–1980-Х РОКІВ

Наприкінці 1950-х років минулого століття розпочався останній стильовий період в історії архітектури СРСР. Разом з докорінною зміною основних принципів формотворення змінювалась і система засобів композиційної виразності архітектурного об'єкту. Найбільш яскраво даний процес відобразився в будівлях громадського призначення Києва.

За композиційною схемою громадські будівлі Києва досліджуваного періоду можна розглядати за наступними групами:

- Симетрична форма.
- Асиметрична форма.
- Вертикальна.
- Горизонтальна.
- Поєднання вертикальної та горизонтальної геометричних форм.
- Блочна.
- Пластична.
- Єдиний об'єм із просторово-висячою конструкцією покриття (рис. 1).

Прикладами першої композиційної групи є: автовокзал в Києві, 1961 р. Архітектори А. Мілецький, І. Мельник, Е. Більський; Універмаг «Україна», 1966 р. Архітектор І. Гомоляка; Український дім (Київська філія музею Леніна), 1982 р. Архітектори В. Гопкало, В. Гречина, В. Коломоєць, Л. Філенко, інженери В. Коваль, Л. Лінович.

Характерними архітектурно-пластичними рисами будівель симетричної форми є наявність вертикального чи горизонтального членування фасаду та активне застосування світлопрозорих площин.

Тектоніка будівель з асиметричною композиційною схемою залежала як від авторського задуму, так і диктувалась містобудівними умовами. Яскравим прикладом такої будівлі є Палац піонерів. (1965 р. арх. А. Мілецький, Є. Більський; інженери А. Печонов, Л. Лінович), яка вдало вписалась в краєвид дніпровських круч і певною мірою доповнила ландшафт.

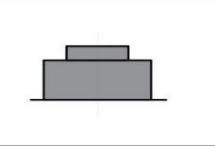
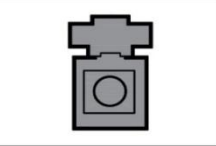
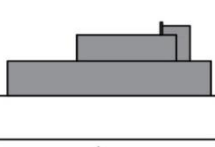
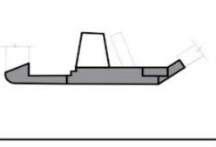
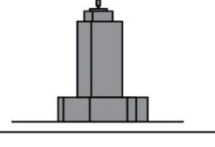
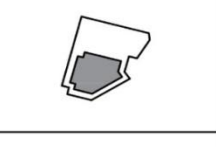
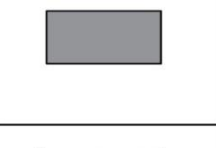
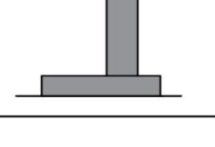
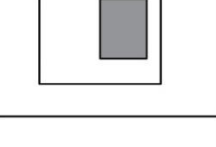
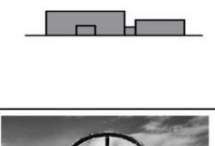
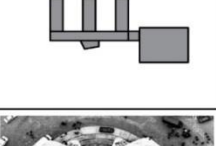
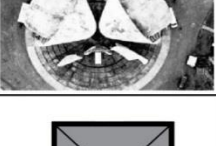
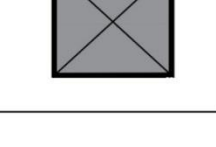
СИМЕТРИЧНА				Будівлі не прив'язані до існуючої забудови, мають окреме містобудівне та функціональне призначення
АСИМЕТРИЧНА				Багатофункціональна громадська будівля органічно ув'язана в існуючій забудові. Елемент композиції громадсько-торгового центру.
ВЕРТИКАЛЬНА				Багатоповерхова будівля, містобудівний акцент, транспортної розв'язки, площі громадського центру
ГОРИЗОНТАЛЬНА				Окремий елемент композиційної групи будівель, типовий зразок індустріального будівництва.
ВЕРТИКАЛЬНА + ГОРИЗОНТАЛЬНА				Багатофункціональна будівля, як окрема композиційна схема не пов'язана з існуючою забудовою
БЛОЧНА				Містобудівний комплекс будівель об'єднаних однією організуючою функцією; об'єднання кількох будівель в один об'єкт (оптимізація).
ПЛАСТИЧНА ВІЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ				Авторський твір, повна відмова від елементів заводського виготовлення, неординарність функціонального та містобудівного призначення.
ВІСЯЧА ПРОСТОРОВА КОНСТРУКЦІЯ ПОКРИТТЯ ЄДИНОГО ОБ'ЄМА				Багатофункціональний об'єкт зосереджений в одному об'ємі без поділу на блоки; окремий містоорганізуючий елемент

Рис. 1. Основні схеми об'ємно композиційних рішень громадських будівель Києва 1960–1980-х років

Будівлі з вертикальною композицією проектувались як доміанти в містобудівній ситуації, що акцентували місця розміщення транспортно-пішохідних вузлів та культурно-громадських центрів. Враховуючи значну площу фасадів велика увага приділялась їх пластиці та зовнішньому оздобленню. Часто застосовувались декоративно-художні елементи. Горизонтальні об'єми будівель виконували роль організації простору на кшталт універмагу Україна на Площі Перемоги.

Група будівель композиційного ряду, форма яких утворена з двох паралелепіпедів, вертикального та горизонтального, характерна для багатофункціональних об'єктів. Система формотворення в даному випадку є доволі стандартною, проте такі будівлі чудово організовують простір в комплексі з іншими спорудами. Найцікавіші із них: лабораторний корпус Інституту науково-технічної та економічної інформації, 1971 р, (арх. Ф. Юрьєв,

Л. Новіков) [2, с. 14-17]; Готель «Либідь», 1970 р, (арх Н. Б. Чмутіна, А. М. Аніщенко, О. К. Стукалова, Ю. А. Чеканюк).

Особливе місце займають блочні об'єкти які є комплексом груп об'ємів. Переважно це навчальні заклади, медмістечка та багатофункціональні комплекси. Прикладами таких об'єктів можна назвати: Школа павільйонного типу на Комсомольському масиві, 1975 р. (арх. В. Єжов, Б. Ведерніков, С. Вайнштейн, І. Мезенцев, І. Жилкін, І. Шилін) [4, с. 19]; Комплекс Київського університету в Голосіїво, 1970–1980-ті роки. (арх. В. Е. Ладний, М. П. Буділовський, В. Є. Коломієць, інж. В. Я. Дрізо) та інші [5].

Ансамбль громадських приміщень, що виконаний за єдиним проектом – явище унікальне в історії вітчизняної архітектури, яке поки що не знайшло свого відтворення. На сьогоднішній час подібний прийом використовується лише в житловому будівництві, тому розглядувані об'єкти особливо цінні для вивчення, можливо, суспільство в своєму розвитку ще повернеться до подібної практики «на новому витку соціального облаштування» [3, с. 58].

До наступної композиційної групи входять будівлі пластичної криволінійної форми. Подібні об'єкти привертають до себе особливу увагу завдяки незвичному формотворенню. Сьогодні при наявності комп'ютерної техніки та відповідного програмного забезпечення нелінійність в архітектурі уже є звичним явищем. Проте, в період великопанельного будівництва, типізації та індустріалізації всієї будівельної галузі такі будівлі явно виходили за рамки загальноприйнятого. Прикладом є комплекс будівель крематорію на Байковому кладовищі побудований за проектом А. Мілецького.

До останньої композиційної групи входять будівлі, тектоніка яких базується на схемі єдиного об'єму з висячими просторовими конструкціями покриттям. Значне місце серед них займають просторові оболонки.

Особливо цікаві в архітектурному відношенні оболонки типу гіперболічних параболоїдів (гіпарів). Геометрія цих оболонок характеризується тим, що дозволяє отримати криволінійні поверхні при прямолінійній опалубці і арматурі.

Найбільшою за своїми розмірами цивільною спорудою побудованою в нових виразних формах гіпарів, став Володимирський колгоспний ринок в Києві. Висяча оболонка над площею 42x42 м отримана тут натяжкою вант, прикріплена до безрозпирного бортового елемента, контур якого був продиктований теоретичними розрахунками і архітектурними міркуваннями. Перепад висот від 6 до 15 м дозволив добре освітити ринок природним світлом, що дало можливість оцінити пластику висячого покриття. Безвигинний контур замість розтягнутих раніше спряжених гіпарів дозволив уникнути влаштування затяжок та контрфорсів [1, с. 195-203].

Аналіз об'ємно-композиційних особливостей знакових громадських будівель Києва 1960–1980-х років свідчить, що спадщина радянського модернізму є:

- авторський творами виконаними на безкомерційній основі;
- унікальними об'єктами, що не повторювались як типові;
- високохудожніми творами, з наявністю синтезу мистецтв;
- важливими містобудівними об'єднуючими центрами.

Громадські будівлі Києва являють собою ряд унікальних об'єктів за своєю композиційно-стильовою характеристикою, які і сьогодні активно впливають на розвиток архітектури міста.

Список використаних джерел:

1. Волчок Ю. П. Иванова Е. К. Кацнельсон Р. А. Лебедев Ю. С. Конструкции и форма в советской архитектуре / Ю. П. Волчок, Е. К. Иванова, Р. А. Кацнельсон, Ю. С. Лебедев. – М.: Стройиздат, 1980. – 263 с., ил. – В надзаг.: ЦНИИ теории и истории архитектуры.
2. Городской В. Я. Общественное здание и площадь города. (О здании лабораторного корпуса УкрНИИТИ на площади Дзержинского в Киеве) / В. Я. Городской, Б. А. Тищенко. // Строительство и архитектура. – 1972. – № 10.
3. Ежов В. И., Ежов С. В., Ежов Д. В. Архитектура общественных зданий и комплексов / Под общ. Ред. Д-ра архит., проф. В. И. Ежова. – Киев: ВИСТКА, 2006. – 380 с.: ил. (Украинская академия архитектуры. Архитектурное бюро «ЕЖОВ»).
4. Ежов В. Школьный городок в Киеве / В. Ежов, Е. Синькевич, В. Сова // Архитектура СССР. – 1977. – № 4.
5. Модерновый Киев: советская архитектура, достойная внимания [Электронный ресурс] // Наш Киев. Журнал. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://nashkiev.ua/zhurnal/rastouschiy-gorod/modernovyy-kiev-sovetskaya-arhitektura-dostoinaya-vnimaniya.html> (дата звернення 28.03.2018р.)

Филиппова О.Н.

Член Ассоциации искусствоведов

М. А. ВОЛОШИН – ПОЭТ, ХУДОЖНИК И КРИТИК (1877–1932 ГГ.)

Предками Максимилиана Андреевича Кириенко-Волошина были казаки запорожской вольницы. В автобиографии он сообщает: «Родился в Киеве 16 мая 1877 года. Кириенко-Волошины – казаки из Запорожья» [7, с. 12]. В семье хранилась память о них в реликвиях, рассказах. После смерти отца М. А. Волошин вместе с матерью переезжает в Москву: на окраине города, неподалеку от Бутырской тюрьмы, прошли его детские годы. Они жили на Новой слободке у Подвисков, там, где как раз в это время В. И. Суриков писал этюды. Позднее М. А. Волошин напишет превосходную монографию о творчестве В. И. Сурикова. А пока для четырехлетнего мальчика это была первая встреча с прославленным художником. Мать М. А. Волошина принимала деятельное участие в образовании сына и стремилась привить мальчику любовь к литературе и искусству. Он рано научился читать. Герои Х. К. Андерсена, В. Гюго, Томаса Майн Рида и Дж. Ф. Купера становились участниками его детских игр. Но особенно любил он читать стихи, запоминая целые главы из поэм А. С. Пушкина и М. Ю. Лермонтова. С десяти лет его определили в частную гимназию Л. И. Поливанова, но за неимением средств перевели в Первую московскую казенную, где царили муштра и бессмысленная зубрежка. С грустью вспоминал М. А. Волошин об этом времени учебы, о том, как трудно было ему принимать эту «классическую замазку», приготовленную из вечно юных стихов Гомера, наивно простых записок Ксенофонта, грандиозно-прекрасных мыслей Платона, из которых тщательно было вытравлено все живое и всякие мысли» [7, с. 13]. Из чувства «самосохранения» он все более углубляется в книги, гораздо большему учась у них, чем на

гимназических уроках [7, с. 13]. Стихи он начал писать с тринадцати лет. Самым светлым воспоминанием детства была для него поездка в Севастополь, где он впервые увидел море и скалы, корабли в порту и мерцающие огни маяков. Заветной мечтой М. А. Волошина стал Крым, как олицетворение самого прекрасного в мире. Жить в Крыму и писать стихи – вот предел его юношеских мечтаний. Вскоре оказалось, однако, что в его желаниях не было ничего несбыточного.

Прошло немного времени, и в жизненных обстоятельствах М. А. Волошина наступили перемены. Это было связано с тем, что в 1893 году, выслужив пенсию, мать М. А. Волошина переселилась на Черноморское побережье, купив небольшой участок земли неподалеку от Феодосии в долине Коктебеля. Эта земля была тогда еще пустынной и полудикой. Сама деревушка располагалась далеко от моря и состояла из нескольких домиков и старой разрушенной мечети. М. А. Волошин ликовал, ему по душе были эта «неприглядность пейзажа, наводящая на грустные размышления», и безлюдье, и перезвон овечьих бубенцов, и пронизывающий ветер – вся первозданность природы [7, с. 14].

Все здесь было для него таинственным, волнующим, полным загадочного смысла, а сама земля – интереснейшей книгой, в которой столько непрочитанных страниц. Среди учащихся феодосийской гимназии М. А. Волошин выделялся разнообразием интересов и увлечений. Он писал стихи, участвовал в театральных постановках, рисовал. В 1897 году М. А. Волошин оканчивает гимназию и надолго расстается с Крымом. М. А. Волошин поступает на юридический факультет Московского университета. Круг его интересов уже необычайно широк. Он увлекается Г. Ибсеном, Г. Гауптманом, М. Метерлинком, читает Ф. М. Достоевского, Ф. И. Тютчева, С. Малларме и др. Он занимается переводами французских поэтов, рецензирует для «Русской мысли», помещая там иногда и свои статьи, заметки, посещает театры, интересуется изобразительным искусством» [7, с. 15].

Интерес к живописи и поэзии отодвинул на второй план науку о праве. Однако М. А. Волошин принимал участие в общественно-политической жизни студенчества. Он выступал на митингах и студенческих собраниях. В феврале 1899 года началась всероссийская студенческая забастовка. За участие в беспорядках М. А. Волошина исключили из университета на год и выслали из Москвы. Он едет за границу, путешествует, осматривает музеи, пишет стихи.

Вернувшись на родину, М. А. Волошин восстановился в числе студентов, но осенью 1900 года последовала новая высылка, и он отправился в Ташкент. Весной 1901 года М. А. Волошин получил разрешение вернуться из ссылки, но положение политически неблагонадежного лишало его возможности продолжить образование в России. И он уезжает за границу, где проводит с перерывами ряд лет. Собственно, путешествуя по городам Западной Европы, начиная с 1899 года, М. А. Волошин занимался самообразованием, в частности, слушал лекции по философии в Берлинском университете, усовершенствовался в языках, впитывал в себя атмосферу западной культуры. Много времени М. А. Волошин провел в берлинской Национальной галерее. Глубокое впечатление в нем оставили работы А. Дюрера. Он побывал в Мюнхене и Базеле.

Ранней весной 1901 года М. А. Волошин обосновался в Париже. Большой интерес к изобразительному искусству, желание «самому пережить, осознать разногласия и дерзания искусства» способствуют тому, что он сам решил заняться живописью [7, с. 18]. С этой целью он посещает мастерскую Е. С. Кругликовой, студии Уистлера и Стейнлена, натурные классы академии Коларосси.

М. А. Волошин теперь не расставался с альбомом и карандашом. На бульварах и площадях, на набережных Сены, в скверах и уличных кафе делает зарисовки, быстрые наброски, этюды. Больше всего М. А. Волошина интересовала жизнь Парижа, праздничного и будничного, а не «штудии» и академические постановки [7, с. 19]. Уличные сценки, эпизоды из жизни парижской богемы, зарисовки в музеях, многочисленные портретные, архитектурные и пейзажные зарисовки, проекты витража и его собственного «дома поэтов» – вот таков далеко не полный перечень сюжетов «Парижских альбомов» [7, с. 20].

Кроме практических занятий живописью, М. А. Волошин продолжает общее гуманитарное образование. Он слушает курс лекций в Луврской школе музееведения, знакомится с многочисленными коллекциями парижских музеев: Лувра, Гимэ, Трокадеро. Наряду с классическим искусством его интересовало и новое. В Люксембургском музее, Версальском дворце и многочисленных частных коллекциях М. А. Волошин открыл для себя импрессионистов, мастерство которых произвело на него большое впечатление. Но, наиболее близки его душе были художники барбизонской школы и английские прерафаэлиты. Однако, усиленные занятия не могли заглушить в нем интерес к путешествиям. Стремительный темп парижской жизни он прерывал многочисленными путешествиями по странам Западной Европы и поездками в свой «торжественный Коктебель» [7, с. 23]. О том огромном впечатлении и большом творческом заряде, который получил М. А. Волошин во время путешествий, свидетельствует и серия темперных и гуашевых работ, исполненных в 1913 году. Уже в 1920-е годы М. А. Волошин оставляет темперу и гуашь и переходит к технике акварели, которой он овладел в совершенстве.

Как художественный критик, М. А. Волошин активно поддерживал высококультурных петербургских художников, составлявших группу «Мир искусства»; но не менее близок был М. А. Волошин и к талантливым московским живописцам-новаторам, входившим в объединение «Бубновый валет»; он не раз защищал их в печати от злобных насмешек и непристойных нападок бульварной прессы [6, с. 11]. Знакомство М. А. Волошина с В. И. Суриковым состоялось в начале 1913 года, когда И. Э. Грабарь предложил написать ему о художнике монографию для издательства Кнебеля. Через общих знакомых М. А. Волошин обратился к Василию Ивановичу с вопросом: не будет ли он ему неприятен, как художественный критик и не согласится ли он дать ему материалы для своей биографии.

Василий Иванович ответил, что ничего не имеет против подхода М. А. Волошина к искусству, и согласился рассказать ему свою жизнь. Их беседы длились в течение января месяца. План работы М. А. Волошина был с

интересом воспринят В. И. Суриковым. Превосходные страницы, посвященные разбору: «Утра стрелецкой казни», «Меншикова в Березове» или «Покорения Сибири Ермаком», глубокий анализ композиционного построения «Боярыни Морозовой» характеризуются острым проникновением в замысел художника и в образную структуру его живописи [6, с. 15]. Эти страницы принадлежат к числу поистине классических образцов русского искусствознания. Но в монографии есть и нечто большее. С мастерством, свойственным большому поэту, в ней создан живой образ великого русского художника.

Таким образом, Максимилиан Андреевич Волошин был человеком многообразных дарований, прочно вошедшим в историю отечественной культуры. Когда он готовился к деятельности художественного критика, то решился на необычный путь: чтобы глубже проникнуть в сущность проблем современного искусства, сам стал художником, стремясь не только овладеть технической стороной живописи, но и «самому пережить, осознать разногласия и дерзания искусства» [6, с. 6].

Список использованных источников:

1. Волошин М.А. Константин Богаевский // Аполлон. – 1912. – №6. – С. 5-24.
2. Волошин М.А. О самом себе // Максимилиан Волошин – художник. Сборник материалов. М.: Изд-во «Советский художник», 1976. С. 41-48.
3. Ионов А.В. Максимилиан Волошин. Суриков. Повесть // Радуга. – 1966. – №3. – С. 52-53.
4. Ковтунова И.И. Живопись и графика в поэзии Максимилиана Волошина. Владимир: Изд. А. Ковзуна, 2005. 36 с.
5. Максимилиан Волошин. Суриков. (Материалы для биографии) // Максимилиан Волошин. Лики творчества. 2-е изд. стереотипное. Л.: Изд-во «Наука», 1989. С. 324-346.
6. Петров В.Н. М.А. Волошин и его книга о Сурикове // М.А. Волошин. В.И. Суриков. Л.: Изд-во «Художник РСФСР», 1985. С. 5-17.
7. Попова Р.И. Жизнь и творчество М.А. Волошина // Максимилиан Волошин – художник. Сборник материалов. М.: Изд-во «Советский художник», 1976. С. 12-40.

Цуркан К.С.

викладач,

Львівська національна академія мистецтв

КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА ЯК ВИРАЖАЛЬНИЙ ЗАСІБ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТИЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕГЛЯДІВ, ПРАКТИК, ДИПЛОМНИХ ЗАХИСТІВ ТА ВИСТАВОК КАФЕДРИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТИЛЮ ЛНАМ 2017–2018 РР.)

До актуальних процесів у розвитку сучасної мистецької освіти, зокрема у галузі художнього текстилю є залучення комп'ютерних технологій. В контексті виконання художніх текстильних творів є доцільним вивчення програм Adobe Photoshop та Adobe Illustrator. Adobe Photoshop є растровим графічним редактором, створеним для обробки фотографій, однак є корисним при

створенні текстильних панно. Система шарів, що лежить в основі принципу роботи програми дозволяє створювати купонні текстильні композиції, композиції для одягових тканин, макети для друку хусток тощо. Дисципліна «Комп'ютерне проектування» викладається на кафедрі художнього текстилю з 2006 р. на ОР «Бакалавр», з першого курсу. Перша програма була запроваджена ст. викладачем С. Я. Бурак. Нині дисципліну викладають її колишні студенти, випускники кафедри художнього текстилю – К. С. Кусько та К. С. Цуркан.

В березні 2017 р. відбулась виставка студентських робіт «Поверхня, форма, відтінки» під кураторством приват-доцента кафедри художнього текстилю В. С. Дубовик. Діапазон технік експонованих робіт охопив як класичні гобеленові варіації, валяння, аплікації, плетіння, вишивку, так і друк на тканині. Останні виконані сублімаційним друком. Сублімаційний друк дозволяє художнику створювати тонкі графічні композиції і отримати добру їх передачу в матеріалі. Такий друк був використаний в роботах «Ідея-розвиток» Н. Мазанько, «Асоціації» М. Ференц.

З огляду на запити часу та рух технічного прогресу колектив кафедри працює над вдосконаленням методичного забезпечення. У 2017 р. для I к. було впроваджене завдання на створення сумок виконаних сублімаційним друком на основі ручних мотивів, опрацьованих засобами Adobe Photoshop. Завдання було виконане під керівництвом викладачів з проектування художнього текстилю та комп'ютерного проектування – Г. Ф. Стеблій, І. О. Мінько-Муращик та К. С. Кусько.

На четвертому курсі студенти безпосередньо поєднують комп'ютерну графіку та текстильні техніки. Завдання включають друк на футболках та завдання на міні-текстиль з використанням друку. При виконанні цих завдань застосовується ручна графіка, опрацьована засобами векторного графічного редактора Adobe Illustrator. Завдання на декорування одягової тканини має обмеження площини, в той час як завдання на створення міні-текстилю має можливість створення об'ємної форми. В завданні є розбіжність у спеціалізаціях «художній розпис» та «художнє ткацтво», відповідно використовуються техніки для кожної спеціалізації.

Студенти експериментують, поєднуючи друковані елементи на тканині, плівці, картоні з плетінням, сіткою, вишивкою, в'язанням, розписом та ін. Так, виконуючи завдання з друкованого міні-текстилю студенти IV курсу (перегляд кафедрою 29.03.2017, викл. Цуркан К. С.) А. Слуцька, В. Федосюк, Н. Мазанько, Д. Святковська, А. Моссаковська використали друк на плівці, поєднуючи його зі стрічками, плетінням, сіткою. За основу студенти взяли абстрактні форми, сконцентрувавши увагу на матеріалі. А. Навалішена створила дві портретні композиції в колах, поєднуючи друк на тканині та машинну вишивку. Н. Винниченко створила композицію з міні-подушок, призначену для дитячої кімнати. О. Марек виконала декоративну подушку, поєднавши композицію із акриловими контурами. О. Бойко виконала об'ємну міні-композицію, що має смислове навантаження. В основі композиції куля, обтягнута друкованим текстилем. До кулі приєднана в'язана стилізована людська фігура. Цей мотив був використаний студенткою при виконанні її дипломної роботи «Громадяни планети Земля» (керівник В. С. Дубовик).

На захистах бакалаврів 2017 р. комп'ютерна графіка та друк були використані в роботах: А. Слущкої (керівник І. О. Мінько-Муращик), В. Федосюк (керівник В. С. Дубовик), Д. Руденко (керівник Д. Я. Пшеничний), А. Моссаковської (керівник К. С. Цуркан), Д. Святковської (керівник К. С. Цуркан). В. Федосюк та Д. Руденко виконали серії одягових тканин, спроектувавши їх засобами графічних редакторів та роздрукувавши їх на виробництві. А. Слущка у роботі «Експресія душі» використала комп'ютерну графіку для створення проектною частини та використала друк на фрагменті своєї роботи. Робота була виконана в комбінованій техніці із використанням друку, розпису на тканині, клеєнням. А. Моссаковська поєднала друк з вишивкою. Панно під назвою «Рух – це життя» виконане шляхом використання системи модулів – окремих частин, що можуть змінювати своє положення один відносно одного за задумом автора та згідно потреб ансамблевості. Д. Святковська виконала дві декоративні тканини, використавши прийом плетіння. На кожну з двох частин студентка виконала по дві друковані частини, які з'єднала між собою полотняним переплетенням. Робота комбінована з ткацькою технікою.

На зимовому перегляді 2017 р. з дисципліни «Проектування художнього текстилю» (керівник Г. Д. Кусько) студентами четвертого курсу були виконані печворки з використанням друкованої на тканині комп'ютерної графіки. Такий підхід представили студентки Ю. Запоточна та М. Грох. Ю. Запоточна виконала клеєвий печворк із зображенням «Цвітучої гілки мигдалю» Ван Гога. М. Грох використала в печворку друковану типографіку.

Дисципліна «Комп'ютерне проектування» тісно поєднана з «Проектуванням художнього текстилю». Зокрема, вручну виконується ескіз із силуетом фігури людини, який розділяється по сітці, таким чином утворюючи печворкову композицію. Також на основі фігуративного мотиву створюється композиція одягового призначення, поєднана з абстрактною ручною графікою. В межах дисципліни виносяться завдання на типографіку.

Завдання на третьому курсі включають створення паттернів. Апробація завдань відбулась на перегляді 28 грудня 2017 р. (викладач К. С. Цуркан). Паттерни (узори) створюються в Adobe Illustrator та дозволяють рапортне множення векторного об'єкта. В програму введені завдання на створення геометричних та рослинних паттернів на основі ручних графічних елементів. Завдання має пряме застосування в підготовці макетів для текстильних панно.

Комп'ютерна графіка в текстильних творах може використовуватись як в парі з друком, так і самостійно – для виконання ескізів, картонів для панно, печворку, ткацтва, інших текстильних технік. Так, при виконанні холодного батіку в межах технологічної практики (лютий 2018 р., керівник К. С. Цуркан) студентам другого курсу спеціалізації «художній розпис» було запропоновано взяти за основу купонні композиції, які були створені на заняттях з комп'ютерного проектування (викладач К. С. Кусько). Композиції, створені у Adobe Photoshop були адаптовані до техніки холодного батіку і використані в картоні. Студенти досягли добрих результатів при виконанні завдання.

Протягом останніх років комп'ютерна графіка має значний розвиток в навчальному процесі кафедри художнього текстилю ЛНАМ. Поряд з

класичними текстильними техніками, що дають студентіві обов'язковий традиційний вишкіл, комп'ютерна графіка та друк дозволяють розширити арсенал знань на вмінь художника-текстильника.

Список використаних джерел:

1. Бурак С. Я. Комп'ютерне проектування у програмах Adobe Photoshop та Adobe Illustrator. Методичні вказівки для студентів 1-4 курсів відділення художнього текстилю // Львів: видавничий відділ ЛНАМ, 2014. – 94 с.
2. Польові матеріали автора: відвідування переглядів, практик, дипломних захистів та виставок кафедри художнього текстилю ЛНАМ 2017–2018 рр.
3. Цуркан К. С. Комп'ютерне проектування у програмах Adobe Photoshop та Adobe Illustrator. Методичні вказівки для студентів I-IV курсів кафедри художнього текстилю за освітніми програмами: «художнє ткацтво», «художній розпис» // Львів: видавничий відділ ЛНАМ, 2017. – 32 с.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Приходько В.Д.

студентка;

Григорова Н.В.

*кандидат біологічних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

РІВЕНЬ СТРЕС-ГОРМОНІВ ПРИ ГОСТРОМУ ГАСТРИТІ ТА ВИРАЗКОВІЙ ХВОРОБІ ШЛУНКА

Механізмом розвитку будь-якої виразки є порушення взаємодії факторів агресії і захисту слизової оболонки шлунка і дванадцятипалої кишки. Фактори агресії починають переважати над факторами захисту [1, с. 5-9].

Механізм розвитку виразок включає в себе викид у кров стресових гормонів глюкокортикоїдів і катехоламінів, які стимулюють викид соляної кислоти, зменшують продукцію шлункового слизу, сприяють порушенню мікроциркуляції крові в стінці шлунка та дванадцятипалої кишки [2, с. 66].

У відповідь на стрес відбувається активація гіпоталамуса, підвищення вироблення адренкортикотропного гормону з подальшим збільшенням продукції кортикостероїдів в кірковій речовині наднирників. Кортикостероїдні гормони, в свою чергу, зменшують продукцію шлункового слизу і погіршують його якісний склад, знижуючи вміст сіалових кислот, і призводять тим самим до пошкодження захисного слизового бар'єру. Крім того, кортикостероїди порушують регенерацію епітеліальних клітин слизової оболонки шлунка, сприяють підвищеного утворення гістаміну з гістидину (за рахунок активації ферменту гістидиндекарбоксилази). Відбувається деградація і пошкодження поверхневого епітелію слизової оболонки шлунка [3, с. 423-425].

Кортикостероїди, а також катехоламіни які виділяються у великій кількості на тлі стресу погіршують процеси мікроциркуляції, викликаючи ішемію слизової оболонки шлунка. Погіршення кровообігу в шлунку сприяють і інші важкі порушення (гіповолемічний шок, плазмовтрата). Підвищення функціональної активності гіпоталамуса в результаті стресу супроводжується також підвищенням тону блукаючого нерва, що веде до посилення кислотнопептичного фактора утворення виразки. Зростанню кислотної продукції додатково сприяє збільшення вироблення гістаміну і катехоламінів, що стимулюють вироблення гастрину [4, с. 103-105].

Метою дослідження було визначити рівень стрес-гормонів в осіб при гострому гастриті та виразковій хворобі шлунка.

Матеріалом дослідження були проби венозної крові 60 осіб віком 50-59 років, 20 з яких були практично здоровими та складали контрольну групу, інші страждали на гостру форму гастриту та виразкову хворобу шлунка.

У обстежених осіб визначали в крові концентрацію АКТГ і кортизолу.

Встановлено, що у практично здорових осіб, які складали контрольну групу, вміст АКТГ у крові в середньому дорівнював $11,4 \pm 0,44$ пмоль/л. У осіб з виразковою хворобою шлунка вміст цього гормону в крові був у 2,04 рази вище за контроль. При цьому середнє значення показника складало $23,2 \pm 0,73$ пмоль/л. Різниця з контрольними величинами високо достовірна ($p < 0,001$). При гострій формі гастриту підвищення рівня АКТГ у крові хворих становило 64%, а в середньому відповідало $18,7 \pm 0,65$ пмоль/л. Відмінність від контрольних величин високо достовірна ($p < 0,001$).

Таким чином, у хворих зі стрес-ушкодженням шлунка встановлено зростання в крові концентрації АКТГ.

Отримані результати свідчать про те, що у осіб, які складали контрольну групу, вміст кортизолу в крові в середньому дорівнював $348,3 \pm 9,84$ нмоль/л. У осіб з виразковою хворобою шлунка вміст цього гормону в крові був у 2,11 рази вище за контроль. При цьому середнє значення показника складало $735,1 \pm 17,53$ нмоль/л. Різниця з контрольними величинами високо достовірна ($p < 0,001$). При гострій формі гастриту підвищення рівня кортизолу в крові хворих становило 87%, а в середньому відповідало $652,9 \pm 16,90$ нмоль/л. Відмінність від контрольних величин високо достовірна ($p < 0,001$).

Таким чином, при стрес-індукованих захворюваннях шлунка встановлено підвищення рівня кортизолу в крові. Збільшення у крові концентрації АКТГ при виразковій хворобі шлунка та гострому гастриті свідчить про активацію функції передньої частки гіпофіза, а підвищення в крові рівня кортизолу вказує на активацію функції пучкової зони надниркових залоз. Описаний характер змін характерний для активованого стану гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової системи в процесі розвитку гострої стресової реакції.

Список використаних джерел:

1. Бутов М. А. Об этиологии и патогенезе язвенной болезни. Гастроэнтерология. – 2003. – № 5. – С. 5-9.
2. Миняйло О. Н. Изучение факторов риска возникновения язвенной болезни желудка и луковицы двенадцатиперстной кишки / О. Н. Миняйло // Современные тенденции развития науки и технологий. – 2017. – № 1. – С. 66.
3. Чинякова К. С. Уровень стресса как фактор риска функциональных и органических заболеваний ЖКТ / К. С. Чинякова, А. А. Мальцева // Материалы юбилейной международной научно-практической конференции молодых ученых-медиков. Курск: Курский государственный медицинский университет – 2016. – С. 423-425.
4. Вплив стресу на функціональний стан організму / В. Г. Хоменко, Н. М. Шумко, М. І. Кривчанська, О. І. Сметанюк. // Південноукраїнський медичний науковий журнал. – 2013. – № 4. – С. 103-105.

Процишина К.В.*студентка,***Науковий керівник: Спрягайло О.А.***кандидат сільськогосподарських наук, доцент,**Черкаський національний університет**імені Богдана Хмельницького*

ФІТОРЕГУЛЮЮЧА АКТИВНІСТЬ ВИДІВ РОСЛИН АДВЕНТИВНОЇ ФРАКЦІЇ УРБАНОФЛОРИ М. ЧЕРКАС

Процеси адвентизації створюють реальну загрозу фіторізноманітності на території України. Адвенти є невід'ємним компонентом флори міст й з кожним роком збільшується їх кількість, розширюється спектр місцезростань, нарастають темпи занесення, поширення та ступінь натуралізації [3, с. 589]. Йде інтенсивний процес інвазії в природні місцезростання деяких видів. Вивчення взаємовідносин заносних видів із аборигенними має велике практичне значення, оскільки більшість адвентивних видів є алелопатично активними.

Занесення і експансія адвентивних видів – це один із найважливіших процесів, що супроводжує антропогенну трансформацію флори [5, с. 41].

Недостатність експериментальних даних щодо алелопатичної активності поширених у нашому регіоні адвентів та необхідність оцінки можливостей використання деяких представників в якості фіторегуляторів, обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Для з'ясування алелопатичної активності вегетативних та генеративних органів обраних для дослідження видів рослин найбільш простим та високопродуктивним вважається метод біопроб запропонований А. М. Гродзінським [2, с. 156].

Завдання полягало в тому, щоб отримати розчини, які можуть утворитись в природі. Для цього до наважки взятого при натуральній вологості матеріалу додавали дистильовану воду у співвідношенні 1:10. Екстрагування тривало добу при кімнатній температурі. Через добу вимірювали довжину коренів. Контроль – пророщування на дистильованій воді.

Пригнічення росту коренів на тестованому розчині порівняно з контролем є показником токсичності. Фітотоксичний ефект розраховували за формулою [4, с. 286]:

$$T = \frac{X_{\text{контр.}} - X_{\text{досл.}}}{X_{\text{контр.}}} \cdot 100 \quad \%$$

де $X_{\text{контр.}}$ – показник для коренів у дистильованій воді;

$X_{\text{досл.}}$ – показник для коренів у досліджуваному зразку.

Для визначення токсичності водних витяжок використовували наступну шкалу рівнів токсичності (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінки рівнів токсичності розчинів

Рівні пригнічення ростових процесів (фітотоксичний ефект), %	Рівень токсичності
0-20	Відсутня або слабка токсичність
20,1-40	Середня
40,1-60	Вища за середню
60,1-80	Висока
80,1-100	Максимальна

Джерело: [4, с. 286]

Отримані дані опрацьовували методами математичної статистики.

З літературних даних відомо, що активність гальмуючих речовин в різних органах рослин відрізняється. Відомо, що алелопатична активність ексудатів підземних органів може бути вищою за активність наземних, або навпаки, в залежності від виду рослин.

З метою з'ясування взаємного алелопатичного впливу водорозчинних виділень адвентивних видів рослини на приріст коренів тест-об'єкту, нами було закладено ряд дослідів, результати яких представлено на рис. 1.

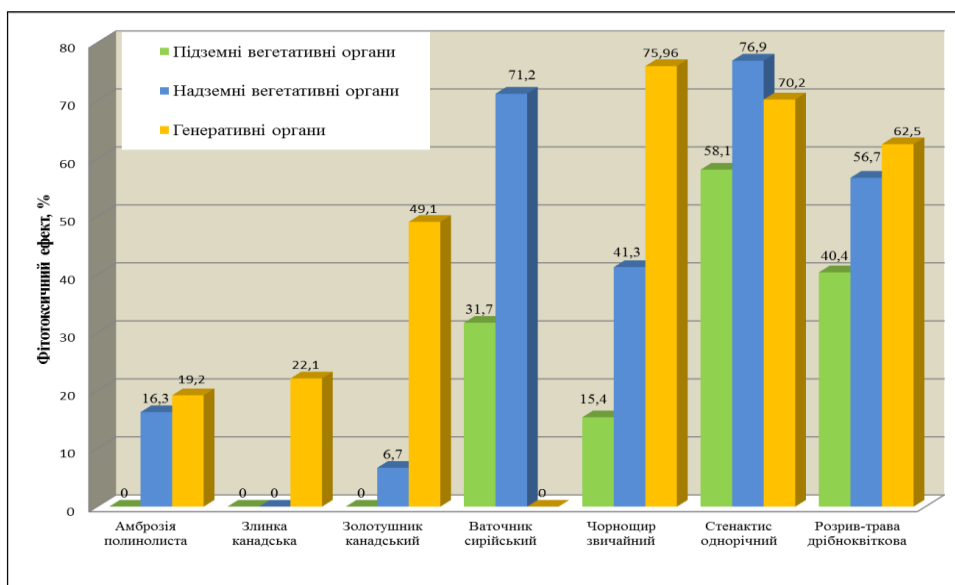

Рис. 1. Показники фітотоксичного ефекту екстрактів вегетативних та генеративних органів різних видів рослин

Джерело: розроблено авторами

Результати досліджень засвідчили відсутність алелопатичної активності підземних вегетативних органів амброзії полиноистої та золотушника канадського. Водний екстракт стенактису однорічного та розрив-трави дрібноквіткової виявив слабкий фітотоксичний ефект вище за середній (58,1 та 40,4% відповідно). Результати досліджень показали, що витяжка екзо-

таболітів з підземних органів злинки канадської мають стимулюючий вплив на приріст коренів тест-об'єкту.

Сильніший інгібуючий вплив на ріст коренів тестового об'єкту мали екстракти надземних вегетативних органів більшості досліджуваних видів рослин. Найбільший негативний вплив спостерігали при дії витяжок із органів стеноктиса однорічного та ваточника сирійського, фітотоксичний ефект яких становить 76,9 та 71,2% відповідно.

Щодо впливу екзометаболітів генеративних органів, то найменшу інгібуючу дію проявили метаболіти амброзії, фітотоксичний ефект якої становить 19,2% (слабка токсичність), а найсильніший алелопатичний вплив проявив чорнощир – 75,96% (висока).

Дослідження алелопатичної активності органічного опаду адвентивних деревно-чагарникових рослин і характеру його впливу на інші рослини може дати уявлення про механізми взаємодії чужорідних і аборигенних видів [1, с. 385].

З метою з'ясування алелопатичної активності свіжого листового опаду, плодів та насіння деяких інвазійних видів деревних рослин нами було закладено серію лабораторних дослідів, результати яких представлено на рис. 2.

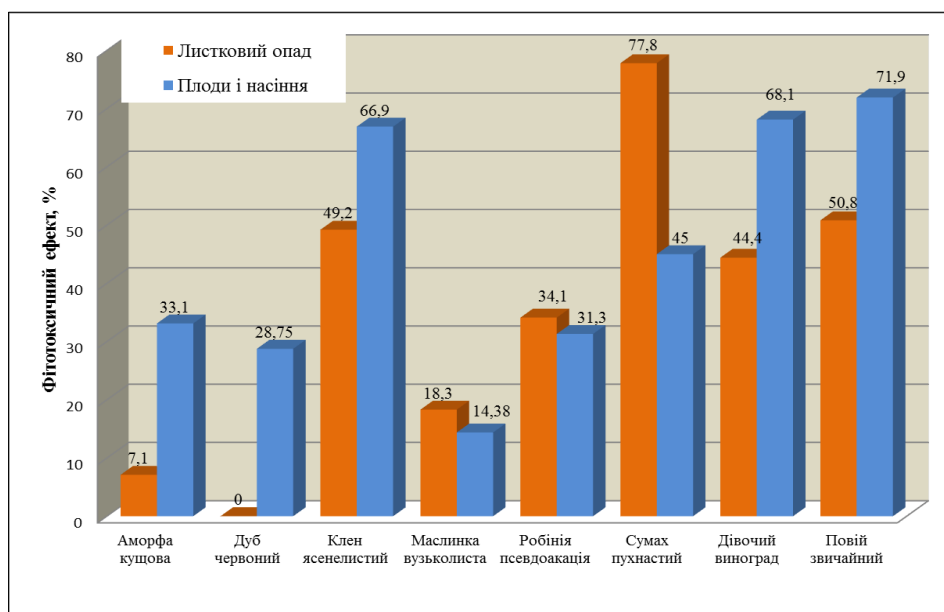

Рис. 2. Показники фітотоксичного ефекту екстрактів листового опаду та плодів і насіння деревних видів рослин

Джерело: розроблено авторами

Отримані дані свідчать про статистично достовірний стимулюючий вплив на ріст коренів встановлено для витяжки з дуба червоного.

Здатність плодів повію звичайного інгібувати ріст коренів тест-об'єкта на 20,1% більша порівняно з інгібуючим впливом листового опаду. Саме повій проявляє найбільшу фітотоксичність – 71,9% (висока токсичність). Різниця з контролем статистично достовірна.

Отже, у результаті проведених досліджень виявлено, що вегетативні та генеративні органи досліджених адвентивних видів трав'янистих і деревних

рослин володіють алелопатичною активністю. Це можна пояснити накопиченням інгібіторів росту у процесі вегетації в різних органах рослин. Висока алелопатична активність окремих видів може бути одним із чинників їхньої високої швидкості поширення.

Список використаних джерел:

1. Гродзинский А. М. Аллелопатия растений и почвоутомление: избранные труды / А. М. Гродзинский. – К.: Наукова думка, 1991. – С. 385.
2. Гродзінський А. М. Основи хімічної взаємодії рослин / А. М. Гродзінський. – К.: Наукова думка, 1973. – С. 156.
3. Єщенко В. О. Алелопатична дія водних витяжок з рослинних решток попередників на проростання і початковий розвиток рослин ярого ріпаку / В. О. Єщенко, А. В. Новак // 36. наук. пр. Уманського ДАУ. – 2003. – Спец. вип. Біологічні науки і проблеми рослинництва. – С. 589.
4. Лозановская И. Н. Экология и охрана биосферы при химическом загрязнении / И. Н. Лозановская, Д. С. Орлов, Л. К. Садовникова // Учеб. пособие для химических, химико-технологических и биологических специальностей вузов. – М.: Высшая школа, 1998. – С. 286.
5. Протопопова В. В. Флористичні комплекси синантропної флори України / В. В. Протопопова // Укр. ботан. журн. – 1987. – Т. 44, № 3. – С. 41.

Разіна Е.В.

студентка;

Григорова Н.В.

*кандидат біологічних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ II ТИПУ: ПОКАЗНИКИ ПЕРИФЕРИЧНОЇ КРОВІ ПРИ КОМПЕНСОВАНИЙ ТА ДЕКОМПЕНСОВАНИЙ ФОРМАХ

Цукровий діабет (ЦД) – хронічне ендокринно-обмінне захворювання, обумовлене дією ендогенних (генетичних) та екзогенних факторів, з абсолютною чи відносною недостатністю інсуліну, що веде до порушення всіх видів обміну речовин [1, с. 30].

Аналіз структури ендокринної захворюваності в Україні свідчить про те, що найбільша питома вага припадає на патологію щитоподібної залози та цукрового діабету. За останні 20 років кількість хворих на ЦД збільшилася втричі – із 130 млн у 1990 році до 382 млн у 2013 році, і, за даними Міжнародної діабетичної федерації, збільшиться до 592 млн до 2035 року. Ще швидшими темпами збільшується частка населення з метаболічним синдромом і предіабетом (порушенням толерантності до глюкози). Їх число на сьогодні вже становить більше 316 млн людей, із цієї когорти до 15-20% випадків трансформується в ЦД [2, с. 1473-1474].

Міжнародна Діабетична Федерація (IDF) на підставі епідеміологічних досліджень фіксує ще одну негативну тенденцію – останніми роками це

збільшення кількості хворих на ЦД працездатного віку, збільшення кількості хворих на ЦД серед дітей та підлітків, значною мірою, за рахунок збільшення діабету II типу [3, с. 116].

Діабет II типу складає близько 90-95% випадків діабету, інші 5-10% складають, в першу чергу, цукровий діабет I типу та гестаційний діабет.

Ожиріння вважається основною причиною діабету II типу в людей, що мають генетичну схильність до захворювання. В Україні 53% мешканців мають надлишкову вагу, а кожен третій – ожиріння. Практично в 44% людей ожиріння супроводжується діабетом. Узагальнюючи ці дані, необхідно підкреслити, що боротьба з надлишковою вагою є дуже важливою ланкою в профілактиці ЦД і його ускладнень. Усі державні програми в різних країнах світу, у першу чергу, спрямовані на профілактику ускладнень ЦД [4, с. 37].

При інсулінорезистентності, характерній для другого типу цукрового діабету, відбувається порушення сприйнятливості тканини до інсуліну. При цьому спочатку інсулін виробляється в нормальних, а потім навіть в підвищених кількостях. Найчастіше така ситуація розвивається при різних метаболічних порушеннях, зокрема при ожирінні, що супроводжується перебудовою мембранних рецепторів. У зв'язку зі зміненою структурою останні втрачають здатність взаємодіяти з інсуліном. Вченими доведено генетична схильність до цього типу захворювання, так як рецептори нерідко пошкоджуються внаслідок аутоімунних процесів [5, с. 1011].

У будь-якому випадку, неможливість засвоювати глюкозу веде до того, що клітини змушені використовувати альтернативні джерела енергії – жири. При метаболізмі жирів утворюються кетоніві тіла, які поступово накопичуються і надають на тканини всього організму токсичну дію. В результаті порушується не тільки обмін вуглеводів, а й обмін білків, жирів, води і мінералів [6, с. 152].

Метою дослідження було визначити гематологічні показники хворих на цукровий діабет ЦД 2-го типу з компенсованою і некомпенсованою формами.

Матеріалом дослідження слугували проби крові у осіб віком 60-69 років, серед яких 20 осіб були практично здоровими і складали контрольну групу, інші особи були хворі на ЦД II типу компенсованої і декомпенсованої форм.

Проводились біохімічні методи дослідження крові: визначення рівня глюкози в крові глюкозооксидазним методом, визначення вмісту глікованого гемоглобіну в крові; гематологічні методи досліджень: визначення гематокриту, визначення загальної кількості еритроцитів і лейкоцитів в камері Горяєва, визначення рівня гемоглобіну в крові.

Встановлено, що загальна кількість лейкоцитів у крові при компенсованій формі суттєво не змінювалась ($4,9 \pm 0,08 \cdot 10^9/\text{л}$; $p > 0,05$). При декомпенсованій формі показник збільшується на 17% ($5,6 \pm 0,10 \cdot 10^9/\text{л}$; $p < 0,001$ проти $4,8 \pm 0,08 \cdot 10^9/\text{л}$ у контролі). Загальна кількість еритроцитів у крові при компенсованій формі ЦД ($4,5 \pm 0,07 \cdot 10^{12}/\text{л}$; $p > 0,05$), при декомпенсованій формі кількість еритроцитів зменшувалась на 43% ($4,0 \pm 0,08 \cdot 10^{12}/\text{л}$; $p < 0,001$ проти $4,7 \pm 0,10 \cdot 10^{12}/\text{л}$ у контролі). Рівень гемоглобіну контрольної групи у середньому $140 \pm 1,32 \text{ г/л}$. Показник з компенсованою формою хвороби ($141 \pm 1,46 \text{ г/л}$; $p > 0,05$), зниження при декомпенсованому діабеті становило 8% ($130 \pm 1,37 \text{ г/л}$; $p < 0,001$).

Вищенаведене дає підстави для висновків:

1. У крові хворих при компенсованому ЦД II типу підвищення рівня глюкози в крові становило 67% ($p < 0,001$), у хворих осіб при декомпенсованій формі діабету цей показник був збільшений у 2,47 рази ($p < 0,001$), що свідчить про розвиток гіперглікемії при ЦД II типу, яка більш виражена при декомпенсованій формі хвороби.

2. Підвищення рівня глікованого гемоглобіну в крові при компенсованому ЦД II типу становило 57% ($p < 0,001$), а декомпенсованій формі діабету – в 2,32 рази ($p < 0,001$). Ці зміни вказують на більш виражене збільшення концентрації глікованого гемоглобіну в крові хворих осіб у другому випадку.

3. При компенсованому ЦД II типу в осіб спостерігається зниження рівня гематокриту на 8% ($p < 0,05$), при декомпенсованій формі діабету цей показник був зменшений на 20% ($p < 0,001$). Дані свідчать, що у обох групах хворих на ЦД II типу встановлено зниження показника гематокриту, більш виражене при декомпенсованій формі.

4. Загальна кількість еритроцитів і рівень гемоглобіну в крові при компенсованому ЦД II типу достовірно не відрізнялись від контролю, а у хворих з декомпенсованою формою діабету ці показники були знижені відповідно на 15 і 7% ($p < 0,001$), що вказує на розвиток анемії у цій групі хворих.

5. Збільшення загальної кількості лейкоцитів в крові осіб при компенсованому ЦД II типу було несуттєвим, а при декомпенсованій формі діабету – на 16% ($p < 0,001$), що свідчить про розвиток лейкоцитозу у відповідь на наявність в організмі осередку запалення.

Список використаних джерел:

1. Демичева О.Ю. Сахарный диабет / Демичева О.Ю. – М.: Эксмо, 2016. – 160 с.
2. Ingelfinger J.R. Increase in the Incidence of Diabetes and Its Implications / J.R. Ingelfinger, J.A. Jarcho // N. Engl. J. Med. – 2017. – Vol. 376, № 15. – P. 1473 – 1474.
3. Распространенность сахарного диабета 2 типа и других нарушений углеводного обмена в зависимости от критериев диагностики / А.В. Древаль, И.В. Мисникова, И.А. Барсуков [и др.] // Сахарный диабет. – 2010. – № 4. – С. 116-121.
4. Патогенетичне обґрунтування діагностичних і лікувальних заходів у хворих на цукровий діабет 2 типу / П.М. Боднар, О.М. Приступюк, Г.П. Михальчишин [та ін.] // Медична наука України. – 2015. – № 11, № 3-4. – С. 37 -44.
5. Reaven G.M. Insulin resistance, cardiovascular disease, and the metabolic syndrome / G.M. Reaven // Diabetes. Care. – 2004. – Vol. 27. – P. 1011-1012.
6. Галушко О.А. Порухення обміну калію, магнію, фосфору у хворих на діабетичний кетоацидоз / О.А. Галушко // Медицина неотложных состояний. – 2013. – № 6 (53). – С. 152 – 154.

Ткачук В.С.

магістр,

Науковий керівник: Ільєнко М.М.

доктор біологічних наук, професор,

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Т.Г. Шевченка*

ОРНІТОФАУНА ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ КРЕМЕНЕЦЬКОГО ГОРБОГІР'Я

Кременецьке горбогір'я та прилеглі до нього території завжди славилися своїми надзвичайними краєвидами та пам'ятками природи. Серед таких слід відзначити водно-болотні угіддя, які характеризуються не тільки естетичним, а й цінним біологічним різноманіттям. Орнітофауна таких угідь є багатою на види птахів типових для даних біотопів. Проте існує загроза зменшення видового різноманіття орнітофауни через антропогенний вплив людини (осушення водойм, браконьєрство тощо).

В орнітофауністичному відношенні територія Кременецького горбогір'я є мало дослідженою. Фауну водно-болотного комплексу даного регіону вивчали вітчизняні науковці: К. Татаринов, І. Підоплічко, В. Марисова, І. Сокур, В. Таплош, А. Гузій, М. Майхрук, С. Сторожук та інші [1, с. 2; 6, с. 66-70]. Сучасне вивчення видового складу проводили працівники Національного природного парку «Кременецькі гори» у 2012 р. Саме тому, актуальним є дослідження орнітофауни водно-болотних угідь Кременецького горбогір'я, зокрема з'ясування видового різноманіття та чисельності окремих видів, розробка заходів охорони.

Мета роботи: дослідити видове різноманіття птахів водно-болотних угідь Кременецького горбогір'я. Для досягнення мети ними були поставлені наступні завдання – розглянути видове різноманіття та чисельність орнітофауни водно-болотних угідь Кременецького горбогір'я, охарактеризувати особливості будови та способу життя окремих представників, з'ясувати заходи охорони птахів водно-болотних угідь досліджуваної території.

Кременецьке горбогір'я — це частина Гологорого-Кременецького кряжу в межах Кременецького і Шумського районів Тернопільської області, та Острозького району Рівненської області. Входить до складу Волинно-Подільської височини і складається з окремих підвищень гір-останців. Відносні висоти коливаються в межах 100-200 м, абсолютні досягають 395-255 м над рівнем моря — на заході, і 217-255 м — на сході. Частина регіону відноситься до національного природничого парку «Кременецькі гори» [1, с. 1-2].

За результатами досліджень нами було виявлено 35 видів птахів, які відносяться до 8 рядів: Пірникозоподібні (Podicipediformes) – 1 вид (*Podiceps cristatus*), Пеліканоподібні (Pelecaniformes) – 1 (*Phalacrocorax carbo*), Лелекоподібні (Ciconiiformes) – 4 (*Ardea cinerea*, *Ardea alba*, *Botaurus stellaris*, *Ixobrychus minutus*), Гусеподібні (Anseriformes) – 9 (*Cygnus olor*, *Anser anser*, *Anser albifrons*, *Anser fabalis*, *Anas platyrhynchos*, *Anas crecca*, *Anas querquedula*), Журавлеподібні (Gruiformes) – 4 (*Gallinula chloropus*, *Crex crex*, *Fulica atra*

Linnaeus), Соколоподібні (Falconiformes) – 1 (*Circus aeruginosus*), Сивкоподібні (Charadriiformes) – 5 (*Vanellus vanellus*, *Larus ridibundus*, *Larus cachinnans*, *Larus canus*, *Chlidonias hybrida*), Горобцеподібні (Passeriformes) – 9 видів (*Riparia riparia*, *Acrocephalus paludicola*, *Acrocephalus palustris*, *Acrocephalus arundinaceus*, *Locustella fluviatilis*, *Motacilla alba* Linnaeus).

Згідно основних міжнародних та національних охоронних категорій, під охороною Бернської конвенції знаходиться 7 з 35 відмічених видів (*Grus grus*, *Ixobrychus minutus*, *Cygnus bewickii*, *Locustella naevia*, *Acrocephalus scirpaceus*, *Acrocephalus schoenobaenus*). Бонської конвенції – 3. Два види: деркач (*Crex crex*) та журавель сірий (*Grus grus*) – занесений до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи. Один вид має охоронний статус згідно Європейського червоного списку – чайка (*Vanellus vanellus*) [1; 2; 3].

Найбільш типовими видами є: чапля сіра (*Ardea cinerea*), крижень (*Anas platyrhynchos*), лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*), лиска (*Fulica atra*), мартини звичайний (*Larus ridibundus*) та жовтоногий (*Larus cachinnans*) [1, с. 4].

Чапля сіра (*Ardea cinerea*). Птах розміром 90-98 см, вагою 1,2-1,5 кг, розмах крил 175-195 см. Голова біла, за очима сірувато-чорні смуги, що на потилиці з'єднуються і переходять у «чуб» із кількох довгих оздоблених пер. Спина та покривні пера другорядних махових сізувато-сірі, на плечах видовжені оздоблені пера, шия білувата з сірувато-чорним рисунком спереду, на білому волі видовжені оздоблювані пера, низ білий. Махові пера чорні, хвіст сірий, дзьоб жовтий, ноги жовтувато-бурі. Райдужна оболонка ока жовта. Для молодих особин характерна світло-сіра, зверху сірувато-чорна голова, «чуб» ледь розвинений, шия світло-сіра з темним рисунком спереду, оздоблюваних пер на волі і плечах нема [8, с. 46]. У мішаному лісі біля с. Великі Бережці Кременецького р-ну існує колонія чаплі сірої з понад 20 гнізд, влаштованих на верхівках сосен [1, с. 4; 4, с. 33; 6, с. 57].

Крижень (*Anas platyrhynchos*). Довжина тіла 51-62 см, розмах крил 81-95 см, вага від 0,75 до 1,5 кг. Дзьоб оливковий з бурим кінцем, ноги оранжево-червоні з темнішими перетинками. Дзеркальце синє з пурпурним блиском, облямоване чорним і білим кольором. У самця в шлюбному вбранні голова і шия блискучого темно-зеленого кольору, на шиї білий ошийник. Спина бура, що переходить до хвоста у чорний колір. Бічні покривні пір'я хвоста заломлені догори. Плечі сірі з бурими хвилястими лініями, воло і частина грудей буро-каштанового кольору. Після літнього линяння самець стає схожий на самицю, лише темніший. Самиця зверху темно-бурого кольору з буро-жовтуватими краями пір'я, знизу – рудувата з чорно-бурими плямами [5, с. 41; 8, с. 74]. Вид трапляється біля штучних стоячих водоймах в околицях с. Великі Бережці [1, с. 4].

Мартин жовтоногий (*Larus cachinnans*). Птах розміром 52-68 см, вагою 0,6-1,3 кг, розмах крил 128-158 см. У дорослої особини спина і крила зверху сірі; верхівка крил чорна, з білими плямами; по краю внутрішніх першорядних махових і по краю другорядних махових пер проходить вузька біла смуга, решта оперення біла. Навколо очне кільце жовтогаряче, дзьоб жовтий, спереду на нижній щелепі червона пляма. Ноги і райдужна оболонка ока жовті. У молодого птаха пера спини і верхні покривні пера крил бурі, зі світлою облямівкою; махові пера темно-бурі; другорядні – з білою верхівкою; решта оперення білувата, з темними рисками на голові та шиї і темними плямами на нижній частині тулуба.

Дзьоб темно-бурий; ноги бурувато-рожеві; райдужна оболонка ока коричнева; навколо очного кільця нема. На другому році життя верх частково набуває сірого кольору, а груди і черево-білого [7, с. 133; 8, с. 253]. Вид типовий для усієї досліджуваної території.

Слід також, відмітити високу чисельність лебедя-шипуну (*Cygnus olor*), який ще в середині ХХ ст. був рідкісним залітним птахом Західної України, але вже в 90-х рр. спорадично гніздився в Тернопільській області [1, с. 4; 2, с. 59-67]. Тіло масивне, широкогруде. Оперення всього тіла однотонно біле. Довгі і широкі крила утворюють велику несучу поверхню. Короткий хвіст розкривається віялом в польоті. Довга шия полегшує добування поживи під водою. Зверху дзьоба біля самого чола видно великий чорний нарост, який у самців збільшується в шлюбний період. Сильні ноги забарвлені в чорний колір [5, с. 33]. Відмічали гніздування лебедів на штучних стоячих водоймах в околицях с. Великі Бережці та Мала Горянка Кременецького району. За свідченнями місцевих жителів, птахи також гніздяться на ставках в околицях с. Дунаїв і с. Лішня Кременецького р-ну та с. Кудлаївка Шумського р-ну, де їх спостерігають протягом останніх 20 років. На ставку в с. Рудка Кременецького р-ну 18.05.2013 р. спостерігали скупчення шипунів з 26 особин [1, с. 4; 7, с. 48].

В результаті нашого дослідження можна зробити наступні висновки – орнітофауна Кременецького горбогір'я представлене 35 видами, які належать до 8 рядів. Під охороною Бернської конвенції знаходиться 7 видів, Боннської конвенції – 3. Два види занесений до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи. Один вид має охоронний статус згідно Європейського червоного списку. Типовими видами для даного регіону є: чапля сіра (*Ardea cinerea*), крижень (*Anas platyrhynchos*), лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*), лиска (*Fulica atra*), мартини звичайний (*Larus ridibundus*) та жовтоногий (*Larus cachinnans*). Кременецьке горбогір'я є унікальною, цінною територією, яка має естетичне, рекреаційне, культурне, наукове значення. Дана територія потребує подальших фауністичних досліджень, зокрема в області орнітології.

Список використаних джерел:

1. До весняно-літньої орнітофауни національного природного парку «Кременецькі гори» [Електронний ресурс] // О. О. Чован, В.В. Казанник та інші. Режим доступу: <http://qps.ru/GgQxK>.
2. Капелюх Я. І. Орнітофауна заповідника «Медобори» / Я. І. Капелюх, А. І. Гузій // Заповідна справа в Україні. – 2000. – Т. 6, Вип. 1-2. – С. 59-67.
3. Кістяківський О. Б. Фауна промислових птахів Полісся УРСР / О. Б. Кістяківський // Збірник праць зоологічного музею АН УРСР. – 1952. – № 25. – С. 11-34.
4. Марисова І. В. Матеріали до вивчення лісових птахів Тернопільської області / І. В. Марисова // Наукові записки Кременецького педінституту, Т. III. – Тернопіль, 1957. – С. 140-160.
5. Марисова І. В. Мисливсько-промислові птахи північної частини Тернопільської області / І. В. Марисова // Наукові записки Кременецького педінституту, Т. V. – Тернопіль, 1960. – 72 с.
6. Наукове обґрунтування створення національного природного парку «Кременецькі гори». – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. – 87 с.
7. Татаринов К. А. Фауна хребетних заходу України / К. А. Татаринов. – Львів: Львівський університет, 1973. – 257 с.
8. Фасенко Г. В. Птахи фауни України: польовий визначник / Г. В. Фасенко, А. А. Бокотей. – К., 2002. – 416 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гбур З.В.

*кандидат наук з державного управління, докторант,
Національна академія державного управління
при Президентові України*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Для сучасного розуміння безпеки неприйнятний статичний підхід [1], який передбачає широкий погляд на безпеку, яка охоплює не лише воєнні, а й економічні, політичні аспекти, питання демократизації й стабільності в окремих державах, формування дружніх міжнародних стосунків. Йдеться також про колективну здатність протистояти новим загрозам, зокрема розповсюдженню зброї масового знищення, міжнародному тероризму, організованій злочинності, нелегальній міграції, масштабним екологічним лихам. У комплексі взаємопов'язаних елементів безпеки дедалі більшу роль відіграє її економічна складова, яка в ядерному світі стала стрижнем міжнародної та національної стабільності. Виник феномен глобальних фінансових і економічних систем.

Горбулін В. П. говорить про те, що «війни митні і торговельні прийшли на зміну «гарячим» та «холодним» війнам». У цьому контексті автор пропонує розуміти економічну безпеку як сталість прийнятних для міжнародного співтовариства або для окремої країни умов економічного розвитку [4].

Аванесова Н. Е. зазначає, що економічна безпека стає одним з найважливіших компонентів міжнародної, регіональної та національної безпеки, а Європейський Союз починає відігравати провідну роль у забезпеченні стабільності та безпеки європейського континенту. Процес розбудови і реформування ЄС необхідно розглядати не тільки як розширення кордонів «спільного ринку», а й як чинник створення нової європейської архітектури безпеки, яка має комплексний та взаємопов'язаний характер і різні виміри – економічний, воєнний, політичний. Але незважаючи на те, що Європейський Союз є одним зі світових економічних і політичних центрів, він може не мати далекосяжних зовнішньополітичних інтересів у сфері безпеки [1].

Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень підтверджує актуальність забезпечення економічної безпеки та дозволяє на цій основі запропонувати власне визначення «економічної безпеки» як системи ефективного використання наявних ресурсів та можливостей ринку, яка включає в себе комплекс заходів та методів захисту від можливого суб'єктивного та об'єктивного впливу загроз для сталого та прогресивного розвитку держави, підприємств у поточному та довгостроковому періоді.

Доволі важливим аспектом забезпечення економічної безпеки для успішної євроінтеграції та забезпечення успішного функціонування українських

підприємств є забезпечення економічної безпеки підприємства, яке виступає складовою національної безпеки країни. Це можливе, якщо воно має фінансову стабільність та незалежність, високу ліквідність своїх активів, технологічну незалежність та забезпечення високого технічного потенціалу, високу ефективність управління, оптимальну та ефективну організаційну структуру управління підприємством, високий рівень кваліфікації персоналу та його інтелектуальний потенціал, екологічну безпеку, правовий захист усіх аспектів компанії тощо [5].

Бондаревська О. М. пропонує розглядати економічну безпеку як взаємозалежну систему її різних рівнів – глобального, міжнародного, національного, регіонального, рівня окремо взятої господарської структури, особи [3]:

1. Глобальний рівень – сукупність заходів, спрямованих на забезпечення сталого світового економічного розвитку, метою якого є досягнення максимальної безпеки та високого рівня життя для кожної особистості незалежно від нації або національності.

2. Наднаціональний (міжнародний) рівень – стан світової економіки, за якого забезпечуються взаємовигідне співробітництво країн у вирішенні національних і глобальних проблем людства, вільний вибір і здійснення ними незалежної стратегії соціально-економічного розвитку за активної участі в міжнародному поділі праці. Міжнародна економічна безпека забезпечується за допомогою створеної світовим співтовариством системи міжнародних економічних організацій – МВФ, МБРР, ВТО тощо. При цьому важливу роль у вирішенні проблем економічної безпеки відіграють партнерські угоди про вільний рух капіталів, товарів та послуг, облік взаємних економічних інтересів, відмова від силового тиску, рівноправні відносини з менш розвинутими країнами

3. Макроекономічний рівень (економічна безпека країни) – сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до розвитку. У процесі інтернаціоналізації виробництва, включення національної економіки у світове господарство економічна безпека країни взаємопов'язана з міжнародною економічною безпекою.

4. Регіональний рівень – здатність регіональної влади забезпечити конкурентоспроможність, стабільність, стійкість економіки території, органічно інтегрованої в економіку країни.

5. Мікроекономічний рівень (економічна безпека підприємства) – стан найбільш ефективного використання його ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування.

6. Особистісний рівень – стан життєдіяльності людини, за якого забезпечується правовий та економічний захист життєвих інтересів, дотримання конституційних прав та обов'язків.

Беззуб І. [2] зазначає, що для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна

орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Тож зі слів науковця, можна зробити висновок про те, що Європейська інтеграція не лише не загрожуватиме економічній безпеці України, а й сприятиме підвищенню її надійності та забезпеченню всіх її складових постійному зміцненню [2].

На сьогодні в Україні проходить третій етап Європейської інтеграції (з вересня 2014 р. по теперішній час), який обумовлений початком широкомасштабної адаптації українського законодавства до норм ЄС та необхідністю підвищення ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства з метою моніторингу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4]. А тому Євроінтеграція України має вкрай важливе значення для формування ефективного мега- економічного простору стабілізаційної європейської економіки. Захист вибору стратегічного напрямку співпраці на мега- рівні за умов формування нової суспільно-економічної структури Європи, формування соціально орієнтованої ринкової економіки потребує кардинальних змін до концепції формування підходів до формування напрямків забезпечення економічної безпеки України так і Євросоюзу на визначених рівнях.

Отже, пріоритетами України у сфері економічної безпеки має стати створення відповідних правових, економічних, соціальних та інших умов, спрямованих на покращення грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної політики. Уряд України повинен зосередити увагу на внутрішніх реформах, створенні в Україні рівня життя, економіки та політики, які максимально наближені до європейських. Тільки тоді можливо впровадити ефективні механізми, спрямовані на нейтралізацію, мінімізацію впливу та усунення явищ та чинників, що призводять до створення зовнішніх та внутрішніх загроз фінансової безпеки держави. У поєднанні з розумною державною політикою вони дозволять створити економічно стабільну державу.

Список використаних джерел:

1. Аванесова Н. Е. Системний підхід до формування стратегії забезпечення економічної безпеки оборонної промисловості України в умовах євроінтеграції / Н. Е. Аванесова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 57. – С. 20-27.
2. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350#page.
3. Бондаревська О.М. Економічна безпека регіонів у системі економічної безпеки держави / О.М. Бондаревська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. – С. 54-57.
4. Горбулін В.П. Вхідження ОПК України в європейський оборонно- промисловий простір / В.П. Горбулін, В.С. Шеховцев, А.І. Шевцов // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 4. – С. 5-11.
5. Lysenko M. The Problem of Ensuring the Economic Security of Dairy Industry in Ukraine, Economics & Sociology, Vol. 7, No 2, 2014, pp. 160-171.

Гончаренко К.І.*аспірант,**Дніпровський державний аграрно-економічний університет***СПЕЦИФІКА МАРКЕТИНГУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ**

За умов сучасного розвитку ринкової економіки одним із головних завдань усіх суб'єктів ринку (держава, підприємства і організації) є задоволення потреб народу товарами і послугами, так як це безпосередньо впливає на загальний стан розвитку економіки країни в цілому. Маркетинг у взаємодії з іншими науковими напрямками виявляє потреби суб'єктів ринкових відносин, дає оцінку ситуації на ринку і аналізує тенденції його розвитку, забезпечуючи просування товарів і послуг до споживача та організовуючи реалізацію товарів.

Специфічними рисами ринку державного маркетингу є високий ступінь монополізації всіх процесів та безумовний переважаючий вплив бюрократії і правових норм. Діяльність держави охоплює майже всі відомі види маркетингу: • маркетинг товарів масового попиту; • маркетинг товарів виробничого призначення; • соціальний маркетинг; • некомерційний маркетинг; • маркетинг послуг; • макромаркетинг [2].

Держава як суб'єкт маркетингу поряд з продавцями і споживачами виконує на ринку специфічну роль. На ряду із безпосереднім задоволенням потреб споживачів, вона повинна регулювати цей процес і сприяти ефективному досягненню компромісу інтересів з мінімальними витратами суспільства. Це обумовлено необхідністю розглядати економічні та соціальні процеси в єдності і взаємодії. При цьому держава на відміну від окремого підприємства зацікавлена в ефективному функціонуванні економіки в цілому. З іншого боку, державу можна розглядати з точки зору надання громадянам важливих соціальних послуг (Охорона здоров'я, освіта, безпека, охорона навколишнього середовища тощо). Вищенаведені обставини вказують на необхідність забезпечення маркетингового підходу до державного управління.

На сьогодні без застосування державного маркетингу неможливо вирішити державно важливі проблеми такі як зміцнення макроекономічних показників та задоволення потреб споживачів на високому рівні. Необхідність використання маркетингу органами державної влади пов'язана також і зі складною економічною ситуацією в країні та процесами глобалізації в світі. Основним напрямком державної політики в ринковій економіці є підтримка і розвиток конкуренції, та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національних виробників. Для вирішення цих проблем окреме підприємство має обмежені можливості і ресурси, тому саме держава повинна взяти на себе вирішення складних і масштабних завдань. Для забезпечення необхідного рівня конкуренції держава має впливові інструменти регулювання, спрямовані на регулювання обсягів виробництва, експорту та імпорту конкретних груп товарів. Тому саме маркетингова концепція державного управління повинна забезпечити більш ефективне, якісне і своєчасне виявлення, формування і задоволення потреб споживачів.

Державний маркетинг повинен використовуватися, в першу чергу, для вирішення наступних основних завдань:

- забезпечення стабільності в державі;
- аналіз ринку, його структуризація, дослідження і прогнозування суспільного попиту на товари і послуги;
- регулювання експорту та імпорту в залежності від стану внутрішнього і зовнішнього ринків за допомогою маркетингових інструментів;
- підвищення конкурентоспроможності власних виробників і захист внутрішнього ринку;
- формування позитивного іміджу держави;
- всебічна допомога вітчизняним підприємствам для виходу на зовнішні ринки;
- проведення рекламних заходів на державному рівні, використання державних структур для просування товарів на зовнішніх ринках;
- сприяння формуванню оптимальних міжгалузевих та регіональних пропорцій, розвитку конкуренції, забезпечення рівноправних умов бізнесу для всіх суб'єктів ринку;
- законодавче забезпечення та створення відповідних умов для реалізації законів;
- стабілізація ринку товарів і послуг.

Державний маркетинг повинен здійснювати: 1) контроль над якістю і безпекою продукції, 2) регламентування відповідних параметрів, які відповідають міжнародним стандартам, 3) боротьбу з фальсифікованою продукцією та інформування населення про такі факти. З одного боку, держава має впливати на формування правильної споживчої поведінки громадян, а з іншого – стимулювати виробників на задоволення раціонального попиту за допомогою комплексу державних маркетингових заходів та інструментів.

Специфіка державного маркетингу полягає в наступному:

1) в опосередкованості ринкових відносин через те, що більша частина продукції представлена у вигляді послуги або громадського блага, а цілі маркетингової діяльності не відповідають комерційним; 2) в істотному дефіциті фахівців і бюджетних коштів на проведення великих маркетингових заходів; 3) в значній суспільній відкритості та контрольованості з боку різних суспільних груп і рухів, можливість якої встановлена і конкретизована у відповідному федеральному нормативно-правовому акті; 4) у вкрай високу залежність від рішень вищих органів державної влади; 5) в масштабах по сфері застосування маркетингових інструментів і довгостроковості прийнятих рішень, тісно пов'язаних з політичною кон'юнктурою [1].

Державний маркетинг повинен забезпечити можливість більш оперативного реагування на зміни і коливання ситуації на ринку, більш повно враховувати не тільки економічні, а й соціально-психологічні фактори. Формування позитивного іміджу держави у світі – це також важливе завдання державного маркетингу. Застосовуючи основні стратегії державного маркетингу, Уряд має сприяти вдосконаленню регіональної спеціалізації виробництва, особливо актуально це в сільському господарстві, де ефективність виробництва багато в чому залежить від правильного вибору спеціалізації в залежності від природно-кліматичних умов, наявності шляхів сполучення і мобільності підприємств,

ринкової інфраструктури, здатних забезпечити ефективний обмін продукцією між регіонами, особливо експортуючи в інші країни.

Однією з функцій державного маркетингу може бути і законодавче регулювання зовнішньоторговельної, маркетингової (рекламної) і ін. діяльності з метою недопущення негативного впливу на споживачів, створення умов для рівноправної конкуренції на ринку. Маркетингові кошти повинні ефективно використовуватися на всіх етапах підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень, в тому числі і при прийнятті дієвих законів. Зокрема, слід звернути увагу на необхідність використання інструментів маркетингової комунікації, що дозволить зробити більш відкритою і демократичною систему державного управління. Маркетингові дослідження повинні визначити орієнтири на майбутнє, які дозволять сформулювати завдання соціальної та економічної політики держави на перспективу. Особливу увагу слід звернути на роль засобів масової інформації. В умовах інформаційного суспільства ці кошти стають активними учасниками впливу на свідомість людей і економічну ситуацію на ринку.

Таким чином, державний маркетинг повинен стати невід'ємною частиною системи державного управління в країні в умовах ринку, а його основним завданням є максимальне задоволення розумних потреб населення за рахунок власних виробників, для яких держава повинна створити найбільш сприятливі умови розвитку. З цією метою повинна бути розроблена стратегія і тактика підтримки національного виробника на внутрішньому і особливо на зовнішньому ринках, тим самим державний маркетинг, безумовно, буде важливим фактором, впливає на зміцнення макроекономічних показників країни.

Список використаних джерел:

1. Борнін А. І. Особливості маркетингу в державному і муніципальному управлінні // Науково-методичний електронний журнал «Концепт». – 2016. – Т. 45. – С. 79-82. – URL: <http://e-koncept.ru/2016/76359.htm>.
2. Котляров І. Д. Сутність послуги як економічного блага // Вісник Омського університету. Серія «Економіка». – № 3. – 2012. – С. 79-86.

Леонова О.О.

здобувач,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління

при Президентіві України

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА МЕТОДИ ОЦІНКИ РІВНЯ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У наш час існує об'єктивна потреба в створенні загальнодержавного послідовного механізму нагляду та аналізу стану й розвитку тіньових економічних процесів у межах держави, регіонів, галузей, підприємств. На

основі одержаної інформації при застосуванні системи методів аналізу у відповідних аналітичних центрах необхідно виявляти найбільш небезпечні для держави напрямки та суб'єкти тіньової господарської діяльності. І вже ці напрямки та суб'єкти піддавати безпосереднім перевіркам.

На державному рівні в Україні існують дві офіційні методики оцінки рівня тіньової економіки: методика Державної статистичної служби України та методика Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Держкомстат України розробив та використовує методику визначення обсягів тіньової економіки в рамках Програми розвитку системи національних рахунків. Міністерство економічного розвитку і торгівлі здійснює оцінку відповідно до методики розрахунку рівня тіньової економіки, затвердженої наказом Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки» від 18.02.2009 р. № 123.

Найбільш розвиненими методами дослідження тіньових економічних процесів на макроекономічному рівні, в цілому по суспільному господарству країни, є такі: монетарні методи, електричний метод, італійський метод, структурні методи.

Наступне проведенне дослідження пропонує методику оцінки рівня тінізації економіки за електричним методом у порівнянні з монетарним.

Електричний метод (споживання електроенергії) ґрунтується на врахуванні взаємозв'язку між офіційним ВВП і певною змінною, зв'язаною з більшістю галузей економіки. У ролі змінної найефективніше використовувати показник споживання електроенергії, оскільки він тісно пов'язаний з формуванням ВВП. До того ж показник споживання електроенергії є одним з надійно вимірюваних показників.

При цьому методі визначення обсягів тіньової економіки проводиться як різниця між реальним (з урахуванням тіньової економіки) і офіційним (за даними Міністерства статистики України) ВВП. Реальний обсяг ВВП розраховується через показник питомого енергоспоживання. Метод оцінки через споживання електроенергії реалізується з припущенням про наявність певних обсягів тіньової економіки на початок досліджуваного часового періоду. Багато аналітиків вважають цей підхід найбільш прийнятним для держав з перехідною економікою.

Використання споживання електроенергії для оцінки сукупної економічної діяльності обґрунтовується тим, що в промислово розвинутих країнах спостерігається досить тісний взаємозв'язок зміни ВВП і споживання електроенергії, тобто зростання (скорочення) ВВП на 1% зумовлює збільшення (зниження) споживання електроенергії теж на 1%.

У ході досліджень, які провели вчені В. Бородюк, О. Турчинов, Т. Приходько [1], було виконано варіантні розрахунки обсягів тіньової економіки в Україні на базі даних Міністерства статистики України щодо міжгалузевого балансу (МГБ) виробництва й розподілу продукції та споживання електроенергії в господарстві України в натуральному вираженні. Розрахунки за цими варіантами дали близькі результати.

Припускаючи, що в короткостроковому періоді еластичність електроенергії / ВВП приблизно дорівнює одиниці й ухвалюється припущення щодо постійного відношення споживання електроенергії до ВВП, можливо обчислити очікуваний (або повний) ВВП кожного наступного року після базисного. Оскільки офіційний ВВП з визначення оцінює тільки офіційну частину економіки, відмінність між повним (або очікуваним) і офіційним ВВП дає оцінку розміру тіньової економіки.

Недоліками цього методу є:

- не всі дії в тіньовій економіці вимагають значної кількості електрики (наприклад, послуги), тому тільки частина тіньової економіки може бути виявлена;
- можуть використовуватись інші джерела енергії, тому буде виявлена тільки частина тіньової економіки;
- постійно діючий фактор науково – технічного прогресу приводить до появи більш енергоефективних технологій і устаткування, які застосовуються як у офіційній, так і в тіньовій економічній діяльності;
- можуть бути значні відмінності або зміни в еластичності попиту на електрику в часі та в різних країнах;
- метод враховує тільки тіньове виробництво і не враховує сферу послуг;
- сумнівне припущення про базисний рік, де відсутня тіньова економіка.

Отже, електричний метод побудований на зіставленні динаміки споживання електроенергії та ВВП. Передбачається, що якщо споживання електроенергії зростає швидше, ніж ВВП, то ця розбіжність пояснюється двома факторами: змінами технологій та зростанням тіньової економіки. У методиці Мінекономрозвитку [2] цей метод реалізований з використанням низки суб'єктивних припущень. Зокрема, для того, щоб виділити внесок технологічних змін, починаючи з 1998 року індекс зміни ВВП коригується на величину мінімального співвідношення індексу зміни витрати палива, теплоенергії та електроенергії на технологічні потреби з індексом зміни ВВП. Ця величина за період з 1998 по 2006 роки є константною (const) і дорівнює 0,912. Що саме означає показник «мінімального співвідношення індексу зміни витрати палива, теплоенергії та електроенергії на технологічні потреби з індексом зміни ВВП», як він оцінений і чому він використовувався тільки в період з 1998 по 2006 рік, в методиці не пояснюється. Через необґрунтованість цих припущень, показник, розрахований Мінекономрозвитку по електричному методу, не є надійним, базується на очевидно необґрунтованих припущеннях. Також даний метод дозволяє розраховувати тільки динаміку тіньової економіки, а не її рівень. Тому електричний метод, на нашу думку, доцільно використовувати для аналізу тіньової економічної діяльності лише в окремих випадках.

Зараз існує актуальна потреба в досконалих сучасних методах аналізу обсягів тіньової господарської діяльності на мікроекономічному рівні. Необґрунтовані надмірні перевірки суб'єктів господарської діяльності, на нашу думку, є неефективними, їх проведення доцільно суттєво обмежити. Контролюючі організації повинні детальніше аналізувати звітну інформацію підприємств та втручатися в хід процесу лише тоді, якщо є незаперечні свідчення про тіньову економічну діяльність, отримані на основі застосування

аналітичних методів. Це дозволить підвищити ефективність роботи контролюючих організацій, знизити їх витрати; обмежити можливості корупційних дій державних службовців; скоротити кількість оперативних перевірок, які, зазвичай, паралізують господарську діяльність підприємств.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що досягнення результатів у боротьбі з тіньовою економікою можливо тільки у довгостроковому періоді, а оцінення тіньової складової економіки може бути основою розробки довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку держави, регіонів та основних видів економічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бородюк В. Оценка масштабов теневой экономики и ее влияние на динамику макроэкономических показателей / В. Бородюк, А. Турчинов, Т. Приходько // Економіка України, 1996. – № 11. – С. 4-16.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: <http://www.me.gov.ua>.

Мельник Я.В.

*кандидат наук державного управління, доцент,
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України*

ОСВІТНІ РЕФОРМАЦІЇ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Сьогодні в Україні відбувається процес децентралізації влади – реформа, яка передбачає передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад і має визначальний вплив на політичну, адміністративну, фінансову та інші сфери, в тому числі і освітню.

Освітня галузь є одним із важливих напрямів реформи децентралізації, визначених урядом у 2016 році. Головною метою такого реформування є делегування повноважень і відповідальності за управління освітою та її фінансування демократично обраним органам місцевого самоврядування і школам, зі збереженням, при цьому, повноважень щодо визначення освітньої стратегії країни та загального напрямку освітньої реформи за Міністерством освіти і науки.

Таким чином, децентралізована система освіти функціонує через співпрацю та координацію діяльності багатьох незалежних інституцій, кожна з яких має законодавчо визначену сферу автономії. Основною проблемою процесу децентралізації є те, що поки що немає чітких правил, адже саме реформування випереджує законодавче творення. На даний час процес регламентують Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про співробітництво територіальних громад», а також постанова Кабінету Міністрів

України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад».

Протягом останніх років ведуться дискусії щодо того, якою ж має бути освіта в Україні, зокрема найважливіша її ланка – загальна середня освіта, – покликана надавати дітям якісні освітні послуги та водночас бути основою для здобуття подальшої освіти для тих, хто має намір продовжувати навчання у вищій школі.

Зазначимо, що першочергові зміни мають відбутися в управлінні та фінансуванні закладів освіти, що зумовить прогресивні зрушення в освітньому процесі.

Наразі система управління середньою освітою побудована таким чином, що будь-яка школа в селі, селищі чи навіть місті районного значення фінансується за рахунок коштів районного бюджету. До умовно позитивних переваг такої системи можна віднести наявність єдиного центру управління, можливість координації роботи закладів на території певного району, можливість проведення оперативної ротації кадрів між закладами чи перерозподілу бюджетного фінансування у випадках, коли виникають непередбачувані обставини, що потребують термінового фінансового забезпечення. В останньому випадку пошук додаткових ресурсів, зазвичай, здійснюється за рахунок тих шкіл, які з тих чи інших причин змогли зекономити певну частину бюджетних коштів, виділених на їхнє утримання. Зазначимо, що в таких умовах у розподілі коштів між закладами освіти в межах району потенційно можуть існувати суб'єктивні чинники, унаслідок чого школи з однаковими «параметрами» можуть отримувати різний фінансовий ресурс.

За прогнозами держави ці та багато інших проблем повинні бути усунені після завершення реформи децентралізації, коли повне управління шкільними закладами буде перенесено на рівень громад як первинної і основної ланки місцевого самоврядування. За таких умов повною мірою повинен реалізуватися принцип субсидіарності, який передбачає надання публічних послуг тим органом, який є найближчим до громадянина, споживача таких послуг.

Розглянувши переваги реформи, звернемо увагу й на проблеми, які виникають чи можуть виникнути в подальшому. На сьогодні існує ряд суттєвих проблем у новостворених об'єднаних громадах щодо функціонування загальноосвітніх закладів. Насамперед необхідним є забезпечення структурних підрозділів виконавчих органів об'єднаних громад кваліфікованими спеціалістами-освітянами. Особливо гостро проблема браку досвідчених і професійних фахівців стоїть на рівні управлінських кадрів, від рішень яких залежить, як буде функціонувати галузь, які знання отримають учні, яким чином і чи взагалі будуть забезпечені належні умови праці педагогів, наскільки ефективно буде організовано навчальний процес у школі та багато інших важливих питань. Тому формування якісної управлінської ланки у структурі виконавчого апарата об'єднаної громади, яка буде опікуватися питаннями освіти, варто розглядати як проблему, що потребує першочергового вирішення.

Як зазначалось, важливим чинником у наданні освітніх послуг є фінансове забезпечення галузі. Із внесенням змін до Бюджетного кодексу України у грудні 2014 року кардинально змінилися державні підходи до фінансування

загальноосвітніх навчальних закладів. Фінансування шкіл відбувається за рахунок субвенцій, що перераховуються бюджету ОТГ з державного бюджету України двічі на місяць до 10 та 25 числа. Субвенції на освіту розраховуються за кількістю учнів з урахуванням низки коефіцієнтів, у тому числі, малокомплектних шкіл, враховує показники оплати праці та матеріальне забезпечення навчального процесу. Кошти субвенції також можуть спрямовуватися на капітальні видатки, якщо будуть забезпечені видатки поточні та не буде боргів за захищеними статтями. Рештки коштів наданої субвенції в кінці бюджетного року залишатимуться в школах.

Іншими словами, держава виділяє місцевим бюджетам певні кошти (субвенцію), які потрібно використовувати лише для визначеної мети. Діючими нормативними документами визначено, що кошти освітньої субвенції можуть використовуватися на оплату поточних видатків загальноосвітніх закладів. Наголошуємо, що освітню субвенцію дозволяється використовувати лише для поточних видатків; про здійснення видатків капітального характеру взагалі не йдеться. Виключенням є норма Бюджетного кодексу, яка дозволяє залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду використовувати в наступному бюджетному періоді на оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів.

Необхідно зазначити, що зміна підходів до визначення обсягу бюджетного фінансування освіти не вирішила головної проблеми – катастрофічного дефіциту коштів для забезпечення нормального функціонування галузі, не говорячи вже про розвиток матеріальної бази чи впровадження сучасних методик викладання. Детальний аналіз показав, що має місце лише зміна форми, а за суттю підхід до виділення бюджетного фінансування місцевим бюджетам для утримання навчальних закладів не змінився.

Питання інтегрування об'єднаних територіальних громад у загальнодержавну систему освіти як окремих самостійних суб'єктів, що надають громадянам освітні послуги. Наявна донедавна система органів і закладів освіти не передбачала у структурі таких утворень, як об'єднані громади, і була побудована з урахуванням того, що надання освіти є прерогативою виконавчої гілки влади, де діють установлені норми, директиви, методології та методики з чіткою ієрархією та субординацією управлінських органів.

Одним із вагомих управлінських повноважень, які отримали органи місцевого самоврядування ОТГ є право і можливість на формування власної і ефективної системи забезпечення освітніми послугами населення своєї громади. З урахуванням соціальної значимості сектора освіти і домінуючого обсягу видаткової частини бюджету ОТГ на її утримання.

Створення об'єднаних територіальних громад в сільських регіонах, вперше в новій історії державного управління в Україні, створило умови, коли всі управлінські та фінансові повноваження зосереджені в єдиному органі місцевого самоврядування. Таким чином, з'явилася реальна можливість оптимізації мереж ЗНЗ для подолання численних проблем, які накопичилися в секторі освіти через велику кількість малокомплектних (і одночасно високозатратних) шкіл в сільських регіонах України. Рішення проблеми

раціонального витрачання бюджетних коштів на утримання шкіл громади не повинно відводити місцеву владу від розуміння, що одним з головних критеріїв ефективності управління мережею освітніх закладів ОТГ є якість освіти.

Значні правові повноваження щодо менеджменту мережею освітніх закладів, її оптимізації, підвищення на їх основі якості освітніх послуг є головною властивістю органів управління освітою ОТГ, яке відрізняє їх від змісту управління освітою в структурі РДА. Це означає, що створення органу управління освітою ОТГ має бути якісним процесом, яке засноване на ретельному аналізі його функцій і повноважень.

Залежно від ситуації з кількістю шкіл дошкільних та позашкільних установ, їх географічного розташування, система менеджменту освітою ОТГ може мати різні структурні форми та відповідні назви (управління, відділи, сектори і т. д.), штат працівників. З іншого боку, діяльність системи освіти – безперервний, організаційно і методично складний процес, який стосується забезпечення освітніми послугами великої кількості населення, і який при цьому повинен відповідати державній політиці та стандартам в сфері освіти. Тому слід врахувати необхідність збереження певної вертикалі у виконанні освітніх повноважень та завдань діючих та створюваних органів управління освітою (Міністерство – органи управління освітою обласних державних адміністрацій – органи управління освітою районних, міських (районних у містах), органи управління освітою об'єднаних територіальних громад – навчальні заклади). Також, важливим елементом створення ефективної системи менеджменту закладів освіти ОТГ є максимальне делегування адміністративних і навчально-методичних повноважень на рівень навчального процесу (навчальних закладів) у поєднанні з належним управлінням усередині самого закладу та забезпеченням якості освіти. Такого роду децентралізація системи освіти ОТГ також дозволить уникнути формування малоефективної і витратної для бюджету ОТГ. Ефективність діяльності органу управління освітою (в тому числі, в реалізації оптимізації мережі ЗНЗ) буде залежати від того, наскільки вона буде зайнята виконанням функцій, що мають пряме відношення до забезпечення якості освітніх послуг.

Важливим елементом створення ефективної системи адміністративного обслуговування освітніх об'єднаних територіальних громад є максимальне делегування адміністративних і навчально-методичних повноважень на рівень навчального процесу (навчальних закладів) у поєднанні з належним управлінням усередині самого закладу та забезпеченням якості освіти.

Такого роду децентралізація системи освіти об'єднаних громад дозволить уникнути формування малоефективної і витратної для бюджету виконавчого комітету об'єднаних громад структури.

Отже, сьогодні ми маємо початок важливої й необхідної реформи відповідно до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Проте, законодавча неврегульованість численних питань є однією з головних перепон для швидких та ефективних змін як у загальному процесі децентралізації, так і в окремо взятій галузі освіти. Тому, невідкладного вирішення потребує проблема розроблення і впровадження необхідних законодавчих і нормативно-правових актів, які б регламентували всі напрями

функціонування освіти в умовах децентралізації. Процес реформації повинен бути керованим державними органами, а в подальшому держава також повинна відігравати ключову роль в організації системи освіти, координації діяльності відповідних органів місцевого самоврядування, установленні певних норм, вимог і стандартів у середній освіті. Не можна допускати надмірної лібералізації саме в ланці шкільної освіти, оскільки саме тут закладаються основи майбутнього інтелектуального потенціалу держави та формується людський капітал, що є основою успішного розвитку сучасної держави.

Успіх будь-якої реформи залежить від її легітимізації та сприйняття пересічними громадянами, адже запровадження будь-яких змін адміністративними методами, які не матимуть визнання у суспільстві, можуть викликати супротив, що, в свою чергу, унеможливить досягнення завдань передбачених реформою. Тому, важливим є постійний інформаційний супровід реформи освіти: роз'яснення основних положень, очікуваних результатів та етапів реформування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08 липня 2010 р., № 2456-VI [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт «Електронні дані і програми». – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05 лютого 2015 р., № 157-VIII [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт «Електронні дані і програми». <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-viii>.

Мосора Л.С.

*кандидат наук з державного управління,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Сучасний світ існує в умовах активного зростання ролі інформації як основного стратегічного ресурсу. З розвитком нових інформаційно-комунікативних технологій відбуваються динамічні зміни у всіх сферах життя людства, в тому числі і в публічному управлінні. В свою чергу, комунікація приводить до формування нової ціннісної системи, згідно з якою по-новому вирішуються державні, економічні, соціальні та інші завдання. Комунікативна взаємодія – це процес, який передбачає забезпечення передачі інформації, обмін нею і комунікативного впливу комунікантів. На рис. 1 відображено особливості комунікативної взаємодії у публічному управлінні.

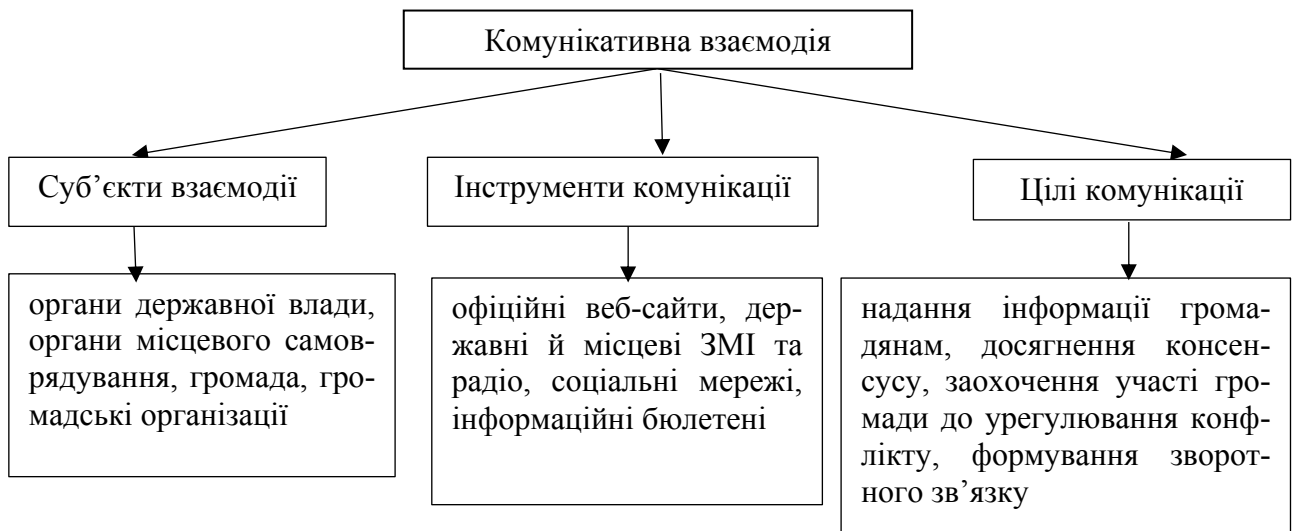

Рис. 1. Особливості комунікативної взаємодії у публічному управлінні

Взаємодія органів публічної влади і громадян може відбуватися в різних формах. Так, згідно з теорією управління, Ж. Завальна виділяє організаційні та правові форми взаємодії [1, с. 23-24]. Організаційні форми – це проведення спільних заходів, засідань, зустрічей та ін. Основні правові форми регулювання відносин взаємодії передбачені в законодавстві здебільшого імперативними формами.

Практична робота обов'язково має починатись з інформування громадян. Іншими словами – комунікація є ключем до розбудови соціального капіталу громадян. Ефективність комунікативного процесу формується на таких важливих етапах: формування повідомлення – коротке, чітке, зрозуміле, однозначне; визначення адресату повідомлення – чітка ідентифікація аудиторії; визначення способу передачі повідомлення – оптимального каналу, який мінімізує проблему «поломаного телефону»; підтвердження розуміння адресатом повідомлення – перевірка зворотного зв'язку [2, с. 92-93]. Розробка і планування інструментів зворотного зв'язку передбачають з'ясування різного роду можливих перешкод (фізичних, фінансових, часових обмежень, культурних варіацій) на шляху просування публічних послуг до споживача [3, с. 79].

Якісна комунікативна взаємодія між органами влади та громадянами сприяє: формуванню політичної підтримки в суспільстві; розподілу відповідальності за прийняття рішень та одержання громадської підтримки під час їх здійснення; покращенню розуміння громадськістю існуючих бюджетних обмежень та підвищенню рівня довіри до влади; пошуку та втіленню нетрадиційних заходів щодо вирішення проблем, а також економічно ефективних шляхів надання послуг. З одного боку, залучення громадян до вирішення питань державного і місцевого значення означає розширення кількості учасників управлінської діяльності, дозволяючи приймати рішення, спираючись на реальний настрій людей, дозволяє оцінити ставлення населення до рішень, які приймаються чи прийняті. Але, з іншого боку, консультації з жителями можуть ускладнити процес прийняття рішень через їх

некомпетентність, необхідність узгодження інтересів різних верств населення, відповідне збільшення матеріальних витрат.

Сьогодні досить актуальною є теза про важливість не залучення, а включення населення до процесу прийняття та реалізації рішень на державному й місцевому рівнях. Для прийняття та вирішення управлінських питань більш важливим є процес, в якому людина бере участь постійно, осмислено, відповідально та безпосередньо. При цьому, взаємодія можлива лише за умови обопільної зацікавленості і відкритості, здатності визнати, почути та вислухати іншого, враховувати іншу точку зору. Тобто, значною мірою ефективність співпраці органів державної влади та громадськості залежить як від активності жителів, так і від бажання управлінців залучати їх до вирішення справ та здатності керувати процесом співучасті.

Громадянська активність населення залежить від тієї політики, яку проводить державна влада, і саме вона може переконати людей у важливості й необхідності участі жителів у житті держави. Саме тісний контакт з населенням дасть змогу йому дізнатись про складність тих питань державного та місцевого значення, які вирішуються посадовцями, зрозуміти як важко вирішувати серйозні проблеми за наявності обмежених ресурсів.

Ефективні механізми спілкування та взаємодії між громадянами та владою дають можливість збільшити поінформованість громадян і допомагають їм не тільки регулярно оцінювати діяльність органів влади, а й брати участь у розробці та прийнятті рішень, зокрема на місцевому рівні. Саме тому, варто серйозно поставитися до побудови комунікацій – від планування такої діяльності до постійного моніторингу «зворотного зв'язку». Ефективність комунікаційного процесу полягає в тому, що не треба намагатися розказати про все і одразу. Важливим процесом є перевірка зворотного зв'язку. Наприклад, у формі звернення громадян, загальних зборів, громадської експертизи, громадського слухання, громадських рад, місцевих ініціатив і референдумів.

Ще один канал поширення інформації про громаду і серед громади – соціальні мережі, серед яких найпоширеніша в Україні (як і у світі) – Facebook. Це більш гнучкий і ефективний інструмент присутності в Інтернеті порівняно із традиційними сайтами: не вимагає витрат на створення та технічну підтримку, більш надійний та дозволяє залучати до наповнення широке коло авторів. З іншого боку – у соцмережах важче контролювати повідомлення і практично неможлива цензура (окрім повного блокування користувача у разі порушення моральних та етичних правил соцмережі). Можна створити сторінку громади для популяризації її конкурентних переваг. Або можна створити закриту групу у соцмережі, доступ до якої (право читати і писати дописи) буде надаватися модератором індивідуально, наприклад, лише для учнів і вчителів школи, для членів місцевої громадської організації тощо [2, с. 104].

Таким чином, комунікативна взаємодія – це взаємоузгоджені та взаємообумовлені суб'єктні мовленнєво-практичні дії з метою обміну інформацією й створення найсприятливіших умов для формування особистості. Вона полягає у створенні відповідних інформаційних каналів, завдяки яким громадяни мають змогу не тільки отримувати інформацію про діяльність органу

місцевого самоврядування, але й впливати на прийняття управлінських рішень, шляхом їх обговорень, внесення коректив та пропозицій. Чим краще розвинута комунікативна взаємодія, залучені всі канали розповсюдження інформації, тим більше є шансів для розвитку держави та її територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Завальна Ж. В. Договірні форми регулювання відносин у публічній сфері: теоретико-правовий аспект: [монографія] / Ж. В. Завальна. – Суми: Мрія, 2009. – 132 с.
2. Ткачук А. Ф. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Маркіян Дацишин. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 152 с.
3. Терещенко Д. А. Комунікації як засіб регуляції інформаційного обміну в системі надання управлінських послуг населенню / Д. А. Терещенко // Актуальні проблеми державного управління. Зб. наук. праць. – ОдРІ НАДУ при Президентіві України, 2010. – Випуск 1 (29). – С. 78-86.

Ющенко Л.І.

аспірант,

Чернігівський національний технологічний університет

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Для держави та кожної окремої галузі промисловості, що діють в умовах ринку, основною проблемою є забезпечення конкурентоспроможності та розвитку, яка в залежності від складних обставин і умов вирішується ними по-різному. Однак, основою рішень завжди є стратегічне управління. Необхідність у стратегічному управлінні галуззю виникає у зв'язку з тим, що стратегічний характер набувають ресурси, їх логістика, функції структурних підрозділів, бізнес-процеси.

Правильна стратегія, великий потенціал і організаційна гнучкість – основні фактори успіху держави. Гальмування процесу створення цілісної системи управління науково-технологічним та інноваційним розвитком пов'язані з потенційними змінами у розподілі функціональних повноважень та розпорошеності відповідальності центральних органів виконавчої влади за проведення інноваційної політики в окремих сферах.

Аналіз діяльності органів влади свідчить про неприпустиму неузгодженість їх дій при реалізації науково-технологічних та інноваційних пріоритетів держави і ставить під сумнів саму можливість здійснення послідовної державної політики у цій сфері [2]. Все це свідчить, що структура і принципи управління інноваційним розвитком в Україні потребують докорінних змін. Необхідність включення інноваційної системи в загальний контур розвитку країни потребує створення такого органу, який би забезпечував опрацювання цілісного стратегічного бачення стратегії інноваційного розвитку держави.

Таким органом, на нашу думку, може бути Національна стратегічна адміністрація з інноваційного розвитку при Президенті України, яка розробляє загальне бачення переведення країни на інноваційний шлях розвитку.

Національній стратегічній адміністрації з інноваційного розвитку можуть бути доручені такі функції:

- розробка національної стратегії інноваційного розвитку; – формування бюджету та бюджетних видатків на фінансування науково-технічної й інноваційної діяльності; – розробка та організація виконання стратегічних інноваційних проектів;

- розвиток інноваційної інфраструктури;
- експертний контроль з наукоємної продукції;
- формування регіональної інноваційної політики;
- моніторинг реалізації національної стратегії інноваційного розвитку та її корегування.

Національна стратегічна адміністрація з інноваційного розвитку забезпечує мислення та комунікацію щодо засад нової інноваційної політики, а реалізацію цієї політики забезпечують органи влади. Відпрацьовані стратегічною адміністрацією засади інноваційної політики та стратегії оформляються відповідними нормативно-правовими актами органів влади. Верховна Рада України визначає єдину державну політику в сфері інноваційної діяльності, а саме:

- створюючи законодавчу базу до сфери інноваційної діяльності;
- затверджуючи пріоритетні напрями інноваційної діяльності;
- визначаючи обсяг асигнувань для фінансової підтримки інноваційної діяльності в межах Державного бюджету України [1].

У Верховній Раді проблемами інновацій займаються різні комітети: з науки і освіти; з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій; з питань промислової політики; з питань фінансів і банківської діяльності. Координуючу функцію має взяти новостворений комітет з питань інноваційного розвитку.

Кабінет Міністрів України та Центральні органи виконавчої влади, в першу чергу, забезпечують реалізацію державної політики у сфері інноваційної діяльності переважно прямими методами, формуванням інноваційної інфраструктури, визначенням пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, відбором перспективних інноваційних проектів та їх фінансовою підтримкою за рахунок бюджетних коштів.

На нашу думку, було б доцільно при Кабміні України створити дородчий орган – Міжвідомчу раду з питань інноваційного розвитку, яку б очолював Прем'єр-міністр України. Роль уряду за такою системою управління переміщується в бік координації інноваційної політики, а не її проведення. Забезпечення координації і узгодження дій всіх без винятку органів виконавчої влади для конкретизації ресурсів на провідних напрямках інноваційної політики, як ключовому напрямку державного регулювання інноваційного розвитку, в даній системі має взяти на себе новостворене Міністерство з питань науки та інноваційного розвитку України замість державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України. Це має бути авторитетний центральний

орган виконавчої влади, який очолюється одним із керівників уряду. Міністерство формує державні науково-технологічні та інноваційні програми, які виконуються в інтересах всіх міністерств і відомств, організує експертизу рівня та ефективності діяльності наукових установ національної стратегічної адміністрації з інноваційного розвитку щодо реалізації інноваційної політики.

Одним з важливих завдань цього органу виконавчої влади є організація державних і недержавних фондів підтримки інновацій, в тому числі венчурних фондів з прямою участю в них держави. Отже, значну роль в розвитку інноваційної системи України повинні відігравати структури інноваційного розвитку галузей, регіонів та представницькі органи місцевого самоврядування, які затверджують галузеві та місцеві інноваційні програми, визначають кошти місцевих бюджетів для фінансової підтримки цих програм та контролюють це фінансування, створюють комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи і контролюють їх діяльність. В цьому питанні необхідно використовувати механізми регіонального розвитку країн ЄС, які полягають в децентралізації державного управління та плануванні розвитку національної інноваційної системи.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність: закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: закон України від 16.07.1999 № 991-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Голодюк Н.В.

аспірант,

Національний університет «Острозька академія»

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Україна з давніх-давен притягувала до себе іноземних гостей, її релігійні святині та культурні пам'ятки впродовж століть користувалися славою, особливо в християнському світі. Цьому сприяла давня історія країни та насиченість релігійно-архітектурними пам'ятками.

Період київського християнства характерний тим, що на українській землі, поряд з православ'ям, були й інші релігії – вірмено-григоріанська церква, іудаїзм, караїмська релігія, язичництво [2, с. 82].

Період середньовічного християнства ще більше урізноманітнив конфесійну ситуацію в Україні. Впродовж трьох століть православна церква в Україні існувала в умовах литовсько-польської державності, зберігаючи релігійну, культурну, національну ідентичність українського народу, підтримуючи його в боротьбі проти денаціоналізації і цілковитого виродження, дотримуючись традиційного східного обряду. В цих умовах активно поширювалося християнство західного обряду, з тим як Литово-Польська державність набирала сили на теренах України, так і збільшувався вплив католицької церкви.

На українських землях, особливо після Люблінської унії (1569 р.), поширюється католицизм. Цей період завершується Берестейською церковною унією (1596) і початком викликаної унією міжконфесійної боротьби, в якій, як тоді зазначали, «Русь нищила Русь». Три досить повчальні століття рефлексують до наших днів, дають багато фактів для роздумів і прийняття виважених рішень [3].

У XV – XVI ст. триває посилений перехід провідних верств українського народу на латинський обряд, що спричиняє активне будівництво католицьких храмів та монастирів на території України. Починаючи з середини XVI ст., зокрема за часів митрополита Петра Могили, українська церква зазнала небувалого ренесансу. З відновленням своєї ієрархії в 20-х роках XVII ст., в складній політичній і релігійній ситуації в Україні і довкола неї Православна церква реформується, відновлює свою соборність і собороправність, збагачує свій духовний та освітній потенціал, відіграє важливу роль у становленні української державності часів козаччини, Запорізької Січі, Гетьманської України. То був справжній ренесанс Української православної церкви після 400-річного небуття української державності. То був яскравий і незаперечний

урок того, що вільна церква й незалежна держава – явища нерозривні, що розквіт першої і стабільність другої – процеси взаємопов'язані й взаємодоповнюючі [4 с. 135].

Період релігійного життя в Україні часів колоніальної неволі багатий на складнощі й колізії. Перебуваючи з кінця XVII ст. в складі Російської православної церкви, Українська православна церква майже до середини XVIII ст. збагачує своїми кадрами ієрархів і богословським науковим потенціалом Московську патріархію. Разом з тим вона поступово й неухильно втрачає свою інституційну самостійність, традиційну соборність, властиву їй українськість, натомість уніфікується на московський кшталт і оросійщується. Відбуваються складні міжконфесійні процеси на Правобережній Україні, вкрай загострюються й періодично драматизуються відносини між римо-католиками і греко-католиками, з одного боку, і православними – з другого, на тлі геополітичного втручання в ці процеси державної влади католицької Польщі й православної Росії.

Релігійно-церковні процеси періоду радянського тоталітаризму засвідчують, що більшовицький уряд щодо українських церков – православної, римо- та греко-католицької – застосовував імперську тактику царської Росії. Деякий час (1920-1930 рр.) частина Православної церкви українізується, виборює автокефалію, що й лякає Москву. Вона підбурює більшовицький уряд в Україні до акцій геноциду проти українських церков – української автокефальної православної церкви (скасована в 1930 р.) і Української греко-католицької церкви (заборонена в 1946 р.). У цілому до мінімуму звужується вплив будь-якої релігії у сфері духовного, культурного життя, етико-моральних відносин у суспільстві, сім'ї. Таке ж гоніння спіткало й римо-католицьку церкву в Україні: напередодні другої світової війни залишався діючим лише один на всю Україну костел в Одесі.

Релігійно-церковне життя в демократичній Україні після здобуття нею незалежності характеризується як очевидним і динамічним його відродженням, так і напластуванням старих проблем та нових труднощів і міжконфесійних конфліктів. Відродження українського православ'я супроводжується водночас і внутрішньо-православними колізіями, кризою православ'я, його розколом на три ворогуючі між собою православні церкви – УПЦ КП, УПЦ МП і УАПЦ. Український греко-католицизм після 45-річної заборони і «катакомбного стану» став важливим чинником національного й духовного оновлення, переважно в Галичині, і все ширше просувається на теренах всієї України. Однак і в Українській греко-католицькій церкві є досить багато проблем як внутрішньо-церковних, так і у відносинах з православними церквами й Апостольською Столицею, під юрисдикцією котрої ця церква уже 400 років [1].

Нині маємо досить різнобарвну конфесійну карту України.

В Україні пускають коріння, знаходять прихильників і послідовників нові (досі невідомі для України) християнські й нехристиянські течії, відгалуження, місії, іноді досить для нас екзотичні, далекі від національної традиції і культури.

У правовій державі, демократичному суспільстві гарантується вільний світоглядний, віросповідний вибір, якщо він не виходить за межі загально-людської етики, не перешкоджає утвердженню сутнісних сил, інтелектуальному, моральному розвитку людини, цивілізованому співжиттю громадян [4, с. 27].

Отже, в Україні є велике накопичення релігійних споруд, храмів різних періодів, які займають важливе місце в на туристичній карті країни. Це такі як: Києво-Печерська лавра, Почаївська лавра, храми в с. Зарваниця та безліч інших. У зв'язку з столітньою історією християнських церков України, вона має щільну сітку релігійно-культових пам'яток різних конфесій. Значну перевагу звісно мають православна церква, але пам'ятки інших конфесій не є менш значущими.

Тому, насиченість території країни святинами різних конфесій сприяє поширенню та розвитку релігійного туризму в Україні. Для покращення цієї сфери потрібно, щоб владні органи опікувалися пропагандою цього виду туризму, розвитком інфраструктури, що посилює б розвиток релігійного туризму.

Список використаних джерел:

1. Данилова А. Все про релігійні подорожі Україні [Електронний ресурс] / А. Данилова // Все про туризм. Туристична бібліотека. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/danilova.htm.
2. Довідник з історії України. за ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Генеза, 1993.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Все про туризм. Туристична бібліотека. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_13.htm.
4. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.

Гураль О.І.

аспірант,

*Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства*

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА КИЇВСЬКОЇ ПРОСВІТИ

Архівні документи є багатим джерелом для вивчення історії «Просвіти». Важливу роль у розгортанні діяльності культурно-просвітницької організації зіграв Маніфест 17 жовтня 1905 р. «Про удосконалення державного порядку», що проголосив основні громадянські свободи в країні. Протягом 1905–1907 рр. на території України було відкрито близько 15 організацій товариства «Просвіта»: у Києві, Полтаві, Катеринославі, Чернігові, Житомирі та ін. [1, с. 14; 2, с. 205].

Головним установчим документом організацій «Просвіти» були статuti, де зазначалася структура організації та мета їх існування, напрями роботи.

Зокрема в затвердженому статуті Подільського товариства «Просвіта» зазначалося, що основною метою його існування була допомога культурно-просвітницькому розвитку населення [3, с. 178]. Київська «Просвіта» протягом трьох років видала 31 книгу, призначену для народних мас, «Каталог та вказівник для читання». У Фонді 114 в справі №3 після Протоколу Загального Збору членів Товариства «Просвіта» у Києві 25 березня 1907 року міститься інформація про справу видання шкільних підручників, де зазначено, що Голова Шкільно-Лекційної Комісії Є. Тимченко виступив з заявою до Загального Збору з пропозицією, щоб «Замовлення, написання, рецензування і ухвали до друку підручників доручити виключно Шкільно-Лекційній Комісії, не віддаючи їх на дальший розгляд Видавничій Комісії і лишати цій останній тільки технічну справу видавництва». Мотивувалася ця пропозиція тим, що Видавнича Комісія, якій досі належав обов'язок видавати шкільні підручники разом з іншими видавничими справами, дуже заклопотана виданням популярно-наукових брошур і не має ні часу, ні сил, ні грошей, щоб подбати про шкільні підручники. В даному документі також йшлося про те, що Шкільно-лекційна комісія мала виробити програму, яку повинні були розглянути на сполученому засіданні три Комісії: Шкільно-Лекційна, Видавнича і Бібліотечна, і затвердити яку повинна була Рада. Це все є прикладом того, що «Просвіта» виникла з метою активізації громадського життя, об'єднання інтелігенції, робітників та селян у спільній боротьбі проти царату за національне визволення й збереження історичних і культурних традицій українського народу [4, с. 548].

Є справи, що показують членство товариства «Просвіта», адже відомо, що члени товариства то входили у склад «Просвіти», то виходили з різних на те причин. Яскравими прикладами цього є «Списки членів комісій товариства «Просвіта» у Києві (1900 р)» (Ф. 114, № 12), «Списки членів, кандидатів в члени товариства «Просвіта» у Києві та рекомендує їх» (Ф. 114, № 13), «Заяви про вступ та відмову від членства в товаристві «Просвіта» у Києві, рекомендації та інше» (Ф. 114, № 14) і т. ін. Є листи, в яких наголошується, про запрошення до товариства тих, кого обрано почесним членом товариства. Великий обсяг документів організації зберігається у Центральному державному історичному архіві України та Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Багато українських дослідників вивчали проблему взаємовідносин «Просвіти» з владою. На особливу увагу заслуговує дослідження О. Д. Бардаша, де розглядався вплив російського самодержавства на суспільно-культурне життя Наддніпрянської України у 1900–1917 рр., де, зокрема, увага була приділена товариству «Просвіта» [5].

У справах, що зберігаються в Державному архіві Київської області, міститься ще й проект постанови голови м. Києва Володимира Багазія про відновлення діяльності товариства «Просвіта» від 1941 року. Ось її зміст:

«Зважаючи на те, що вже фактично відновили свою роботу низові культосвітні товариства колишньої «Просвіти» та почали працювати й хатичитальні, які вимагають допомоги та керування в своїй роботі та з огляду на потребу якнайшвидше розвинути культосвітню роботу, знищену за часи більшовиків, ухвалюю:

1. Відновити діяльність українського культурного товариства «Просвіта».
2. Проведення організаційної роботи по відновленню товариства покласти на магістра Олега Штуля.
3. Загальне керування роботою по відновленню товариства та контролю над його діяльністю покласти на відділ пропаганди».

Тут згадано українського політичного і військового діяча Олега Штуля-Ждановича (1917–1977). Під час Другої світової війни він був одним із найближчих соратників О. Ольжича, членом похідних груп ОУН. В окупованому нацистами Києві в українській небезпечній атмосфері співпрацював із газетою «Українське слово».

Наявність в українців офіційно дозволеного німцями адміністративного органу (міської управи) дала можливість проводити у Києві просвітянські заходи. Серед них були, зокрема, лекції, концерти, виставки, аматорські вистави, релігійні свята, видавництво листівок, брошур, що мали на меті пробудження самосвідомості українців, яка зазнала до цього впливу культурної уніфікації. Зокрема в Державному архіві Київської області збереглася програма концерту пам'яті Кирила Григоровича Стеценка, організованого 1942 року не без участі просвітян.

Отже, багате розмаїття архівних документів становлення та розвитку товариства «Просвіти» дозволяє всебічно вивчити історію «Просвіти» в усіх її найважливіших аспектах та дає можливість не тільки ґрунтовно і всебічно розкрити діяльність товариства та з'ясувати становлення товариства, а ще й вивчити його вплив на формування українського національного руху.

Список використаних джерел:

1. Костриця М.Ю. Житомир: Підручна книга з краєзнавства / М.Ю. Костриця, Р.Ю. Кондратюк. – Житомир: Косенко, 2007. – 464 с.
2. Залевский К. Национальные движения / К. Залевский // Общественное движение в России в начале XX-го века: в 4-х т. / под ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресо́ва. – СПб., 1911. – Т. 4, ч. 2. – С. 151-242.
3. Центральний державний історичний архів України у м.Київ, ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, оп.636, спр. 647. Дело об Обществах и союзах утвержденных на основании закона 4-го марта 1906 г. 7 грудня 1906 р. – 26 лютого 1909 р., 850 арк.
4. Абросимова С. Катеринославська «Просвіта» у культурно-громадському житті Наддніпрянщини (За матеріалами епістолярної спадщини академіка Д. Яворницького) / Світлана Абросимова // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наукових праць. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2010. – Випуск 19. – С. 548-551.
5. Бардаш О.Д. Російське самодержавство та суспільно-культурне життя в Україні на початку XX століття (1900–1917 рр.) / О.Д. Бардаш. – К.: Укр. пріоритет, 2011. – 208 с.

Зварич Р.В.

аспірант,

Науковий керівник: Жерноклєєв О.С.

доктор історичних наук, професор,

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

**ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У СУДОЧИНСТВІ
СТАНИСЛАВІВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА ВНАСЛІДОК
ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ В ГОРОДКУ ЯГЕЛЛОНСЬКОМУ**

Збройний напад на відділення пошти в Городку Ягеллонському у 1932 р. спричинив великий суспільно-політичний резонанс не тільки на теренах Східної Галичини, але й всієї Другої Речі Посполитої. Його учасники, з одного боку, стали злочинцями, підсудними трьох окружних судів (Львівського, Станиславівського, Самбірського), Львівського апеляційного суду і, з другого боку, вшанованими борцями за незалежність української держави, провідниками національно-визвольного руху у період окупаційної політики Другої Речі Посполитої на західноукраїнських землях.

Міжвоєнна політика Другої Речі Посполитої у Східній Галичині була і залишається предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних авторів з огляду на її мононаціональний вектор розвитку та міжетнічні боротьбу. В історіографії обрана проблематика стала інтересом наукового зацікавлення значного кола дослідників, які висвітили судовий процес у Львові над Василем Біласом, Дмитром Данилишином, Мар'яном Жураківським – безпосередніми виконавцями збройного нападу в Городку Ягеллонському. Окреме місце описуваного періоду національної політики Другої Речі Посполитої займає боротьба з українськими національно-визвольними організаціями, спочатку Українською Військовою Організацією (далі – УВО), пізніше Організацією Українських Націоналістів (далі – ОУН), що також ґрунтовно відображується у масиві наукового надбання. Саме обвинувачення за приналежність до ОУН дуже часто зустрічається у судових процесах Станиславівського воєводства у складі Другої Речі Посполитої. Одним із таких судових розглядів була справа про обвинувачення Зенона Коссака та інших за належність до ОУН, що розглядалася Станиславівським окружним судом у 1933 р. Цей судовий процес Станиславівського окружного суду став наслідком вчинення терористичного нападу на відділення пошти в Городку Ягеллонському у 1932 р, за що В. Біласу й Д. Данилишину було оголошено й виконано смертну кару, і досліджується вперше.

У нашому повідомленні окреслюються лише деякі аспекти судочинства у зазначеній справі, оскільки вона охоплює велику кількість проваджень судових органів декількох воєводств і вміщує значну кількість процесуальних документів, виданих компетентними органами Другої Речі Посполитої. Ми зупинимося на розгляді тільки тих обставин і осіб, які у свій час підпадали під

юрисдикцію тільки Станиславівського окружного суду, оскільки сам З. Коссак був засуджений Львівським судом.

11 грудня 1932 р. слідчий відділ Станиславівської воєводської команди державної поліції Другої Речі Посполитої надав до прокурора Львівського окружного суду повідомлення № Р. 34/43/32 щодо терористичного нападу на пошту у Ягеллонському Городку. Йшлося про те, що 5 грудня 1932 р. заявився до керівника Станиславівського слідчого відділу поліції М. Жураківський і повідомив, що повернувся 4 грудня 1932 р. додому і хоче дати покази у справі нападу на пошту в Ягеллонському Городку.

За показами М. Жураківського було встановлено, що його разом із П. Максимцівем направив у Львів М. Ясінський, надавши їм чотири револьвери «Ортгіс», барабанний револьвер і автоматичний револьвер, що заряджається магазином. М. Ясінський нічого не казав М. Жураківському, що хоче зробити. М. Ясінський відповідав на питання М. Жураківського, що не знає, що відбувається. У Львові на М. Жураківського і П. Максимціва чекав чоловік із «Ілюстрованим Кур'єром Щоденним», який провів їх до будинку по вул. Гелени і Марії Моджеєвських, де вилучив револьвери, змастив і зарядив зброю [1, арк. 9]. Як виявилось пізніше, у Львові їх чекав Юрій-Мирослав Березинський [1, арк. 12 зв.].

У червні – липні 1932 р. у Станиславів приїжджав чоловік, якого на вході Станиславівського слідчого відділу № 793 впізнав М. Жураківський, це був Г. Гуменюк. Він організував «бойову п'ятірку» ОУН, у склад якої входили: М. Жураківський, Я. Гаврилюк, П. Гоголь зі Станиславова і вищезгаданий П. Максимців з Пасічної, а також Г. Гуменюк як комендант [1, арк. 9 зв.].

12 грудня 1932 р. слідчий відділ Станиславівської воєводської команди державної поліції Другої Речі Посполитої у черговий раз повідомляв прокурора Львівського окружного суду у справі терористичного нападу на пошту в Ягеллонському городку. Цього разу комісар поліції сповіщав про допит М. Ясінського, який притягався до кримінальної відповідальності вироком Львівського окружного суду від 1 серпня 1926 р. у вигляді чотирьох років ув'язнення за участь у нападі і зломі «Урядової Каси» Другої Речі Посполитої у Долині, здійсненим із членами УВО [1, арк. 11]. За рішенням прокурора Львівського апеляційного суду М. Ясінський обвинувачувався у пособництві державного злочину, передбаченого статтею 259 Кримінального кодексу Другої Речі Посполитої (далі – КК) [2, с. 792], виконаного в кінці листопада 1932 р. у Станиславові шляхом видання інструкції і наказу виїзду М. Жураківському і П. Максимціву, а також врученням їм зброї і грошей на проїзд для виконання нападу на поштове відділення в Ягеллонському Городку [1, арк. 4 зв.].

12 грудня 1932 р. у Львівському окружному суді I району, о 13 год 10 хв здійснено допит «обвинуваченого-підозрюваного» М. Жураківського. Було встановлено, що підсудний влітку 1932 р. вступив до п'ятірки ОУН, яка діяла на терені Станиславова [1, арк. 12].

11 грудня 1932 р. постановою слідчого судді Станиславівського окружного суду від 11 грудня 1932 р. № VIII. Крс. 639/32 на підставі частин а, б статті 165 Кримінального процесуального кодексу [2, с. 105] до Г. Гуменюка застосовано

тимчасовий арешт. 19 грудня Г. Гуменюк звернувся до суду про скасування арешту, проте йому було відмовлено у задоволенні оскарження [1, арк. 22].

16 грудня 1932 р. Станиславівським окружним судом також арештовано М. Гаврилюка і П. Гоголя. 17 грудня 1932 р. кримінальний відділ Станиславівського окружного суду відхилив звернення арештованих скасувати запобіжний засіб [1, арк. 30].

15 грудня 1932 р. слідчий відділ Станиславівської повітової команди поліції представляв прокурору Станиславівського окружного суду обвинувачення № Р. 13/21/32. К. 308/32. щодо Івана-Дмитра Петруня у його проступку перед міністерством юстиції. Д. Петрунь обвинувачувався у наданні допомоги П. Максиміву, підозрюваному у нападі на відділення пошти в Ягеллонському Городку [1, арк. 32].

16 грудня 1932 р. слідчий суддя кримінального відділу Станиславівського окружного суду своїм рішенням № VIII. KPS. 655/32 застосував до Д. Петруня слідчий арешт, а 17 грудня 1932 р. відмовив у його скасуванні [1, арк. 37].

21 лютого 1933 р. Жидачівська повітова команда поліції листом № 55/tj/33 («таємно») сповіщала слідчий відділ Станиславівської повітової команди у справі Г. Гуменюка, члена і організатора боївки ОУН, що він походив з Коломиї, де працював у Союзі Кооператив, був офіцером Української Галицької Армії, займався збиранням замовлень на книжки. Г. Гуменюк подорожував по «Малопольській Всьходні» і переконався, що український народ є ще малосвідомий «з боку народності», не організовується, мало читає книжок і не знає історії власного народу. Г. Гуменюк під час допиту говорив, що українці мусять організуватися, якщо хочуть звільнитися із польської неволі [1, арк. 113].

У друкованому витязі із записів Г. Гуменюка, «члена ОУН під Жидачівом» вміщується імена, прізвища, місце проживання, віросповідання та вид діяльності 74 осіб [1, арк. 60–61]. Внаслідок наявності такої інформаційної картки у судовій справі за приналежність до ОУН не слід відкидати можливість залучення цих осіб до судового процесу. У обвинувальному висновку прокурора Львівського апеляційного суду від 20 січня 1933 р. № Кор. 287/33 у справі З. Коссака і товаришів, підозрюваних у вчиненні державного злочину, передбаченого статтею 97 КК [2, с. 750], вчинення майнового злочину в Ягеллонському Городку у листопаді 1932 р., зазначаються імена ще 32 осіб [1, арк. 4].

Таким чином, у Станиславівському окружному суді внаслідок збройного нападу на поштове відділення у Ягеллонському Городку велися процесуальні дії щодо великої кількості осіб, які були причетні до цього нападу або підозрювалися у приналежності до ОУН. Загалом за матеріалами судової справи Станиславівського окружного суду проти «З. Коссака і товаришів у приналежності до ОУН» 7 вересня 1933 р. винесено остаточний вирок лише І. Петруню, якого ув'язнили строком на «шість місяців з врахуванням тимчасового арешту і відстрочення виконання решти покарання впродовж наступних чотирьох років».

Список використаних джерел:

1. Державний архів Івано-Франківської області, ф. 230, оп. 1, спр. 192, 204 арк.
2. Нараївський Р. Е. Правовий poradник. Популярний збірник карного, цивільного і адміністративного права. Коломия, 1932. 830 с.

Кочерга О.П.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

**СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ОРГАНІВ
НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ВЛАДИ НА ПОЛТАВЩИНІ В 1941–1943 РОКАХ**

Із вступом німецьких військ на місцях розпочалося формування окупаційних органів влади. До весни 1942 року Полтавщина підпорядковувалася німецькому військовому командуванню, а потім – рейхскомісаріату «Україна», який поділявся на 6 генеральних округів. Полтавщина була включена до складу Київського генерального округу і поділена на 11 округів, кожний з яких охоплював територію чотирьох районів.

В процесі захоплення і підпорядкування німецькими окупантами території України чітко і педантично формувалися нові органи влади. Спочатку на прилеглих до фронту територіях встановлювалася військова адміністративна структура, що поділялася на три зони: район бойових дій, тиліві армійські райони та прифронтний район [1, с. 52].

У районі бойових дій не створювалось управлінських органів, тут вся влада знаходилась у руках військових – командувачів штабів армійських корпусів та дивізій. В оперативних тилівих районах армій створювались польові та міські комендатури, управлінням яких здійснювали коменданти, що були підпорядковані коменданту оперативних тилів армії. У тилівому районі груп армій створювались головні польові комендатури, польові та місцеві комендатури. Управління в цьому районі виглядало таким чином: коменданти місцевих і польових комендатур підпорядковувалися коменданту головної польової комендатури, у свою чергу він підпорядковувався командирі військ охорони тилів та командувачу військ охорони тилів [2, с. 20-21].

При просуванні німецьких військ в глиб радянської території військові адміністрації поступалися місцем іншим, на переконання провідників Третього Рейху постійним цивільним органам влади на окупованих землях.

Територія створеного 20 серпня 1941 року райхскомісаріату «Україна» була поділена на 7 Генеральних округ (генеральбецирків):

- 1) «Волинь-Поділля» (Рівненська, Волинська, Кам'янець-Подільська області, північні райони Тернопільської області, південні частини Брестської і Пінської областей Білорусії);

2) «Житомир» (Вінницька і Житомирська області, південна частина Поліської області Білорусії);
 3) «Київ» (Київська і Полтавська області);
 4) «Миколаїв» (Кіровоградська і більша частина Миколаївської області);
 5) «Таврія» (Крим і південні райони Запорізької і Миколаївської областей);
 6) «Дніпропетровськ» (Дніпропетровська і Запорізька області);
 7) «Чернігів» (Чернігівська і Сумська області, південні райони Орловської області Росії). Решта східних областей України перебувала під юрисдикцією військової адміністрації. Округа «Чернігів» не була створена, її територія залишилася у підпорядкуванні військової влади. З округи «Таврія» був вилучений Крим [3, с. 675].

Генеральні округи ділилися на області (крайзгебіти), останні – на райони / округи (гебіти). Адміністративна влада в округах належала генералко-місарам, в областях, районах / округах – гебітскомісарам.

Для управління великими і середніми містами створювалися штадскомісаріати, малими – оргкомісаріати, керовані міськими комісарами.

Всі керівні посади в комісаріатах займали німці. Райхскомісара і генералкомісарів призначав особисто А. Гітлер, інших урядовців – А. Розенберг. Комісари всіх рівнів видавали постанови, обов'язкові до виконання, мали право виносити смертні вироки [4, с. 17].

На допомогу так званім цивільним органам влади вводився потужний поліцейський апарат та різноманітні служби. На території округу діяли (таємно чи відкрито) оперативні команди СС, СД (виконували завдання Головного управління імперської безпеки (РСХА)), підрозділи таємної польової поліції (ГПФ), німецької охоронної поліції (шупо), загони польової жандармерії, поліції порядку. Крім того, існувала місцева поліція, українська допоміжна поліція, яка за словами самих фашистів, була «повноправним поліцейським відділом німецької поліції» [5, с. 55].

Керівництво цими органами здійснював начальник поліції безпеки і СД України бригаденфюрер СС М. Томас, згодом – Бреннер. Загальна координація усіх поліцейських та карально-репресивних заходів покладалася на вищого командира СС і поліції регіону «Росія-Південь» обергруппенфюрера СС Г. Прюцмана [6].

Найважливішим завданням, яке ставилося перед німецькими окупаційними властями, було створення «допоміжних» органів з місцевого населення. Успішне його вирішення було ознакою кваліфікованості німецького чиновника. Від початку ці органи обмежувалися рівнем сільської або міської громади та районом.

Для організації громадського і господарського життя створювалися органи місцевого самоуправління: міські, районні та сільські управи, які підлягали відповідним представникам німецької окупаційної влади.

Структура управи залежала від кількості населення району чи міста (містечка), його ролі в господарстві гебіту. Як правило, в управах функціонували наступні відділи: адміністративний, фінансовий, охоронний,

торговий, житлово-комунальний, охорони здоров'я, освіти, транспорту і зв'язку, шляховий та ін. [7, с. 125-126].

Місцеве самоврядування спиралося на власний апарат примусу – «Допоміжну українську поліцію на службі німецького Вермахту», яка формувалася пересічно з розрахунку один поліцай на сто дорослих жителів. Із загальної кількості поліцаїв в Україні 250 тис. чол. понад 22 тис. служили в Полтавській області, де на один район припадало в середньому 500 поліцаїв.

Персональний склад української поліції переважно складався із людей, невдоволених радянською владою, колишніх червоноармійців, які потрапили в оточення і залишилися на окупованій території, юнаків, які в такий спосіб уникали примусової відправки до Німеччини. Значну кількість поліцаїв становили кримінальні злочинці та декласовані елементи. Служба в поліції приваблювала практично безконтрольною владою над людьми і непоганим матеріальним забезпеченням, в т. ч. безкоштовним паливом, продовольчим пайком, доплатами на утримання сім'ї [8].

Таким чином на окупованій Полтавщині протягом 1941–1943 рр. була сформована і діяла розгалужена система місцевої цивільної адміністрації, яка жорстко регламентувалася і контролювалася гебітскомісаріатом і спиралася на поліцію, жандармерію, гестапо, спеціальні групи та команди. Аналіз функціонування німецького окупаційного режиму на Полтавщині засвідчує той факт, що він мав особливості як у формуванні територіально-адміністративного поділу, так і у діяльності управлінських структур окупаційної влади в цивільній сфері протягом 1941–1943 рр.

Список використаних джерел:

1. Азарх І. Деякі аспекти побутування сільського населення на окупованій німцями території // Сторінки воєнної історії України. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. Вип. 15. – С. 52.
2. Історія застерігає! Трофейні документи про злочини німецько– фашистських загарбників та їх посібників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / упоряд. В. М. Немятий. – К.: Видавництво політичної літератури, 1986. – С. 20-21.
3. Історія України: Підручник / В. М. Литвин; відп. ред.: В. А. Смолій. – Київ: Наукова думка, 2006. – С. 989.
4. Гончаренко О.М., Куницький М.П., Лисенко О.Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату «Україна» та «військової зони». 1941–1944 рр. / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2014. – С. 17.
5. Рекотов П. Адміністративний, судовий та поліцейський апарат рейхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.) // Нова політика. – 1997. – № 3. – С. 55.
6. Залесский К. СС. Охранные отряды НСДАП. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gramotey.com/?open_file=1269079408.
7. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.). – Т. 12. – К.: Видавничий Дім Альтернативи. – 1999. – С. 137 (366 с.).
8. Полтавіка. Нацистське ярмо. 63.1.3. Колабораціоністи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://history-poltava.org.ua/?p=13193>.

Кушнір О.Р.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЗАТВЕРДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ (ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ 1996 РОКУ)

Для доопрацювання Конституції та підготовки до її прийняття 5 травня 1996 року Верховна Рада створила Тимчасову спеціальну комісію [далі ТСК] на чолі з Михайлом Сиротою (міжфракційне об'єднання «Центр») [1]. До комісії за пропорційним принципом увійшли представники депутатських груп та фракцій. 28 Селіфонтьєв, Л. Гармаш, С. Гмиря, Г. Долженко, А. Дроботов, В. Кочерга, А. Пейгалайнен, І. Попеску, Г. Старовойтова, В. Гетьман, Б. Ольховський, І. Заєць, О. Лавринович, В. Костицький, С. Соболев, С. Довгань, М. Дудченко, С. Кириченко, В. Чеботарьов, М. Лавриненко, С. Ніколаєнко, В. Буткевич, М. Сирота (голова комісії). Пізніше у складі комісії відбулися деякі зміни: Р. Чапюка та Б. Ольховського замінили К. Ващук та М. Карнаух. Комісія почала роботу 12 травня 1996 року. Вона працювала дуже інтенсивно, засідаючи навіть у вихідні дні. Пропозиції приймалися більшістю голосів, кожна пропозиція протоколювалася. Діяльність ТСК знайшла підтримку в Адміністрації Президента [2, с. 86].

17 травня 1996 року ТСК затвердила проект Конституції та передала його на розгляд до Верховної Ради. Тим часом надійшов схвальний висновок Венеціанської комісії щодо проекту Конституції від 11 березня 1996 року. Позитивну оцінку, зокрема, отримала ідея двопалатного парламенту [3, с. 11-17]. 20-21 травня текст проекту був розданий депутатам.

Спірними залишалися низка важливих положень, зокрема, про двопалатний парламент, приватну власність, державну мову, державну символіку, статус Кримської автономії тощо [4, с. 85]. У дискусіях навколо проекту Конституції позицію Президента підтримували націонал-демократи, опонентами були «ліві» фракції (КПУ, СПУ). Для затягування процесу «ліві» вносили величезну кількість поправок, які часто мали несуттєвий характер. Наприклад, депутат від фракції КПУ Павло Кузнєцов пропонував замінити термін «український народ» на «руський народ». Деякі пропозиції, натомість, могли мати істотні наслідки для розвитку української державності. Зокрема, представники тієї ж КПУ вносили поправку про надання Верховній Раді АР Крим права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України. Емоційна обстановка у сесійній залі була дуже напруженою.

Михайло Сирота виступав за якнайшвидший розгляд проекту Конституції у першому читанні. Проте перше читання затрималося, оскільки 29 травня 1996 року депутати лівих фракцій відмовилися від участі у засіданні Верховної Ради [5, с. 62].

4 червня 1996 року Верховна Рада схвалила проект Конституції у першому читанні. 258 голосів «за». Робота у парламенті продовжилася. Між першим та

другим читаннями було внесено більше 5 тис. поправок. На цій стадії Президент Леонід Кучма пішов на поступки, відмовившись від ідеї двопалатного парламенту. Свої пропозиції він виклав у дванадцяти пунктах. Після тривалого обговорення з них були прийняті лише три.

19 червня 1996 року на сесії Верховної Ради Михайло Сирота виступив з доповіддю про проект Конституції, підготовлений до другого читання. Проте депутатам не вдалося знайти компромісу. 21 червня 1996 року почався постатейний розгляд проекту Конституції.

26 червня 1996 року правочентристи (група «Державність, фракція НРУ, частина депутатів з груп «Реформи», «Центр» та «Єдність») відмовилися брати участь у роботі Верховної Ради. Серед депутатів обговорювалася ідея звернення до Президента щодо видання указу про ухвалення Конституції на референдумі.

26 червня Президент скликав засідання Ради національної безпеки та оборони за участю представників областей. За підсумком засідання вийшов указ Президента про проведення референдуму 25 вересня 1996 року. На референдум мав бути винесений проект Конституції від 11 березня 1996 року. Про це рішення оголосив Голова Адміністрації Президента Дмитро Табачник в інтерв'ю Першому національному телеканалу. Офіційна публікація указу про референдум була призначена на 27 червня. Ввечері 26 червня Президент Кучма зустрівся з членами Тимчасової спеціальної комісії. Представники ТСК були вже поінформовані щодо указу про референдум. Рішення Президента викликало неоднозначну реакцію суспільства. Низка органів місцевого самоврядування та громадських організацій негативно поставилися до такої ініціативи.

Указ Президента змусив Верховну Раду прискорити роботу над проектом Конституції. Оскільки проект Конституції передбачав перехід до двопалатного парламенту, виникла загроза розпуску Верховної Ради. У таких умовах ранком 27 червня 1996 року Олександр Мороз запропонував депутатам не покидати залу, поки не буде прийнята Конституція. Депутати поділилися на декілька робочих груп. Робочі групи очолили:

1. З мовного питання – І. Попеску.
2. З питань організації влади – О. Ткаченко.
3. З питання статусу Криму – Є. Марчук.
4. З питання приватної власності – О. Мороз.

О 18:30 почалося пленарне засідання, яке започаткувало «Конституційну ніч» (27-28 червня 1996 року). За трибуною представляв проект Конституції голова ТСК Михайло Сирота. Було вирішено приймати Конституцію поіменним голосуванням за кожну статтю окремо. При цьому для затвердження кожної статті потрібна була кваліфікована більшість – не менше 300 голосів.

За спогадами Олександра Мороза, який на той час був Головою Верховної Ради, О. Ємець консультувався через телефон урядового зв'язку з Адміністрацією Президента (з В. Горбуліним). Через деякий час, за наполяганням Голови Верховної Ради, телефон було відключено. О першій ночі було поставлене на голосування питання про національну символіку, яке викликало гострі дебати. Не менш емоційним було голосування щодо статусу Криму: «праві»

скандували «Область! Область!», а «ліві» вимагали автономії. Питання про символіку та Крим об'єднали в один пакет та винесли на таємне голосування. Близько другої ночі частина депутатів почали по одному покидати сесійну залу. Тоді Олександр Мороз пригрозив позбавленням депутатського мандата тим, хто самовільно залишив засідання. Заява мала успіх: кворум вдалося втримати.

Зранку перший заступник Голови Верховної Ради через помічників повідомив Президентові, що робота над Конституцією наближається до завершення. О 9-й ранку Президент Леонід Кучма прибув до парламенту. Він виглядав невиспаним, але водночас впевненим у собі. У цей час саме тривало голосування щодо останнього розділу. Підсумкове голосування відбулося о 9:20 28 червня. «За» Конституцію було віддано 315 голосів, 36 – «проти», 12 – «утримались», 30 – не брали участі у голосуванні. Окремо був проголосований закон про введення Конституцію в дію. За введення Конституції в дію проголосували 338 депутатів, «проти» – 18, 5 – «утримались». О 9:30 у сесійному залі пролунав Гімн України. Того ж дня Конституція набула чинності [6, с. 142].

День 28 червня був проголошений державним святом – Днем Конституції України. Дещо пізніше Леонід Кучма нагородив усіх учасників засідання орденами.

Після того текст Конституції був відправлений на завершальне редагування до Апарату Верховної Ради. 12 липня 1996 року Конституція була підписана Президентом та Головою Верховної Ради, а 14 липня 1996 року – офіційно оприлюднена.

Прийнята 28 червня 1996 року Конституція України нараховує 161 статтю. Згідно Конституції, Україна стала президентсько-парламентською республікою (у діючій нині редакції – парламентсько-президентська). Конституція зафіксувала унітарний устрій держави, демократичний державний лад. Згідно Конституції України, Президент є главою держави, а Кабінет міністрів – вищим органом виконавчої влади. Було закріплено права і свободи людини та громадянина, принцип верховенства права. Ухвалення Конституції України стало визначною подією новітнього українського державотворення та створило умови для проведення в країні демократичних реформ.

Отже, у травні-червні 1996 року процес підготовки Конституції незалежної України увійшов у свою завершальну стадію. 5 травня 1996 року Верховною Радою було створено Тимчасову спеціальну комісію на чолі з Михайлом Сиротою. Саме ця комісія завершила тривалу роботу над проектом Конституції. Кульмінацією конституційного процесу стала «Конституційна ніч» 27-28 червня 1996 року, під час якої була прийнята діюча Конституція України. Прийняття Конституції стало важливою подією в новітньому українському державотворенні, закріпивши демократичні принципи устрою держави.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України №169/96-ВР від 05.05.1996 «Про створення Тимчасової спеціальної комісії по опрацюванню проекту Конституції України» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/169/96-vp>.

2. Шаповал В. М., Корнєєв А. В. Історія Основного Закону (конституційний процес в Україні в 1990-1996 роках) /. – Х.: Фоліо, 2011. – 111 с.
3. Азаренко, Т. Бікамеризм як проблема в конституційному процесі [Текст] / Т. Азаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 3. – С. 11-17.
4. Литвин В. М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-і роки XX ст.). – К.: Наукова думка, 2001. – 560 с.
5. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с.
6. Закон України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію» // Відомості Верховної Ради – 1996. – № 30 – С. 142.

Мелешко Я.Г.

студент,

*Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКА ОПЕРАЦІЯ – ДРУГИЙ «СТАЛІНГРАД» НА ДНІПРІ

Україна через своє географічне положення і політичне становище часто була ареною руйнівних воєн та масштабних битв. Апогеєм хвилі насильства на наших землях стала, звичайно, Друга світова війна. Радянські та сучасні російські історики люблять згадувати битву під Москвою, Сталінградську та Курську битви. Але була ще одна масштабна битва, яка відбулася в Україні. В історію вона увійшла під назвою Корсунь-Шевченківська операція, яку часто називають «Сталінградом на Дніпрі». Після невдалого проведення німецькими військами літньої стратегічної наступальної операції «Цитадель», під Курськом, радянські війська швидко очистили від німців Лівобережну Україну. Вони наступали настільки успішно, що зуміли з ходу форсувати Дніпро всупереч очікуванням німецького уряду, який стверджував, що вздовж цієї річки створена нездоланна лінія оборони – так званий «Східний вал». На території України на захід від Дніпра, було проведено 10 самостійних наступальних операцій Червоної армії: Житомирсько-Бердянську, Кіровоградську, Корсунь-Шевченківську, Луцько-Рівенську, Нікопольсько-Криворізьку, Проскурівсько-Чернівецьку, Умансько-Боташанську, Березнеговато-Снігерівську, Одеську та Поліську [3, с. 65]. До початку 1944 року на Правобережній Україні перебували найбільші угруповання військ сторін. 1, 2, 3, і 4-й Українські фронти налічували 2365 тис. солдат і офіцерів, 28847 гармат і мінометів, 2037 танків і самохідно-артилерійських установок і 2367 літаків. Обидві німецькі групи армій-«Південь» Манштейна і «А» Клейста – мали 1760 тис. солдат і офіцерів, 16840 гармат і мінометів, потужність 2200 танків і штурмових гармат і 1462 літака. Загальна перевага наших військ – а вони були наступаючою стороною – була порівняно невеликою. Задум Ставки полягав у тому щоб потужними ударами на 1200-кілометровому фронті від Овруча до Херсона розсікти оборону ворога, розсікти його по частинах і звільнити Правобережну Україну. 14 січня війська

1-го Українського фронту – командуючого генерала М. Ф. Ватутіна, просунувшись за три тижні на 80-200 км, зупинили наступ. За цей час вони майже повністю звільнили Київську і Житомирську області. З виходом армії лівого крила фронту на рубіж Іллінці-Жашків виявився охоплених західний фланг угруповання противника. Яка все ще утримувала правий берег Дніпра в районі Канева. Створилися передумови по цьому угрупованню. 5 січня перейшов у наступ 2-й Український фронт – командувач генерал І. С. Конєв. Розгорілися запеклі бої. До середини січня наші війська відкинули противника від Дніпра на 40-50 км і оволоділи районним центром Кіровоградом. В результаті опинився під загрозою і східний фланг угруповання ворога, який отримав назву Корсунь-Шевченківський [4, с. 322-323]. Виконуючи вказівки Ставки, генерали М. Ф. Ватутін і І. С. Конєв приступили до підготовки операцій по оточенню і розгрому корсунь-шевченківського угруповання противника. 24-ого січня 1944 року радянські Перший і Другий Українські фронти почали Корсунь-Шевченківську наступальну операцію. 26-ого січня Перший Український фронт Ватутіна почав наступ з 27-ою, 40-ою та 6-ою танковими арміями. 6-а танкова армія не була готова до наступу і складалася з 218 танків і САУ. 5-ий механізований корпус створив невелику мобільну групу, яка повинна була зустрітися з силами від 2-ого Українського фронту. Другий Український фронт Конєва почав масивний загороджувальний вогонь артилерії по німецьких позиціях і атакував на світанку. 25-го січня сили 4-ої гвардійської і 53-ї армії прорвалися, що дозволило Конєву використовувати 5-у гвардійську танкову армію Ротмістрова. 27 січня німці почали успішну контратаку близько Капітанівки, але були відкинуті назад радянськими військами. 28 січня, частина 5-ого механізованого корпусу зустрілася з 20-им танковим корпусом близько Звенигородки. В кільце потрапило приблизно двох німецьких корпусів [5, с. 471].

29 січня 5-ий гвардійський кінний корпус нарешті прорвався через коридор, створений німцями близько Капітанівки. В оточенні виявилось приблизно 56000 солдатів, 308 артилерійських і 80 зенітних установок. Генерал Штеммерман був призначений командувачем цих сил, названих «група Штеммермана». Радянські сили в кінцевому рахунку зміцнили кільце. Внутрішнє кільце було блоковано 27-ою і 4-ою гвардійськими арміями і 5-им гвардійським кінним корпусом, всього приблизно 60 000 солдатів 2 000 артилерійських і 138 зенітних установок. Командування групи армії «Південь» зразу почали перекидати до участків прориву, найближчі танкові дивізії. З 27 січня ворог, почав проводити масштабні контратаки на флангах наступаючих радянських частин, з метою ліквідувати прорив з'єднань 5-ї гвардійської і 6-ї танкової армії, від основних сил. Але командування 1-го та 2-го Українських фронтів, швидко підтягнуло до флангів артилерійські і танкові частини та з'єднання, при підтримці авіації відбило контратаки ворога. Ударні угруповання обох фронтів продовжували наступ і 28 січня з'єднались в районі Звенигородки, відрізавши шляхи відходу фашистським військам, котрі оборонялись всередині Канівського виступу. Оточення радянськими військами в районі Корсунь-Шевченківського великого угруповання ворога заставило німецьке командування зупинити контрудари східніше Вінниці і північніше

Умані, а всі танкові дивізії кинулись для рятування оточених військ [1, с. 72]. В результаті цієї операції радянські війська затиснули в кільце 11-й німецький армійський корпус генерал-лейтенанта Штеммермана і 42-й німецький армійський корпус генерала від інфрантерії Маттенклота. До складу оточених армійських корпусів входять: 112-а піхотна дивізія генерал-майора Ліба, 88-а піхотна дивізія полковника Бермана, 82-а піхотна дивізія генерал-майора Гейне, 72-а піхотна дивізія полковника Хонна, 167-а піхотна дивізія генерал-лейтенанта Траїнберга, 168-а піхотна дивізія генерал-майора Шмідт-Гоммера, 57-а піхотна дивізія генерал-майора Дарліца, 332-а піхотна дивізія генерал-лейтенанта Шеффера, 213-а охоронна дивізія генерал-лейтенанта Гешена, танкова дивізія СС «Вікінг» бригаденфюрера (Генерал-майора СС) Гілле і мотобригада СС «Валонія» майора Ліпперта. Особовий склад оточених військ противника досягав 70-80 тисяч солдатів і офіцерів.

8 лютого 1944 року командуванню і всьому офіцерському складу оточених в районі Корсунь-Шевченківського, німецьким військам був запропонований ультиматум:

«Щоб уникнути непотрібного кровопролиття, ми пропонуємо Вам прийняти такі умови капітуляції:

1. Всі оточені німецькі війська, на чолі з Вами і з Вашими штабами, негайно припиняють бойові дії.

2. Ви передаєте нам весь особовий склад, зброю, все бойове спорядження, транспортні засоби та всю техніку неушкодженою.

3. Ми гарантуємо всім офіцерам і солдатам, які припинили опір, життя і безпеку, а після закінчення війни повернення в Німеччину або в будь-яку іншу країну за особистим бажанням військовополонених. Всьому особовому складу, хто здався, частинам, будуть збережені: військова форма, знаки відмінності і ордена, особиста власність і цінності, а старшому офіцерському складу, крім того, буде збережено і холодну зброю. Всім пораненим і хворим буде надано медичну допомогу. Всім, хто здався офіцерам, унтер-офіцер і солдатам буде забезпечено негайно харчування. Ваша відповідь очікується до 11:00 9 лютого 1944 року за московським часом в письмовій формі через Ваших особистих представників, яким належить їхати легковою машиною з білим прапором по дорозі, що йде від Корсунь-Шевченківського через Стеблів на Хіровки. Якщо Ви відхилите наші пропозиції скласти зброю, то війська Червоної Армії і повітряного флоту почнуть дії по знищенню оточених Ваших військ і відповідальність за їх знищення понесете Ви». Після наказу Гітлера триматись до останнього, командування оточених німецько-фашистських військ відхилило ультиматум радянського командування. З огляду на відхилення ультиматуму, радянські війська почали генеральну атаку оточених дивізій супротивника і рішучими діями стали швидко знищувати вороже угруповання [6, с. 1].

В ході боїв зі знищення оточеного угруповання противника радянські війська зайняли важливі укріплені вузли оборони Корсунь-Шевченківський, Вільшана, Городище, Вербівка, Петропавловка, Орловець, Мліїв, Завадівка, Деренковець, Таганча, Голяки, Янівка, Виграїв, Стеблів, Шендеріївка, залізничні станції Валява, Завадівка, Таганча, Сотники. Залишки оточених німецьких

військ – всього 3-4 тисяч чоловік – не маючи в своїх руках ні одного населеного пункту, намагаються врятувати життя в ярах і невеликих гаях на південь від Шендеріївки. Оточені війська німців залишили на полі бою убитими 52 тисячі чоловік. Здалося в полон 11 тисяч чоловік. Німцям вдалося вивезти на транспортних літаках трохи більше 2-3 тисяч офіцерів з числа оточених німецьких військ [2, с. 2]. Командувач німецьких сил генерал В.Штеммерман при прориві слідував з ар'єргардом, особисто очолив офіцерську роту, складену з управління корпусу, і загинув у бою. Посмертно удостоєний звання кавалер Рицарського хреста Залізного хреста з Дубовими листями. За наказом маршала Конєва похований з військовими почестями в окремій могилі біля села Журжиці. Командир дивізії СС «Вікінг» Г. Гілле за цей прорив отримав «Залізний хрест» з рук Гітлера. Ця історична перемога в Корсунь-Шевченківській битві дісталася Червоній армії теж ціною великих втрат у бойовій техніці і живій силі. Загинуло і отримало поранення понад 80 тис. радянських військовослужбовців, переважно українців. Вигнали нацистських окупантів з Рівного і Луцька. Тисячі солдатів і офіцерів були нагороджені орденами і медалями. Близько ста воїнів удостоєно звання Героя Радянського Союзу. За успіх під час боїв генералу армії І. Конєву було присвоєно звання Маршала Радянського Союзу. Через великі втрати німців, Корсунь-Шевченківська операція (з німецького боку називався Черкаський котел), часто називають «Сталінградом на Дніпрі».

Список використаних джерел:

1. История второй мировой войны 1939–1945 гг.: в 12 томах. Т. 8. Крушение оборонительной стратегии фашистского блока. / [науч. Ред. Е.П. Егоров] – М.: Воениздат, 1977. – 536 с.
2. Олендер П. Севернее Звенигородки и Шпола / П. Олендер // Красная звезда. – 1944 – № 38 – 10 февраля – с. 2.
3. Примаченко Я. Від Рейстагу до Іводзіми / Я. Примаченко – Харків. ПРАТ «Глобус». – 2017. – 352 с.
4. Розанов И. Г. Великая Отечественная Война Советского Союза – Военное издательство Министерства обороны СССР / И.Г. Розагон. – М., 1965. – 624 с.
5. Самсонов А.М. Крах Фашистской агрессии / А.М. Самсонов – М.: Наука, 1975. – 646 с.
6. Совинформбюро Ликвидация окруженных в районе Корсунь-Шевченковского немецко-фашистских войск / Совинформбюро // Красная звезда. – 1944 – № 41 – 18 февраля – с. 1.

Попович В.В.

студент,

Науковий керівник: Журавльов Д.В.

кандидат історичних наук, доцент,

*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ОПЕРАЦІЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ НА БАЛАКЛІЙСЬКОМУ НАПРЯМКУ (ЛЮТИЙ 1942)

Локальні операції лютого-березня 1942 року, що проводились силами Південно-Західного і Південного фронтів, не знайшли адекватного висвітлення в історіографії, проте саме вони є тією логічною ланкою, яка поєднує Барвінківсько-Лозівську наступальну операцію з Харківською катастрофою травня 1942, а їхній перебіг проливає світло на питання, яким чином німецькі війська стримали великий наступ Червоної армії взимку 1942 року.

В кінці січня стало очевидним, що Барвінківсько-Лозівська наступальна операція своїх цілей не досягла. Червона Армія зазнала великих втрат, а територіальні здобутки були незначні. По суті, війська Південно-Західного напрямку реалізували лише перший етап операції, захопивши Лозову та Барвінкове, до Дніпра було ще надто далеко. Особливо радянське командування непокоїли фланги, де німецькі війська утримували потужні позиції в Балаклії та Слов'янську. Першочерговим завданням після завершення Барвінківсько-Лозівської операції стало захоплення цих міст, забезпечення своїх флангів та розширення горловини виступу [6, с. 2].

30 січня маршал Тимошенко окреслив основні цілі для 38-ї і 6-ї армій. 6-та армія разом з 6-тим кавкорпусом мала наступати західніше Балаклії. На схід від міста наступала 38-ма армія. Метою їхнього наступу було оточення та знищення балаклійського угруповання Вермахту [6, с. 3].

Проти радянських військ тримали фронт бойові групи німецької 6-ї армії. В Балаклії та на схід від неї оборону тримала сформована на базі 44-ї піхотної дивізії «бойова група Сімона» [1, с. 147]. На захід, від Балаклії до Первомайського позиції займала «бойова група Фрідріха» основу якої становили 57-а та 62-а піхотні дивізії [3, с. 246].

Співвідношення сил напередодні операції виглядало наступним чином: угруповання 38-ї армії нараховували 18 тисяч чоловік, 165 гармат та мінометів, 13 танків. Угруповання 6-ї армії та 6-го кавкорпусу мали разом 22,5 тисяч чоловік, 208 гармат та мінометів, 12 танків. Їм протистояли 10-тисячна німецька бойова група Сімона, яка мала 274 одиниці артилерійського озброєння, і десь 7-тисячна група Фрідріха. Отже, в піхоті загальне відношення задіяних в операції сил складало приблизно 1:2,3 на користь РСЧА [6, с. 5]. Однак вищенаведені цифри, які відображають кількість особового складу та активних багнетів в радянських дивізіях свідчать про високі втрати в бойових підрозділах протягом сіневих боїв. Вермахт за рахунок «жонглювання»

резервами спромігся дещо відновити боєздатність своїх бойових груп, Червона Армія виснажила свої сили ще в січні.

Розпочатий 1 лютого наступ з перших же днів зазнав невдачі – на лівому фланзі наступаючого угруповання радянських військ Вермахт, силами декількох полків контратакував позиції 6-го кавкорпусу. Командуючий «Бойовою групою Фрідріха» після тижня боїв з радянськими дивізіями чудово розумів стан кавалеристів. Отримавши підкріплення у вигляді частин 244-го дивізіону штурмових гармат, він вирішив повернути покинуті в січні позиції. Впродовж 1-2 лютого кавалерійські дивізії, зазнавши відчутних втрат, змушені були залишити Береку та Верхній Бишкін – населені пункти, які мали стати платцдармом наступу [2, с. 291]. Дії корпусу, а особливо його командувача генерал-лейтенанта Бичковського, викликали сильне невдоволення в штабі фронту. Частини 6-ї армії були втягнуті в бої на своїй ділянці фронту і нічим не могли зарадити кавалеристам. Справедливо буде зазначити, що кавалерійський корпус в минулих боях зазнав тяжких втрат, а танки корпусу через складні погодні умови не мали пального та боєприпасів. Дійшло до того, що частини кавалерійського полку були оточені німецькими військами. Щоб хоч якось виправити ситуацію, командування Південно-Західним фронтом підпорядкувало 6-й кавкорпус 6-й армії, окрім того, зі складу 6-ї армії на підтримку кавалеристам була виокремлена одна з двох дивізій, що призначалась для нанесення головного удару. До 4 лютого вдалось стабілізувати ситуацію на ділянці кавалерійського корпусу, однак ціною суттєвого ослаблення ударного угруповання 6-ї армії, яке і без цього з перших днів наступу зіткнулось з серйозними проблемами, і успіху не мало [5, с. 108].

На правому фланзі наступ 38-ї армії довелося відкласти на один день через складні погодні умови. 2 та 3 лютого частини 38-ї армії вели тяжкі наступальні бої, зокрема й нічні, результатом яких стало захоплення декількох передових позицій. Успішним виявився день 4 лютого – частини 38-ї армії вклинилися в оборону 44-ї піхотної дивізії і захопили село Таранушино – зручну позицію, що давала змогу атакувати німецькі опорні пункти з флангу та тилу [4, с. 127].

Цього ж дня на лівому фланзі, зупинивши контратаку німецьких частин перейшли в наступ ударні угруповання 6-го кавкорпусу та 6-ї армії, однак вони теж успіху не мали. Лише через два дні, 6 лютого радянські війська повернули деякі втрачені позиції, зайнявши частину села Верхній Бишкін.

Протягом 6-8 січня радянські війська вели безуспішні спроби просунутися вперед, але марно. Просуванню вперед заважала міцна фортифікаційна система німецьких військ, слабка насиченість частин Червоної армії артилерією та недостатня танкова підтримка. Окрім того, дошкуляли наступаючим частинам активні дії німецької авіації. ПВО радянських військ безнадійно відстало від передової, і не могло прикривати війська від нальотів з повітря [6, с. 10].

9 лютого частинами 38-ї та 6-ї армій активних наступальних дій не проводилося – наступ призупинився. Окремі полки дивізій були відведені в тил для поповнення особовим складом. Командування тиснуло на 6-у армію, вимагаючи якомога скоріше повернути втрачені нещодавно передові позиції, щоб відновити наступ згідно з планом [6, с. 18].

Тимчасовою паузою скористались німецькі вояки. 10 лютого розпочалась контратака 179-го піхотного полку 62-ї піхотної дивізії на позиції 6-го кавалерійського корпусу. Атака виявилась вдалою – німецькі вояки, розгромивши радянський кавкорпус, відновили свої позиції вздовж залізниці Харків-Лозова, закріпились в селі Берека [2, с. 292].

Радянське командування розпочало вивід кавалерійського корпусу в резерв і передачу його ділянки фронту 6-тій армії, однак німецькі війська посилили натиск на позиції червоноармійців, і перегрупування довелось призупинити. 11 лютого в атаку перейшов 208-й полк, який за підтримки 244-го дивізіону штурмових гармат розпочав штурм важливого транспортного та залізничного вузлу – станції Ліхачове. Зламавши остаточно до кінця дня опір кавалерійських дивізій, німецькі війська оволоділи станцією [3, с. 253].

Щоб якось зменшити тиск на свого сусіда зліва, на правому фланзі 38-ма армія силами 304-ї дивізії і 11 танків 133-ї танкової бригади організувала потужну атаку на німецькі опорні пункти. Атака виявилась успішною – німецькі війська понесли значні втрати, зазнала невдачі і німецька танкова контратака, зорганізована 7 танками балаклійського гарнізону. Однак відчайдушний спротив німецьких військ змусив радянські частини відкласти до наступного дня штурм важливого села Яковенкове, яке прикривало лівий фланг німецької «польової фортеці» в Балаклії і оборонялось 134-им полком 44-ї піхотної дивізії [1, с. 196].

Атака радянських танків 12 лютого на Яковенкове успіху не мала. Однак наступного дня, 13 лютого рано вранці, користуючись фактором раптовості, радянські війська увірвались до села. В запеклій вуличній сутичці брав участь штаб німецького полку в повному складі, а також зв'язківці та інтенданти, завдяки чому радянські війська змушені були залишити свої передові позиції довкола Яковенкового, і більше активних наступальних дій не вели [1, с. 198].

На лівому фланзі завдяки перегрупуванню сил вдалось стримати контрнаступ «бойової групи Фрідріха» і стабілізувати фронт по лінії Верхній Бишкін – Берека – станція Ліхачове. 15 лютого, вранці наступаючі частини отримали наказ перейти до оборони на зайнятих військами рубежах.

Отже, наступальна операція, яка проходила з 1 по 13 лютого 1942 року не була ретельно спланована радянським командуванням. Це своєрідна імпровізація, покликана вирішити питання, що стояли на порядку денному. Радянські частини були надто виснаженими в попередніх боях, щоб успішно долати потужну оборону противника. Німецьке командування швидко знайшло слабку ланку радянського фронту – 6-й кавкорпус. Ця частина взагалі не була призначена долати потужну ворожу оборону, і в попередніх боях понесла тяжкі втрати. Сконцентрувавши сили навпроти кавалерійського корпусу німецькі війська швидко розгромили його, що забезпечило їхній успіх на захід від Балаклії.

Наступаючі радянські частини сильно потерпали від вогню артилерії, мінометів та кулеметів. На низькому рівні лишалась взаємодія піхоти і танків. Низькою була щільність вогню радянської артилерії. Результатом операції стала висока кількість втрат в лавах Червоної Армії, які не були виправдані якими-небудь територіальними здобутками чи оперативними успіхами.

Список використаних джерел:

1. Kriegstagebuch 134 infanterie Regiment 44 infanterie Division // Schimak Anton, Lamprecht Karl, Dettmer Friedrich. 44. Infanterie-Division. Wien: 1969. – S. 198.
2. Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab) Band II // Helmuth Greiner. Frankfurt am Main: Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, 1963. – 780 s.
3. Reinicke A., Hermann H.G., Kittel F. Die 62. Infanterie-Division 1938 – 1944 // Fulda: 1968. – 530 s.
4. Иванов С. П. Штаб армейский, штаб фронтовой // М.: Воениздат, 1990. – 490 с.
5. Лозовенко А.З. Политбойцы-ставропольцы // Ставропіль, 1982. – 160 с.
6. Отчет об операции 2-12 февраля 1942 г. URL: <https://pamyat-naroda.ru/documents/view/?id=134489588> (дата звернення: 25.10.2017).

Старжець В.І.

здобувач ступеня PhD,

Рівненський державний гуманітарний університет;

вчитель історії,

Обарівський ліцей, Рівненський р-н, Рівненська обл.

ПІДПІЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ М. РІВНОГО У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

В умовах сучасної інформаційної війни актуальним залишається вивчення прийомів та методів агітаційно-пропагандистської боротьби між українським націоналістичним підпіллям та комуністичною владою у післявоєнний період. Особливо важливим у цьому плані є вивчення настроїв учнівства, їх ставлення до комуністичної ідеології та прояви інтелектуального опору у західноукраїнських школах.

У боротьбі радянської влади та українського підпілля освітній простір займав визначальне місце, адже саме тут формувалась основа української нації, здійснювалось проектування майбутнього суспільства. Основні організаційні засади діяльності підпілля серед молоді визначала нова програма під назвою «Олег» (організація легальної мережі молоді). Вона реалізовувалася паралельно із двома іншими програмами підпілля: «Орлик» (поширення ідей і впливу ОУН на Схід України) та «Дажбог» (збереження кадрів ОУН). Програмою передбачались наступні завдання: підбір кандидатів із числа молоді для вступу в ОУН і працю з ними в індивідуальному порядку; створення широкої мережі молодих симпатиків ОУН, які б, проживаючи легально, могли б виконувати різні завдання; поширення нових форм і методів роботи з юнаками [4, с. 94].

Молодіжні підпільні націоналістичні організації виникали в багатьох західноукраїнських містах, зокрема у Рівному. Одна з таких організацій, що мала назву «Юнаки» складалася із старшокласників рівненських шкіл № 1 та № 2: Ярослава Клепача, Степана Куйбіди, В'ячеслава Новака, Олександра Омельчука, Людмили Негребецької, Лідії Дзівак, Георгія Безсонова, Раїси Судик, Володимира Кулія та ін., загалом дванадцять осіб [2, с. 468].

Організація у Рівному випускала журнал під назвою «Зов крові», його друкувала на машинці Віра Дзівак. Редакторами журналу були Степан Куйбіда та В'ячеслав Новак. Журнал виходив у 15 екземплярах, один раз на місяць. Журнал поширювали у школах міста Рівного, залишаючи під партами, також у магазинах та інших громадських місцях. Згодом у листопаді 1947 року була створена націоналістична група при середній школі № 2 міста Рівне з ініціативи С. Куйбіди, В. Новака, Б. Рудакова, пізніше О. Омельчука та інших старшокласників. Організація поширювала націоналістичні погляди серед учнівської молоді через журнал «Зоря». Метою групи була боротьба за самостійну Українську державу [2, с. 471]. Основними формами роботи юних підпільників було збирання медикаментів, зброї, проведення агітації, поширення листівок. Відомо, що підпільна група підтримувала зв'язки з націоналістичними молодіжними організаціями Рівненського, Гощанського та інших районів Рівненської області. Водночас «Юнаки» підтримували контакти з УПА, завдяки їхнім старанням упівцям передавались медикаменти та зброя.

За антирадянську діяльність, зберігання та поширення націоналістичної літератури, недонесення, протягом 1948 року учасників націоналістичної організації було заарештовано. Як правило арешти проводили вночі, поєднуючи їх з обшуком. Зокрема у Б. Андрущенка, одного з учасників групи знайшли книгу У. Самчука «Марія» за, що він отримав додаткове звинувачення: «дискредитація соціалістичної революції в Україні» [1, арк. 4]. Також у нього виявили тексти пісень: «Розпрощайся козак зі своєю ріднею» та «В бій за славу кохання», які в постанові на арешт відмічалися як пісні «антирадянського повстанського змісту» [1, арк. 4].

Працівники органів МДБ звинуватили молодь у боротьбі проти радянської влади, яка велась шляхом організації молодіжної націоналістичної групи, що проводила антирадянську пропаганду, поширювала ідеї націоналізму, видавала журнал та вела боротьбу за самостійну Україну. Учасників вищевказаної молодіжної націоналістичної організації, Особлива нарада МДБ СРСР від 25 грудня 1948 року засудила до ув'язнення у виправно-трудових таборах (ВТТ) на терміни від 3 до 10 років [2, с. 479].

Незважаючи на переслідування та репресії підпільні організації учнівської молоді продовжували виникати і в майбутньому. У 1949 році за активну антирадянську діяльність на користь ОУН, Управлінням МДБ Рівненської області було арештовано та притягнуто до кримінальної відповідальності учасників молодіжної націоналістичної організації у складі 17 осіб, керівною ланкою цієї групи молоді були: Володимир Ярмолук, Іван Климчук та Володимир Яремчук [3; 6, с. 441-442]. Які проживаючи в с. Рясники Гощанського району, зконтактувались з представниками місцевого підпілля та виконували їхні доручення.

Активно себе проявив Володимир Ярмолук, будучи учнем середньої школи № 2 м. Рівного встановив зв'язки з тамтешньою антирадянськи налаштованою молоддю. Неодноразово отримував від повстанців націоналістичну літературу та вказівки. Зокрема у 1947 році роздобув та передав у підпілля «шрифт для друкарської машинки, 30 флаконів туші, червоного і чорного кольору, і п'ять

пар офіцерських погон» [6, с. 442]. Надалі він неодноразово виконував подібні доручення, доставляв повстанцям друкарське приладдя, медикаменти, зброю та інші потрібні у підпіллі речі.

У грудні 1948 року Ярмолук вже навчався в торгово-кооперативній школі м. Рівного, де також проводив активну пропаганду та зорганізував навколо себе ряд однодумців з числа учнів. По суті він виконував роль керівника ланки «Юнацтва» у торгово-кооперативній школі, отримував різні вказівки та літературу для розповсюдження від підпілля ОУН [3, арк. 103-105]. Згодом у цьому навчальному закладі сформувалось активне ядро яке складалося з В. Ярмолюка, А. Михальчука, К. Аврамчука, П. Тополюка, В. Данилюка. Головними методами їх діяльності була: антирадянська пропаганда, виготовлення та розповсюдження націоналістичної літератури, організація зібрань, залучення до ОУН нових учасників з числа учнів, збір інформації про освітні заклади м. Рівного та районів області, розвідка, виконання доручень підпілля ОУН.

Після викриття та арешту патріотично налаштованої молоді, слідчі УМДБ по Рівненській області – Селіванов, Дюкареєв, Сівоволов клопотали перед Особливою нарадою при МДБ СРСР про ув'язнення майже всіх звинувачених на 25 років ВТТ [6, с. 451]. Судовий процес над учасниками цієї організації проходив у закритому режимі. Як резюмували слідчі проводити відкрите судове засідання не доцільно [3, арк. 140]. Згодом, відповідно до постанови Особливої наради при МДБ СРСР від 13 серпня 1949 р. всіх учасників молодіжної організації засудили на 10 років ВТТ, більшість відбували покарання у Степовому таборі № 4 (м. Дзезказган Казахської РСР). Учасники цієї організації були реабілітовані лише у 90-х роках [6, с. 453].

Варто відмітити, що навіть після спаду активної фази збройної боротьби УПА і розгрому значної частини підпілля ОУН, учні західноукраїнських шкіл продовжували чинити опір сталінському тоталітаризму. Лише протягом 1948 р. та першої половини 1949 р. МДБ УРСР на території України було викрито та ліквідовано 575 молодіжних організацій та націоналістичних груп, в тому числі у західних областях – 561, а у східних – 14. За цей же час було заарештовано 6 593 учасників цих організацій віком до 25 років, з яких 6 405 у західних областях та 188 – у східних [4, с. 102].

У довідці МДБ УРСР про викриття націоналістичних молодіжних організацій за 23 квітня 1952 року, складеної Міністром держбезпеки республіки Н. Ковальчуком інформувалось, що за період з 1 липня 1951 по 20 квітня 1952 року були викриті 42 українські молодіжні націоналістичні групи і організації, загальною кількістю 182 учасника, з них: у західних областях – 35 організацій і груп з 155 учасниками; у східних областях – 7 організацій і груп з 27 учасниками [5, с. 452].

Таким чином, учнівський опір радянській владі на теренах західних областей УРСР у післявоєнний період локально продовжувався до середини 1950-х років. Основними методами та формами діяльності антирадянськи налаштованої частини школярів міста Рівного у 1944–1953 рр. було створення законспірованих юнацьких організацій, розповсюдження та друк літератури серед населення; усна антирадянська агітація у найрізноманітніших формах

(збори, дискусії, обговорення); самоосвіта та накопичення знань з історії України, національної культури, географії через підпільну літературу; виконання завдань підпілля ОУН. Згодом молодь переходила у підпілля, долучалася до участі у збройній боротьбі, до здійснення терористичних актів проти радянських активістів і представників влади.

Список використаних джерел:

1. Архів Управління СБУ в Рівненській області. Ф.П. Спр. 6410.
2. Давидюк Р. П. Рівненська українська націоналістична молодіжна організація у післявоєнний період // Реабілітовані історією. Рівненська область / головна редкол.: Тронько П. Т. (голова) та ін. (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією»: у 27 т.). Кн. 1 / упоряд., наук. ред. А. А. Жив'юк; обл. редкол.: В. М. Королюк та ін. Рівне, 2006. С. 468-484.
3. Держархів Рівненської області. Ф.Р-2771. Оп.2. Спр. 4485.
4. Іщук О. С. Молодіжні організації ОУН (1939-1955 рр.). Львів-Торонто, 2011. – 944 с.
5. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959. Документи і матеріали. / Упорядники: Ю. Черченко, О. Вовк, І. Павленко. Київ-Торонто, 2001. – 652 с.
6. Реабілітовані історією. Рівненська область / голова голов. редкол. П. Т. Тронько та ін. (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією»: в 27 т.). Кн. 2 / упоряд., наук. ред. А. А. Жив'юк; обл. редкол.: В. А. Королюк та ін. Рівне, 2009. – 612 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Данилова В.Є.

аспірант,

Науковий керівник: Алфьорова З.І.

*доктор мистецтвознавства, професор,
Харківська державна академія культури*

ПОДІЇ В ЕМПІРИЧНІЙ ДІЙСНОСТІ

Посткласичне світосприйняття виключає існування єдиної об'єктивної дійсності, відповідно, людина, перебуваючи в складному просторово-часовому континуумі, що включає в себе емпіричну (фізичну, соціальну) дійсність та художню (культурну, віртуальну) дійсність, постійно переживає різноманітні події, які проектуються в цих «дійсностях». Умовно дійсність можна розділити на зовнішню (світ фізичних речей, існуючих окремо від людини) і внутрішню (особисті переживання, емоції, оцінки, почуття). На стику цих двох дійсностей перебуває культура – як спосіб адаптації, взаємодії людини із зовнішнім середовищем, до якого слід віднести не тільки світ фізичних речей, але й взаємодію з іншими людьми, спільнотами, організаціями тощо. Процес такої взаємодії здійснюється через безпосередній досвід, отже, він відбувається в емпіричній дійсності. Необхідно зауважити, що «емпіричну дійсність» не можна розглядати виключно як набір об'єктів і фактів зовнішнього світу, адже переживання досвіду не можливо, без внутрішнього опрацювання, осмислення, особистого ставлення та емоційного сприйняття. Зважаючи на це, слід приймати емпіричну дійсність як сукупність усіх (що справді здійснюються) явищ матеріального і душевного світу людини.

Щодня людина перебуває в процесі взаємодії із соціокультурним простором, у якому існує. Під час цієї взаємодії виникають різні стійкі і нестійкі комунікативні зв'язки, під впливом процесів інкультурації і соціалізації відбувається постійна трансформація внутрішньої картини світу, у свою чергу, людина впливає на інших людей або цілі групи і так само не тільки сприймає, але й видозмінює (значною або не значною мірою) простір культури. Культурологічний вираз щоденного процесу взаємодії людини зі світом може бути представлений поняттям повсякденності. Цьому феномену присвячена значна кількість культурологічних досліджень, що, насамперед, свідчить про необхідність теоретичного осмислення повсякденного життя окремої людини в контексті освоєння, трансляції й інтерпретації локальної та глобальної культур.

У сучасній культурології значного поширення набула точка зору Б. Вальденфельса, що була обґрунтована в його праці «Повсякденність як плавильний тігль раціональності» [2]. Учений говорить, що саме в процесі повсякденного життя відбувається втілення і засвоєння того, що входить у «плоть і кров»

людини. Тобто людина засвоює необхідні знання і навички: від вивчення мови, до правил користування різноманітними приладами. Саме під час повсякденної інкультурації знання і навички надійно засвоюються і цей процес неможливо відтворити будь-якими штучними методами. Тобто до повсякденного ми відносимо все звичне, упорядковане, зрозуміле, а до неповсякденного – незрозуміле, незвичне, далеке. Таким чином виникає питання: у який спосіб повсякденне життя може змінюватися та включати в себе нові культурні елементи? Б. Вальденфельс наводить наступну відповідь: «Досягнення повсякденності можуть існувати тільки за рахунок її подолання». Тобто будь-які зміни в повсякденність можуть внести тільки події, які відбуваються за її межами. Подія не може бути частиною буденної рутини, подія – це явище неординарне, не буденне, але при цьому спроможне змінити звичний хід речей, тобто повсякденність. Важливо зазначити що будь-яка, навіть дуже значуща для суб'єкта подія, згодом «поглинається» повсякденністю. Подія, що пройшла стадію гострого емоційного сприйняття та процес розумового осмислення належить до повсякденності, тобто після переживання певного шоку та розриву повсякдення, людина адаптується до змін і те, що було сприйнято як екстраординарне, стає повсякденним.

Щоб виявити сутність події в емпіричній реальності як явища, здатного розірвати буденність, створити нові змісти, трансформувати середовище та змінити звичний хід речей, необхідно зробити уточнення стосовно природи повсякденної подієвості. Для цього треба ввести в контекст дослідження поняття «мікроподія», під яким розуміється певна дія, що розвиває хід буденного життя, але завдяки своїй звичності та зрозумілості не потребує від індивіда активного осмислення і, відповідно, не розриває тканину повсякденності. У процесі щоденної життєдіяльності людина переживає сотні таких «мікроподій» від доведених до автоматизму фізичних дій, що виконуються для вирішення необхідних буденних завдань, до процесу комунікації, яка побудована на шаблонах, характерних для певної культури. Такі «мікроподії» засновані за принципами абстрагування, схематизації, узагальненні, типізації, класифікації. Таким чином, будь-яка інформація, що закладена в «мікроподію» зводиться до відомої, звичної, загальноприйнятої моделі і тільки в разі, коли в процесі осмислення індивід не може звести дію, яка відбувається, до відомого шаблону, можна констатувати що відбулася подія.

Для того, щоб будь-яке явище набуло статусу події, необхідно, щоб суб'єкт сприйняв його як подію. Тобто одна й та сама дія для одного суб'єкта може стати подією, а для іншого залишитися фактом. Те ж саме можна сказати і про соціокультурні спільноти або цілі нації (те що в одному культурному середовищі вважається нормою, в іншому сприймається як щось екстраординарне та шокує). Усе залежить від внутрішніх особливостей світосприйняття суб'єкту (в ролі якого може виступати людина, соціальна група, нація тощо).

Подія, яка відбувається в емпіричній дійсності, нерозривно пов'язана з поняттями «життєвого світу» і «життєвого досвіду». Зважаючи на це, можна висунути тезу, що ключовим поняттям для класифікації подій є рівень

суб'єктності особистості в побудові свого життєвого шляху. Подія, будучи частиною «життєвого світу» людини, виникає в процесі інтерсуб'єктивної взаємодії та реалізовується в соціумі. Таким чином, за рівнем суб'єктності подієвий акт можна поділити на «подію» та «мікроподію».

«Мікроподія» – зрозуміла індивіду дія, яка розвиває хід буденного життя і не потребує аналізу та пошуку інтерпретацій. Мікроподії виникають унаслідок природних змін, логічних у даних обставинах дій людини, що входять у рамки повсякденного існування.

«Подія» – акт, у результаті якого людина переживає зміни у своєму внутрішньому та зовнішньому середовищі. Результатом події завжди слугує зміна внутрішнього стану, припинення відносин, формування нових поглядів, здобуття нових знань. Сприйняти – значить, по суті, онтологізувати, долучатися до процесу взаємодії з існуючою реальністю, стати причетним до неї [1]. Таким чином, події можуть набувати різних значень та змістів, залежно від позиції суб'єкта, котрий сприймає. Важливо зазначити, що події трапляються в результаті випадкового збігу обставин, у яких індивід може відігравати як пасивну, так і активну роль. Причину виникнення та впливу на окрему людину значної кількості подій можна досліджувати лише в трансцендентному полі.

Мікроподії та події виникають унаслідок участі суб'єкта в емпіричній реальності, певні життєві події утворюють культуру повсякденності. У цьому разі суб'єкт сприймає подію, набуває досвід, є її учасником або організатором.

Список використаних джерел:

1. Барабанщиков В. А. Восприятие и событие / В. А. Барабанщиков. – СПб.: Алетейя, 2002. – 512 с., с. 8.
2. Вальденфельс Б. Повседневность как плавильный тигль рациональности / Б. Вальденфельс // «Социо-логос». – Вып. 1. – М., 1991. – С. 39-50.

Шершова Т.В.

аспірант,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОПІСЕННОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛТАВЩИНИ

Історія музичної культури, зокрема пісенного мистецтва, сягає давніх часів і має тисячолітній шлях свого розвитку. Українська народна пісня пронизує всю історію існування нації. Полтавщина – давно відома своїми неповторними мелодіями, особливо вокально-хоровими піснями, які уквітчують цей край та роблять його квітучим та особливим.

Аналіз різноманітних джерел дає підставу стверджувати, що вивчення музичної культури Полтавщини цікавить дослідників, вони присвячують свої численні праці життю та творчості окремих композиторів та діячів культури,

також займаються аналізом творів їхньої діяльності (А. Литвиненко, Н. Дем'яно, Л. Гнатюк, О. Отич, А. Трохименко та інші).

Що ж таке музична культура? Вчені розглядають це поняття у різних ракурсах. На думку А. Сохора: «музична культура – це сукупність засобів, способів та результатів діяльності людей у суспільстві» [10].

Б. Асаф'єв вважав, що «музична культура – це музика разом з її найближчим соціальним контекстом, з усією сукупністю суспільних форм музикування» [1].

Цікавою роботою є дисертаційне дослідження О. Лисенко «Художня інтерпретація в системі категорій музичного виконавства» [7], в якому авторка розглядає проблему систематизації та структуризації основних категорій виконавства, змальовує цілісну картину сучасного теоретичного музикознавчого мислення.

На зламі XIX – XX століття українська культура зазнала чималих змін, проте, незважаючи на утиски, вона продовжувала зміцнювати свій фольклорний стрижень.

Слід зазначити, що термін «українське народнопісенне виконавство» виник в умовах, коли (за визначенням О. Бенч-Шокало) фольклор поступово переходить із форми усної у писемно зафіксовану (виконавський фольклоризм у різних градаціях) [2]. У даному випадку йдеться про вторинний виконавський фольклоризм, який втілювався у творчості українських композиторів другої половини XIX-го початку XX ст.: М. Лисенка, Я. Яциневича, П. Демуцького, П. Ніщинського, М. Леонтовича; етномузикологів П. Сокальського, Ф. Колесси, С. Людкевича та ін. [11].

Детально досліджує фольклор С. Грица, інтерпретуючи народне виконавство як «вільне волевиявлення талановитого індивідуума, що за сприятливих умов здатний до швидкої самореалізації (народні ремесла, кобзарство)» [4, с. 31].

Всебічно досліджував українську народну пісню викладач та педагог Г. Ващенко. Він виявив справжні риси українського світогляду та описав їх основні риси [3, с. 121-138].

Проблема українського народнопісенного виконавства та його науково-педагогічне осмислення зустрічаємо у працях Олени Скопцової. Вчена вважає, що існує тісний взаємозв'язок між мовними діалектами, особливостями звукоутворення та тембрами народних голосів [9, с. 15].

Історико-пізнавальну цінність вбачав в українській народній пісні дослідник музичної етнографії Ф. Колесса [6]. У працях дослідника мистецтва України музичний фольклор розглядається не лише як цілісне явище з яскравими загальнонаціональними рисами, але й змальовуються характерні ознаки фольклорного мистецтва окремих регіонів України.

І. Матюша зазначає: «українська національна музика – джерело благородства серця та чистої душі. В її основу покладено високу духовність і гуманність» [8].

Народна пісня відіграє чималу роль у вихованні молодого покоління, яке тісно пов'язує своє життя з музичною культурою – співаки, інструменталісти, культурологи. Ця тема відображена у працях В. Гнатюка, А. Авдієвського,

Г. Нудьги, М. Шафер, М. Лещенко. Автори досліджують роль української народної пісні у духовному житті та розвитку суспільства. Українська народна пісня посідає домінуюче місце серед фольклорних жанрів, оскільки вона віддзеркалює всі грані людського життя.

Багатий матеріал для дослідження народно-пісенного виконавства дають праці Івана Павленко, зокрема «Хрестоматія з українського народнопісенного виконавства» [11], А. Іваницького «Українська народна музична творчість» [5].

Важливий внесок у музичну етнографію Полтавщини зробив В. О. Щепотьєв – поет, композитор, педагог, мистецтвознавець, фольклорист, перекладач та етнограф-архівіст. Протягом життя фольклорист збирав та опрацьовував кращі зразки пісенного фольклору рідного краю.

У передвоєнні часи фольклор зазнав певних змін, зокрема у видах і формах жанрів, на перший план виходять пісні загальнокультурного та політичного значення. Традиційна народна пісня теж продовжує своє існування, але, здебільшого, в кіно, театрі та радіо.

Українська музична фольклористика пройшла складний шлях, але це зміцнило її методологічні засади, наповнило змістом форми фольклору та утвердило позицію народної пісні.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни українська пісня набуває лірико-романтичного характеру, воєнна тематика присутня, але увага приділяється людським почуттям, емоціям, процвітає тема молодості. Особливого акценту має трудова тематика – як ідеологія того часу. Велика увага приділяється вивченню, збиранню та популяризації народної творчості – публікуються нові зразки народних пісень, танців, зразків інструментальної музики. Фольклор сприймається як ментальна основа народу та усвідомлюється як національна потреба. Саме у цей період реконструюється автентичне мистецтво, яке включається у діяльність вторинних фольклорних ансамблів. У 70-роках новацією стала можливість публікації автентики на аудіо– та компакт-носіях.

Після здобуття Україною незалежності, увага науковців до фольклору пожвавлюється. Публікується низка збірників різноманітних фольклорних зразків різних регіонів: «Пісня – невмируще джерело» Михайла Фісуна, підручник зі сольфеджіо Григорія Левченка, «Історія української музики» Миколи Грінченка та інші.

Завдяки виконавцям із середовища народна пісня розширяла сферу свого побутування, також практикувався запис народних пісень від «вторинних носіїв». Робота з народною піснею у різних її проявах та формах тривала протягом першої третини ХХ століття. Важлива увага приділялася саме обробкам народних пісень, які власне і формували національний стиль, який дослідники прагнули піднести до рівня загальнолюдської значущості.

На початку 90-х років інтерес вчених пожвавився щодо українського епосу, почали з'являтися статті про кобзарські концерти та окремих співців. Фольклорні твори переоцінюються і популяризуються, виконуються молоддю в нових інтерпретаціях (Катя Chilly, гурти «Тартак», «Божичі», «Воплі Водоплясова», «Буття», «Мандри», «Гайдамаки»).

У 2000-х роках в Україні зароджуються фестивалі етнічної музики – «Шешори», «Країна мрій», «Берегиня», «Рок Січ», «Мазепа-фест» та інші. Завдяки подібним фестивалям українська культура збагачується новими іменами, з'являються як окремі виконавці, так і гурти, які виконують фольклорні твори.

Отже, підсумовуючи вище викладене, можна стверджувати, що різноманітні літературні джерела, які висвітлюють пісенне мистецтво України, зокрема такого регіону, як Полтавщина, розкривають лише окремі аспекти зазначеної тематики і потребують дослідження.

Список використаних джерел:

1. Асаф'єв Б. О народной музыке / Сост. И. Земцовский, А. Кунанбаева / Б. Асаф'єв. – Л.: Музыка, 1987. – 248 с.
2. Бенч-Шокало Ольга. Професійний народний хоровий спів [Текст]: українська хорова культура у взаємозв'язку зі співочою традицією / О. Бенч – Шокало // Український хоровий спів: Актуалізація звичаєвої традиції: Ред. журн. «Укр. Світ», 2002. – С. 195-213.
3. Ващенко Г. І. Виховний ідеал: Т.1: Підручник для педагогів, молоді і батьків / Г. І. Ващенко. – 3-є вид. – м. Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
4. Грица С. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті / С. Грица. – Тернопіль: «Астон», 2000. – 228 с.
5. Іваницький А. Українська народна музична творчість [Текст]: посіб. для вищ. та серед. навч. закладів / А. Іваницький. – К.: Муз. Україна, 1990. – 336 с.: нот.
6. Колесса Ф. З царини української музичної етнографії [Текст] / Ф. Колесса // Колесса Ф. Музикознавчі праці [підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Й. Грица]. – К.: Наукова думка, 1970. – С. 270-286.
7. Лысенко О. Художественная интерпретация в системе категорий музыкального исполнительства: автореф. дисс. канд. искусств.: 17.00.02 / О. В. Лысенко. – К., 1990. – 18 с.
8. Матюша І. К. Національна спрямованість виховання учнів / І. К. Матюша // Початкова школа. – 1995. – № 2. – С. 4-5.
9. Скопцова О. Науково-педагогічне осмислення українського народного пісенного виконавства / О. Скопцова // Педагогічні науки, 2016. – № 66.
10. Сохор А. Н. Социология и музыкальная культура / А. Н. Сохор. – М.: Сов. композитор, 1975. – 202 с.
11. Хрестоматія з українського народнопісенного виконавства (з методичними поясненнями і коментарями): навч. посібник / І. Я. Павленко. – К.: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2013. – 286 с.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Базаров М.О.

студент,

Науковий керівник: Сліпачук Л.В.

*Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця*

КОРЕКЦІЯ ЛАКТАЗНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ У ДІТЕЙ ГРУДНОГО ВІКУ З ПРОЯВАМИ ХАРЧОВОЇ АЛЕРГІЇ

Актуальність. Однією з актуальних проблем сучасної педіатрії є харчова алергія (ХА), частота проявів (шкірні, гастроінтестинальні, респіраторні прояви) якої постійно збільшується.

Оскільки ХА може ускладнюватися лактазою недостатністю (ЛН), то питання корекції ЛН стає актуальним для полегшення перебігу ХА у дітей.

Мета дослідження. дослідити вплив корекції ЛН на стан здоров'я дітей грудного віку з проявами ХА.

Матеріали та методи досліджень. Обстежено 35 дітей, віком від 2 до 14 місяців, з проявами ХА і з передбачуваною ЛН (значення рН калу нижче 5,5).

Пацієнтам проведено: загальноклінічне обстеження, копрологічне дослідження випорожнень з визначенням рН калу, посів калу на дисбактеріоз в динаміці (до та через 30 днів прийому препарату лактази).

Результати дослідження та їх обговорення. В усіх дітей відмічались ті чи інші прояви ХА. Шкірний синдром спостерігався у 100% пацієнтів, його прояви були різного ступеня важкості. У 22 пацієнтів (62,9%) додатково мали місце гастроінтестинальні розлади. У 7 (20%) дітей також спостерігався респіраторний синдром у вигляді випадків обструктивного бронхіту.

Діти знаходились на природному – 16 (45,7%), частково-грудному – 14 (40%) і штучному 5 (14,3%) вигодовуванні та отримували з 6 місяців продукти прикорму. В індивідуальному анамнезі дітей відмічались: гіпоксично-ішемічне ураження ЦНС (у 15 дітей), гострі кишкові інфекційні захворювання (у 6 пацієнтів), тривала антибактеріальна терапія з різних причин (у 11 чоловік).

Близько половини дітей вже отримували короткочасну терапію пре- та пробіотиками, ентеросорбентами, антигістамінними препаратами, а в деяких випадках – топічними глюкокортикоїдами (але не раніше, ніж за 2 місяці до нашого обстеження).

Результати копрологічного дослідження на старті спостереження були наступними: виявлені лейкоцити (10-15 в полі зору) у 7 (20,0%) дітей, нейтральний жир чи жирні кислоти у 11 (31,4%), амілорея у 15 (42,9%), йодофільна флора у 16 (45,7%) дітей.

При дослідженні мікробного пейзажу кишечника у більшості дітей загальна кількість кишкової палички залишалась у межах норми, зменшення кількості біфідо- і лактобактерій спостерігалось, відповідно у 25,7% та 60,0% пацієнтів. У абсолютної більшості обстежуваних висівалася умовно-патогенна мікрофлора (переважно золотистий стафілокок, кишкова паличка зі зміненими властивостями, клебсієла, протей). В цілому зміни відповідали II-III ступеню дисбактеріозу за Куваєвою І. Б., Ладодо К. С. (1991 р.) (таблиця 1).

Таблиця 1

**Динаміка складу мікрофлори кишечника
на тлі застосування препарату лактази**

Вид мікроорганізму	До лікування (n=35)	Після лікування (n=35)
Загальна кількість кишкової палички, $>10^7$ мк/г	32 (91,4%)	34(97,1%)
Кишкова паличка зі зміненими ферментативними властивостями, $> 10^6$ мк/г	20(57,1%)	15(42,9%)
Біфідобактерії, $<10^7$ мк/г	9(25,7%)	5(14,3%)
Біфідобактерії, $>10^7$ мк/г	26(74,3%)	30(85,7%)
Лактобактерії, $<10^6$ мк/г	21(60,0%)	11(31,4%)
Лактобактерії, $>10^6$ мк/г	14(40,0%)	24(68,6%)
Умовно-патогенна мікрофлора $>10^4$ мк/г (протей, клебсієла, гриби типу <i>Candida</i> тощо)	21(60,0%)	15(42,9%)
Золотистий стафілокок	25(71,4%)	19(54,3%)

Джерело: розроблено автором

Після обстеження усім дітям було призначене лікування, яке включало гіпоалергенну дієту для матері-годувальниці та/або дитини, замісну ферментну терапію препаратом лактази. Ми не виключали лактозу з раціону харчування з урахуванням її енергетичного і пробіотичного значення, але додали препарат лактази. Через 30 діб на тлі вищезазначеного лікування спостерігалось зменшення прояву шкірного і гастроінтестинального синдромів у кожній третій дитини (11-31,4%), у частини дітей (близько 25%) спостерігалися позитивні зміни у складі мікрофлори кишечника.

Препарат лактази переносився добре, побічні ефекти не зареєстровані, випадків відміни не було.

У наступні 30 діб спостереження, до вищезначеної терапії ми додали заходи, які включали: антигістамінні препарати I і II покоління, засоби для нормалізації мікрофлори кишечника (бактеріофаги, пре- і пробіотики), ентеросорбенти, ферментні препарати (з протеолітичною, ліполітичною і амілолітичною дією), топічні ГКС. Для кожної дитини призначався індивідуальний комплекс препаратів який, за нашою думкою, був найдоречнішим. До кінця терміну спостереження, кількість дітей з позитивними клінічними результатами збільшилась до 29 (82,9%).

Висновки.

1. У дітей грудного віку з проявами ХА(найчастіше при поєднанні шкірного та гастроінтестинального синдромів) можливе формування ЛН, особливо за наявності у них додаткових етіологічних чинників.

2. Додавання препарату лактази до комплексної терапії, рекомендованої при алергічних захворюваннях, сприяло покращенню стану здоров'я дітей у абсолютної більшості випадків.

Корованенко В.В.

студентка,

Науковий керівник: Сліпачук Л.В.

кандидат медичних наук, асистент,

Національний медичний університет

імені О.О. Богомольця

ВИЯВЛЕННЯ ДЕФЦИТУ ЙОДУ У ШКОЛЯРІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО КОРЕКЦІЇ

Нестача йоду в довкіллі та в організмі є однією з *актуальних* проблем сучасної медицини в багатьох країнах світу. Майже мільярд мешканців планети мають різноманітні прояви йододефіцитних захворювань (ЙДЗ).

В Україні проблема помірного ЙД існує на всій території. За даними Міністерства охорони здоров'я 80% дітей мають ризик виникнення ЙД.

ЙД може викликати цілий спектр патологічних станів: вроджені аномалії, відставання в психічному та фізичному розвитку, високу перинатальну смертність, вроджений гіпотиреоз та його важкий ступінь – кретинізм, вроджений зоб, порушення репродуктивної, ментальної, когнітивної функцій та інші.

Йод потрапляє в організм з водою, повітрям та продуктами харчування, але в організмі він не депонується, то його запаси мають постійно поповнюватися. Щоденна потреба в йоді залежить від віку та фізіологічного стану (період статевого дозрівання, вагітність і годування грудьми вимагають збільшення кількості споживаного йоду).

Рекомендовані ВООЗ рівні щоденного споживання йоду: діти 0-5 років – 90 мкг; діти 6-12 років –120 мкг; підлітки старші за 12 років та дорослі – 150 мкг; вагітні та жінки під час лактації – 250 мкг.

Найбільша кількість йоду міститься у морепродуктах, відносно невеликий вміст йоду у продуктах тваринного походження, низький –в овочах, фруктах і зернових культурах. Вміст йоду в цих продуктах залежить від кількості йоду в ґрунті і воді в даній місцевості.

Існує багато способів профілактики ЙД, серед них – рекомендації по вживанню продуктів морського походження; призначення препаратів, що

містять йод; вживання йодованої солі (за рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ)) та вживання йодованої води.

Населення України вживає мало свіжої морської риби. Вживання замороженої риби з Норвегії та Китаю через багаторазове заморожування та розморожування, призводить до втрати йоду до 64%, крім того термічна обробка знижує вмісту йоду ще на 35-74%.

Застосування йодованої солі є предметом вибору українського споживача. За даними ВООЗ для усунення ЙДЗ необхідно, щоб йодовану сіль вживало не менше 90% сімей. Однак вживання йодованої солі населенням України знаходиться на рівні 20%, тому необхідно проводити групову та індивідуальну профілактики. Одним із способів профілактики може бути використання йодованої води.

З метою раннього виявлення ЙД необхідно проводити скринінгове пальпаторне та ультразвукове дослідження щитоподібної залози, а також визначення концентрації йоду в зразках сечі з подальшим розрахунком медіани на певній території за критеріями, що були затвердженні ВООЗ, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та Міжнародною радою контролю за йододефіцитними захворюваннями МРКЙДЗ (останній перегляд 2007 р.).

У дітей шкільного віку оптимальними вважаються показники медіани йодурії в діапазоні 100-200 мкг/л. Значення медіани 50-100 мкг/л відповідають легкому ЙД, 20-50 мкг/л – середнього ступеня тяжкості, а нижчу 20 мкг/л – тяжкому ЙД. Надмірним вважається надходження йоду в організм при медіані йодурії понад 300 мкг/л (4)

Якщо частота зоба перевищує 5%, дефіцит йодного забезпечення вважається доведеним.

Отже, проблема ЙД та його профілактики в Україні є надзвичайно актуальною, з огляду на високу поширеність дифузного зобу серед дітей шкільного віку (5,5-65%).

Метою дослідження була оцінка йодного забезпечення і виявлення ЙД у школярів старших класів міста Києва та дослідити доцільність вживання йодованої води для його корекції.

Матеріали і методи. Нами було обстежено 95 дітей віком від 15 до 16 років. Дослідження включало анкетування родини: було запропоновано питання з тесту типу В – можливо декілька варіантів відповідей і відкрита відповідь, питання щодо інформованості наслідків йодного дефіциту (ЙД) та вживання продуктів харчування, що містять йод; клінічне обстеження по органам та системам, визначали розмір щитоподібної залози пальпаторно за рекомендаціями ВООЗ / МРКЙДЗ (2001), проводили УЗД щитоподібної залози на апараті «CONTRON» (Франція) з використанням спеціального датчика для обстеження щитоподібної залози. Визначали вміст йоду в сечі за допомогою церій-арсенітного методу, згідно до методики R.Gute-Kunst в модифікації Dunn та оцінювали за критеріями ВООЗ/МРКЙДЗ (2001, 2007).

Всі діти отримували йодовану воду щоденно 1 раз в день протягом року: 1 група (32 особи) отримувала воду з вмістом йоду 50 мкг, 2 група (32 особи) – 100 мкг, контрольна група отримувала воду без йоду.

Результати та обговорення. Опитування продемонструвало, що більше 50% батьків мало знають про вплив йоду на стан здоров'я дитини, її психічний та інтелектуальний розвиток; заморожену рибу та морепродукти мали 12% (осіб), йодовану сіль постійно вживали 18%.

За результатами клінічного обстеження було виявлено зниження уваги, концентрації, працездатності, пам'яті, слабкість, підвищена втомлюваність, знижена дрібна моторика, у 50% дітей був підвищений інфекційний індекс (хворіли від 8 до 12 разів на рік), у 25% дітей спостерігалися ускладнення ГРВІ – отит, синусити, пневмонія.

При пальпаторному обстеження збільшення щитоподібної залози спостерігалося у 42,1% дітей, у хлопчиків – 12,63%, а у дівчат – 29,47 (таблиця 1).

Таблиця 1

Результат розподілення обстежених, за ступенем пальпаторного збільшення щитоподібної залози

Вік	Стать	Ступінь збільшення щитоподібної залози							
		0		1А		1В		2	
		N	%	N	%	N	%	N	%
15-16	Ч	27	28,42	10	10,53	1	1,05	1	1,05
	Ж	28	29,47	17	17,89	9	9,47	2	2,11

При УЗД щитоподібної залози майже у всіх дітей структура щитоподібної залози була не змінена, Середні розміри щитоподібної залози у хлопчиків $12,14 \pm 0,61 \text{ см}^3$, а у дівчат – $11,76 \pm 0,63 \text{ см}^3$, а у 3 дітей (3,2%) було виявлено вузловий зоб, спостерігались ехографічні тиреоїдиту: дифузне зниження ехогенності з окремими гіперехогенними ділянками.

Важливим показником для визначення йодного дефіциту є екскреція йоду з сечею. Результати аналізу проб сечі серед обстежених школярів показали, що вміст йоду в сечі $<100 \text{ мкг/л}$ виявлено у 63 (66,32%) дітей, що є свідченням йододефіциту середнього ступеню важкості. Оптимальний показник $>100 \text{ мкг/л}$ виявлено у 32 (33,68%) дітей (таблиця 2).

Таблиця 2

Результати розподілення екскреції йоду з сечею у обстежених дітей

Вік	Стать	Показники екскреції йоду (мкг/л)							
		<20		20-50		50-100		>100	
		N	%	N	%	N	%	N	%
15-16	Ч	3	3,16	7	7,37	29	30,52	20	21,05
	Ж	1	1,05	2	2,10	21	22,11	12	12,63

Через рік після вживання йодованої води об'єм щитоподібної залози у 1-й і 2-й групах був нижчий, ніж на початку дослідження (таблиця 3).

Таблиця 3

Дані впливу вживання йодованої води на об'єм щитоподібної залози

Назва групи	Вік	Стать	Об'єм щитоподібної залози $M \pm m$ (см ³)			
			До прийому води		Після прийому води	
				% зобу	Через рік	% зобу
Контрольна група (200 мл води щоденно)	15-16	Ч	11,69 $\pm$ 1,16	25	10,43 $\pm$ 0,55	16
		Ж	12,6 $\pm$ 0,93	25	12,5 $\pm$ 0,86	25
1 група (50 мкг йоду на 200 мл води)	15-16	Ч	12,9 $\pm$ 1,79	37	10,34 $\pm$ 0,8	0
		Ж	12,44 $\pm$ 1,81	55	11,61 $\pm$ 0,6	14
2 група (100 мг йоду на 200 мл води)	15-16	Ч	11,11 $\pm$ 11,67	28	10,39 $\pm$ 0,83	0
		Ж	12,2 $\pm$ 1,22	33	10,24 $\pm$ 1,15	0

Медіана екскреції йоду з сечею у контрольній групі суттєво не змінилась і була у середньому 86,9 мкг/л, що відповідає легкому ЙД, а у 1-й і 2-й групах медіана йодурії вірогідно збільшилася і знаходилася в межах 150-250 мкг/л, тобто була >100 мкг/л, що відповідає нормальному забезпеченню організму йодом (таблиця 4).

Таблиця 4

Дані впливу вживання йодованої води на екскрецію йоду з сечею

Назва групи	Вік	Стать	Екскреція йоду з сечею $M \pm m$ (медіана)			
			До прийому води		Після прийому води	
				% нормальної екскреції	Через рік	% нормальної екскреції
Контрольна група (200 мл води щоденно)	15-16	Ч	106,7 $\pm$ 50,12 (64,9)	25	77,16 $\pm$ 14,54 (53,5)	14
		Ж	71,1 $\pm$ 7,84 (69,2)	0	96,75 $\pm$ 18,75 (86,9)	33
1 група (50 мкг йоду на 200 мл води)	15-16	Ч	100,2 $\pm$ 27,7 (67,5)	28	213,5 $\pm$ 70,5(169)	90
		Ж	78,5 $\pm$ 11,9 (72,4)	14	170,5 $\pm$ 52,6 (140,15)	100
2 група (100 мг йоду на 200 мл води)	15-16	Ч	51,9 $\pm$ 14,1 (37,3)	12	191,7 $\pm$ 38,74 (150)	100
		Ж	88,2 $\pm$ 25,3 (72,2)	28	160,25 $\pm$ 32,7 (145,5)	100

Висновки.

1. Дослідження йодного забезпечення школярів віком 15-16 років м. Києва показало наявність ЙД у 66% дітей внаслідок нераціонального харчування, відсутності масової та індивідуальної профілактики.

2. При пальпації та УЗД щитоподібної залози було виявлено збільшення її об'єму у 37 (39%) дітей при нормальній ехогенності та однорідній структурі, а

у 3 дітей (3,2%) при дифузному зниженні ехогенності з окремими гіперехогенними ділянками (вузловий зоб).

3. Застосування йодованої води (у вигляді йодис-концентрату) з концентрацією йоду 250, 500 мкг в літрі в кількості 50, 100 мкг йоду за добу нормалізує показники йодного балансу, рівень йодурії та позитивно впливає на щитоподібну залозу, зменшує кількість зобів.

Макаренко Н.И., Пономарева А.В.

студенты,

Научный руководитель: Бирюкова М.К.

кандидат медицинских наук, ассистент,

Харьковский национальный медицинский университет

ИНТЕРСТИЦИАЛЬНОЕ ЗАБОЛЕВАНИЕ ЛЕГКИХ – КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ ИЗ ПРАКТИКИ ПЕДИАТРА

Интерстициальные заболевания легких у детей (ИБЛ) – это гетерогенная группа заболеваний с первичным поражением интерстиция, легочных капилляров, альвеол и периальвеолярной ткани. Для данного заболевания характерна двусторонняя диссеминация, прогрессирующая дыхательная недостаточность по рестриктивному типу [1; 2]. Актуальность данной проблемы в современной детской пульмонологии обусловлена с одной стороны, трудностями диагностики и выбора тактики лечения, а с другой стороны, неблагоприятным прогнозом данного заболевания. В легочной ткани одновременно имеют место деструктивные изменения и патологически усиленный репаративный процесс, что в конечном итоге приводит к формированию легочного фиброза в дальнейшем к вентиляционным, гемодинамическим и системным эффектами [3].

У детей около 50% ИБЛ выявляются в раннем возрасте, но могут диагностироваться в любом возрастном периоде, в том числе и в подростковый. По данным проведенных исследований, точно установить причину заболевания не удастся, но предположительно для развития ИБЛ необходима наследственная предрасположенность и неблагоприятная экологическая ситуация [1].

В соответствии с отечественной классификацией выделяют такие группы:

1. Фиброзирующие альвеолиты.
2. Гранулематозы (саркоидоз легких, гистиоцитоз Х, диссеминированный туберкулез легких, пневмокониозы, пневмомикозы).
3. Васкулиты, при коллагенозных заболеваниях (узелковый периартериит, гранулематоз Вегенера).
4. Группа болезней накопления (альвеолярный протеиноз, альвеолярный микролитиаз, первичный амилоидоз).
5. Легочные диссеминации опухолевой природы (бронхоальвеолярный рак, метастазы в легкие, поражение легких при злокачественных лимфомах).

Несмотря на множество клинических и морфологических вариантов ИБЛ, все они начинаются со стереотипных изменений легочного интерстиция. У детей респираторные симптомы могут быть нечеткими и длительное время расцениваться как проявления других заболеваний. Основными жалобами больных являются одышка и непродуктивный кашель [3]. Клинические симптомы могут вовсе отсутствовать при наличии только рентгенологической симптоматики [1]. Нередко от начала заболевания до постановки окончательного диагноза проходят месяцы, и даже годы [2].

В связи с этим, нам представляется интересным случай интерстициального заболевания легких у ребенка 8 лет 4 месяцев. Мальчик Р. впервые поступил в Харьковскую клиническую детскую больницу № 16 в возрасте 6 лет 5 месяцев, с жалобами на одышку смешанного характера, сохраняющуюся в покое и усиливающуюся при физической нагрузке, малопродуктивный кашель, повышение температуры тела, слабость. Из анамнеза известно, что ребенок родился от 1-й, нормально протекавшей беременности, в сроке 41 недели. Период новорожденности протекал гладко. В анамнезе ребенка острые респираторные заболевания до 6-8 раз в год, в возрасте 2 лет 9 месяцев перенес правостороннюю очаговую пневмонию, осложненную общетоксическим синдромом, аденотомию в возрасте 4 лет, тонзилэктомию в 5 лет. Инфекционный индекс: скарлатина в 3 года, ветряная оспа в 6 лет. В течение последних двух лет предъявлял жалобы на затрудненное дыхание после физической нагрузки.

При поступлении состояние ребенка средней тяжести, обусловленное дыхательной недостаточностью, симптомами интоксикации. Температура 36,7; ЧДД – 33; ЧСС – 111; А/Д 100/60. Перкуторно над легкими укорочение легочного звука справа по заднебоковой поверхности. Аускультативно – дыхание жесткое, мелкопузырчатые влажные, крепитирующие и единичные «трескучие» хрипы в месте укорочения, слева – разнокалиберные влажные хрипы. На рентгенограмме органов грудной клетки определялся участок инфильтрации в V-VI межреберье справа, связанный с корнем. Слева – над куполом диафрагмы неоднородный участок затемнения легочной ткани без четкого контура. Справа подчеркнута междолевая плевра. Корни: правый инфильтрирован. Левый перекрыт сердечной тенью. Наружный синус и купол диафрагмы слева завуалированы. На основании клинико-лабораторных и рентгенологических данных установлен диагноз – двусторонняя очаговая пневмония, осложненная общетоксическим синдромом, негоспитальная. На фоне антибактериальной терапии, уменьшились симптомы интоксикации, однако, сохранялись физикальные изменения в легких. На 7 сутки лечения отмечалась отрицательная динамика лабораторных показателей: нарастание лейкоцитоза, выраженный нейтрофилез, со сдвигом в лейкоцитарной формуле влево, повышение СОЭ. Усиление антибактериальной терапии эффекта не дало. На 9 сутки пребывания в стационаре состояние ребенка ухудшилось, отмечалось повышение температуры до высоких фебрильных цифр, сопровождающееся нарушением микроциркуляции, нарастание одышки. На рентгенограмме органов грудной клетки также определялась отрицательная динамика: справа на протяжении легкого сливающиеся фокусы пневмонической инфильтрации. Слева – фокусы пневмонической инфильтрации до 35 мм в диаметре без четких контуров. В плевральной полости слева

определялась свободная жидкость слоем до 5 мм. По тяжести состояния ребенок переведен в ОРИТ, в связи с потребностью в оксигенотерапии. В ОРИТ мальчик находился в течение 14 суток, где ему проводились антибактериальная, детоксикационная терапия, в/в введение препаратов иммуноглобулинов, оксигенотерапия. После стабилизации состояния ребенок переведен в пульмонологическое отделение для дальнейшего обследования и лечения. На компьютерной томограмме, проведенной через 2 недели, определялись единичные очаги инфильтрации в правом легком с наличием плевральных тяжей. Слева в нижней доле – уплотнение паренхимы по типу «матового» стекла. Просвет трахеи и крупных бронхов не изменен. После нормализации клинико-лабораторных показателей ребенок был выписан домой. Через три месяца ребенок повторно поступил в стационар в состоянии средней тяжести. Обращали на себя внимание одышка в покое смешанного характера, малопродуктивный кашель, отставание в акте дыхания правой половины грудной клетки. В легких, перкуторно справа – притупление легочного звука по передней, средней и задней аксиллярной линиям. Аускультативно – разнокалиберные влажные хрипы по задней поверхности грудной клетки больше справа. На рентгенограмме: паракардиально и над куполом диафрагмы интенсивные участки затемнения легочной ткани без четких контуров. После проведенной антибактериальной терапии сохранялись сухие трескучие хрипы по задней поверхности грудной клетки. На повторной КТ органов грудной клетки, проведенной через 4 месяца – правое легкое уменьшено в размерах за счет фиброзных изменений. В паренхиме правого легкого определяется появление множественных очагов до 3 мм в диаметре. Слева в нижней доле сохраняется уплотнение паренхимы по типу «матового стекла», определяются участки вздутия легкого. По данным спирограммы – нарушение вентиляционной способности легких по рестриктивному типу значительной степени выраженности. На основании анамнестических, клинических и данных дополнительных методов обследования, установлен диагноз идиопатический фиброзирующий альвеолит, диффузный фиброз легких, хроническая дыхательная недостаточность II степени. Назначена гормональная терапия в составе преднизолона, проведены курсы введения циклофосфана. В настоящее время ребенок находится на поддерживающей терапии преднизолоном. Состояние ребенка стабильное, однако, сохраняются симптомы дыхательной недостаточности, физикальные изменения в легких в виде сухих «трескучих» хрипов по задней поверхности с двух сторон, что делает прогноз заболевания неблагоприятным.

В заключении следует отметить, ИБЛ у детей в настоящее время представляют важнейшую проблему. Это требует поиска новых методов ранней диагностики и современных подходов к терапии этих угрожающих жизни ребёнка заболеваний.

Список использованных источников:

1. Интерстициальные болезни легких у детей Н.С. Лев, Н.Н. Розина, Е.И. Шмелев. Научно-исследовательский клинический институт педиатрии; Центральный НИИ туберкулеза РАМН, Москва.

2. Интерстициальные болезни легких у детей Давыдов Редакция | 2010, Лекции для врачей общей практики, Педиатрия, Практическая медицина 06 (10) Педиатрия | ноября 6, 2010.
3. Клинические формы интерстициальных болезней лёгких у детей, принципы диагностики журнал Трудный пациент: октябрь 2008 Н.С. Лев, Е.А. Ружицкая.
4. Газета «Новости медицины и фармации» Аллергология, пульмонология и иммунология (256) 2008 (тематический номер) Идиопатический фиброзирующий альвеолит МКБ-10: J84 Авторы: В.К. ГАВРИСЮК, профессор, А.Я. ДЗЮБИК, профессор, Национальный институт фтизиатрии и пульмонологии им. Ф.Г. Яновского АМН Украины, г. Киев, Н.Е. МОНОГАРОВА, доцент, Донецкий национальный медицинский университет им. М. Горького. Рубрики: Пульмонология.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Титаренко М.Ю.

студент,

Національна академія Служби безпеки України

ДЕРЖАВНА ТАЄМНИЦЯ

Закон України «Про державну таємницю» є базовим, регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, і визначає терміни, пов'язані із засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України.

Згідно зі ст. 1 вказаного Закону державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці країни та які визнані у порядку, встановленому Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [1].

У ст. 1 зазначеного Закону паралельно вживаються терміни «державна таємниця» й «секретна інформація». Припускаємо, що це зумовлено передусім прагненням уникнути тавтології у тексті законодавчого акта. Проте, на наш погляд, таке застосування недоцільне, оскільки термін «секретна інформація» є більш загальним і може бути використаний для означення будь-якої публічної інформації, доступ до якої обмежується. Так, у ст. 329 КК України, якою встановлено відповідальність за втрату документів, що містять державну таємницю, передбачено втрату документів або інших матеріальних носіїв секретної інформації, які містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановленого законом порядку поводження із зазначеними документами та іншими матеріальними носіями секретної інформації або предметами [2]. Цей приклад доводить, що поняття «секретна інформація» має ширше значення і охоплює собою поняття «державна таємниця».

Види інформації з обмеженим доступом визначено у Законі України «Про доступ до публічної інформації»: конфіденційна інформація, службова інформація і таємна інформація [3].

Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

Крім того, вважаємо, що термін «секретна інформація» пов'язаний передусім із визначенням рівня секретності інформації – категорією, що

характеризує важливість секретної інформації, ступінь обмеження доступу до неї та рівень її захисту державою. Тобто використання в законодавстві термінів «таємна інформація» і «секретна інформація» може призвести до неоднозначності тлумачення того чи іншого поняття, кваліфікації діяння, хоча вони й відображають один і той самий об'єкт захисту – державну таємницю.

Це зауваження є важливим не лише з огляду на те, що розглядається базовий закон для правового інституту, а також сфера захисту державної таємниці, а й ураховуючи те, що до сьогодні вітчизняне реформування законодавства супроводжується вирішенням проблемних питань функціонування юридичної термінології у правовій сфері, що зумовлено потребою забезпечити всі правові галузі унормованою мовою на сучасних методологічних засадах кодифікації термінів у законодавчих актах. На цьому наголошують науковці, зауважуючи, що проблематика нормативного визначення та реалізації принципу національної мови у правотворчому процесі актуалізована потребою вдосконалення чинного законодавства, гармонізації українського права із правом європейського співтовариства, зміни пріоритетів, цілей і завдань правотворчого процесу в Україні [4, с. 610-616].

Детальний аналіз поглядів на цю проблему проведено неодноразово. Так, наприклад, П. В. Шумов зібрав найвідоміші з них, наголосивши при цьому, що термін «захист» у законодавстві вживається набагато частіше, оскільки питання захисту найбільш гостро постає у момент порушення чи посягань на права [5, с. 12]. Саме термін «захист» застосовується для визначення активної протидії порушенню прав і зниження негативних наслідків від певних порушень. В. А. Тархов зазначає, що охорона кожного права існує постійно і має на меті забезпечити його здійснення й не допустити його порушення [6].

Особливу увагу слід звернути на те, що поширеною стає практика, коли суб'єкти господарської діяльності усіх форм власності, а не лише державної, виконують певні замовлення держави або держава як замовник здійснює закупівлі. Задовольняючи потреби держави (наприклад, у сфері оборони), суб'єкти господарської діяльності можуть бути причетними до забезпечення схоронності секретної інформації у будь-якому з її проявів, а отже, має існувати чітка позиція щодо їх юридичної відповідальності.

Отже, проблеми потребують розв'язання з метою удосконалення законодавства про державну таємницю. У процесі розкриття теми зроблено низку висновків. Так, визначено, що з метою вдосконалення кримінально-правового законодавства потребує уточнень понятійно-термінологічний апарат. Зокрема, використання в законодавстві термінів «таємна інформація» і «секретна інформація» у деяких випадках як ідентичних, а в інших – як нерівнозначних за змістом, може призвести до неоднозначності тлумачення та кваліфікації діяння.

Список використаних джерел:

1. Корж А.В. Проблеми вдосконалення юридичної термінології в українському законодавстві / А.В. Корж, Н.М. Фонтош // Держава і право. – 2009. – Вип. 46. – С. 610-616.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26.

3. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
5. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10 квітня 2014 року № 1197 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст. 883.
6. Шумов П.В. Соотношение понятий «защита» и «охрана» информационных прав / П.В. Шумов // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. – 2013. – № 5. – С. 12-14.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Балута Т.П.

*кандидат політичних наук, старший викладач,
Одеський національний економічний університет*

ЛОБІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

В сучасному демократичному суспільстві існує безліч різних добровільних об'єднань людей (груп інтересів), які прагнуть довести свої вимоги до владних структур. Одні з них використовують економічні важелі, інші діють менш помітно в коридорах влади. Найбільш поширеною формою впливу цих організованих груп інтересів на органи влади є лобіювання.

У розвинених країнах Заходу лобісти є штат висококваліфікованих фахівців, здатних зібрати необхідну інформацію і схилити органи влади до прийняття рішення на користь тієї групи, інтереси якої вони представляють. Часто лобісти виконують роль посередників в різного роду угодах між групами інтересів і політичними діячами, в тому числі законодавцями і урядовцями, тим самим роблячи істотний вплив на формування політичного курсу країни. Таким чином, лобізм є актуальною складовою в механізмі функціонування сучасного демократичного суспільства.

Вперше в політології проблему лобізму розглянув американський політолог А. Бентлі, який написав роботу під назвою «Процес правління. Вивчення громадських тисків» (1908). Він багато в чому передбачив підхід Й. Шумпетера, який вважав, що суттєвою рисою демократії є конкуренція політичних еліт. А. Бентлі справедливо вважав, що суспільна злагода в державному управлінні досягається за допомогою посередництва груп і групових представників, що виділяються конкуруючими елітами. Лобізм як явище політичного управління був описаний Т. Гоббсом, Ж.-Ж. Руссо, які звертали увагу на вплив на процес прийняття політичних рішень приватних інтересів і схильні були розглядати це явище в негативному аспекті.

Подібні позиції відстоював пізніше і президент США В. Вільсон, який вважав, що уряд США є «прийомним дитиною особливих інтересів». «Лобізм» – термін, що позначає розгалужену систему контор і агентств монополій чи організованих груп при законодавчих органах, які чинять тиск (аж до підкупу) на законодавців і чиновників з метою прийняття рішень, визначених законопроектів, отримання урядових замовлень, субсидій, в інтересах представляються ними організацій [1]. Саме слово «лобізм» неоднозначно оцінюється громадською думкою, оскільки має як легальний, так і «тіньовий» сенс.

Якщо говорити про другий зміст, то, як правило, термін «лобізм» тут набуває суто негативне значення, нерідко синонімічно поняттям «блат»,

«протекціонізм», «підкуп», покупка голосів в чийхось корисливих або вузькопартійних інтересах на шкоду інтересам іншим, перш за все суспільним. Крайнім вираженням негативного лобіювання можуть виступати незаконний тиск на представників влади, хабарництво, корупція, за допомогою яких приймаються управлінські рішення в інтересах певних груп чи осіб. Негативне ставлення до лобізму формується саме в слідстві подібної практики «впливу» на управлінські рішення. Зрозуміло, це лише одна сторона медалі, що показує не тільки силу і можливості різних соціальних структур, але і вразливі, слабкі «місця» влади.

У позитивному сенсі лобізм характеризується як здорове, нормальне, життєво необхідне явище, яке на ролі інституту демократичного процесу. Адже лобізм як система організаційного оформлення, вираження і представництва різноманітних і групових інтересів так само невід'ємний елемент суспільства, як і наявність в ньому цих різноманітних групових інтересів, кожен з яких наполегливо прагне привернути до себе увагу влади. Лобізм в цьому сенсі є форма законного впливу «груп тиску» на управлінські рішення державних органів з метою задоволення інтересів певних соціальних структур (організацій, асоціацій, територіальних утворень, верств суспільства і т. п.). Так само досить жорстко пов'язаний з політичною владою. Можна навіть вивести таку закономірність: лобізм більше там, де більше реальної влади [2]. Лобізм – свого роду ознака влади, її специфічна риса, «мітка». І навпаки, він не буде проявлятися там, де влада відсутня чи де вона виступає лише в якості номінальної сили.

Як повноцінний інститут лобізм з'являється тоді, коли вже існують дві необхідні умови: виникає велике різноманіття інтересів у суспільстві в слідстві його соціальної диференціації, розшарування, «спеціалізації», і розширюється доступ до влади на основі політичного плюралізму, що характерно насамперед для демократичних режимів.

У зв'язку з тим, що влада об'єктивно не в змозі задовольнити одночасно і найбільш повно всі інтереси, виникає проблема черговості, пріоритету здійснення тих чи інших інтересів. Звідси закономірно прагнення різних груп і прошарків суспільства впливати на поведінку держави з метою переорієнтації політики на свою користь, стимулювати його, приймати вигідні для них управлінські рішення. Лобізм може проявлятися в різних сферах і відповідно мати різні види і форми.

Найбільш широко використовуються форми лобістської діяльності в США, де політичний відтінок це слово набуло в XIX столітті. У той час міністри і сенатори в вестибюлях готелів, де вони відпочивали, часто зустрічалися з різними людьми, вислуховували їхні прохання і давали слово-часто не безкорисливо, а за гроші виконати обіцянку [3]. Так термін «лобіювання» став позначати купівлю голосів за гроші. В Англії подібна політика довгий час вважалася ганебною, тому слово увійшло в лексичний фонд лише в XX столітті, а згодом його запозичили і інші країни. Виступ на слуханнях у комітетах Конгресу з викладенням позицій зацікавлених сторін, складання проектів законів та пропозицій для внесення їх на обговорення парламенту,

організація пропагандистських компаній на користь або проти підготовленого рішення і компанії «тиску з місць» (поток листів, телеграм, телефонних дзвінків на адресу законодавців, особисті візити впливових місцевих виборців до своїх депутатів) і т. п.

Для найбільш ефективної реалізації цілей лобізму в сучасних демократичних країнах існують розвинені матеріальні структури. По-перше, практично всі великі корпорації, підприємницькі союзи, професійні асоціації, громадські і різні спеціалізовані організації мають в своєму складі особливі, займаються тільки лобістською діяльністю підрозділу, що налічують до кількох десятків і навіть сотень людей (як правило, колишніх радників, сенаторів, міністрів, чиновників, юристів і інших фахівців, що мають міцні зв'язки, відповідних здібностей і якості). По-друге, зацікавлені групи, особливо монополії, активно користуються послугами найманих лобістів, в ролі яких найчастіше виступають впливові юридичні, пропагандистські і консультативні (професійно-лобістські) фірми або їх провідні співробітники. Нарешті, нерідко створюються організації типу підприємницьких, професійних або громадських щодо членства та іншими ознаками, але цілком або переважно лобістські за призначенням [4].

Отже, лобізм виглядає як неоднозначний політико-правовий феномен і це дає можливість зробити ряд принципових висновків.

По-перше, сутність лобізму полягає в наданні тиску з боку груп інтересів на законодавців і інших чиновників з метою прийняття вигідних для цих груп рішень. Коло об'єктів лобізму залежить від сформованих у країні норм і політичної практики.

По-друге, лобізм надає суперечливе вплив на суспільство і держава. З одного боку, він сприяє «оздоровлення» суспільства за рахунок постійної взаємодії держави і громадянського суспільства і відповідно узгодження їх інтересів, а з іншого боку, він може привести до формування кримінальної держави, який обстоює вузькогрупові інтереси і порушує при цьому стабільність в суспільстві. В якійсь мірі, негативні наслідки лобізму можна зменшити шляхом правової регламентації цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лобізм // Большой энциклопедический словарь. – Режим доступу: http://www.announcement.ru/enc_letter/bse_590_36142_367_1.html.
2. Морозов С.П. Лоббирование как явление в политическом процессе [Электронный ресурс] / С.П. Морозов. – Режим доступа: <http://www.dialogvn.ru/uk/2002/n03/s02-3-01.htm>.
3. Конституційне право зарубіжних країн / За заг. ред. В. О. Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2004.
4. Ларин С. – Кто правит Америкой?...Лоббисты // Российская газета 1993.06.03.
5. Политология для юристов: курс лекцій [Текст] / Под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М.: Юрист, 1999. – 651 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Андрощук О.В.

аспірант,

*Київський національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Проблема раннього розвитку творчої особистості викликає гострий інтерес у вчених усього світу. Наразі у світі психологічної науки були здійснені фундаментальні дослідження з вивчення механізмів розвитку творчості дітей різного віку. Методологічні положення, розроблені Л. С. Виготським, Г. С. Костюком, С. Л. Рубінштейном, Б. М. Тепловим, склали основу досліджень у цій галузі [1; 2; 3; 4]. Цілісний підхід до розвитку творчої обдарованої особистості в різних видах дитячої діяльності реалізовано у дослідженнях А. В. Брушлінського, В. Т. Кудрявцева, О. М. Матюшкіна, В. О. Моляко, Я. О. Пономарьова [5; 6; 7; 8]. Творчі прояви у дитини спостерігаються досить рано. Вона має безліч індивідуальних відмінностей, а тому, і творчі прояви будуть суто індивідуальні, хоча, безумовно, є й типові творчі прояви, характерні для дітей дошкільного віку (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, Д. Б. Ельконін, Г. О. Люблінська, В. С. Мухіна та інші).

Особливе місце у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу в останні роки займають ігрові технології і техніки (в тому числі і комп'ютерні). Комп'ютерним іграм надають переважне значення у розвитку інтелекту та пізнавальних здібностей дітей (Ю. Д. Бабаєва, Г. О. Балл, І. А. Васильєв, О. Є. Войскунський, Т. В. Корнилова, Ю. І. Машбиць, В. О. Моляко, Н. І. Пов'якель, В. І. Прокопенко, Р. Є. Радева, М. Л. Смульсон, Є. О. Смирнова, О. К. Тихомиров, С. О. Шапкін, Н. Б. Шумакова та ін.).

В той же час, створення уявної ситуації в комп'ютерній грі, на думку українських учених А. Г. Шмельова, І. В. Бурмістрова, Ю. В. Фомічова проблематично і має деякі особливості: під час гри у комп'ютерні ігри відсутнє поняття «реальне» та «віртуальне». Перемоги і поразки, які спонукають людину під час гри реальні [9]; комп'ютерна гра звільняє людину від необхідності моделювати та створювати щось докорінно своє, оригінальне [10]; комп'ютерна гра може стати для дитини активним співрозмовником і з часом витіснити таку необхідність у реальному житті [11]; у комп'ютерній грі дитина може примірити на себе будь-яку роль, як соціальну так і фантастичну, ірреальну, не переживаючи за наслідки своїх дій, адже у комп'ютерній грі можна все

виправити; розв'язання умовних, уявних ситуацій під час гри, гравцеві необхідно спроектувати та заздалегідь прорахувати.

Основними напрямками розвитку та підтримки творчо розвинених дітей є: психодіагностичний (виявлення творчих здібностей); психопрофілактичний і розвивальний (створення психолого-педагогічних умов для підтримки та розвитку творчих здібностей); психолого-педагогічне консультування й освіта батьків і педагогічного складу дошкільних навчальних закладів (ефективними формами роботи є консультації, обговорення, збори), у рамках якого слід розробляти стратегію розвитку кожної дитини.

Технічне забезпечення: комп'ютерні ігри, комп'ютери, ноутбук, проектор.

Рекомендуємо під час проведення розвивальної програми з розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор на базі дошкільних навчальних закладів або у домашніх умовах дотримуватися таких правил:

1. Перед тим як розпочати роботу з розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор необхідно попередньо з нею ознайомитися.

2. Не рекомендується проводити заняття з кількістю дітей більшою ніж зазначено (тобто 10-15 дітей) та віком молодшим від визначеного програмою (а саме 5 до 6 років).

3. Не рекомендуємо для батьків та працівників дошкільних навчальних закладів проводити гру у комп'ютерні ігри, тривалість якого перевищує 15 хвилин.

4. Рекомендуємо для батьків та працівників дошкільних навчальних закладів проводити заняття не частіше 3 разів на тиждень.

5. Рекомендуємо для батьків та працівників дошкільних навчальних закладів кількість розвивальних занять у відповідності від потреби.

6. Перед початком введення програми розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор рекомендуємо для батьків та працівників дошкільних навчальних закладів попередньо провести роботу з ознайомлення з дітьми та батьками.

7. Для проведення роботи з розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор рекомендуємо мати: комп'ютерні ігри які будуть використовуватися під час розвивальної програми, план роботи, комп'ютери, ноутбук (у випадку, якщо робота буде проводитись у дошкільному навчальному закладі), проектор.

Узагальнюючи вищесказане, зазначимо, що розвиток творчих здібностей є процесом тривалим, складним і з притаманним йому закономірностями і тенденціями їх подальшого розвитку.

Рекомендуємо перед тим, як ввести нову комп'ютерну гру проводити вступну бесіду для налаштування дітей у правильному руслі. Також під час роботи допускаємо відволікаючі бесіди з окремою дитиною. Цей прийом використовується для дітей, які відволікаються від процесу гри або ж занадто у неї занурюються. Щоб не виникали ситуації комп'ютерної залежності від комп'ютерної гри, керівник пильно слідкує за дітьми та виявляє відхилення у поведінці дитини. Для дітей, які занадто занурюються у процес гри та не

реагують на керівника додається ще 5 хвилин аби дитина могла безболісно вийти зі світу комп'ютерної гри та активно допомагають їй це зробити. Вихід з ігрового світу можливий при умові завершення ігрового рівня дитиною, а також розвивальних вправ, розрахованих на розвиток творчих здібностей, але таких, які будуть максимально відображати те, що діти пройшли у комп'ютерній грі.

Під час роботи з комп'ютерними іграми дитину необхідно підготувати до зосередженої діяльності, а не до звичайної гри. Пояснюючи правила діяльності, під час заняття необхідно дотримуватись правил поведінки (наприклад: не бігати по комп'ютерному класу, не допомагати сусідові та не підглядати).

Релаксація за необхідності та після повного завершення або виходу з гри. Під час релаксації дітям пропонується відповідати на завчасно заготовлені запитання, але які направлені суто на розвиток творчих здібностей за критеріями та завчасно заготовлених. Питання повинні стосуватися гри у яку грають діти.

Розвивальна програма сприяє розвитку творчих здібностей старших дошкільників, а також їх культурі поведінки під час гри, які старші дошкільники можуть отримати під час гри у комп'ютерні ігри, що буде сприяти подальшому розвитку творчих здібностей загалом. Структура змісту запропонованого курсу базується на активному залученні старших дошкільників до творчих процесів як у повсякденній діяльності так і на заняттях, які будуть здійснюватися під контролем керівника розвивальної програми.

У результаті здійсненого теоретичного аналізу та проведеного емпіричного дослідження нами було визначено, що успішний розвиток творчих здібностей старших дошкільників залежить не тільки від прикладних нахилів дитини, але й від тих умов, що створюють батьки та працівники дошкільних навчальних закладів. У процесі впровадження програми розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор нами було сформульовано методичні рекомендації застосування програми розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор.

Список використаних джерел:

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 705 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
4. Моляко В. О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / В. О. Моляко, О. Л. Музика. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
5. Пономарёв Я. А. Психология творчества / Я. А. Пономарёв. – М.: Наука, 1976. – 303 с.
6. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / [за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики]. – Житомир: Рута, 2006. – 320 с.
7. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навчально-методичний посібник / Д. М. Джола, А. Б. Щербо. – К.: ІЗМН, 1998. – 392 с.
8. Crawford C. The Art of Computer Game Design / C. Crawford. – 1982.

9. Kohen S. Virtual Decisions: Digital Simulations for Teaching Reasoning in the Social Sciences and Humanities / S. Kohen, K. Portney, D. Rehberger, C. Thorsen. – Lawrence Erlbaum Associates Inc. – 2008. – 286 с.

10. Шмельов А. Світ виправних помилок. Обчислювальна техніка та її застосування. Комп'ютерні ігри / А. Шмельов. – 1988. – № 3.

11. Poole S. Trigger Happy Videogames and the entertainment revolution / S. Poole. – London: Fourth Estate, 2000.

Баева К.О.

аспирант,

*Харьковский национальный университет
имени В.Н. Каразина*

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ОЗАБОЧЕННОСТЬ И САМОЭФФЕКТИВНОСТЬ – ОСНОВА ПРОЭКОЛОГИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ

Взгляд и поведенческие реакции людей на сегодняшнюю экологическую действительность нельзя отделить от их личных установок в отношении к экологическим угрозам. Одной из таких оценивающих установок являться экологическая озабоченность. При этом, экологическую озабоченность можно охарактеризовать как устойчивое личностное образование, сочетающее в себе представления личности об экологических проблемах, субъектах-виновниках в увеличении этих проблем и субъектах, непосредственно страдающих от их проявления. В то же время базисом данной озабоченности являются знания о природе и эмоциональные отношения к живым существам [1; 2; 4]. Исходя из вышесказанного, экологически обеспокоенная личность, не будет отрицать реальность негативных изменений в природной среде или собственный вклад в разрушение экосистем, а будет искать выход. Выход, выраженный в активном поиске способов решения экологических проблем. Беря во внимание последнее, следует указать, что экологическая озабоченность может выступить усилителем экологической самоэффективности, ведь предполагает наличие у человека внутреннего побудителя для поиска информации. Мотива, олицетворенного в желании спасти живых существ и сохранить природу в целом [3; 4]. Поэтому целью нашего исследования была проверка гипотезы о том, что готовность к проэкологическому поведению у людей различаться в зависимости от выраженности экологической озабоченности и самоэффективности. Преследуя указанную цель, были поставлены такие задачи: 1) провести кластеризацию данных для выделения групп респондентов; 2) проверить наличие различий в группах по показателю проэкологического поведения. Для достижения цели и задач использовались следующие методы: опросник экологических установок «ЭКО 30» И. В. Кряж; опросник-самоотчет проэкологического поведения в быту П. Кейси и К. Скотт (в адаптации И. В. Кряж, Е. А. Андронниковой). Для анализа данных было задействовано: кластерный анализ методом К-средних; дисперсионный анализ. В исследовании приняли участие 161 человек

(100 женщин и 61 мужчина): 109 студентов (средний возраст – 20 лет) и 52 человека, имеющее постоянную работу (средний возраст – 37 лет).

В результате проведения кластерного анализа нами было выделено 4 кластера. 4 группы респондентов, отличающихся по степени выраженности у них экологической озабоченности и экологической самооэффективности (рис. 1).

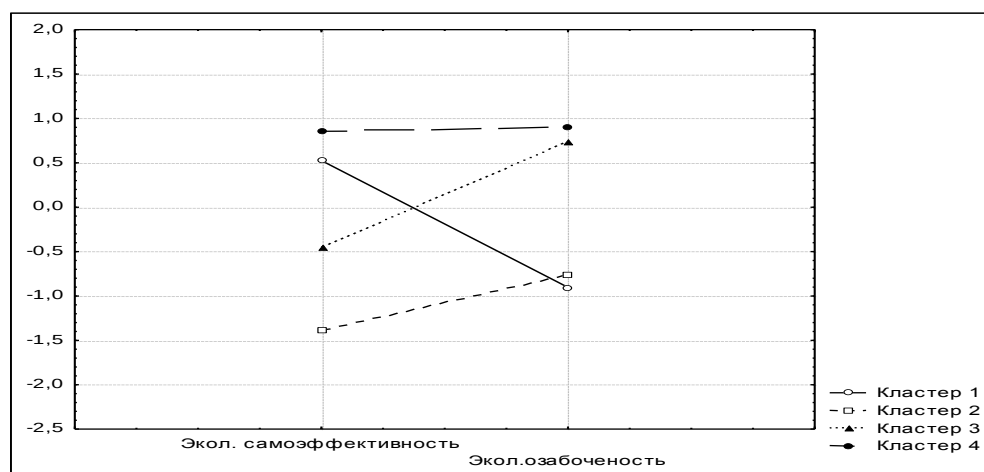

Рис. 1. Группы респондентов, различающихся по уровням экологической озабоченности и экологической самооэффективности

Рассматривая, кластеры на рис. 1, можно увидеть, что респонденты в зависимости от выраженности у них экологической озабоченности и экологической самооэффективности разбились на 4 группы: 1 кластер – «Спокойные экологические агенты» – сгруппировал респондентов, у которых сильно выражена экологическая самооэффективность, но слабо озабоченность (47 респондентов); 2 кластер – «Беспечные наблюдатели» – сгруппировал респондентов, у которых низкие показатели экологической самооэффективности и озабоченности (33 респондента); 3 кластер – «Обеспокоенные свидетели» – сгруппировал респондентов, у которых высокий уровень экологической озабоченности, но низкий уровень самооэффективности (37 респондентов); 4 кластер – «Потенциальные экологические деятели» – сгруппировал респондентов, у которых сильна как экологическая озабоченность, так и экологическая самооэффективности (44 респондента).

Проведенный, на основе результатов кластеризации, дисперсионный анализ, установил отличия в выраженности проэкологическом поведении в вышеупомянутых группах (рис. 2).

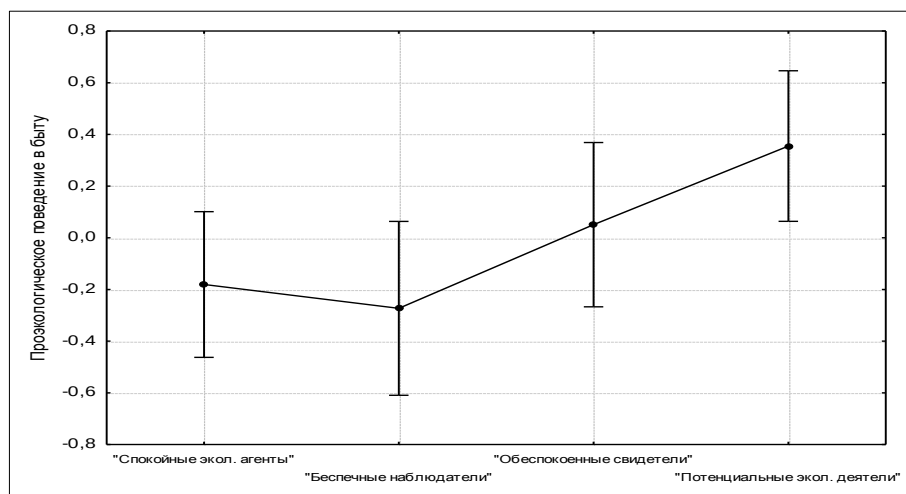

Рис. 2. Различия в выраженности проэкологического поведения в выделенных группах

Описывая результат, представлений на рис. 2, можно сказать, что в группе «потенциальных экологических деятелей» больше свойственно проэкологическое поведение в быту, чем трем остальным группам. А, следовательно, сильная озабоченность экологическими проблемами в сочетании с верой в эффективность превентивных мер, направленных на сохранение / улучшение и состояния окружающей природной среды согласуется более сильной выраженностью конкретных сохраняющих поступков в быту, например, такими как откладывания бумаги на переработку. Также, среди других группы, можно увидеть, интересный факт – проэкологическое поведение респондентов возрастает в зависимости от экологической озабоченности. Доказательством этому утверждению являться группа «обеспокоенных свидетелей», ведь не смотря на их низкую самооффективность, именно у них (людей с высокой озабоченностью экологическими изменениями) больше, чем в двух остальных группах, выражено проэкологическое поведение в обыденной жизни. И впоследствии этим респондентом будет более свойственно позитивно влиять на экологическую ситуацию, например, выбрасывая пластик в специальные контейнеры, чем респондентам с высокой экологической самооффективностью, но без сильного беспокойства поводу состоянии природной среды.

Выводы. Было установлено, что экологическая озабоченность как установка, олицетворяющая оценку экологических проблем как зависимых от действий человека, значимых угроз всему живому вместе с верой в эффективность усилий, направленных на сохранение мира природы способствует проэкологическому поведению в быту. А точнее, было выявлено, что в отличие от трех других выделенных групп, именно группа «потенциальных деятелей», у которой высокие уровни экологической озабоченности и самооффективности, более склонна действовать в быту, заботясь не только о своих интересах, но состоянии окружающей природной среды. И судя различиям в выраженности проэкологического поведения в трех других группах склонность действовать, думая и о последствиях поступка для мира природы зависима от экологической озабоченности.

Список использованных источников:

1. Кряж И. В. Психология глобальных экологических изменений: монография / И. В. Кряж. – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012 – 512 с.
2. Pradeep J. Effect of Environmental Concern & Social Norms on Environmental Friendly Behavioral Intentions. / J. Pradeep // Business Intelligence Journal. – 2012. – Vol: 5, № 1 – P. 169-175.
3. Tabernero C. B. Self-Efficacy and Intrinsic Motivation Guiding Environmental Behavior / Carmen Tabernero, Bernardo Hernández // Environment and Behavior. – 2011– 43(5) – P. 658-675.
4. Tankacs-Santa A. Barriers to environmental concern. / A. Tankacs-Santa // Human Ecology Review – 2007. – 14 (1) – P. 26-38.

Герасімова М.М.

студентка;

Ніщук Г.М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ**

Початок навчання дитини у школі – складний і відповідальний період у її житті. Адже навчальна діяльність, як і будь-який новий, ще незасвоєний вид діяльності, вимагає мобілізації всіх психічних і психофізіологічних зусиль дитини задля того, щоб опанувати потрібні вміння, пристосуватися до нового режиму дня, знайти своє місце у групі нових товаришів, встановити взаємовідносини з учителем. Зміни, що відбуваються у психіці дитини в початковий період освоєння навчальної діяльності відбивають процес її адаптації [3, с. 251].

Адаптація до школи це багатоплановий процес. Його складовими є фізіологічна адаптація та соціально-психологічна адаптація (до вчителів і їх вимогам, до однокласників). Всі складові взаємопов'язані, недоліки формування будь-якої з них позначаються на успішності навчання, самопочутті та стані здоров'я першокласника, його працездатності, умінні взаємодіяти з педагогом, однокласниками і виконувати шкільні правила [1, с. 150].

Прикладом розгляду даного дослідження стали антропологічні та педагогічні ідеї педагогів-класиків (Л. Виготський, І. Соколянський, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга); концепції особистісно орієнтованої освіти, що спираються на ідеї пріоритетності досвіду дитини (І. Бех, С. Подмазін, О. Савченко, О. Сироватко, І. Якиманська); соціальну адаптацію особистості в рамках її соціалізації (Г. Андрєєва, А. Мудрик, А. Петровський) [2, с. 123].

Мета публікації полягає у висвітленні особливостей соціальної адаптації молодших школярів в умовах навчання у школі.

Адаптація – процес пристосування індивіда до умов навколишнього середовища. Психологічна адаптація (адаптивна діяльність) містить сукупність усіх видів діяльності, що відбуваються одночасно. З одного боку, це зумовлене орієнтувальними потребами пізнання змін у предметній діяльності, встановлення з цією метою необхідних емоційних контактів і відносин, а також оцінювання на підставі цього особистої та суспільної значущості змін, що відбулися. З іншого боку, це здійснювана в діалектичній єдності з оцінковою діяльністю (та на її основі) корекція поведінки особистості та її предметної діяльності, пов'язаної з перетворенням навколишнього середовища [4, с. 60].

За результатами нашого дослідження соціальної адаптації молодших школярів за методикою «Що мені подобається в школі» ми виявили що у 70% школярів висока шкільна мотивація, позитивне ставлення до школи. У 21% дітей шкільна мотивація відсутня, переважають ігрові мотиви це означає, що школа приваблює дітей більше позашкільними справами та іграми ніж навчанням. У 9% дітей спостерігається мотиваційна незрілість, негативне ставлення до школи, до оточуючих і це може свідчити про соціальну дезадаптацію.

Досліджуючи взаємини між учителем і учнями, ми використали методику малюнок «Лісова школа», ми виявили, що у 80% дітей позитивне ставлення до школи, до учителя, однолітків вони легко спілкуються, входять в контакт. У таких дітей відсутня тривожність, майже не виникають конфлікти. Вони почувають себе захищеними у шкільному колективі. У 15% дітей позитивне ставлення до учителя і дітей але виникають труднощі у спілкуванні з ними, вони пов'язані з певною тривожністю. Такі діти часто невпевнені в собі, у них виникає недовіра до себе та навколишніх. У них відсутня агресія, завжди бояться зробити щось не так. У 5% виникає недовіра до учителя і учнів часто конфліктність з іншими дітьми. Виникає агресія, у таких дітей дуже мало друзів, або взагалі не має. Часто спостерігається ворожість і труднощі у спілкуванні. Такі діти не відчують себе суспільно значимими.

Показниками зовнішньої сторони адаптації дітей до школи та їх особливості адаптації в нашому експериментальному дослідженні були результатами аналізу методики «Експертна оцінка адаптації дитини до школи». Відповіді вчителів на тест анкету дають можливість повною мірою побачити диференційовану картину. Слід зазначити, що обидва тести («Лісова школа» і «Карта адаптації першокласників») відбивають майже ту саму реальність – емоційне неблагополуччя, непристосованість дитини її внутрішньо-особистісні конфлікти. Досліджуючи цю проблему було виявлено, дітей із труднощами адаптації в школі – 8%.

В ході дослідження нам потрібно було вивчити соціально-психологічну адаптацію дітей до школи за допомогою учителів, де виявили що 8% дітей дезадаптовані до школи і це може свідчити що в них погана соціальна адаптація оскільки шкільна і соціальна адаптація тісна пов'язані між собою. Зазвичай такі діти пасивні на уроці, навчальна активність у них відсутня. Порушують норми поведінки, заважають іншим дітям грати, не звертають уваги на зауваження.

Виявляють негативізм стосовно інших дітей, постійно сваряться, уникають контакту з учителем, у спілкуванні з ним бентежаться.

18% дітей знаходяться у зоні неповної адаптації. Навчальна активність у них носить короточасний характер, рідко підносять руку на уроці, але відповідають правильно. Поведінка на уроці задовільна, вони виконують вимоги учителя але часто відволікаються. Більше подобаються спокійні ігри, полюбують заняття в класі. Зазвичай вони малоініціативні, легко вступають в контакт але контактують лише з деякими дітьми. Старанно виконують вимоги учителя але по допомогу звертаються до інших дітей

74% – це діти які соціально адаптовані. Активно працюють на уроці, правильно виконують шкільні завдання. Поведінка на уроці зразкова, на перерві висока ігрова активність. Товариські а також легко контактують з дітьми і спілкуються з вчителем. У таких дітей завжди гарний настрій – це говорить про їхнє емоційне благополуччя.

Для вивчення самооцінки і соціальної зацікавленості молодших школярів було застосовано методику «Символічні завдання на виявлення соціального «Я» особистості. З поданих результатів ми бачимо, що у першокласників формується висока, адекватна і низька самооцінка. Дії школяра, порівняно з діями дошкільника, набувають набагато важливішого для нього значення, оскільки він уже змушений відповідати сам за себе. Самооцінка дітей особливо залежить від оцінки їхньої діяльності й поведінки дорослими (батьками вчителями). Школяр ніби дивиться на себе очима дорослого. Визнає його авторитет незаперечно приймає його оцінки. Тому часто характеризуючи себе як особистість, учень початкової школи повторює лише те, що чув про себе від дорослих. У молодшому шкільному віці формується все точніші і повніше уявлення про свої фізичні і психологічні якості та якості оточуючих людей, що призводить до оточення і ускладнення Я-образу та образів інших людей. Аналіз методики показав, що учнів з високою самооцінкою 48%, адекватною 48%, низькою 4%.

Для соціальної адаптації самооцінка відіграє важливу роль, тому що діти з низькою самооцінкою важко адаптуються в навколишньому середовищі. Не менш важливим є те як дитина сприймає себе в групі чи поза нею. За даним дослідженням, ми бачимо, що 94% дітей сприймає себе частиною групи значить що вони соціально зацікавлені, а 6% – не сприймає.

Таким чином, проблема адаптації дітей молодшого шкільного віку є актуальною і потребує особливої уваги психологів, вчителів і батьків.

Аналізуючи експериментальні дані було виявлено нами три рівні соціальної адаптації. Група дітей з низьким рівнем соціальної адаптації, яка становить 7% учнів, це діти з певними істотними труднощами у соціальній адаптації. Такі діти негативно або байдуже ставляться до школи: часто скаржаться на здоров'я, погане самопочуття, в них переважає пригнічений настрій; спостерігаються порушення дисципліни; матеріал, який пояснює вчитель, засвоює фрагментарно; самостійна робота з підручником викликає труднощі, під час виконання самостійних завдань не виявляє до них інтересу; до уроків готується нерегулярно, потребує постійного контролю, систематичних

нагадувань і спонукань як з боку вчителя, так і з боку батьків; може зберігати працездатність і увагу за наявності тривалих пауз для відпочинку; для розуміння нового матеріалу і розв'язування задач за зразком потребує значної допомоги вчителя і батьків; доручення виконує під контролем і без особливого бажання; пасивний, близьких друзів не має, знає імена й прізвища лише частини однокласників.

Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: відвідування уроків не викликає в нього негативних переживань розуміє навчальний матеріал, коли вчитель пояснює його досить детально і наочно; засвоює основний зміст програми з усіх предметів, самостійно розв'язує типові задачі; зосереджений і уважний під час виконання завдань, доручень, вказівок учителя, разом з тим потребує контролю з боку дорослого; зосередженим буває тільки тоді, коли робить щось цікаве для себе; майже завжди готується до уроків і виконує домашні завдання; доручення виконує сумлінно; дружить з багатьма однокласниками. Діти, які успішно адаптувались до умов нового соціального середовища з високим рівнем становлять 68%.

Високий рівень адаптації характеризується тим що першокласник позитивно ставиться до школи: правила і вимоги сприймає адекватно; навчальний матеріал засвоює легко; глибоко і повно оволодіває програмовим матеріалом, розв'язує ускладнені задачі, чемний, уважно вислуховує вказівки, пояснення вчителя; доручення виконує охоче й сумлінно, без зовнішнього контролю; виявляє високу зацікавленість до самостійної навчальної роботи, готується до всіх уроків; має у класі позитивний статус.

Отже, соціальна адаптація є важливою психолого-педагогічною проблемою на яку слід звернути увагу учителям, батькам, психологам. Труднощі, які виникають у школярів з психологічною адаптацією пов'язані з неправильним вихованням в сім'ї, з діяльністю педагога. І завдання психолога насамперед побачити ці труднощі, виявити, провести корекцію за для успішного майбутнього школярів.

Список використаних джерел:

1. Битянова М.Р. Адаптация ребенка к школе. – М.: Образоват. центр «Педагогический поиск», 1997 – с. 150.
2. Кирилів В. О. Реалізація принципу розвивального навчання у досвіді роботи вчителів початкової школи / Кирилів В. О. // Пед. науки: зб. наук. пр. / Херсон. держ. Ун-т. – Херсон: ХДУ, 2013. – Вип. 63. – С. 123-127.
3. Крупник Г.А. Особливості психологічного супроводу адаптації першокласників до навчального процесу / Крупник Г.А. // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – с. 251-257.
4. Лескова-Савицкая А.А. Проблема адаптации первоклассников в школе: Методические рекомендации для школьных психологов / А.А. Лескова-Савицкая. – Одеса, 2011. – с. 60.

Зелінська В.А.*асистент,**Білоцерківський національний аграрний університет*

ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

На відміну від багатьох навчальних дисциплін, вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням (ESP) з самого початку представляє чимало викликів, як викладачам, так і студентам: новий словниковий запас професійної лексики, низький рівень залишкових знань, прогалини у вивченні мов, пояснення складних граматичних структур та, звичайно, здатність побудувати висловлювання та підтримати діалог, та багато інших проблем, пов'язаних з навчанням спілкуванню іноземною мовою. Всі ці труднощі, які виникають у процесі вивчення іноземної мови, зокрема англійської, призводять до посилення наявних та появи нових психологічних (комунікативних) бар'єрів у студентів. Досвід показує, що за винятком кількох студентів, більшість важко засвоює нові лексичні та граматичні явища, а також мають труднощі з усіма іншими завданнями. Як наслідок, сьогодні викладачі іноземних мов за професійним спрямуванням постійно шукають нові ресурси та матеріали, які зможуть запропонувати справжню навчальну допомогу та допомогти студентам подолати бар'єри в процесі вивчення мови. Для того, щоб з'ясувати причини необхідно перш за все врахувати декілька основних моментів:

- психологічна готовність студента до зв'язної іншомовної комунікації. Без опанування такої навички комунікативної компетенції як аудіювання і говоріння ускладнюється налагодження повноцінних контактів;

- недостатня кількість аудиторних годин, що ускладнює досягнення оптимального рівня засвоєння знань. Таким чином, недостатність усної мовленнєвої комунікативної компетенції породжує специфічну тривогу. Як показує досвід, переважна більшість студентів, які вступають у спілкування іноземною мовою, відчувають психологічні труднощі та мають комунікативні бар'єри, що зумовлені їх індивідуально-психологічними особливостями.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в закордонних психологічних концепціях розвитку особистості достатньо повно подані теоретичні засади сутності психологічних бар'єрів. Досліджували цю проблему З. Фрейд, К. Г. Юнг, А. Адлер, К. Роджерс, Р. Берне. Проблема появи бар'єрів як педагогічного феномену не відноситься до низки достатньо досліджених у сучасній педагогіці. Серед українських вчених, що досліджували психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови слід відзначити дисертаційне дослідження Н. Яковлевої «Психолого-педагогические условия преодоления коммуникативных барьеров в процессе изучения иностранного языка» та дисертацію Н. Сопілко «Особенности преодоления психологических барьеров у студентов у процессе навчання».

Перше за все необхідно визначити сутність поняття «бар'єр». Згідно думки І. Зязюна, бар'єри – це перешкоди, що зумовлюють опір впливові співрозмовника. Ці бар'єри класифікують на:

- фізичні (простір та дистанція, за допомогою яких викладач «закривається» від студентів);

- гностичні (виникають, якщо викладач не адаптує своє мовлення до рівня розуміння студентів ВНЗ, незрозуміло, нечітко або занадто швидко висловлюється);

- естетичні (несприйняття співрозмовниками естетики зовнішнього вигляду, особливостей міміки);

- емоційні (негативні емоції, невідповідність настрою);

- психологічні (у вигляді негативних установок на підставі попереднього досвіду, різниці інтересів тощо)

Зокрема Яковлева Н. В. поняття «комунікативний бар'єр» визначає як феномен, що виявляється у вигляді зовнішніх і внутрішніх ознак тривожності і призводить до блокування ефективного спілкування у процесі вивчення іноземної мови, що спричиняється недостатньою вмотивованістю навчання, неадекватною самооцінкою, несприятливою атмосферою та відсутністю навичок, необхідних для реалізації процесу спілкування. Н. Сопілко дає власне визначення поняття «психологічний бар'єр» – це вплив негативного минулого досвіду тих, хто навчається, який перешкоджає розумінню й правильній оцінці ситуацій, фактів, закономірностей, вибору способів дії, стратегій вирішення проблем, сприйняттю інновацій у навчальній діяльності, що, насамперед, виявляється в пізнавальній та комунікативній пасивності суб'єкта навчання та унеможливорює належне виконання ним навчальних завдань.

Разом з тим, успішність вивчення студентами іноземної мови багато в чому визначається тим, наскільки вдається передбачити та вибрати спосіб, а відповідно до нього визначити найбільш ефективну стратегію подолання психологічних бар'єрів, які виникли у навчальній діяльності студентів. Таким чином, комунікативний бар'єр – це індивідуальна неможливість оволодіти мовою

або користуватися наявними знаннями (так званий суб'єктивний бар'єр). Комунікативний, або психологічний бар'єр, як правило, виникає внаслідок негативного попереднього досвіду вивчення іноземної мови через наявність розбіжностей між мотивами й діяльністю, рівнем вимог та реальними досягненнями, усвідомленням недостатності своїх знань для висловлення думки й очікування негативної оцінки з боку інших студентів.

Для ефективного подолання комунікативних та психологічних бар'єрів важливо визначити стратегію та способи їх подолання. Стратегія подолання психологічних бар'єрів – це систематизований комплекс прийомів, який формує спосіб реалізації навчальної діяльності, що забезпечує подолання психологічних бар'єрів. Стратегії подолання психологічних бар'єрів відповідають характеру навчальної діяльності, в якій вони виникають і долаються, і формуються на основі способів подолання. Способи подолання психологічних бар'єрів спрямовані як на зниження впливу негативних факторів, так і на пошук нових, нестандартних підходів, а також на ефективне

виконання навчальної діяльності. Необхідно відзначити, що вибір певних стратегій подолання психологічних бар'єрів у навчальній діяльності є особистісно специфічним. З'ясувати найбільш типові бар'єри, які зустрічаються в процесі вивчення іноземної мови допоможуть такі методи та засоби: анкетування, діагностичні бесіди, метод спостереження (реакція студентів на ті чи інші ситуації, способи вирішення поставлених завдань тощо). Візуальна діагностика дає можливість визначити наявність бар'єрів за такими ознаками: наскільки людина схвильована, напружена, а також вазомоторні реакції (плями на обличчі, почервоніння, блідість обличчя).

Для подолання комунікативних бар'єрів, найбільш значущими є:

1. Використання різноманітних методів та прийомів: атракції, гумор, ігрові методи навчання, а також невербальні засоби спілкування, які забезпечують ефективність вивчення іноземної мови.

2. Створення позитивної, доброзичливої атмосфери та сприятливого психологічного клімату в студентській групі (акцентування викладача на моментах успіху, досягненнях в оволодінні студентами іноземною мовою)

3. Підвищення навчальної мотивації шляхом залучення всіх студентів до колективної творчої діяльності, структурна організація групової мети й співвіднесення її з особистими завданнями).

4. Формування навичок спілкування за допомогою активізації резервних можливостей особистості й використання соціального досвіду студентів (організація колективної діяльності, у ході якої члени груп визначають свої комунікативні здібності й опановують техніку спілкування)

5. Використання відповідних підручників та матеріалів, що відповідають змісту професійної діяльності, та є актуальними та цікавими для студентів.

Способи подолання психологічних бар'єрів спрямовано як на зменшення травмуючого впливу негативних чинників, так і на пошук нових, нестандартних підходів та ефективного виконання навчальної діяльності. Найважливіший чинник, що визначає успішність подолання психологічних бар'єрів, особливо на завершальному етапі їхнього розвитку, – творча активність суб'єкта з осмислення свого статусу, способів виконання діяльності.

Отже, подолання психологічних бар'єрів під час вивчення іноземних мов за професійним спрямуванням є важливою умовою для забезпечення успішного навчання у вищому навчальному закладі і є складовою єдиного процесу психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів цього процесу, що передбачає проведення комплексу заходів, спрямованих на їхнє виявлення та подолання.

Список використаних джерел:

1. Alimorad Ahmadi, Mandana Rahimi Bajelani Barriers to English for specific purposes learning among Iranian University students/ Procedia / Social and Behavioral Sciences 47 (2012) 792 – 796.

2. Сопілко Н.В., Вальчук О.А. Проблема розуміння іншомовного мовлення у контексті психологічних бар'єрів // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 24–26 жовт. 2007 р. – Хмельницький: Авіст, 2007. – С. 261-265.

3. Яковлева Н.В. Деякі особливості виявлення комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови // Психологія: Зб. наук. пр. – Вип. 11. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – С. 360-366.

4. Яковлева Н.В. Научно-теоретические подходы к изучению проблемы барьеров коммуникации // Спадкоємність та інновації в українській психологічній науці. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Частина 1. – Київ – Хмельницький – Кам'янець-Подільський: КДПУ, 2002. – С. 42-48.

5. Зязюн И.А. Основы педагогического мастерства: учебное пособие для педагогических специальностей высших учебных заведений / И.А. Зязюн. – М.: Просвещение, 1989. – 302 с.

Кріпак Т.В.

студентка,

Університет імені Альфреда Нобеля

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ЯК «ПОБІЧНИЙ ЕФЕКТ» ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Кожна професійна діяльність накладає певний відбиток на людину, особливо це стосується фахівців деяких соціономічних професій, а саме: психологів, психотерапевтів. Робота може в один і той самий час як сприяти особистісному розвитку спеціаліста, так і мати негативний вплив на саму особистість. Дуже важливо знайти необхідний баланс в позитивних і негативних наслідках професійної діяльності, в іншому ж випадку, у спеціалістів можуть виникати професійні деформації. Професійною деформацією є комплекс змін в структурі та стані особистості, пов'язаних з професійними заняттями і накопичених за певний проміжок часу.

Проблема професійної деформації психологів, особливо психологів-практиків та психотерапевтів, ще недостатньо вивчена навіть в країнах з багаторічною історією психологічної допомоги та усталеними правилами формування спілок психологів та професійних асоціацій. В умовах української сучасності, коли психологом може назватися практично будь-яка людина навіть без спеціальної освіти, досить актуальними є питання виникнення професійних деформацій. На жаль такого роду проблеми, і в наш час залишаються без уваги перш за все, самих психологів.

Варто зазначити, що проблема професійних деформацій особистості досить добре висвітлена в психолого-педагогічній літературі (особливості професійної деформації особистості психолога – Н. Є. Бондар, В. Н. Петрова, Д. Трунов, Н. В. Циба; емоційне вигорання – В. В. Бойко, К. Глухова, Л. В. Кондрацька; професійне вигорання – А. С. Борисюк, В. С. Петрович) [4; 5].

Поняття професійної компетенції особистості в словнику В. П. Зінченко та Б. Г. Мещерякова сформульовано як когнітивне викривлення, психологічну дезорієнтацію особистості, що формується під постійним тиском зовнішніх та внутрішніх чинників професійної діяльності та призводить до формування специфічного професійного типу особистості [2]. Дуже вдалим є твердження

психолога Д. Трунова, що професійна деформація особистості – це явище проникнення Я-професійного в Я-людське [4, с. 12-13]. Таким чином, професійна деформація особистості – це певні зміни якостей особистості, які відбуваються в результаті довготривалого виконання професійної діяльності, і пов'язані з процесом регресії. І результатом прояву професійної деформації, як зазначає С. Х. Асадулліна, стає професійна поведінка в непрофесійній ситуації [1]. Такого роду професійні зміни зазвичай не привертають уваги, і є неявними для колег, сім'ї та друзів. Найчастіше проблема, викликана професійною деформацією, виявляється неочікувано, і її ознаки можуть довго залишатися нерозпізнаними. Деформації можуть зачіпати і область фізіології, змінюючи стан здоров'я, швидкість реакцій людини, і здатність до адаптації.

Насамперед, необхідно проаналізувати причини виникнення професійних деформацій. Загальновідомо, що особливістю психології як професійної сфери є робота з людською психікою, причому психікою в не завжди стабільному стані. Вивчаючи внутрішній світ іншої людини, психологу необхідно постійно емоційно підстроюватись, так як незалежно від світогляду, особливостей свідомості, емоційних характеристик клієнта він повинен залишатися спокійним і виявляти емпатію. В результаті цього, і отриманням досвіду, накопичується втома від постійного утримання себе в необхідному стані, відтак психолог починає уникати занадто глибокого занурення в особистість клієнта, а потім виникає фаза формального ставлення до роботи, без прояву емоційно забарвлених та емпатичних реакцій.

До причин розвитку професійних деформацій також можна віднести те, що маючи справу з абсолютно різними людьми зі своїми світоглядами, установками, судженнями та станами, психолог автоматично проводить паралелі зі своїм усвідомленням світу, і це може призводити до нестійкості сприйняття самого психолога.

Дуже часто навіть на початку свого шляху багато психологів відчують кризу недосконалості людства. Постійне спілкування з людьми, які переживають складні життєві ситуації, призводить психолога до думок про власну надзвичайну стійкість і компетентність. Проте, результатом є визнання психологом що його зусилля марні, і робота не приносить результатів.

Передусім, необхідно вказати що, до ознак професійної деформації психолога належать:

- Дратівливість.
- Емоційне вигорання.
- Цинізм (презирливе ставлення до норм суспільної моралі).
- Почуття переваги і зневажливе ставлення до клієнтів.
- Мізантропія (ненависть до людей).

На жаль, на будь-якому рівні психологам дуже непросто прийняти факт власної нестабільності. В такому випадку, психолог вважає, що він знає про проблему, шляхи її вирішення, але на цьому зупиняється, не роблячи ніяких дій. Характерними проявами професійної деформації є:

- Втрата інтересу до роботи, почуття незадоволеності, депресія.

- Відсутність інтересу до життя, проблеми самосприйняття, втрата бажань і прагнень.
- Проблеми в спілкуванні і соціальній інтеграції, конфлікти з колегами і друзями, відмова від спілкування.
- Складнощі в особистому та сімейному житті, негативізм по відношенню до близьких.
- Проблеми зі здоров'ям, висока стомлюваність, хронічна втома.

Відсутність інтересу до роботи призводить до станів емоційного вигорання, механічному відтворенню необхідних вже звичних дій. Дуже часто негаразди на роботі відображаються на особистій сфері, а саме: на самооцінці, на мотивації і бажаннях людини. Однак самі психологи рідко усвідомлюють зв'язок виникнення кризи самосприйняття, з вигорянням і невдачами у професійній діяльності. Результатом особистої деформації є розлади у відносинах з іншими людьми, насамперед з самими найближчими. Таким чином, якщо психолог уважно ставиться до себе, то розвиток ознак професійної деформації його, звичайно, насторожить. Однак далеко не всі психологи, здатні на самокритичне і адекватне сприйняття себе і своїх особливостей. Звідки слідує, що необхідно все ж звернутися за допомогою до колеги – хоча б для перевірки зроблених висновків.

Абсолютно немає підстави сприймати власну професійну трансформацію як суто негативну, згубну. Констатація професійних деформацій психологів часто доводиться на періоди спаду, коли виникає потреба в аналізі ситуації і емоційних перекосів. Проте вже на наступному етапі зростання, частина цих деформацій згладжується або навіть зникає.

Заходи подолання деформацій психологами, в цілому схожі із загальними рекомендаціями представникам будь-яких професій. Однак специфічним фактором ефективності цих заходів, може стати підсвідоме чи свідоме ухилення психолога від роботи над собою.

Заходи запобігання та подолання негативних професійних деформацій:

- Усвідомлене ставлення до можливості професійних змін психіки і фізіології.
- Визначення розумного обсягу і зручного графіка роботи, виділення часу на відпочинок.
- Вміння в будь-яких обставинах тримати баланс свого робочого та особистого часу, виокремлення часу на відпочинок.
- Зміна напрямку роботи, вивчення суміжних тем, перехід від теорії до практики і назад.
- Викладацька, літературна, творча діяльність.
- Пошук нових груп спілкування, в тому числі за допомогою професійної перепідготовки.
- Регулярна діагностика, психологічні консультації, а при необхідності психокорекція або психотерапія.

З точки зору науково-практичного дослідження проблеми професійної деформації психологів, достовірних і великих статистичних даних немає, або вкрай мало, навіть що стосується західних джерел. Тому оцінити будь-які

тренди або виділити якісь більш-менш значущі чинники, що впливають на професійну деформацію психологів, неможливо. Варто взяти до уваги теоретичні обґрунтування і припущення, які все ж спираються на практичний досвід окремих фахівців. Але в цілому, недооцінювати явище професійної деформації психологів не варто.

Підбиваючи підсумок, треба зауважити, що проблема професійної деформації залишається актуальною на глобальному рівні, а саме на особистому рівні може бути вчасно виявлена і вирішена самим психологом. Адже, це питання не тільки професійної компетенції, а й персонального, сімейного, соціального плану, гармонії особистості в цілому.

Список використаних джерел:

1. Асадуллина С.Х. Теория и практика разрешения виртуального конфликта: монографія / С.Х. Асадуллина – СПб: Нестор, 2009. – 327 с.
2. Мещеряков Б.Г. Большой психологический словарь / Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко – М., 2002. – 630 с.
3. Пророк Н.В. Психологічні особливості особистісно-професійного саморозвитку практичного психолога / Н.В. Пророк // Проблеми сучасної психології збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка. Інституту психології ім. Г.Г. Костюка НАПНУ. – 2011. – Вип. 14. – С. 655-665.
4. Трунов Д. О профессиональной деформации практического психолога / Д. Трунов // Психологическая газета. – 1998. – № 1. – С. 12-13.
5. Циба Н.В. Професійне самовизначення та феномен професійної деформації психологів / Н.В. Циба // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 145-149.

Мельник І.М.

аспірант,

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ СУТНІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Психологічні дослідження професійної ідентичності, що ведуться у рамках вітчизняної психології, характеризуються значною різноманітністю підходів. Можна відзначити, що автори досліджень, присвячених вивченню професійної ідентичності, розглядають різні змістовні компоненти цього феномену.

Вивчаючи підходи до проблеми ідентичності у зарубіжній психології дає змогу стверджувати, що підстави для виділення професійної ідентичності як самостійного психологічного поняття випливають зі змісту і логіки теоретичного й експериментального дослідження ідентичності. Такий аналіз у своїх працях здійснив Ю. П. Поваренков. Про доцільність виокремлення професійної ідентичності як самостійного поняття стверджує також А. Ватер-

ман, який серед чотирьох сфер життя, найбільш значущих для формування ідентичності, виділив вибір професії і професійного шляху [1, с. 24].

У сучасній психологічній літературі виділяються два основні види ідентичності: особистісна (персональна) і соціальна. Питання про співвідношення цих двох феноменів, що розглядається в працях В. С. Агеєва, Н. В. Антонової, Г. Брейкуелл, І. Гофман, Н. Л. Іванової, А. Теджфела, є досить складним. З одного боку, це два різні види ідентичності, з іншого – особистісна ідентичність супроводжує уявлення людини про групову приналежність і в цьому сенсі є необхідним елементом соціальної ідентичності.

Аналіз психологічних характеристик ідентичності, проявів ідентичності як самосвідомості, а також деяких видів групової ідентичності (етнічна, статеві і ін.), дозволяє припустити, що професійна ідентичність, з одного боку є частковим випадком ідентичності і, з іншого, має специфічні характеристики, обумовлені впливом процесу професіоналізації на особистість.

Однією з найбільш розроблених у психології є концепція професійної ідентичності, запропонована Л. Б. Шнайдер. У ній розкривається структура, генезис, чинники формування і динаміка професійної ідентичності. Професійна ідентичність, на думку дослідниці, – «це не лише усвідомлення своєї тотожності з професійною спільнотою, але й її оцінка, психологічна значущість членства в ній, професійні почуття, що розділяються, своєрідна ментальність, відчуття своєї професійної компетентності, самостійності і самоефективності, тобто переживання своєї професійної цілісності і визначеності» [3, с. 103].

Професійна ідентичність у концепції професіогенеза О. П. Єрмолаєвої розглядається як компонент особистої ідентичності, яка забезпечує успішний професійний розвиток людини. На думку дослідниці, професійна ідентичність виступає регулятором, що виконує стабілізуючу і перетворюючу функції. О. П. Єрмолаєва вважає, що «професійна ідентичність складається тільки на досить високих рівнях оволодіння професією і виступає як стійке узгодження основних елементів професійного процесу» [4, с. 260].

Резюмуючи погляди психологів на проблему формування професійної ідентичності, можна відмітити, що професійна ідентичність виступає системним, динамічним, багаторівневим психологічним явищем, безпосередньо пов'язаним з професійним самовизначенням, професійною самосвідомістю і професійним розвитком особистості.

Необхідно зазначити, що дослідження феномену професійної ідентичності у вітчизняній психології спираються на принципи системності і структурності психічних явищ. У зв'язку з цим важливо визначити, якими специфічними особливостями характеризується становлення професійної ідентичності і які особистісні властивості виступають його детермінантами.

Звернемося до поглядів деяких дослідників стосовно того, як відбувається становлення професійної ідентичності і які психічні процеси в цьому задіяні. Деякі автори розглядають професійну ідентичність як процес професійного розвитку людини, пов'язаний з професійним самовизначенням, професійною самооцінкою, професійною спрямованістю, яка передбачає задоволеність професією і професійною діяльністю. Інші дослідники вважають, що про-

фесійна ідентичність – це властивість особистості, що виражається у взаємозв'язку когнітивних, мотиваційних і ціннісних особистісних характеристик.

Для визначення особистісних характеристик, що впливають на становлення професійної ідентичності, звернемося до категорії «активність» особистості, що розробляється вітчизняними психологами у рамках суб'єктно-діяльнісного підходу.

У розумінні К. А. Абульханової-Славської, «активність» виступає багатовимірною категорією, що розкриває індивідуально-особистісний рівень діяльності, спілкування, пізнання. Як зазначає дослідниця, за допомогою активності людина узгоджує об'єктивні і суб'єктивні чинники діяльності, мобілізуючи активність у необхідних формах, у потрібний час, діючи із власної волі, використовуючи свої здібності, ставлячи власні цілі. Особистісними характеристиками активності особистості вона вважає: домагання, здібності, наміри, спрямованість, інтереси [2, с. 200].

На думку В. І. Осьодло, професійна ідентичність відповідає рівню внутрішньої активності, тобто виявляється в особистісній значущості професійної активності для людини і може бути виявлена через свідомо забезпечувані професійно-диференціюючі ознаки. Професія виступає соціально-об'єктивною складовою професійного континууму активності особистості, професійна готовність виникає як формальна реальність, а професійна ідентичність – як неформальна, смислова, суб'єктивна реальність [3, с. 231-232].

На наш погляд, під час вивчення професійної ідентичності особливу увагу варто приділяти домаганням особистості, які визначаються її уявленнями про свої зовнішні і внутрішні можливості, прагненнями до певного соціального статусу. Домагання окреслюють певний контур активності особистості. Також вони передбачають не лише предметний, але й ціннісний зв'язок особистості з дійсністю і спонукають до здійснення діяльності, яка відповідає цим домаганням.

Поняття домагань увів у психологію К. Левін, а експериментальне вивчення рівня домагань здійснив Ф. Хоппе. На думку К. А. Абульханової-Славської, домагання виступають як більше узагальнений і глобальний механізм особистості, ніж її мотиви, оскільки мотив є структурним елементом діяльності, а домагання – це складові особистісної активності. «Домагання, відрізняючись від мотиву, включають мотивацію досягнення; при цьому їх співвідношення також може бути різнобічним і суперечливим. Претендуючи на багато, людина може не мати сильної мотивації досягнення, і, навпаки, маючи мотивацію, не мати великих домагань [1, с. 120].

У концепції професійного становлення Ю. П. Поваренкова одним із параметрів рівня сформованості професійної ідентичності виступає ставлення людини до себе як майбутнього і діючого професіонала, тобто реальна і прогнозована професійна самооцінка. Дослідник дотримується когнітивного підходу, в основі якого лежить уявлення про становлення професійної ідентичності як результат проектування реальної професійної Я-концепції суб'єкта на ідеальну, з подальшою перебудовою першої. Близькість між ідеальною і реальною Я-концепціями є основою для набуття професійної ідентичності й основою для її подальшого розвитку.

Самооцінка особистості, як правило, розглядається в контексті вивчення самосвідомості в одному ряді з такими поняттями, як «Я-концепція», «самовідношення», «самоприйняття», «почуття власної цінності», «самоповага», «самоефективність», «довіра до себе», «усвідомлення себе», «погляд на себе», «образ себе», «задоволеність собою» і т. д. Під час вивчення професійної ідентичності, на наш погляд, необхідно враховувати оцінку себе як Я-реального і прагнення до Я-ідеального як професіонала.

Важливим показником сформованості професійної ідентичності є якісні і кількісні особливості прийняття людиною системи цінностей і норм, характерних для певної професійної спільноти. Цей процес описується у рамках ціннісного підходу до розвитку ідентичності. Становлення професійної ідентичності за такого підходу розуміється як проектування індивідом власної системи професійних цінностей і позицій на уявлення про цінності і позиції, які, на його думку, характерні для конкретної професійної спільноти. На основі прийняття цінностей професійної спільноти і їх зіставлення з індивідуальними відбувається коригування і розвиток останніх.

Ціннісні орієнтації виражають особистісну значущість соціальних, культурних, моральних цінностей, відображаючи ціннісне ставлення до дійсності. Цінності регулюють спрямованість, міру зусиль суб'єкта, визначають значною мірою мотиви і цілі діяльності. Цінності мотивують діяльність і поведінку, оскільки орієнтація людини у світі і прагнення до досягнення окремих цілей співвідноситься з цінностями, включеними в структуру особистості [4, с. 130].

Визначаючи особистісні характеристики, що впливають на становлення професійної ідентичності, варто згадати про відповідальність. Відповідальність у психології вивчається у рамках різних теорій і напрямів. Д. О. Леонтьєв зазначає, що відповідальність зрілої особистості є внутрішньою регуляцією, опосередкованою ціннісними орієнтирами. На думку представників екзистенціальної психології, відповідальність особистості за власні дії розглядається як важливий стимул розв'язання проблем, що виникають у процесі життя.

Підводячи підсумок, слід сказати, що сутнісними характеристиками професійної ідентичності можуть виступати: домагання суб'єкта, які виражають його потреби і охоплюють смисловий простір, в якому виникають конкретно-ситуативні мотиви; самооцінка як показник реальної і прогнозованої професійної оцінки суб'єктом сформованості у себе професійно важливих якостей і здібностей; ціннісні орієнтації особистості, що безпосередньо впливають на прийняття норм і цінностей професійного співтовариства; відповідальність, від якої залежить здатність особистості реалізовувати засновану на суб'єктивних критеріях діяльність.

Список використаних джерел:

1. Березина Т.С. Становление профессиональной идентичности педагога / Т.С. Березина // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 7. – С. 24-27.
2. Джеймс М. Личная и половая идентичность / М. Джеймс, Д. Джонгвард // Рожденные выигрывать. Транзакционный анализ с гештальтупражнениями. – М.: Смысл, 1993. – С. 177-209.

3. Поваренков Ю.П. Введение в психологию труда: учеб. пособие для студ. вузов / Ю.П. Поваренков. – Киров, 2006. – С. 133-134.

4. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг / Л. Б. Шнейдер. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЕК, 2004. – 600 с.

Перегончук Н.В.

*кандидат психологічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ФОРСАЙТ

Нові тенденції у розвитку суспільства торкнулися і психологічного освіти, і визначили необхідність удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх психологів у відповідності до нових вимог сучасності та принципів компетентностного підходу. В сучасному малопередбачуваному і невизначеному суспільстві перед освітою стоїть складне завдання – переглянути свої «константи», щоб відповідати його потребам і запитам. Все частіше дослідники у своїх дослідженнях звертають увагу на те щоб визначити психологічні особливості, механізми розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців, пропонують різні шляхи її моделювання та проектування. Натомість трендом в сучасній освіті є не стільки змоделювати професійний профіль майбутнього фахівця з певним набором професійно важливих якостей та компетенцій, а сконструювати його, враховуючи основні зміни в освіті, виклики суспільства, за висловом Д. Леот'єва – у діалозі із майбутнім [1].

Досить перспектив напрямком в освіті, на наш погляд, є технологія форсайту. Однією із важливих ідей форсайту – це ідея індивідуальних освітніх траєкторій, а освіта майбутнього – це певний «конструктор», який майбутні фахівці збирають самостійно, звертаючись до різних освітніх інституцій (формальна, неформальна та інформальна освіта) [3].

«Форсайт» (від англ. foresight) – бачення майбутнього – метод, технологія, процес систематичних спроб заглянути у майбутнє конкретної галузі на основі оцінок експертів із різних сфер суспільної практики, з метою визначення можливих сценаріїв їх розвитку та потенційних горизонтів [3].

На думку А. В. Соколова важливим аспектом форсайт-проектів є формування узгодженого бачення, що поділяють усі зацікавлені сторони. Це досягається шляхом інтенсивних консультацій в рамках експертних груп, семінарів, опитувань і інших заходів [5].

Для створення форсай-проекту розвитку професійної компетентності майбутнього психолога, ми враховували ключові тренди розвитку освіти в світі та Україні: глобалізація; зростання конкуренції в економіці, екологія; цифровізація; поширення системи цінностей мережевої культури;

прагматизація освіти; освіта протягом всього життя; навчання команд і проектно-орієнтована освіта; гейміфікація освіти [3].

В умовах глобалізації та інтеграції країн, формування єдиного світового освітнього та економічного простору попит ринку праці ставить нові вимоги до професійної підготовленості фахівців. Сучасні фахівці повинні бути мобільними, кваліфікованими та конкурентоспроможними, вміти адекватно спілкуватися й взаємодіяти у багатомовному, мультикультурному глобальному середовищі [4]. Акцент в освіті буде зроблений на вивчення іноземних мов, постійне оновлення знань не тільки за своєю спеціальністю, а оновлення міждисциплінарних знань – розвитку універсальних компетенцій. Типовою освітньою моделлю для більшості вищих навчальних закладів світу стане «перевернутий» університет, в якому викладання ведеться через провідні освітні платформи, а в самих університетах робота буде спрямована на лабораторні роботи, навчальні проекти і відбувається їх жваве обговорення. Розвиток Масових відкритих онлайн курсів і платформ запускає процес нової глобалізації в освіті – самостійність оволодіння знаннями, формування індивідуальних освітніх траєкторій майбутніх психологів.

Освіта повинна відбуватися не на початку життя, а протягом всього життя (неможливо підготуватися до життя в умовах зростання невизначеності, так як суспільство зазнає змін, що стосуються всіх сфер життя). Професійна компетентність – це не тільки результат професійної підготовки майбутніх фахівців і тому, має включати всі сфери життя (сім'я, розваги, подорожі). Так як освіта триває все життя, то і сам майбутній фахівець може визначати напрямки свого професійного та особистісного зростання, темп, швидкість та час опанування знаннями, вміннями і навичками.

Постійні зміни в суспільстві призводять до змін на ринку праці, несистемне утворення по типу Лего-освіти («людина, збирай себе сама») – конструктор, який учень / студент збирає самостійно, а деталі конструктора розкидані по всьому освітньому просторі: Інтернет, університети (вітчизняні та зарубіжні), мультимедійні посібники, спеціалізовані курси, неформальні освітні товариства. Особливу роль в цьому процесі відводиться психологам-консультантам, персональним тьюторам, наставникам [3].

Самоуправління та самоконструювання власної професійної компетентності майбутніх психологів полягає у тому, що вони навчаються навкруги і завжди, а глобальні освітні платформи, глобальний контент (поява «університетів для мільярда»), існуючі формати (школи / коледжі / університети) і на додаток нові формати для навчання (освітні технології для індивідуальних траєкторій у навчанні, кар'єрі) стають простором для їх саморозвитку. Поширення мережових практик в житті, нових принципів взаємодії між суб'єктами, засновані на граничній інформаційній прозорості. Проілюструвати вплив цінностей мережевої культури на освіту може формат самоорганізуючої школи, в якій викладачі та студенти збираються за принципами краудсорсингу і між ними відсутні жорсткі соціальні кордони.

Зростаючий ринок розвиваючих ігрових середовищ вже в найближчі роки стане реальним конкурентом освітньої системи і потребує від навчальних

закладів збагатити його ігровими елементами, зробивши зміст навчання цікавим і значно функціональнішим. Ігрові форми навчання – це один з найбільш ефективних способів організації командної активності, стимулювання творчості і подолання шаблонів, стереотипів мислення – що заохочує «переформатування» майбутньої професійної діяльності за допомогою віртуального середовища.

Е. Л. Крутний розглядає технологію форсайта як метод інтерактивної взаємодії в навчанні, що забезпечує можливість розвитку професійної компетентності у студентів, уміння вирішувати майбутні професійні завдання. Автором вводиться поняття форсайт-ігри як квазіпрофесійної діяльності студентів, проектної майстерні, в якій об'єднуються студенти та авторитетні експерти (аспірантів, викладачів, практиків) для конструювання їх професійної компетентності. В основу імітаційної моделі форсайту з умовною назвою «Я – майбутній психолог», «Я – майбутній консультант» запропонованої майбутнім психологам, покладений механізм узгодження інтересів окремих груп учасників з використанням сценаріїв прийняття, який передбачає розробку декількох можливих картин майбутнього та перспективу їх реалізації. Використання такої технології, на думку автора, дозволяє розробити професійні навички в умовах, близьких до реальних, а також сприяє активності студентів у навчанні, розвитку їх творчих здібностей, допомагає з'ясуванню сильних та слабких сторін в майбутній професії, вміння переносити компетенції з теоретичної площини в практичну [2].

Розробка форсайт-проектів дозволяє студентам презентувати себе, як майбутнього професіонала в певній галузі. Напрямок такого проекту студентам можна запропонувати вибирати самостійно, виходячи з особистих інтересів та запитів. З іншого боку, він дозволяє студенту оцінити перспективи розвитку його в майбутній професійній діяльності, виявити наявні ресурси і потенційні бар'єри для їх професійної самореалізації, передбачити можливі напрями та тенденції розвитку професійної компетентності. Основним інструментом конструювання власної професійної компетентності майбутніх психологів це створення «дорожньої карти майбутнього» (пошаговий алгоритм дій в майбутній професійній діяльності, в саморозвитку, самопізнанні), з метою знайти способи для опанування нових знань, вироблення сучасних стратегій поведінки, наблизити до реальних можливостей їх бажання, зробити аналіз власних ресурсів (внутрішніх і зовнішніх), визначити професійно важливі якості, компетенції, які необхідно розвивати.

Таким чином, форсайт дозволяє майбутнім психологам конструювати своє майбутнє, аналізувати особистісні якості, ставити опорні точки, прогнозувати ризики або проблемні зони майбутньої професійної діяльності; описує можливості їх самопрезентації в процесі навчання в університеті, активізує студентів до отримання нової практики застосування навчальної інформації; генерує професійний досвід; допомагає визначати їм своє місце в професії; сприяє розвитку прихованих потенційних можливостей та готовності до змін як психологічних умов професійного становлення майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Леонтьев Д.А. Вызов неопределенности как центральная проблема психологии личности // Психологические исследования. 2015. Т. 8, № 40. С. 2.
2. Манаева Н.Н. Использование образовательного форсайта при формировании информационной мобильности студентов вуза / Н.Н. Манаева // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 6. – С. 35-41. Режим доступа: <http://science-education.ru/ru/article/view?id=23089>.
3. Основы методологии «Форсайт» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kylbakov.ru/page110/page190/index.html>.
4. Перегончук Н.В. Основні підходи до вивчення проблеми професійної компетентності майбутніх психологів / Н.В. Перегончук // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. 2014. – Вип. (27) – С. 342-351.
5. Соколов А.В. Долгосрочное прогнозирование тенденций развития образования методами Форсайт / А.В. Соколов // Вопросы образования. – 2004. – № 3. – С. 66-76.

Сазонова О.В.

студентка,

Університет економіки і права «КРОК», м. Київ

КОРЕКЦІЯ МІЖСОБИСТІСНОЇ АТРАКЦІЇ З ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Міжособистісне спілкування – це основа будь-яких відносин. І їх успішність напряму впливає на якість відносин з оточуючими. Коли під час спілкування партнери діляться своїми радощами, переживаннями, тривогами, то вони стають ближчими одне до одного, досягають взаєморозуміння. Уміння спілкуватися – одна з найважливіших якостей у відносинах.

З процесу знайомства і первинного контакту, на рівні сприйняття між людьми можуть виникнути специфічні емоційні відносини, які формують привабливість одного індивіда для іншого. Ці відносини називаються атракцією (від лат. Altraciіo – тяжіння), та можуть нести в собі безліч почуттів, від симпатії до любові.

Актуальність дослідження полягає в тому, що проблема взаємодії людей між собою є однією з центральних в соціальній психології. Одним з соціально-психологічних чинників взаємодії є рівень взаємної симпатії учасників – явище, назване атракцією. Міжособистісна атракція та її вплив на відносини між людьми мало досліджена, адже виникнення досліджень атракції пов'язано з певною революцією свідомості. Впродовж довгого часу вважалося, що сфера вивчення таких феноменів, як любов, дружба, симпатія не може бути областю для наукового аналізу, а, радше, для романтизації в мистецтві, літературі тощо.

Проблема міжособистісної атракції активно досліджувалася в зарубіжній соціальній психології, де з середини ХХ століття вона виділена в спеціальний напрям. Дослідники прагнули виявити різні чинники, що сприяють виникненню атракції. Був накопичений величезний масив досліджень впливу на атракцію

таких змінних, як фізична привабливість, схожість цінностей та ін. Однак аналіз наявного матеріалу дозволяє відзначити, що ці дослідження досить ситуативні і, як правило, пов'язані з контекстом конкретного дослідження, внаслідок чого відсутній єдиний підхід до розуміння атракції як соціально-психологічного феномена, що є причиною існування безлічі теорій і концепцій, що пояснюють атракцію з різних точок зору. Незважаючи на велику кількість матеріалу, єдиного погляду на проблему атракції виробити не вдалося.

Дослідження атракції в контексті групової діяльності відкриває широкі перспективи для нової інтерпретації функцій атракції, зокрема функції емоційної регуляції та корекції міжособистісних відносин в групі. Такого роду роботи лише починаються. Але відразу важливо позначити їх місце в загальній логіці соціальної психології. Природний розвиток уявлення про людське спілкування, дозволяє намітити шляхи вивчення атракції в контексті спілкування індивідів в процесі проведення соціально-психологічного тренінгу.

У широкому сенсі слова під соціально-психологічним тренінгом розуміється практика психологічного впливу, заснована на активних методах групової роботи. При цьому мається на увазі використання своєрідних форм навчання знанням, умінням і технікам в сфері спілкування, діяльності, власного розвитку і корекції.

Соціально-психологічний тренінг спрямований на оволодіння певними соціально-психологічними знаннями, розвиток комунікативних здібностей, рефлексивних навичок, здатності аналізувати ситуацію, поведінку, стан як членів групи, так і свій власний, вміння адекватно сприймати себе і оточуючих. При цьому виробляються і коригуються норми особистісної поведінки і міжособистісного взаємодії, а також розвивається здатність гнучко реагувати на ситуацію, швидко перебудовуватися в різних умовах і різних групах.

Міжособистісна атракція – механізм сприйняття іншої людини, що виникає на основі стійкого позитивного почуття, яке сприяє формуванню прихильності, дружніх почуттів, симпатії чи любові.

Існує два напрямки аналізу міжособистісної атракції – перший орієнтовано на створення процедур реєстрації атракції між незнайомими або малознайомими людьми, другий – між членами стійких пар. Вони в свою чергу поділяються на вербальні і невербальні. Найбільш часто використовуваним вербальним методом в психології є індекс Д. Бірна, в основі якого лежить шкала міжособистісних оцінок. У цій шкалі випробуваний оцінює іншу людину за такими характеристиками як інтелект, знайомство з останніми подіями, моральність, рівень адаптації, почуття симпатії або антипатії, бажання або небажання респондента співпрацювати. Атракція, виміряна таким чином, високо корелює з даними інших методик. Однак, дана методика має низьку ретестовою надійністю, що робить неможливим її використання в лонгитюдних дослідженнях. Реєстрація невербальних реакцій вирішує цю проблему. Невербальні показники такі як дистанція між учасниками спілкування та їх взаємне розташування, напрямок погляду і різні психофізіологічні показники стійкі до повторення, мають велику конструктивну валідність і в більшості випадків не залежать від волі суб'єкта.

Основними факторами розвитку атракції в процесі роботи в тренінговій групі є:

- *Ефект близькості* – дослідження показали, що більшість дружніх відносин складаються між студентами, які проживають по сусідству в одній будівлі гуртожитку. Тут також діє ефект «простого перебування в полі зору», що полягає в зростанні ймовірності позитивної оцінки стимулів у міру збільшення частоти їх зустрічей. Однак, є й винятки.

- *Ефект «простого потрапляння в поле зору»* – дослідження показують, що особи незнайомців викликають більше симпатії при збільшенні частоти зустрічей.

- *Подібність* – даний ефект ґрунтується на почутті самоствердження: люди зазвичай прагнуть до підтвердження своїх переконань і поглядів на життя. Так, активні люди люблять бути навколо таких же енергійних людей, а песимісти вважають за краще знаходитися поруч з іншими негативно налаштованими людьми.

- *Фізична привабливість* – Одним з важливих чинників встановлення міжособистісних відносин також є фізична привабливість. Гарні люди зазвичай мають більш високий статус і популярність. Крім того, привабливість часто пов'язується з позитивними особистими якостями і хорошими життєвими перспективами.

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. М. Психология социального познания / Г. М. Андреева. – М.: Аспект-пресс, 2004. – 288 с.
2. Гозман Л. Я. Психология эмоциональных отношений: монография / Л. Я. Гозман. – М.: Издательство Московского университета, 1987. – 177 с.
3. Киреева З. А. Социально-психологическая структура аттракции и ее влияние на социометрический статус личности: дисс. ... кандидата психол. наук: 19.00.05 / Киреева Зоя Алексеевна. – Курган, 2008. – 148 с.
4. Свенцицкий А. Л. Социальная психология управления / Анатолий Леонидович Свенцицкий. – Л.: ЛГУ, 1986. – 176 с.

Хараїм А.О.

*магістр психології, практичний психолог
Херсонського академічного ліцею
імені О.В. Мішукова ХМР при ХДУ*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАХОДІВ ПСИХОПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ЇХ ДО СКЛАДАННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Державний іспит у формі зовнішнього незалежного оцінювання нині став дуже популярною темою для обговорення серед учнів, батьків та педагогічних працівників. Наша держава визначила нову стратегію реформування освіти, яка спрямована на забезпечення державних гарантій рівного доступу до якісної

освіти на різних етапах навчання. Визнаними у світі інструментами педагогічного оцінювання та вимірювання є тестові технології, які все частіше беруть до уваги і шкільні вчителі. Потужним стимулом і викликом для цього стало запровадження у державі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) при вступі до закладу вищої освіти [1]. Часто ЗНО викликає більше тривоги і хвилювань, ніж воно того заслуговує. У зв'язку з цим стала актуальною проблема підготовки старшокласників до ЗНО. Важливу роль у підготовці відіграє психологічний фактор.

Проаналізувавши праці багатьох авторів з проблеми готовності (К. Дурай-Новакова, Л. Карамушка, В. Моляко, Є. Ільїн, Л. Нерсисян та ін.), ми прийшли до висновку, що психологічна готовність до діяльності включає особистісний та функціональний рівні організації [2].

Функціональна готовність розглядається нами як інтегративна система феноменів, що детермінована внутрішніми і зовнішніми чинниками, яка забезпечує швидку мобілізацію ресурсів для досягнення високої ефективності діяльності [4].

Особистісна готовність розглядається нами як особистісне утворення, що формується та розвивається у процесі засвоєння індивідуального досвіду та забезпечує високу продуктивність певного виду діяльності через ефективне подолання проблемних ситуацій, що виникають у процесі її виконання [4].

На підставі двох визначень, ми запропонували загальне визначення поняття «**готовності**» як такого стану свідомості, що інтегрує низку психологічних феноменів (мотиви, знання, навички, вміння, установки, інтелектуальні та вольові якості), формуючи у такий спосіб налаштованість на певну поведінку.

Нами було запропоновано структурну модель готовності як компетентності особистості, що поєднує оцінно-мотиваційний, регуляторний, інтелектуальний компоненти. Також нами було розроблено та описано рівневу модель функціональної готовності старшокласників до ЗНО. Ми припустили, що, цей вид організації готовності може проявлятися на трьох рівнях: установчому, стратегіальному та стильовому [4].

В дослідженні взяли участь старшокласники 10-го та 11-го класу Херсонського академічного ліцею імені О. В. Мішукова Херсонської міської ради при Херсонському державному університеті. Загальна кількість досліджуваних – 60 осіб (10 клас: 30 осіб, 11 клас: 30 осіб). Середній вік складає – 15 років (10 осіб – 16,7%), 16 років (30 осіб – 50%), 17 років (20 осіб – 33,3%). Термін проведення дослідження: квітень-травень 2017 року.

Після кількісного та якісного аналізу результатів, отриманих на школярах 10-го та 11-го класу, нами було з'ясовано: 1) оцінно-мотиваційні складові особистісної готовності до ЗНО відрізняються в учнів двох класів: мотиви самовизначення та самовдосконалення, афіліації, уникнення невдач властиві учням 10-ого класу; навчально-пізнавальний, комунікативний та мотив досягнення успіху характерні учням 11-ого класу; 2) учням 11-ого класу характерно проявляти невпевненості у собі, учням 10-ого класу властиво демонструвати впевненість у власних можливостях; десятикласники проявляють виражену пасивність в соціальних контактах, а учні 11-ого класу демон-

струють більш соціально сміливу позицію у встановленні відносин; 3) інтелектуальний компонент більш розвинений в старших учнів: школярі 11-ого проявляють більш високий рівень розуміння складних логічних зв'язків, мають більш високу сформованість метакогнітивних процесів, ніж десятикласники.

Досліджуючи функціональну готовність старшокласників до ЗНО, ми на підставі порівняння результатів учнів 10-ого та 11-ого класу визначили наступні закономірності: 1) за установчим рівнем готовності більшості учнів 11-ого класу під час виникнення труднощів характерна нездатність здійснювати процес реалізації наміру, на противагу, учні 10-ого класу більше орієнтуються на дію; при плануванні учні 11-ого класу мають установку на дію, а при реалізації наміру вони проявляють не сформованість процесів самоконтролю; 2) за стратегіальним рівнем функціонування учні 11-ого класу застосовують частіше стратегії «глибина обробка інформації», «раціональний підхід до пошуку рішення задачі», на противагу їм, учні 10-ого класу використовують стратегію «прийняття рішень з орієнтацією на внутрішні стандарти»; 3) за показниками сформованості стильового рівня готовності одинадцятикласникам властивий у більшій мірі раціональний стиль навчання, учням 10-ого класу – ірраціональний.

За результатами дослідження нами були розроблені рекомендації щодо розробки та проведення психопрофілактичної роботи, а саме інформування учнів, батьків, вчителів та шкільних психологів щодо:

1. правил та умов проведення ЗНО; про можливості подальшої реалізації професійної підготовки старшокласників, майбутніх випускників шкіл, у напрямку обраних профілів [3];

2. сформованого співвідношення різних мотивів у системі мотивації старшокласника, демонстрація переваг та недоліків надмірного домінування певних мотиваційних тенденцій;

3. впливу рівня розвитку емоційно-вольової сфери на результати випробувань у складних стресових умовах (ЗНО), а саме, таких якостей як невпевненості в собі, відсутності самостійності, ригідності та високий рівень напруження внаслідок загострення внутрішньо-особистісних протиріч;

4. навичок саморегуляції особистісного емоційного стану, котрі забезпечують більш ефективні дії в момент вирішення завдань;

5. актуального рівня сформованих інтелектуальних можливостей та рівня сформованості навчальної компетентності за обраним напрямом навчання;

6. важливості формування умовних знань, які забезпечують обирання більш адекватних та оптимальних стратегій вирішення проблем через оцінювання старшокласниками власних наявних інтелектуальних можливостей в навчальній діяльності;

7. комплексного використання метакогнітивних стратегій під час навчальної діяльності задля упорядкування власної розумової активності, контролю особистісних дій через своєчасну перевірку результатів своєї роботи та регуляцію пізнавальної активності;

8. врахування рівня сформованості регулятивних процесів (вольових, метакогнітивних) як важливих детермінант поведінки, які забезпечать готовність до стресової ситуації;

9. впливу установки на емоційний стан при невдачі, плануванні та реалізації намірів, що призводить до відчуття внутрішньої несвободи та нездатності уникати деструктивного впливу думок;

10. формування установки на дію під час невдачі, плануванні та реалізації намірів, що забезпечить більш ефективнішу активізацію регуляторних процесів при складанні ЗНО;

11. розвитку рефлексивних здібностей як важливих ресурсів підготовки до ЗНО, а саме: вміння відстежувати власні емоційні та поведінкові прояви, які впливають на кінцевий результат виконання завдань;

12. важливості формування когнітивних стратегій обробки інформації, які в подальшому забезпечать формування та розвиток конструктивних та раціональних особистісних установок;

13. важливості орієнтування не лише на внутрішні, а й на зовнішні критерії при оцінюванні результатів, що може допомогти уникнути помилок через проведення разом з вчителем більш ретельного аналізу минулих невдач;

14. індивідуального стилю навчання школяра, формування підстав для розвитку аналітичного, раціонального або активного стилів як найбільш ефективних у навчальній діяльності.

Таким чином, психологічна готовність старшокласників відіграє важливу роль під час підготовки до ЗНО, адже має вплив на якість проходження тестового контролю в стресовій ситуації. Психолого-педагогічний супровід є невід'ємною частиною під час впровадження психопрофілактичних заходів задля зниження рівня нервово-психічного напруження серед старшокласників, батьків та вчителів, забезпечення високого рівня готовності до ЗНО як до стресової ситуації, що потребує мобілізації наявних ресурсів особистості.

Список використаних джерел:

1. Бобак Н. В. Теоретичні та практичні аспекти психолого-педагогічної підготовки суб'єктів освітнього процесу до ЗНО / Н. В. Бобак // Педагогічний пошук. – 2016. – № 3. – С. 11-13.
2. Жванія Т. В. Готовність до професійної діяльності в психології: теоретичний аналіз / Т. В. Жванія // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2015. – Вип. 50. – С. 69-79.
3. Луценко В. Психологічна допомога випускникам у період підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / В. Луценко // Психолог. Шкільний світ. – 2009. – № 13. – С. 8-14.
4. Хараїм А. О. Феноменологічне дослідження психологічної готовності особистості / А. О. Хараїм // Магістерські студії. Альманах. – Вип. 17 (1). – Херсон: ХДУ, 2017 – С. 129-131.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Бутенко Є.Ю.

аспірант,

Сумський національний аграрний університет

МУТАЦІЙНА МІНЛИВІСТЬ І ТИПИ МУТАЦІЙ

Під терміном ген в теперішній час розуміють фрагмент ДНК, ділянку хромосоми – локус. Ці локуси – гени і надають особливого впливу при розвитку організмів на певну його ознаку.

При мутаційному процесі утворюються спадкові зміни в різних хромосомах і органелах клітини. Після відкриття молекулярної будови ДНК під мутаціями почали розуміти зміну в будові і, в конкретно, розташування нуклеотидів в ланцюзі ДНК. В результаті цього проявляються успадковані мутантні форми, які несуть нові змінені ознаки і властивості рослин і створюється нових вихідний матеріал для селекції, часто забезпечуючий прискорене створення нових сортів з корисним поєднанням важливих ознак і властивостей [1, с. 33-36; 2, с. 171-177].

Всі мутації поділяються на 3 типи: геномні, хромосомні і генні.

1. Геномні мутації. Вони утворюються за рахунок зміни числа хромосом: а) мутації зі збільшенням числа хромосом, кратного гаплоїдному набору: $2n+n=3n$; б) за рахунок втрати чи прибавки до нормального набору однієї чи декількох хромосом: $2n+1$; $2n-1$; $3n+1$; $3n-1$; $4n+1$; $4n-1$. Це так звана анеуплоїдія, вона часто спостерігається в результаті дії іонізуючого випромінювання на рослини в період мейозу.

2. Хромосомні мутації (аберації). Це тип мутацій, при яких зміни в лінійному порядку розташування генів можуть контролюватись під мікроскопом. Хромосомні перебудови діляться на декілька груп:

1) Транслокація – переміщення ділянки однієї хромосоми в іншу, зазвичай не гомологічну хромосому яке викликає зміни груп щеплення.

2) Інверсія – зміна послідовності розташування щеплених генів всередині хромосоми за рахунок розвороту на 180^0 окремої її ділянки.

3) Дуплікація – подвоєння відрізка хромосоми, при якому збільшується число генів в незміненому диплоїдному наборі.

4) Делеція – випадання ділянки хромосоми, яке приводить до втрати частини генів.

3. Генні мутації (точкові). Це внутрішньогенні субмікроскопічні зміни, які відбуваються на молекулярному рівні в цистроні.

В доповнення до трьох вищеперерахованих типів мутацій і введений в цю класифікацію четвертий тип.

4. Цитоплазматичні мутації. Характеризуються наявністю спадкової зміни в окремих структурних елементах цитоплазми, які зараз з'ясовані, але їх називають по різному: цитоплазмоном, плазмогеном, цитогеном.

Фактори індукованого мутагенезу досить добре вивчені і представлені в вигляді самостійних розділів: 1) радіаційний мутагенез; 2) хімічний мутагенез; 3) лазерний мутагенез [3, с. 168-179].

Отже, один з найважливіших прийомів експериментальної генетики – мутагенез, який широко використовується для вивчення білків і поліпшення їх властивостей.

У селекції мутагенез використовують для отримання перспективних мутантів рослин, тварин і мікроорганізмів.

Мутагенез, як інструмент мінливості, вважається одним із рушійних чинників еволюції.

У картоплі можуть виникати як генеративні, так і вегетативні (соматичні) мутації. Вони виникають спонтанно або під впливом мутагенних чинників. Спонтанні вегетативні мутації представляють в основному зміни забарвлення клубенів і квіток, пігментації листових пластинок, їхньої форми, розмірів. Господарсько цінні мутації при цьому виникають дуже рідкісно [4, с. 230-241].

Індуковані мутанти картоплі одержують при використанні іонізуючого опромінення (гамма- і рентгенівське опромінення, швидкі нейтрони) і хімічні речовини (етіленімін та ін.). Обробляють насіння, бульби, вічка, паростки. Кількість і спектр мутацій залежать як від об'єктів обробки і їх фізіологічного стану, так і від виду мутагена, його дози, потужності і експозиції. Критичні значення дози опромінення для клубенів нижче, ніж для насіння, а для наклюнутого насіння нижче, ніж для сухого.

Дія гамма-опромінення більш жорстка, утворює більше хромосомних порушень, ніж інші види опромінення і хімічні мутагени. Найбільше число господарсько цінних ознак одержують при використанні швидких нейтронів. Найбільший вихід позитивних мутацій спостерігається при опроміненні гамма-променями насіння картоплі в дозі 150 гр, на клубені – в дозі 40-60 гр [5, с. 46-54].

Список використаних джерел:

1. Пінчук О.В. Мінливість генеративного потомства картоплі під дією мутагенних факторів. // Матеріали міжнародної наради «Селекція картоплі на стійкість проти фітофторозу в комплексі з іншими ознаками», с. Оброшино, 13-15 липня 1994 р., Немішаєве, 1994. – С. 42.
2. Гуляев Г.В., Гужов Ю.Л. Селекция и семеноводство полевых культур. М.: Агропромиздат, 1987. – С. 171-177.
3. Спеціальна селекція і насінництво польових культур: навчальний посібник; за ред. В.В. Кириченка. – Х.: ІР ім. В.Я. Юр'єва НААН України, 2010. – С. 168-179.
4. Дудин Г.П., Лысыков В.Н. Индуцированный мутагенез и использование его в селекции растений: Монография. – Киров: Вятская ГСХА, 2009. – 208 с.
5. Пинчук А.В. Генетическая активность мутагенных факторов при обработке F1, гибридных популяций картофеля. // Науч. тр, / НИИ картофеля. хоз-ва: Вопросы картофелеводства. М., 1994. – С. 46-54.

Цигельник К.В., Максименко А.М.

студенти;

Бутенко А.О.

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет*

ВПЛИВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ ТА СПОСОБІВ ЇХ ВНЕСЕННЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СУМІШОК ОДНОРІЧНИХ КОРМОВИХ КУЛЬТУР

Одним із головних завдань сучасного кормовиробництва є вирощування високопоживних, екологічно чистих, із високим вмістом білка кормів. Розвиток тваринництва та підвищення його продуктивності стримується, нерідко, не скільки недостатньою кількістю кормів, скільки дефіцитом білку в них.

На сьогодні в більшості господарств вирощують малопоживні, незбалансовані рослинні корми. В середньому по господарствах України вміст протеїну в раціонах не перевищує 85-90 г, а у деяких районах – 55-65 г/к. од. Для нормального функціонування тваринного організму і високої продуктивності тварин необхідно, щоб на одну кормову одиницю приходилось в середньому 105-110 г перетравного протеїну.

Дефіцит протеїну в кормах негативно впливає на здоров'я тварин, знижує їх продуктивність, погіршується відтворення, порушується обмін речовин, призводить до перевитрат кормів на одиницю продукції (до 30-34%) та збільшується її собівартість (в 1,3-1,5 рази).

Збалансовану кількість протеїну мають далеко не всі види рослин. Вирощування культур родини злакових призводить до відчутного дефіциту білка. Бобові культури – горох, вика, кормові боби, пелюшка, соя, люпин – перетравного протеїну в розрахунку на 1 корм. одиницю містять в 1,4-2,2 рази більше оптимальної норми і в 1,6-3,5 рази більше вмісту протеїну, ніж в злакових культурах.

Для вирішення білкової проблеми необхідно використати всі фактори, які гарантують збільшення виробництва рослинного білку та кращого його використання у тваринництві, а саме: удосконалення структури посівних площ; підвищення врожайності та білковості сільськогосподарських культур; вирощування бобових культур та їх сумішок із злаковими; створення високопродуктивних пасовищ; підвищення продуктивності посівів кормових культур; зниження втрат при заготівлі і зберігання кормів [1, с. 78-79].

Дослідження П. Ковбасюка та М. П. Бондаренка свідчать, що найбільш продуктивними та збалансованими травосумішками є ті, до складу яких входять компоненти таких родин, як злакові (тонконогові), бобові (метеликові) та капустяні (хрестоцвіті). До того ж, такі посіви знижують родючість ґрунтів.

У змішаних багатоконпонентних травостоях зі значною кількістю бобових трав інші компоненти забезпечуються азотом завдяки азотфіксації бобових, що дає

змогу одержувати високі врожаї екологічно чистого корму без внесення азотних добрив або ж із незначною нормою їхнього застосування [1, с. 78-79, 2, с. 11].

На основі досліджень А.П. Ісаєва встановлено, що за належної технології та експлуатації багатокомпонентні травосумішки забезпечують 50-80 ц/га к. од., 8-13 ц – перетравного протеїну, а в кормовій одиниці міститься 125-145 г протеїну. На 100 кг зеленої маси в середньому припадає 18-19 к. од. і 2,8-3,4 кг перетравного протеїну. В сухій масі міститься: 11-12% протеїну, 8-9 – білка, 2,6-2,9 – жиру, 24-26 – клітковини, 7-8 – золи, 34-40% БЕР, зоотехнічна норма каротину й мікроелементів.

Завдяки вмісту протеїну, білка, жиру, безазотистих екстрактивних речовин і добрій перетравності, багатокомпонентні однорічні травосумішки за поживною якістю можна поставити на перше місце серед кормових культур [3, с. 120-128].

Численні дослідження М. П. Бондаренка, М. Г. Собка та В. Ф. Петриченка показують, що врожайність, поживна цінність травостоїв залежать від їхнього складу. Складаючи багатокомпонентні травосумішки, слід враховувати те, як рослини реагують на умови середовища, їхні біологічні властивості, продуктивність та господарські якості. Підбираючи компоненти для травосумішок, кількість видів, які входять у неї, співвідношення встановлюють залежно від регіону, метеорологічних чинників та якості ґрунтів [2, с. 6-8; 4, с. 84-88].

Правильне кількісне співвідношення компонентів у травосумішках дає змогу сформувати належну густоту стояння, значну листову поверхню, ярусне розміщення листків. Це дає можливість найефективніше використати фактори середовища, підвищити інтенсивність фотосинтезу, врожайність та поживну цінність агрофітоценозів. Завдяки різноманітності видів багатокомпонентних травосумішок акумулюється близько 60% сонячної енергії, а тварини забезпечуються екологічно чистими кормами і всіма потрібними поживними речовинами [6, с. 130].

Польові досліді були закладені в умовах початково-науково-виробничого комплексу (ННБК) СНАУ. Як об'єкт досліджень були використані багатокомпонентні сумішки однорічних кормових культур, мінеральні добрива. Сівбу проводили окремими ділянками у відповідності із прийнятими методиками [5, с. 123].

Дослідження проводились протягом 2016–2017 років. Ґрунти дослідних ділянок – чорнозем типовий, глибокий середньогумусований. Середній вміст гумусу орних земель складає 4,1%. Орні землі мають високий вміст фосфору 15,1-15,4 мг на 100 г ґрунту і середній вміст рухомого калію 6,7-8,0 мг на 100 г ґрунту. Актуальна кислотність ґрунтового розчину – 5,9 рН.

Схема досліді: фактор А (варіанти сумішок) 1. Вика+овес (контроль), 2. Вика+пелюшка+овес+тритікале (співвідношення бобових компонентів до злакових 2:1); фактор Б (дози мінеральних добрив та способи їх внесення) 1. Без добрив (контроль), 2. $N_{15}P_{15}K_{15}$ – припосівне удобрення 3. $N_{45}P_{45}K_{45}$ – основне удобрення (30 кг д.р.), припосівне удобрення – 15 кг д.р. 4. $N_{60}P_{60}K_{60}$ – основне удобрення (30 кг д.р.), припосівне удобрення – 15 кг д.р., підживлення – 15 кг д.р. Загальна площа посівної ділянки – 32 м², облікової – 25 м². Схема розміщення ділянок послідовна. Повторність досліді трикратна. Агротехніка в досліді

загальноприйнята, за виключенням варіантів, що вивчались. Досліди проводились згідно існуючих методик дослідної справи [2; 6].

За результатами досліджень встановлено, вплив мінеральних добрив та способів їх внесення на продуктивність багатокомпонентних сумішок однорічних кормових культур. Аналіз даних показав, що серед сумішок однорічних кормових культур за висотою значно виділяються варіанти, де внесено мінеральні добрива $N_{60}P_{60}K_{60}$ (основне удобрення по 30 кг д.р., припосівне удобрення – 15 кг д.р., підживлення – 15 кг д.р. кожного елементу). Показники висоти злакових компонентів були в межах 77,8-87,6 см, а висота бобових рослин – в межах 65,8-81,8 см.

Створені та раціонально використані багатокомпонентні однорічні травосумішки, до складу яких входять злакові та бобові види, дають можливість збільшити вихід кормових одиниць на 15-20, а перетравного протеїну – на 25–30%, порівняно з одновидовими посівами, одержати корми з оптимальним цукрово-протеїновим співвідношенням та вмістом багатьох незамінних амінокислот [3, с. 4-9].

Результати досліджень за звітній період засвідчили істотну реакцію однорічних трав на внесення мінеральних добрив. Урожайність чотирьохкомпонентної сумішки у варіанті з внесенням максимальної дози добрив ($N_{60}P_{60}K_{60}$) становить 21,5 т/га, що перевищує контроль на 7,14 т/га.

Із збільшенням дози мінеральних добрив прямо пропорційно підвищуються показники продуктивності та якості корму. Так, збір кормових одиниць, перетравного протеїну, кормопропротеїнових одиниць вищі у варіантах з внесенням мінеральних добрив за аналогічні показники у варіантах без добрив.

Внесення дози добрив $N_{60}P_{60}K_{60}$ на варіанті вика + пелюшка + овес + тритикале (співвідношення бобових компонентів до злакових 2:1) отримано кормових одиниць – 5,76 т/га, що на 2,54 т/га перевищує контроль, перетравного протеїну – 0,68 т, або більше за контроль на 0,27 т, а збір кормопропротеїнових одиниць становив 6,22 т/га, що на 2,58 т більше, ніж на контрольному варіанті.

В середньому за роки досліджень багатокомпонентна сумішка (співвідношення бобових компонентів до злакових як 2:1) показала найвищий рівень врожайності зеленої маси 20,7 т/га, що на 3,2 т вище, ніж парна травосумішка. Урожайність багатокомпонентної сумішки у варіанті із внесенням дози добрив $N_{60}P_{60}K_{60}$ становила 21,5 т/га, що перевищує контроль на 7,14 т. Встановлено, що збільшення доз мінеральних добрив забезпечило підвищення показників продуктивності та якості травосумішок і максимальний рівень рентабельності 35,5%.

Список використаних джерел:

1. Ковбасюк П. Високопоживні багатокомпонентні однорічні травосумішки / П. Ковбасюк // Пропозиція, 2009. – № 1. – С. 78-79.
2. Особливості вирощування сумішок однорічних кормових культур / [М. П. Бондаренко, М. Г. Собко, Н. А. Собко]. – Сад, 2011 – 16 с.
3. Исаев А.П. Повышение содержания белка в кормовых смесях / А. П. Исаев. – М.: Россельхозиздат, 1978. – 128 с.

4. Петриченко В. Ф. Лучне кормовиробництво і насінництво трав // Посібник для с.-г. вузів / В. Ф. Петриченко, П. С. Макаренко. – Вінниця: Діло, 2005. – 227 с.
5. Мойсейченко В. Ф. Основи наукових досліджень в агрономії / В. Ф. Мойсейченко, В. О. Єщенко. – К.: Вища шк., 1994. – 334 с.
6. Лихочвор В. В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур / В. В. Лихочвор. – Львів: Афіша, 2004. – 808 с.

Шепетюк Л.В.

викладач економічних дисциплін,

Гусятинський коледж

*Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя*

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ НА РІВЕНЬ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Найважливішим чинником оцінки рівня соціального життя населення будь-якої країни є забезпечення його продуктами харчування, зокрема тваринного походження. В Україні на сьогоднішній день відбувається погіршення економічної ситуації у галузі тваринництва. За останні роки спостерігається зниження кількості сільгосппідприємств, які утримують поголів'я тварин. Складна ситуація у тваринницькій галузі визначається низьким рівнем закупівельних цін на продукцію тваринництва, а також недостатньо розвинутою інфраструктурою збуту тваринницької сировини. Внаслідок таких перетворень на селі різко зменшилось виробництво основних видів тваринницької продукції. За останні роки на Тернопільщині скоротилось поголів'я продуктивної худоби майже в три рази. У 2016 році частка області з виробництва продукції тваринництва становила 3,3% всієї тваринницької продукції по Україні. На початок листопада 2017р. у всіх категоріях господарств нараховувалося 163,2 тис. голів великої рогатої худоби (зокрема 94,5 тис. голів корів), 407,4 тис. голів свиней, 5,4 млн. голів птиці [1, с. 242]. Найвищих надойв молока було досягнуто у сільгосппідприємствах Бучацького, Підволочиського та Лановецького районів, а у сільгосппідприємствах Заліщицького, Гусятинського та Кременецького районів у 2016 році не надоемо жодної літри молока. Це свідчить про те, що відсутність державної підтримки для середніх та малих господарств, програм пільгового кредитування галузі та страхування виробництва продукції сприятимуть зникненню більшості підприємств. Сільські жителі незадоволені тим, що переробники сільськогосподарської продукції свідомо занижують ціну на сировину та змушують людей просто відмовлятися від їхньої праці та задавати корів на забій. Також спричинили погіршення соціально-економічного розвитку сільських територій:

– низька конкурентоспроможність малих сільськогосподарських товаровиробників;

- обмежена можливість сільського населення підвищувати свої доходи;
- низький рівень підприємницької ініціативи;
- недостатній обсяг державної підтримки, що сприятиме сільському розвитку;
- неготовність територіальних громад підтримувати розвиток сільських територій та тваринницької галузі;
- недосконала податкова та бюджетна система;
- практика реєстрації сільськогосподарських виробників не за місцем провадження господарської діяльності, так як офшорні схеми дають можливість не платити податки, зберігати анонімність власників бізнесу та забезпечують конфіденційність ведення банківських рахунків в іноземних банках.

Сільське населення турбується проблемами власного працевлаштування, а відсутність робочих місць та низька оплата праці призвели до міграції молоді. Високий рівень безробіття та низькі доходи змушують випускників вищих навчальних закладів шукати роботу в інших країнах. Якщо така ситуація буде спостерігатись у наступні роки, то можна очікувати різке зменшення жителів сільських територій та деградацію його потенціалу.

Підвищення добробуту сільських жителів, відродження сільських територій має ґрунтуватися на здійсненні певних перетворень, а тому потрібно:

- покращити умови проживання сільського населення та збільшити рівень його доходів;
- створити на селі належні умови для роботи і проживання молодих фахівців;
- забезпечити створення умов для розвитку різних форм господарювання;
- сприяти створенню ринків збуту сільськогосподарської продукції;
- надати підтримку з боку органів виконавчої влади у популяризації культурних традицій регіонів;
- забезпечити доступ сільського населення до кредитних ресурсів, які могли б підтримати перспективи розвитку підприємництва
- передбачити збільшення обсягів фінансування підтримки сільськогосподарських товаровиробників, спрямованої на формування високопродуктивного поголів'я;
- запровадити механізми розвитку сімейних ферм, що сприятиме працевлаштуванню сільського населення;
- сприяти відновленню роботи по створенні нових підприємств з переробки сільськогосподарської продукції у сільській місцевості.

Особлива увага при цьому повинна приділятися розвитку тваринницької галузі, оскільки дана галузь певною мірою визначає рівень продовольчої безпеки та вирішує проблеми зайнятості на селі, є більш трудомісткою та формує значну кількість робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2016 рік [за ред. А. А. Чорного] // Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області. – 423 с.
2. Статистичний щорічник України за 2016р [за ред. І. Є. Вернера] // Державна служба статистика 2017. – 605 с.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Плотнікова А.Д.

аспірант,

Інститут журналістики

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ «ПОРЯДОК ДЕННИЙ» І ПОЛІВАРІАНТНІСТЬ ЙОГО ТРАКТУВАННЯ

Безпосередній зв'язок між висвітленням проблем у медіа та набуттям їх суспільної значущості лежить у площині феномена формування порядку денного як одного з різновидів медіавпливів. Найбільш вдале і часто цитоване пояснення цього явища, датоване 1963 роком, належить Б. Коену, який писав, що преса, можливо, не надто успішна в тому, щоб указувати людям, що саме думати, але вона є на диво успішною у вказуванні своїм читачам на те, про що думати. Достеменність формування порядку денного стає очевидною, щойно придивитися до матеріалів медіа про поточні події, проте у спробах дати ефекту наукове пояснення вчені часто стикаються зі складними питаннями емпіричного характеру, та перш ніж шукати відповіді на проблемні питання практики, слід визначитися зі смислами, що наповнюють згадані нами поняття.

Мета пропонованого дослідження – визначити змістове наповнення поняття «порядок денний» та прослідкувати поліваріантність його трактування в різних галузях науки.

Термін «порядок денний» та його семантичну конструкцію сформовано в парадигмах різних суспільствознавчих наук. У сучасному науковому обігу він має різні конотації та часто позначає відмінні між собою явища. Попри загальні відмінності, кожне зі значень «порядку денного» успішно відбиває основну сутність поняття: у будь-якому напрямі, науковій школі чи течії його неодмінно розглядають як такий, що заторкує пріоритетність. Бути на порядку денному означає виступати як першочергове, мати тимчасово встановлену першість над іншим(и), що у медійному контексті можна конкретизувати як певне володіння перевагою в залученому інфопотоці. У академічному тлумачному словнику української мови запропоноване лише пряме значення поняття, і в ньому порядок денний, відповідно, розглядається як перелік питань, які підлягають обговоренню на зборах, засіданнях і т. ін. [1, с. 242]. Поряд із порядком денним інколи вживають такі його позначення, як «повістка дня», «черга денна», рідше – «агенда», однак найбільш нормативним і – що не менш показово – найчастіше окресленим у словниках усе ж лишається саме «порядок денний». За визначенням С. Ожогова і Н. Шведової, бути на порядку денному означає бути актуальним, своєчасним, або бути «на черзі» [2, с. 1317]. Аналізуючи зміст

наведених понять, можна констатувати, в журналістиці порядком денним є добірка новин, актуальних на певний проміжок часу, при цьому формування порядку денного має завжди певне абстрагування в основі (тобто виділення із загального найсуттєвішого, найістотнішого) і чіткі пріоритети на виході. Доречність цих пріоритетів і стимулює подальші обговорення.

На сьогодні провідними підходами у вивченні феномена формування порядку денного є політологічний та соціальнокомунікаційний підхід. Залежно від галузі, порядок денний класифікують з позицій видових і функціональних особливостей: за способом організації (системний, публічний); за характером формування (інституційний, громадський), за галузями знань (політичний, культурний, соціальний або гуманітарний і т. д.) тощо. Однак предметний інтерес для нашої розвідки становлять традиційно акцентовані саме в медіазнавчих дослідженнях *три типи порядку денного*: політичний, формований владою; медійний (або інформаційний), формований засобами медіа, та суспільний, який встановлюється у громадській думці під впливом двох попередніх.

Політичний зміст поняття порядку денного. Попри важливе значення комунікаційних процесів, які лежать в основі формування порядку денного, його традиційне, узвичаєне в повсякденному дискурсі розуміння базується саме на політичних смислах, у які воно вкорінене історично. Аналізуючи зміст поняття «порядок денний», російський вчений І. Ямалнєєв прослідковує політичні акценти в трактуваннях цього поняття представниками різних наукових шкіл і прихильників різних концепцій. І. Ямалнєєв пише: «Згідно з позиціями біхевіоризму, встановлення порядку денного бачиться як взаємодія і суперництво груп, зацікавлених у володінні ресурсами влади. У структурно-функціональному аналізі порядок денний вивчається як сукупність суб'єктивних позицій, поділюваних різними суб'єктами політики. У концепції марксизму феномен порядку денного розкривається через особливості формування класової свідомості, в основі якої лежить співвідношення економічного становища певного класу з його об'єктивними потребами» [3, с. 2]. Наведені визначення порядку денного є ледве не найбільш екстраординарними серед усіх запропонованих тлумачень цього поняття у науковій термінології, позаяк вони найменше наголошують на пріоритизації як головному елементові формування порядку денного, і, натомість, найбільш сфокусовані на суперництві і боротьбі – при цьому не тем і проблем за публічну увагу, а суб'єктів формування порядку денного за право прокламувати свої інтереси визначаючи його.

У ширшому контексті політичний порядок денний постає як сукупність актуальних соціальних проблем, що відбивають потреби суспільства або окремих груп інтересів, на які суб'єкти державного управління готові звернути увагу і здатні реагувати. «У сучасній політологічній літературі – зазначає дослідник Є. Шестопал, – порядок денний поєднаний з тими ідеями, цілями і цінностями, які влада кладе в основу своєї поточної політики. У більш вузькому сенсі під порядком денним розуміється набір диктованих владою тем або питань, що визначають новини і є предметом суспільних дискусій» [4, с. 7]. Усі

наявні відмінності в трактуваннях політичного порядку денного базуються на одному загальному принципі: мова йде про систему актуальних соціально-політичних проблем, що відповідають інтересам значної частини суспільства і вимагають адекватного політичного рішення на тлі визрівання суспільних проблем [5, с. 8].

Слід мати на увазі, що, виходячи зі змісту розглянутих вище понять, з-поміж трьох основних типів порядку денного вчені-політологи наводять саме політичний тип порядку денного, хоч і не мають у викладеному тексті прямої вказівки на це. Тим не менше, попри певний політологізм у своєму наповненні, політичний порядок денний слід розглядати асоційовано з участю медіа, позаяк саме вони виступають ареною для будь-якої політичної комунікації, саме вони є основними агентами політичної комунікації [6, с. 145], і жодна взаємодія між владою і суспільством неможлива без її технологічного забезпечення інститутом мас-медіа.

Соціальнокомунікаційний зміст формування порядку денного. У парадигмі медіазнавства формування порядку денного передбачає стійку взаємозалежність між медійним і суспільним порядком денним як утворень, які формуються під впливом різних факторів, однак як перший, так і другий частково визначають одне одного. Питання про первинність певного типу порядку денного поруч із напрямком взаємозв'язку між ними досі розглядаються як дискусійні, а отже дотепер залишаються відкритими. Видається очевидним, що медіа відіграють вирішальну роль в формуванні суспільного порядку денного. При цьому ніколи суспільний та медійний порядок денний не збігаються повністю, адже, по-перше, медіа не в силах охопити весь спектр питань суспільного порядку, і по-друге, людей хвилюють деякі проблеми незалежно від висвітлення їх у медіа.

Аналіз визначень порядку денного, пропонованих українськими та іноземними науковцями [7, с. 124], дають змогу вбачати у *формуванні порядку денного селективне відображення засобами медіа тем і проблем соціальної дійсності, що в спосіб систематичного наголошування на вузькому колі питань структурує їх першорядне значення в уявленні реципієнта. Відповідно, під ефектом формування порядку денного ми розуміємо такий медіаефект, який, незалежно від інтенції медіа, зумовлює відповідний до медійних пріоритетів ієрархічний розподіл проблем в уявленнях громадськості.*

Висновки. За трактуваннями науковців різного профілю, поняття «порядок денний» є поліваріантним в своєму значенні. Більша частина визначень порядку денного наголошують на пріоритизації тем і проблем як головному елементові формування порядку денного, однак в політології є і такі, що найбільш сфокусовані на суперництві і класовій боротьбі суб'єктів формування порядку денного за право прокламувати свої інтереси визначаючи його. Усі наявні відмінності в трактуваннях політичного порядку денного базуються на одному загальному принципі: мова йде про систему актуальних соціально-політичних проблем, що відповідають інтересам значної частини суспільства і вимагають адекватного політичного рішення на тлі визрівання суспільних проблем. У парадигмі медіазнавства формування порядку денного передбачає

стійку взаємозалежність між медійним і суспільним порядком денним як утворень, які формуються під впливом різних факторів, однак як перший, так і другий частково визначають одне одного. Спираючись на аналізовані тлумачення терміну, ми сконструювали власне визначення поняття формування порядку денного, яке підкреслює концептуальні особливості «порядку денного», і у подальших дослідженнях соціальнокомунікаційного напрямку пропонуємо науковцям послуговуватись цим варіантом.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с. С. 242.
2. Толковый словарь русского языка: Ок. 100 000 слов, терминов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов; Под ред. проф. Л. И. Скворцова. – 28-е изд., перераб. – М.: ООО «Издательство «Мир и Образование»: ООО «Издательство Оникс», 2012. – 1376 с. С. 1317.
3. Ямалнеев Ильнур Мирзагвич. Политическое содержание феномена «повестка дня», некоторые ее особенности [Электронный ресурс] // И.М. Ямалнеев / Электронный научный журнал «Аргіорі. Серія: Гуманитарні науки». – Режим доступа: <http://argiori-journal.ru/seria1/2-2015/Yamalnee.pdf>. Дата доступа: 13.03.2018.
4. Шестопа́л Е. Б. Политическая повестка дня российской власти и ее восприятие гражданами. – Полис. Политические исследования. 2011. № 2. С. 7-24. С. 7.
5. Колесников В.Н. Актуальная повестка дня в современной России: факторы формирования // В.Н. Колесников / Политика и правовое государство. – 2017. – № 9. – С. 8-17. С. 8.
6. Паулов С.В. Масс-медиа в системе политической коммуникации современного российского общества / С.В. Паулов; Санкт-Петербургский государственный политехнический университет // Научные ведомости БелГУ. Сер. История. Политология. Экономика. – 2008. – № 2 (42), вып. 6. – С. 145-147.
7. Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 21-22 квітня 2017 року). – У 3-х частинах. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Ч. 3. – 156 с. С. 124.

Юхимець В.С.

студентка,

Національний університет «Острозька академія»

ФЕНОМЕН МОДИ ЯК ОБ'ЄКТ FASHION-ЖУРНАЛІСТИКИ: ОГЛЯД ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ

Fashion-журналістика зобов'язана своїм виникненням і розвитком існуванню та постійній трансформації моди як цілісного соціокультурного явища. Журналіст, який пише про моду, має володіти знаннями щодо теорії, історії та мистецтва моди.

Сучасна мода є водночас індустрією, мистецтвом, цінністю, бізнесом та засобом соціально-психологічного маніпулювання, соціальною нормою в сучасному постіндустріальному суспільстві, яка приписує його членам певну

модель споживацької поведінки. Вона є невід'ємною частиною медіаіндустрії, шоу- та кіно-бізнесу, візуальної культури. Психологи говорять про моду як про пошук індивідуальності; соціологи розглядають класову конкуренцію та відповідність одягу соціальну нормам; економісти аналізують fashion як пошук дефіциту; спеціалісти з естетики розглядають художні складові та ідеали краси; історики пропонують пояснення еволюційних змін у дизайні. Відповідно, найбільш доцільно розглядати моду як складний неоднозначний феномен на основі мультидисциплінарного та поліпарадигмального підходу, ґрунтуючись на досягненнях історії та теорії культури, філософії, психології, соціології, естетики, економіки, етнографії, семіотики тощо.

Аналіз науково-теоретичних джерел дозволив простежити еволюцію моди як соціального явища. В літературі умовно розрізняють чотири підходи до вивчення феномену моди:

- концепція наслідування (Г. Спенсер, Г. Тард, Г. Зіммель);
- теорія демонстративного споживання (Т. Веблен, В. Зомбарт та інші);
- теорія колективної поведінки (Г. Блумер та інші);
- семіотичний підхід (Р. Бартр, Р. Сеннет, Ж. Бодрійяр).

Ці теорії суттєво вплинули на сучасні погляди щодо природи моди та її соціальних функцій. Здійснимо їх короткий огляд.

Мода передбачає наслідування зразку. Це створює відчуття соціальної опори, та водночас, задовольняє потребу до виокремлення із загальної маси. «Наслідування є перехід від групи до індивідуальності. Воно звільняє від власного вибору та дозволяє індивіду відчувати себе «творінням групи, посудиною соціальних змістів» [3].

Г. Зіммель започаткував нове розуміння моди як індустрії та механізму прогресу. Його роботи «Філософія моди» (1905 р.), спеціальний розділ «Філософії культури» (1911 р.) присвячено розкриттю потенціалу моди – соціалізації людини у суспільстві. Мода пов'язана з урбанізацією та модернізацією, утвердженням незалежності від старих авторитетів, потребою в ідентифікації з передовим культурним шаром. Важливою рисою його теорії моди в контексті формальної соціології є характеристика дуальності моди як одночасного існування протилежних тенденцій до об'єднання й диференціації. Також, мода водночас – добровільна та примусова.

Наступна концепція демонстративного споживання підкреслює амбівалентні характеристики моди. Задовольняючи потреби людини, вона допомагає поліпшити соціально-психологічне відчуття, та водночас, надмірне споживання додає напруги у відносини людини з природою, посилює дегуманістичні прояви, суперництво та інші форми відчуження.

Т. Веблен вважав, що мода пов'язана з певним типом поведінки фінансової олігархії ХІХ ст. – демонстративними марнотратністю та праздністю, тому вона є цінністю саме цього класу. Демонстративне споживання – це засіб показати особистісне багатство та купівельну здатність. Разом із тим, засобом механізму «просочування», вона розповсюджується на усе суспільство. Зауважимо, що сучасні погляди на моду (перш за все, побутові) багато в чому віддзеркалюють цю теорію.

Згідно з теоріями оновлення соціокультурних норм, колективного сприйняття модних стандартів, вони формуються масами та співпадають із вже існуючими смаковими уподобаннями та способами життя завдяки журналам мод, модельєрам та манекенницям, поп-зіркам та лідерам у спорті. Мода

аналізувалась із точки зору колективної поведінки – групової взаємодії та як механізм соціального конформізму, контролю і відбору.

Г. Блумер у «Міжнародній енциклопедії соціальних наук» визначив соціальні функції моди. Він зазначав, що мода: забезпечує можливість гри фантазії та капризу; безболісної та обґрунтованої відмови від тиранії звичаю; соціально санкціонованого вторгнення у сферу новизни; демонстрації та виставлення напоказ власного Я; замаскованого вираження сексуальних інтересів; демаркації елітарних класів, що викликають заздрість; зовнішньої та підробленої ідентифікації людей з низьким соціальним статусом із високостатусними групами.

Г. Блумер вважав, що узагальнена соціальна роль моди полягає у тому, що вона сприяє упорядкованому та уніфікованому колективному пристосуванню до рухливого та мінливого світу з його анархічними можливостями [2].

Особливу роль у колективній поведінці відіграє, на думку Г. Блумера, масова реклама, яка концентрує увагу анонімного індивіду на нових значущих символах. «Одноманітність, яка підтримується модою на вищій фазі модного циклу відіграє важливу позитивну соціальну роль, оскільки забезпечує згоду та глобальні контакти в умовах сучасної конкурентності» [2, с. 35].

Представники семіотичного підходу розглядали модний одяг як знакову систему, а моду – як автономну соціокультурну систему, ідеальну модель сенсоутворення взагалі. Вона є «оповідь».

Р. Барт вважає мову абсолютним диктатором над дійсністю. Він акцентує увагу на те, що слово здатне акцентувати, підпорядковувати деталі, розвінчувати один аксесуар як старомодний та проголошувати інший в якості символу морального здоров'я, соціального успіху. Тому «мода – це ейфорійна система, яка надає своїм споживачам приємні переживання та замовчує неприємні сторони реальності» [1].

Мода вже не є тим, що вирізняє когось своєю вишуканістю. Вона стала громадською інституцією. Мода є плодом постійного компромісу між масовою культурою та її споживачами. «Модна жінка – це, водночас, і сама читачка і та, якою воно мріє бути» [1].

Відповідно до цих концепцій, референтні модні групи представлені віртуально. Модні стандарти та зразки транслуються із подіумів, телевізійних екранів, сторінок модних журналів. А отже, fashion-видання можна розглядати як засіб формування і розповсюдження модних стандартів та об'єктів, впливу на трансформацію суспільних та індивідуальних цінностей.

Ці положення підкреслюють неможливість ігнорувати моду як важливий соціальний чинник та необхідність системного та цілісного розвитку обслуговуючих її професій, у тому числі, fashion-журналістики. Концепції моди є теоретичним підґрунтям для становлення fashion-журналістики як наукової дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Система моды. Статьи по семиотике культуры / Пер. с фр., вступ. ст. и сост. С. Зенкина. – М.: Издательство им. Сабашниковых, 2003 – 512 с.
2. Блумер Г. Коллективное поведение // Американская социологическая мысль. – М., 1994. – 40 с.
3. Зиммель Г. Мода // Зиммель Г. Избранное. Созерцание жизни. – М.: Юрист, 1996. – 607 с.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Репета І.В.

аспірант,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

СОЦІАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ

Обговорення колективної пам'яті у наукових колах гуманітарного напрямку залишається одним з найбільш дискусійних питань. Активізація досліджень колективної пам'яті важлива з огляду консолідації громадянського суспільства, збереження цілісності держави та її зміцнення. Також актуальною залишається проблема термінології даного поняття. Деякі науковці поняття «колективна пам'ять» асоціюють з поняттям «історична пам'ять». З приводу цього П. Нора так трактує дану проблему « виникає спокуса протиставити колективну пам'ять і пам'ять історичну, як свого часу класична психологія протиставляла афективну та смислову (образну) пам'ять». На його думку колективна пам'ять – це те, що залишається від минулого в пережитому досвіді груп, або те, що ці групи роблять із минулим. Колективні пам'яті далекого минулого сприймаються лише на рівні історіографічної обробки. Власне, історія виглядає колективною пам'яттю групи.

Питання колективної пам'яті обговорювалося в працях Я. Ассмана, Х. Вельцера, М. Гальбакса, Е. Гобсбаума, Ф. Йейтс, П. Коннертона, П. Нора, Т. Рейнджера, П. Рікера, Й. Рюзена, К. Уайкема, Х. Уайта, М. Фуко, П. Хаттона та інших. Фундаментальні дослідження природи колективної пам'яті здійснені російськими вченими М. Баргом, Г. Зверєвою, О. Полетаєвим, Л. Репіною, І. Савельєвою, Ж. Тощенко. В Україні ця тематика потрапляє у коло наукових інтересів В. Верстюка, Я. Грицака, І. Дзюби, І. Літуса, В. Середи, М. Стріхи, О. Удада, Ю. Шаповала, Н. Яковенко та інших.

Дана стаття присвячена аналізу властивостей і механізмів функціонування масових уявлень про минуле. Найсуттєвішою властивістю колективної пам'яті є її соціальна обумовленість. П. Хаттон зазначає, що «колективна пам'ять – це складна мережа суспільних звичаїв, цінностей та ідеалів, що визначає кордони нашої уяви у відповідності з позиціями тих соціальних груп, до яких ми належимо» [1, с. 200]. Відтак, колективні уявлення про минуле набувають смислового та ціннісного виміру виключно у соціальному контексті. Вони завжди детерміновані «соціальними рамками», що на них накладає суспільство. В свою чергу, колективна пам'ять сама «конститує систему суспільних конвенцій, в рамках якої ми надаємо форми нашим спогадам» [2, с. 65]. Тому метою даного дослідження є вивчення колективної пам'яті в крізь призму соціального моделювання.

Аналізуючи концепцію М. Альбавакса, ми отримуємо таке тлумачення колективної пам'яті: «колективна пам'ять є соціально сконструйованим

феноменом. Вона створюється різними соціальними групами та інститутами суспільства, і в суспільстві може бути стільки варіантів колективної пам'яті, скільки в ньому налічується таких груп... Різні соціальні групи створюють власні варіанти колективної пам'яті, які відрізняються один від одного, але і в межах однієї групи колективна пам'ять про якісь події може різнитися. Однією з суттєвих рис колективної пам'яті є її спрямованість на підтримку стабільності та цілісності групи» [3, с. 22].

Перш за все слід пояснити термін «соціальне моделювання». Моделювання – багатоплановий метод дослідження, один із шляхів пізнання. Воно зумовлює дослідження реально існуючих предметів, явищ, соціальних процесів, органічних і неорганічних систем. Моделювання – це специфічне багатофункціональне дослідження. Його головне завдання – відтворити на основі схожості з наявним об'єктом інший, який замінює його об'єкт (модель). Модель – аналог оригіналу. Вона повинна мати схожість з оригіналом, але не повторювати його, тому що при цьому саме моделювання втрачає сенс. Неприпустимим є і вільне моделювання, у цьому випадку воно не дає необхідного уявлення про оригінал моделі, а також не виконує своєї функції.

До основних функцій соціального моделювання належать: поглиблення пізнання наявних систем і об'єктів; визначення основних параметрів, шляхів подальшого їх застосування; проведення порівняльного аналізу оригіналу і моделі, виявлення якісних характеристик. Моделювання виконує і важливі евристичні функції: виявляє негативні тенденції, визначає позитивні шляхи вирішення проблем, пропонує альтернативні варіанти.

Ситуація, яка склалася у сучасному суспільстві схильна до створення ще більшої кількості колективних пам'ятей, примноження соціальних груп, що автономізуються через збереження або повернення свого власного минулого. Тому можна висунути гіпотезу, що історія сьогодні пишеться під тиском колективних пам'ятей, починаючи від історії, що успадковує подію в тому вигляді, в якому її створили ЗМІ і в свою чергу формує колективну пам'ять, аж до наукової історії, якій колективні пам'яті диктують інтереси та об'єкти свого зацікавлення [4, с. 190]. З огляду на це, ми можемо дослідити модель колективної пам'яті, що формується на двох рівнях: офіційному та неофіційному. Це нам дасть можливість побачити у пам'яті не статичний об'єкт, а динамічний процес; глибше повніше розкрити механізм формування моделі колективної пам'яті та її функціонування; взяти необґрунтовані протиставлення історичної пам'яті (як офіційного варіанту минулого) та колективної пам'яті (як неофіційної, незаангажованої, справжньої).

Основними ознаками офіційної колективної пам'яті є:

- 1) формується цілеспрямовано згори;
- 2) характер пам'яті системний;
- 3) базується на пануючій, офіційній ідеології;
- 4) поширюється через офіційні канали;
- 5) служить для збереження пануючого режиму та зміцнення політичної систем влади;

6) підтримується офіційними структурами.

Для неофіційної колективної пам'яті притаманні такі ознаки:

- 1) формується стихійно – знизу;

- 2) характер пам'яті фрагментарний;
- 3) базується на феномені суспільних спогадів;
- 4) формується шляхом реконструкції;
- 5) поширюється через міжособистісні контакти;
- 6) служить зміцненню та консолідації колективу, збереження його ідентичності;
- 7) носіями є архетипи, міфи, легенди, казки, чутки. За певних обставин ці носії інформації можуть також активно використовуватися «конструкторами» офіційної пам'яті).

Взаємодія інформації, що знаходиться на офіційному та неофіційному рівнях колективної пам'яті, може здійснюватися на основі трьох моделей, які базуються на трьох комунікативних принципах: а) взаємопроникнення, взаємозбагачення та взаємодоповнення; б) нейтралітету, невтручання, ігнорування; в) протистояння, антагонізму та протиборства.

В процесі цього інформаційного контакту відновлюється минуле у колективній свідомості, викристалізовується зміст реальної пам'яті. Звичайно, запропонована модель є певною мірою відносною та умовною, адже реальна практика суспільного життя свідчить, що між офіційним та неофіційним та не офіційним рівнями колективної пам'яті завжди існує «буферний рівень» – рівень невизначеності до якого відносяться: вислови політиків, оцінки експертів, судження інтелектуалів. Відповідно, інформація, яка перебуває у буферній зоні, з часом проходить наступні процеси: перехід «вгору» на офіційний рівень; перехід «вниз» на неофіційний рівень; зникнення через не актуальність та природній процес забування.

Отже, дослідження колективної пам'яті викликає сьогодні цілий ряд труднощів, які пов'язані з поясненням даного терміну та факторів, які впливають на його формування. Дана стаття присвячена аналізу властивостей і механізмів функціонування масових уявлень про минуле. Найсуттєвішою властивістю колективної пам'яті є її соціальна обумовленість. Для дослідження даного соціального феномену науковці звертаються до методу моделювання, який зумовлює дослідження реально існуючих предметів, явищ, соціальних процесів, органічних і неорганічних систем, що впливають на формування колективної пам'яті.

Список використаних джерел:

1. Хаттон П. История как искусство памяти. – Спб.: Изд-во «Владимир Даль», 2003. – С. 200.
2. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пер. З англ., наук. Ред. С. Шліпченко. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 184 с.
3. Хальбавакс М. Коллективная и историческая память // Неприкосновенный запас: Дебаты о политике и культуре. – 2005. – № 2-3. – С. 22.
4. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять.: К. Кліо., 20014. – 274 с.
5. Концепции социальной та культурной памяти в современной историографии. Феномен прошлого / Отв. ред. И. Савельева, А. Полетаев. – М.: Изд. дом. ГУ ВШЭ, 2005. – С. 122-169.
6. Историческое сознание и историческая память. Анализ современного состояния // Новая и новейшая история. – № 4. – 2000. – С. 3-14.
7. Яковенко Н. Вступ до історії. – К.: Критика, 2007. – 275 с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Брайко В.С.

студент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

БЛОЧНА ПЕРЕДАЧА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Розглядаються дві основні схеми передачі електричної енергії: зв'язна і блочна. Даються найбільш суттєві їх характеристики та аналізується їх поведінка в аварійних режимах. Приводяться деякі дані про роботу зв'язних і блочних передач. Розглядаються переваги блочних передач перед зв'язними та доцільність їх використання для дальніх електропередач.

Зведення потужних та довгих потребує затрат досить великих коштів та великої кількості обладнання. В деяких випадках економічні показники електропередачі можуть грати вирішальну роль для визначення доцільності будівництва надпотужної електростанції. Є два шляхи вирішення питання. В першому варіанті розглядається так звана зв'язна електропередача, тобто паралельна робота всіх генераторів на відправному кінці і паралельна робота всіх ліній і трансформаторів на прийомному кільці. В другому варіанті розглядається блочна передача, а саме роздільна робота потужних генераторів на окремі лінії електропередачі, зв'язані на прийомному кінці в блок з понижуючими трансформаторами, приєднаними до окремих секцій мережі 110 кВ.

Побудова протяжних та потужних ліній електропередачі потребує висвітлення питання по схемі передачі енергії трьохфазним змінним струмом і вияснення, яке практичне розповсюдження отримала блочна передача електроенергії.

На відміну від зв'язної передачі характерною властивістю блочної передачі електроенергії є те, що практично виключається взаємний вплив один на одного окремих блочних ліній при аварії на будь-якій ланці блоку, а саме на самій лінії електропередачі. Таким чином, відсутня проблема динамічної стійкості для самої лінії, але вона повністю зберігається при аваріях в приймальній мережі. Що стосується статичної стійкості, то ця проблема однакова для обох видів передач. При аварії на блочній лінії під дією блока релейного захисту відбувається випадання блока повністю, а як слід, і його генераторної потужності. Якщо цей блок складає велику частину потужності системи, відбудеться дуже глибока посадка частоти, надмірне перевантаження генераторів та їх гальмування, відімкнення великої кількості споживачів і розпад системи.

При аварії в режимі короткого замикання генератори передавальної станції майже завжди розвантажують від активної потужності і в результаті цього

прискорюються, тоді як генератори приймальної системи сприймають додаткове навантаження, а тому гальмують.

При зв'язній передачі слід пам'ятати про можливість випадання обох паралельних ланцюгів і, як слід, необхідно мати в приймальній системі відповідний резерв потужності, значно більший, ніж при блочній передачі. Якщо такий резерв відсутній, то при наявності поганих умов можливий повний розпад системи. Сама по собі блочна лінія забезпечує високу надійність передачі, але для уникнення розпаду системи при аваріях в мережі приймальна мережа повинна бути підготовлена.

Блочна передача має ще наступні переваги перед зв'язною: а) значно менша потужність короткого замикання, як слід, більш слабкий вплив на систему і спрощені вимоги до вимикачів; б) більш просте та дешеве регулювання напруги і відсутність необхідності в установці спеціальних «аварійних» синхронних компенсаторів; в) значне зменшення кількості вимикачів і можливість повної відмови від їх встановлення; г) підвищення питомого навантаження лінії, що значно підвищує економічність електропередачі. Ці фактори технічного та економічного характеру являлись стимулом до впровадження блочної передачі електроенергії.

Для довгих сильно навантажених ліній необхідно відключення частини генераторів при аварійному випаданні однієї з паралельних ліній. На основі викладеного можна зробити певний висновок, що при наявності двох блочних ліній, використовуючи спів ставну, автоматично діючу схему зв'язку між ними, можливо зберегти значну частину генераторної потужності. З цього слідує, що тут зв'язна передача порівняно з блочною ніяких переваг не має.

Із сказаного слідує, що при передачі енергії на відстані близькі до 1000 км, блочна схема забезпечує більш високе питома навантаження, не потребує використання перемикальних постів з великою кількістю вимикачів, в результаті чого досягається значно більша економічність. Простота схеми та велика надійність роботи являються безсумнівними перевагами блочних ліній, тому при вирішенні проблеми передачі великих потужностей на далекі відстані слід орієнтуватися саме на блочну схему передачі.

В кінці слід відмітити один фактор, використання якого дозволить забезпечити практично повну безперебійність роботи блочних ліній. Автоматичне пофазне повторне ввімкнення, як відомо, являється ефективним тільки при короткочасних коротких замиканнях перехідного характеру. При стійких заземленнях, викликаних пошкодженням ізоляторів, обривом проводів і т.д., для ремонту пошкодженої фази необхідний вивід лінії з роботи. Активні частини та вібрації генераторів не виходять за допустимі межі при несиметрії. Це дозволяє на лініях передачі, які живляться від гідроелектростанцій, здійснити пофазну локалізацію однополюсних аварій та пофазний ремонт без перерви в роботі лінії по іншим двом фазам [2, с. 31].

Список використаних джерел:

1. ASME // № 3, 1940. – 62 с.
2. Электричество // Москва, 1950 – 72 с.

Гаврилко Ю.В.

студент,

*Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу*

ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ДО ШИФРУВАННЯ В КЛАСИЧНІЙ І КВАНТОВІЙ КРИПТОГРАФІЯХ

Розвиток обчислювальної техніки й значні досягнення в квантовій фізиці в останні роки вимагають переглянути підходи до криптографії й до методів шифрування інформації. З однієї сторони обчислювальні потужності квантових комп'ютерів ставлять під сумнів стійкість класичних методів шифрування, а з іншого вони дозволяють розробити нові, принципово відмінні від звичайних, засоби забезпечення конфіденційності даних.

На даний момент класичні криптографічні системи пропонують підхід заснований на обчислювальній стійкості, тобто для здійснення успішної атаки повинні бути використані неймовірно великі обчислювальні потужності або для розшифрування даних витратиться значна кількість часу, після якого захищена інформація втратить актуальність. Тож даний підхід оперує обчислювальними можливостями зловмисника. Квантовий підхід до шифрування пропонує можливість реалізації принципу «абсолютної стійкості», при якій криптосистема не може бути скомпрометована ні в теорії, ні на практиці, навіть при наявності в атакуючого нескінченно великих обчислювальних потужностей і достатньої кількості часу і навіть при використанні самих квантових комп'ютерів. Тож головною перевагою квантової криптографії перед класичною є наукове обґрунтування її стійкості, а не припущення про обчислювальні потужності якими володіє атакуючий.

Квантова криптографія є новою шифрування даних, при якій використовуються властивості квантових об'єктів, тобто такі, які можна описати ймовірнісними функціями. Квантові об'єкти приймають кілька станів одночасно, і цей процес називається суперпозицією, при чому кванти приймають конкретні значення тільки тоді, коли їх вимірюють. Беручи до уваги вище наведені твердження, а також факти про те, що спроби вимірювання квантових станів створюють перешкоди, можна зробити висновок що спроби виміряти квантові стани атакуючим призведуть до створення перешкод, які можуть бути виявлені, й канал передачі буде закритий.

В класичній криптографії для шифрування інформації учасники повинні згенерувати шифрувальний ключ. В сучасних реаліях це робиться за допомогою криптографії з відкритим ключем, при якій дві сторони генерують пару з публічного й приватного ключів й розподіляють відкриту частину один між одним. А при використанні одноразового шифроблокнота можна вважати таку схему абсолютно криптографічно стійкою, хоча для його використання необхідно мати достатньо потужну інфраструктуру для розповсюдження одноразових блокнотів. Головна проблема постає в способі генерації цього ключа, результат якої не повинен перехопитися атакуючим. Ця особливість називається «проблема розподілення ключа», оскільки всі методи розподілення ключа не є безпечні, оскільки ніщо не заважає атакуючому

скопіювати ключ під час розподілення. На противагу цьому в квантовій криптографії існує теорема про заборону копіювання невідомого квантового стану, оскільки такі параметри як положення й імпульс не можуть бути визначені однозначно з однаковою точністю.

На основі вище наведених властивостей квантових систем, в загальному протокол розподілення ключів в квантовій криптографічній системі вимагає наявності класичного й квантового каналів між учасниками. Перший учасник транслює кванти із однією із чотирьох поляризацій, яка вибирається випадково. Приймаюча сторона випадковим чином вибирає тип вимірювання поляризації й зберігає результати вимірювання, й передає надсилаючій стороні дані про тип вимірювання, який проводився. В свою чергу надсилаюча сторона повідомляє, які вимірювання були правильними. Після цього робиться перевірка на перехоплення повідомлення зломисником. Якщо втручання відбулося, атакуючий, зчитуючи стан квантів, в половині випадків вибирав невірний аналізатор, а також не вірний поляризатор, що створює достатню кількість помилок для того, щоб вважати, що повідомлення перехоплювалося.

Отже, на даний момент, квантові комп'ютери, а особливо принципи й протоколи, які ще недавно вважалися фантастикою, знаходять своє застосування в захисті інформації в галузях які вимагають особливого захисту. Хоча використання даних технологій і відкриває дуже широкі можливості, фахівці стикаються з великою кількістю складнощів починаючи від не ідеальності технічних засобів, закінчуючи протоколами передачі, які ще не достатнього рівня розвитку. Проте дослідження в даному напрямку ведуться дуже активно, і з часом для людства квантові обчислення й криптографія стануть повсякденним явищем.

Список використаних джерел:

1. Michael A. Quantum Computation and Quantum Information 10th Anniversary Edition / Michael A. Nielsen & Isaac L. Chuang; Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York, 2010. – P. 670.
2. Кронберг Д. А. Квантовая криптография / Д. А. Кронберг, Ю. И. Ожигов, А. Ю. Чернявский; Макс Пресс, 2011, April 2013. – Рр. 478-481.
3. Квантовая криптография [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://postnauka.ru/faq/58453>.

Кононенко Є.М.

магістр,

Черкаський державний технологічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА WEB-ДОДАТКУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Довготривалий період часу в нашій країні інваліди мали можливість навчатися тільки в спеціальних установах, що відповідають специфіці захворювань. Як правило, освіта людей-інвалідів обмежується або рамками

шкільного навчання, або в середньо-спеціальних навчальних закладах, що мають невеликий набір пропонованих професій і спеціальностей. На сьогоднішній день одним з головних завдань сучасного суспільства стає гуманне ставлення до інвалідів: ці люди мають таке ж право на хорошу, повноцінну освіту, як і здорові люди.

Нечасто можна зустріти в наших вищих навчальних закладах студентів, які мають обмежені можливості (сліпих, глухих, з ДЦП та ін.). Така ситуація склалася у зв'язку з особливостями цієї категорії людей, з проблемами, які виникають при їх навчанні (психологічні особливості, особистісні особливості, процес навчання не враховує специфіки захворювання, процес адаптації студента-інваліда до абсолютно нової для нього системи).

З розвитком соціальної політики нашої держави, яка є все більш орієнтованою на залучення інвалідів до суспільно-корисної діяльності, особливої актуальності набуває проблема забезпечення доступу до інформації за допомогою персонального комп'ютера.

Згідно стандарту WCAG для забезпечення доступності контенту для інвалідів WEB-сайти повинні відповідати наступним принципам:

Сприйняття – інформація і компоненти для користувацького інтерфейсу повинні бути представлені тільки в тому вигляді, який можуть сприймати користувачі.

Керованість – компоненти для користувача інтерфейсу і навігації повинні бути керованими.

Зрозумілість – інформація і операції призначеного для користувача інтерфейсу повинні бути зрозумілими.

Надійність – контент повинен бути надійним в такій мірі, яка потрібна для його інтерпретації широким колом різних призначених для користувача додатків, включаючи допоміжні технології.

На сьогодні існує декілька варіантів програмного забезпечення, спрямованого на оптимізацію контенту для людей з особливими потребами. Проте, справді ефективним можна вважати плагін Comfortable Reading, який дозволяє змінювати кольорову схему та розміри шрифтів для кращої оптимізації контенту. Недоліком цього плагіна є чіткий поділ на безкоштовну та платну версії функціональні можливості версій дуже відрізняються. Схожа ситуація з плагіном FineVision.

Після аналізу принципів побудови адаптивних WEB-інтерфейсів, а також функціональності асортименту відповідних аналогів програмного забезпечення, виникла ідея розробки нового програмного забезпечення, основною ціллю якого є оптимізація WEB-інтерфейсів для людей з вадами зору. Зважаючи на поставлену ціль, вимоги до програмного забезпечення наступні:

- Можливість зміни кольорової схеми.
- Монохромна версія сайту для людей з дальтонізмом.
- Зміна розміру шрифту.
- Голосове супроводження дій які виконує користувач.
- Можливість ввімкнення та вимкнення відображення зображень.
- Вибір версії сайту відповідно до захворювання користувача.

– Можливість повернення до звичайної версії сайту.

Оскільки програмне забезпечення призначене для Web-додатків, обрано мову програмування JavaScript.

Цей Web-додаток дозволить людям з вадами зору налаштовувати інтерфейс Web-сайтів відповідно до їх потреб, таким чином буде знижено навантаження на органи зору.

Список використаних джерел:

1. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.w3.org/TR/WCAG20/>.
2. Accessible Rich Internet Applications (WAI-ARIA) 1.1. [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.w3.org/TR/wai-aria-1.1/>.
3. ГОСТ Р 52872-2012 Требования доступности для инвалидов по зрению. [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.internet-law.ru/gosts/gost/54797/>.

Показной А.О.

студент,

Науковий керівник: Поперечнюк Л.М.

викладач комп'ютерних дисциплін,

Новоград-Волинський промислово-економічний технікум

СПОСОБИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ СТРУКТУРИ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ

Комп'ютерна мережа – система зв'язку між двома чи більшою кількістю комп'ютерів.

Глобальна мережа – це з'єднання локальних мереж і окремих комп'ютерів, розташованих на далекій відстані один від одного [2, с. 21].

Використання комп'ютерних мереж на підприємстві сприяє ефективному розподілу ресурсів високої вартості, вдосконаленню комунікацій, поліпшенню доступу до інформації, швидкому та якісному прийняттю рішень, територіальному розподілу комп'ютерів, вирішенню питань підвищення якості функціонування мережі.

Мережева комп'ютерна система – це розміщена у просторі структура, схему функціонування якої можна задати за допомогою графа. Наочно граф можна уявити як геометричну фігуру, яка складається з точок (вершин) сполучених лініями (ребрами). Вершини (вузли) графа задають різне мережеве обладнання (комутатори, маршрутизатори, робочі станції, і т. п.)

Потрібно пам'ятати, що комп'ютерна мережа є структурною системою, тому граф мережі доповнюють механізмами зовнішніх дестабілізуючих впливів. Ці впливи можуть бути як фізичного характеру (наприклад, пошкодження цілісності кабелю ділянки мережі), так і людського характеру (не використання співробітником антивірусних засобів, впровадження

зловмисником шкідливого програмного забезпечення, викрадення паролів, використання неякісного мережевого обладнання). Це дає можливість проводити аналіз стійкості комп'ютерної мережі, враховуючи всі можливі фактори впливу на роботу мережі.

На рис. 1. наведено приклад графа, де вузли комп'ютерної мережі позначені світлими кружками. Сірим кружечком позначено стан зовнішніх впливів на мережу (наприклад, використання неякісного мережевого обладнання).

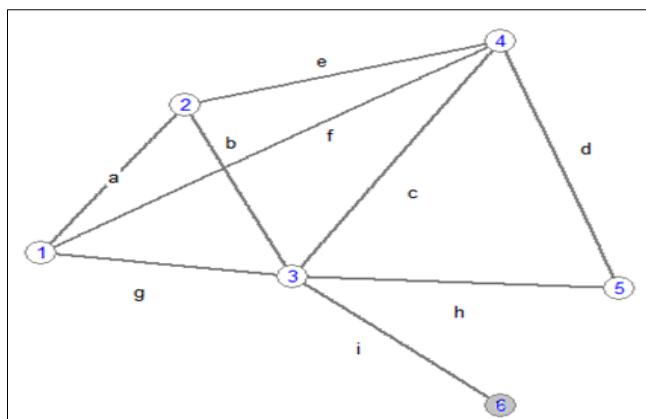

Рис. 1. Граф комп'ютерної мережі

Задавати такий граф можна і системою таблиць, які являють собою в теорії графів матриці інцидентності і матриці суміжності (матриці відношень між вершинами та ребрами). Розглянемо, наприклад, задання графа матрицею інцидентності. Вершина і ребро інцидентні одна одному, якщо точка є кінець кривої [1, с. 243]. Нехай $v_1, \dots, v_n$ – вершини графа, а $e_1, \dots, e_m$ – його ребра. Відношення інцидентності можна визначити матрицею $A = \|\varepsilon_{ij}\|$ розмірності $m \times n$. Стопці цієї матриці будуть відповідати вершинам графа, а рядка – його ребрам. Якщо ребро e_i інцидентно вершині v_j , то $\varepsilon_{ij} = 1$, у протилежному випадку – $\varepsilon_{ij} = 0$. Побудуємо матрицю інцидентності для графа заданого на рисунку 1.

Таблиця 1

Матриця інцидентності

	1	2	3	4	5	6
a	1	1	0	0	0	0
b	0	1	1	0	0	0
c	0	0	1	1	0	0
d	0	0	0	1	1	0
e	0	1	0	1	0	0
f	1	0	0	1	0	0
g	1	0	1	0	0	0
h	0	0	1	0	1	0
i	0	0	1	0	0	1

Дестабілізуючий вплив і, зумовлений фактором 6, діє на пристрій мережі 3, а пристрій 3 діє на пристрої мережі 1, 2, 4, 5 (відношення інцидентності).

Ще одним способом подання графа є побудова для нього матриці суміжності. Це квадратна матриця $C = \|\varepsilon_{ij}\|$, у якій кількість рядків і стовпців дорівнює кількості вершин графа. Якщо вершини v_i і v_j є суміжними, то $\varepsilon_{ij} = 1$. У протилежному випадку, $\varepsilon_{ij} = 0$. Для графа із рис. 1. таблиця суміжності має вигляд:

Таблиця 2

Матриця суміжності

	1	2	3	4	5	6
1	0	1	1	1	0	0
2	1	0	1	1	0	0
3	1	1	0	1	1	1
4	1	1	1	0	1	0
5	0	0	1	1	0	0
6	0	0	1	0	0	0

З таблиці видно, що пристрій мережі 3 знаходиться у відношенні суміжності з пристроями 1, 2, 4, 5 та фактором 6, що спричиняє негативний вплив.

Отже, графи та матриці теорії графів є способами представлення структури мережі.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко М.Ф. Комп'ютерна дискретна математика // Харків, 2004. – 480 с.
2. Следзінський І.Ф. Основи інформатики // Тернопіль, 2003. – 160 с.

Сахно Н.Г.

студент,

Харківський національний університет радіоелектроніки

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВЕЙВЛЕТ-АНАЛИЗА ДЛЯ АВТОМАТИЗИРОВАННОГО ВЫЯВЛЕНИЯ ПАТОЛОГИЙ СЕРДЕЧНОГО РИТМА

Методы исследования физиологических процессов, используемые в медицинских диагностических системах, должны обеспечивать непрерывность регистрации биологических сигналов в реальном масштабе времени при высокой диагностической ценности получаемых показателей. Этим требованиям удовлетворяют ряд методов физиологических исследований, широко используемых в функциональной диагностике. Электрокардиография – метод исследования биоэлектрической активности сердца, осуществляемый с помощью регистрации и последующей обработки электрокардиограммы (ЭКГ). Используется в мониторах для визуального наблюдения ЭКГ и диагностики нарушений, для слежения за показателями вариабельности сердечного ритма, отражающими состояние регуляторных процессов в организме.

К настоящему времени проблема автоматической обработки и анализа электрокардиосигнала (ЭКС) сложилась в отдельное направление, разветвлённое на множество более частных задач, связанных с различными применениями и аспектами исследования сердечно-сосудистой системы.

Автоматический анализ ЭКС представляет собой достаточно сложную теоретическую проблему. Это в первую очередь связано с физиологическим происхождением сигнала, которое обуславливает его недетерминированность, разнообразие, изменчивость, непредсказуемость, нестационарность и подверженность многочисленным видам помех. Повышение эффективности методов автоматической обработки и анализа ЭКС сдерживается ограничениями, связанными с вычислительной мощностью используемых процессоров. Это в наибольшей степени относится к аппаратуре непрерывного наблюдения, так как обработка сигналов в ней должна выполняться в реальном масштабе времени.

В данной работе предложены методы распознавания изображения электрокардиографического сигнала на базе методики вейвлет-преобразований, позволяющие производить распознавание аномальных сердечных ритмов с помощью анализатора малой вычислительной мощности.

Основой анализа электрокардиограммы является поиск QRS-комплексов и последующий анализ их аномалий. Если поступающая для анализа информация имеет графическую форму, очевидным подходом является выделение в графическом сигнале информационной составляющей, соответствующей ЭКГ, очистка её от шумов и получение псевдоизмерений электрической активности сердца, которые впоследствии анализируются методами поиска QRS-комплексов, описанными ниже.

Форма QRS-комплексов определяется целым комплексом факторов, поэтому каждая реализация ЭКС характеризуется индивидуальной формой и изменчивостью QRS-комплексов. Несмотря на это, существуют общие закономерности, наблюдаемые в конфигурации формы QRS-сигнала [1]:

1. QRS-комплекс имеет определённую структуру и состоит из нескольких простых разнонаправленных импульсов (от 1 до 7).

2. Форма каждого простого импульса близка к треугольной или колоколообразной.

3. QRS-комплекс начинается и заканчивается на уровне изолинии.

Кроме того, типичный QRS-комплекс характеризуется рядом численных параметров (амплитуда, длительность и т. д.), которые не представляется возможным оценить при распознавании ЭКС из графического источника, однако эти особенности могут быть использованы при оценке относительных параметров (соотношение амплитуд и длительностей пиков комплекса).

В целом, все алгоритмы обнаружения QRS-комплексов представляются в виде нескольких последовательных этапов:

- предварительная обработка сигнала с целью его выделения на фоне помех (чаще всего линейная частотная фильтрация);

- специфическое преобразование, обеспечивающее формирования информативных признаков (ИП);

- сравнение с порогами и принятие решения.

Метод формирования информативных признаков является определяющим и влияет на построение решающего правила обнаружения. При этом задачей выбора признаков является устранение избыточной информации в обнаруживаемом сигнале и снижение размерности вектора, представляющего его. При этом специфическое преобразование зачастую не сохраняет исходных данных сигнала. Наиболее эффективные алгоритмы обнаружения QRS-комплексов строятся на основе нелинейных преобразований, разложения по базисным функциям, при сочетании адаптивного и инвариантного подходов, а также при использовании фильтрующих свойств операторов дифференцирования и интегрирования.

Для формирования ИП при решении задачи поиска QRS-комплексов предлагается использовать базис, основанный на вейвлетах Добеши 2 порядка, на втором уровне декомпозиции. На более низком уровне декомпозиции точность определения снижается из-за большого количества коэффициентов высокой амплитуды на отрезках времени, не принадлежащих QRS-комплексам; снижение точность определения на более высоких уровнях связано с резким понижением частоты семплирования на текущем уровне разложения и небольшим количеством получаемых в результате разложения значащих коэффициентов.

Вейвлет Добеши-2 представляется в виде пары ступенчатых функций следующего вида:

$$\psi(x) = \begin{cases} 1, & 0 \leq x < 1/2 \\ -1, & 1/2 \leq x < 1 \\ 0, & x \notin [0;1) \end{cases}$$

– Родительская функция:

$$\phi(x) = \begin{cases} 1, & 0 \leq x < 1 \\ 0, & x \notin [0;1) \end{cases}$$

– Масштабирующая функция:

Любой сигнал S длиной 2^n представляется в виде r -уровневого ($r \leq n$) каскадного преобразования с изменяющейся детализацией, где r – глубина декомпозиции. Для его вычисления используется следующая процедура.

1. Текущая длина каскада инициализируется числом $m = n/2$. Текущий сигнал инициализируется последовательностью $T = S$. Уровень каскада инициализируется числом $k = 1$.

2. Каждой паре соседних элементов сигнала ставятся в соответствие два числа:

$$a_{k,i} = \frac{T_{2i} + T_{2i+1}}{2} \quad \text{и} \quad b_{k,i} = \frac{T_{2i} - T_{2i+1}}{2},$$

где i меняется от 1 до m ;

T – сигнал на текущем уровне каскада;

$k = 1..r$ – уровень каскада.

3. Если $k = r$, алгоритм завершается. В противном случае производится следующее обновление: $T = a_k$; $m = m/2$; $k = k + 1$ и переход к п. 2.

4. Выходными параметрами преобразования являются наборы b_k ($k=1..r$) и a_r (при глубине декомпозиции, равной n , на последнем уровне каскада набор a_n имеет длину 1).

Информативные признаки ЭКС формируются на основе информации о локальных максимумах, минимумах и точках пересечения с нулем на разных масштабах. На первом шаге определяется положение QRS-комплексов. Далее выполняется поиск Q- и S- волн, затем устанавливаются границы QRS-комплекса на основе двух критериев: порогового и критерия локального минимума, который учитывает возможное перекрытие волн. После определения точек, которые задают положение начала и конца QRS-комплекса, он исключается путем линейного сглаживания сигнала между этими точками. Это осуществляется с целью подавления влияния QRS на смежные P- и T-волны. Следующие шаги алгоритма – обнаружение пиков и установления границ P- и T-волн (см. рис. 1).

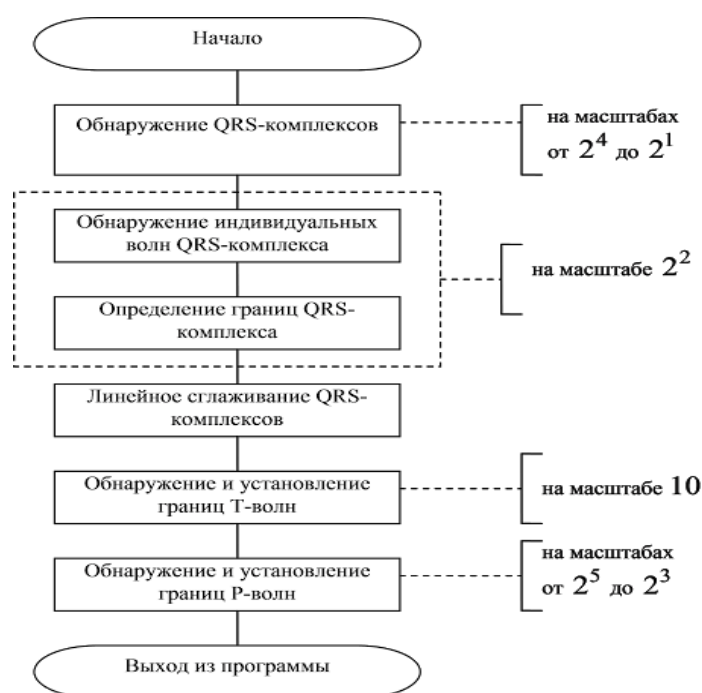

Рис. 1. Схема алгоритма формирования ИП ЭКС

Анализ последовательности сигналов QRS-комплекса и соотношения высот пиков позволил выявить до 85% аномальных сердечных циклов с использованием базы сердечных сокращений [2]. Дальнейшее развитие методики анализа позволит улучшить этот показатель.

Список использованных источников:

1. Стругинский А.В. Электрокардиограмма: анализ и интерпретация / А.В. Стругинский. – Москва: «МЕДпресс-информ». – 2002.
2. Laguna P.A Database for Evaluation of Algorithms for Measurement of QT and Other Waveform Intervals in the ECG / P. Laguna, R.G. Mark, A. Goldberg, G.B. Moody // Computers in Cardiology. – 1997. – Vol. 24. – Pp. 673-676.

Смирнов А.С.*студент,**Днепровский национальный университет
имени О. Гончара*

АНАЛИЗ СИНТЕЗА ПЕРЕКРЁСТНЫХ РЕГУЛЯТОРОВ В СТРУКТУРЕ БЕСПЛАТФОРМЕННОЙ ИНЕРЦИАЛЬНОЙ НАВИГАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ

Среди предпусковых операций ракет-носителей особо важную роль играют средства начальной выставки и калибровки бортового оборудования. Со временем бортовые системы носителей становятся всё более прецизионными и требовательными. Одной из важнейших систем на борту, отвечающих за корректность выполнения полётного задания, является навигационная система. Существуют два общепринятых подхода в проектировании инерциальных навигационных систем на борту ракет: гиростабилизированные платформы и бесплатформенные инерциальные навигационные системы (БИНС). Они обеспечивают решение задачи навигации – определения текущего местоположения – в каждый момент времени. Точность показаний, снятых с БИНС, прямым образом зависит от правильности начальной выставки системы. Это следует из физической природы измерений, которые производит система. БИНС, как многоосная система, состоящая из акселерометров и гироскопов, подвержена негативному влиянию перекрёстных связей в своих каналах. Для устранения ошибки, вызванной смещением осей чувствительности, на момент старта в бортовой компьютер носителя следует ввести соответствующие поправки.

В общем случае функциональная схема каналов БИНС и связей между ними представлена на рис. 1:

Так как основное целевое действие, определяющее изменение углового положения осей чувствительности прибора и связанного с ним аналитического трёхгранника, – это поворот вокруг осей, то результирующий трёхгранник будет представлять собой матрицу направляющих косинусов, полученную в результате трёх последовательных поворотов вокруг осей приборной системы координат. Эта матрица будет учитывать углы рассогласования с приборной системой координат – α , β , γ . В ходе дальнейшего движения носителя необходимо учитывать эти углы. Они определяются эмпирическим путём в ходе предстартовой подготовки. С точки зрения построения системы автоматического управления наличие перекрёстных связей и связанная с ними необходимость корректировки выходных величин каналов является основанием для применения перекрёстных регуляторов. Система в общем виде, как показано на рис.1, состоит из параллельных связей, следовательно, при синтезе параметров перекрёстных регуляторов нет необходимости строить эквивалентную существующей системе модель. Ошибки, вносимые в каналы осей, в общем случае являются постоянными величинами, то есть концепция адаптивного управления в данном случае не оправдана и является избыточной.

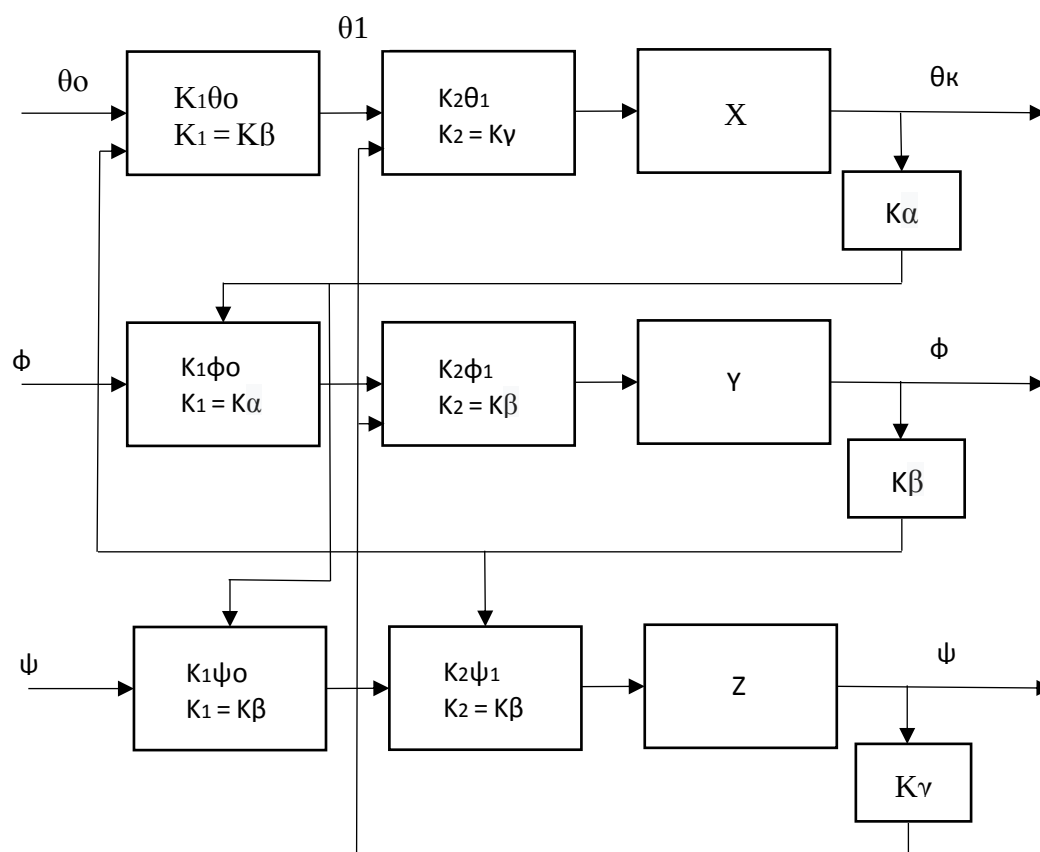

Рис. 1. Функциональная схема каналов БИНС

Источник: разработка автора

Коэффициенты перекрёстных регуляторов определяются путём численной параметрической оптимизации системы с тем условием, чтобы сигналы на выходе каждого из её каналов были неискажёнными. Второй способ заключается в двух последовательных поворотах вокруг осей БИНС, в результате чего определяются ошибки в двух соответствующих каналах и из полученных уравнений связи между программными и полученными углами поворота определяется ошибка в третьем канале. После этого полученные ошибки заносятся в память бортового компьютера и в дальнейшем показания инерциальных измерителей БИНС – акселерометров, гироскопов – корректируются для получения достоверного измеренного параметра, ускорения или положения / угловой скорости носителя соответственно.

Шыпота Н.А.

студент,

Федеральное агентство связи

*Федеральное государственное образовательное бюджетное учреждение
высшего профессионального образования*

*«Санкт-Петербургский государственный университет телекоммуникаций
имени проф. М.А. Бонч-Бруевича»*

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОБЛАЧНЫХ СЕРВИСОВ ПРОГРАММНО-КОНФИГУРИРУЕМЫХ СЕТЕЙ

Исследование проблем сетевой индустрии приобретает все большую актуальность. Потребность в инновационном подходе к развитию коммуникационной инфраструктуры вызвана объективными условиями профессиональной деятельности с использованием информационных приложений постоянно возрастающего объема, в геометрической прогрессии увеличивающегося количества облачных вычислений.

Можно констатировать возникшее противоречие между существующим потенциалом автоматизации управления сетями, необходимостью повышения эффективности и мобильности их управления и недостаточной динамичностью, возможностями к оперативной адаптации и гибкостью активно действующих публичных облачных сервисов.

Облачные сервисы с использованием программно-конфигурируемых сетей Software-Defined Networking (SDN) могут содействовать решению вышеназванного противоречия. Б. Гольдштейн, А. Кучерявый подчеркивают, что программно-конфигурируемые сети являются новой, формирующейся парадигмой современных интеллектуальных сетей [1].

Эффективная реализация их потенциала обеспечивается вычислительным функционалом и позволяет стабильно работать в условиях гипернагрузок. Повышение скорости вычислений и обработки данных расширяют масштабы и спектр использования. Консолидация большого количества разнообразных устройств (передатчиков) сопровождается увеличением объема математических вычислений. Так, технологии дополненной реальности Ar (augmented reality) в программно-конфигурируемых сетях более результативны, минимизируют нежелательные задержки, в связи с тем, что SDN способна трансформировать сеть в вычислительный домен. Перспективным, на наш взгляд, направлением дальнейших исследований может быть разработка специальной сети, которая даст возможность технологии дополненной реальности работать более стабильно. В данный момент, нашей проектной группой разрабатывается программно-конфигурируемая сеть IMT2020 на основе SDN и NFV.

Изучая технологии интерактивной визуализации средствами дополненной реальности А. А. Кравцов констатировал «большое значение дополненной реальности в развитии человеко-компьютерного взаимодействия и ее

определяющую роль на пути к следующей парадигме пользовательского интерфейса» [2, с. 147].

Программно-конфигурируемые сети позволяют обеспечивать скоростное взаимодействие сервисов, так как в этом случае данные программируются контроллерами и приложениями. Исследователи-разработчики отмечают, что производительность сети напрямую зависит от производительности контроллера и его физических ограничений. SDN активно используют, также сервисы, основанные на технологиях Интернета вещей, «умный дом», например.

Работа SDN с использованием разделенных плоскостей – плоскости управления и плоскости данных, делает ее незаменимой при модернизации архитектуры системы интегрированных информационных ресурсов. Это качество позволяет абстрагироваться от физической оболочки, что явно снижает финансовые затраты. SDN позволяет, также, на одном аппаратном комплексе выполнять две разнообразные работы, что ускоряет оказание услуг потребителям. Возможен вариант одновременного выполнения многочисленных, но однотипных запросов, тем самым уменьшая временные затраты на определенные процессы, сокращая ожидание пользователей. SDN разрешает пользователю, скопировав виртуально услугу и поставив её в выбранный сектор, оперативно получить ее предоставление. услуг в конкретном сегменте сети. Повышается динамичность обслуживания, снимается необходимость поиска источника услуги. Часто он может находиться на другой стороне сети, что неизменно приводит и к задержкам, и к увеличению нагрузок на сеть. Можно абстрагироваться от физической плоскости, а также от плоскости управления, ведь концепция SDN это самоорганизующаяся сеть.

Резюмируя, отметим, что использование облачных сервисов в программно-конфигурируемых сетях открывает новые перспективы, как с точки зрения уменьшения финансовых затрат, так и с точки зрения предоставления более качественных услуг операторам и пользователям.

Список использованных источников:

1. Гольдштейн Б., Кучерявый А. Сети связи пост-NGN. БХВ, Санкт-Петербург, 2013.
2. Кравцов А. А. Исследование и разработка информационной системы с технологией интерактивной визуализации средствами дополненной реальности: 05. 13.01 – Системный анализ, управление и обработка информации (информационные и технические системы). – Краснодар, 2016.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Зеленський А.Г.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВНІ РІВНЯННЯ ТЕОРІЇ ПЛАСТИН ДОВІЛЬНОЇ СТАЛОЇ ТОВЩИНИ

В роботі наводяться загальні основні рівняння розроблюваного автором варіанта математичної теорії пластин довільної сталої товщини при їх довільному поперечному навантаженні [1; 2], започаткованого в [3] для кососиметричного деформування відносно серединної площини в перших двох наближеннях у апроксимації компонент переміщень.

Розроблювана теорія базується на строго математичному підході моделювання напружено-деформованого стану (НДС) пружних пластин (тонких, середньої товщини, товстих). Теорія основана на зображенні всіх компонент переміщень у вигляді рядів Фур'є-Лежандра, зведенні тривимірної задачі теорії пружності до двовимірної з використанням варіаційного принципу Рейснера і взаємозв'язаних рівнянь [1-3]. Граничні умови на лицевих площинах пластини виконуються точно на відміну від інших теорій [4; 5]. Завдяки використанню збіжних рядів теорія описує НДС з будь-якою високою точністю. Точність залежить від кількості членів у рядах для переміщень. Усі компоненти деформацій і напружень також виражаються рядами за допомогою поліномів Лежандра.

Дано алгоритм розв'язування граничних задач на основі наведених основних рівнянь, які включають зображення компонент НДС рядами при допомозі поліномів Лежандра, перетворені диференціальні рівняння (ДР) рівноваги і крайові умови в напруженнях і переміщеннях.

Основні рівняння.

1. Компоненти переміщень.

Апроксимуються рядами Фур'є-Лежандра за поперечною координатою z :

$$U(x, y, z) = \sum_{k=0}^{\infty} P_k\left(\frac{2z}{h}\right) u_k(x, y), \quad (U, V; u, v); \quad W(x, y, z) = \sum_{k=1}^{\infty} P_{k-1}\left(\frac{2z}{h}\right) w_k(x, y). \quad (1)$$

де $P_k(2z/h)$ – поліноми Лежандра, u_k, v_k, w_k , – шукані функції, які повинні надалі задовольняти ДР рівноваги та крайовим умовам. Якщо в рядах для тангенціальних компонент переміщень U, V взяти члени з $k = 0, 1, \dots, 2m-1$, де $m \in \mathbb{N}$, то називатимемо це наближенням $k = 0, 1, \dots, 2m-1$. Надалі наведемо основні залежності і рівняння для цього наближення.

2. Компоненти деформацій.

$$\varepsilon_x(x, y, z) = \sum_{j=0}^{2m-1} P_j \frac{\partial u_j}{\partial x}, (x, y; u, v); \quad \varepsilon_z(x, y, z) = \sum_{j=1}^{2m-1} P'_{j-1} w_j;$$

$$\gamma_{yx}(x, y, z) = \sum_{j=0}^{2m-1} P_j \left(\frac{\partial u_j}{\partial y} + \frac{\partial v_j}{\partial x} \right); \quad \gamma_{xz}(x, y, z) = \sum_{j=1}^{2m-1} (P'_z u_j + P_{j-1} \frac{\partial w_j}{\partial x}), (x, y; u, v). \quad (2)$$

3. Компоненти напружень.

Поперечні дотичні напруження $\sigma_{xz}(x, y, z), \sigma_{yz}(x, y, z)$:

$$\sigma_{xz}(x, y, z) = \sum_{n=0}^{2m} P_n (2z/h) t_{xn}(x, y), (x, y), \quad (3)$$

$$t_{xn}(x, y) = \sum_{i=1,3}^{2m-1} (h_{0ni} w_{i,x} + l_{0ni} u_i), (n=0,2,...,2m);$$

$$t_{xn}(x, y) = \sum_{i=2,4}^{2m-2} (h_{0ni} w_{i,x} + l_{0ni} u_i), (n=1,3,...,2m-1),$$

де h і l з індексами – механіко-геометричні параметри (МГП), які залежать від механіко-геометричних сталих пластини.

Нормальні поперечні напруження $\sigma_z(x, y, z)$:

$$\sigma_z(x, y, z) = \sum_{n=0}^{2m+1} P_n (2z/h) s_{zn}(x, y), \quad (4)$$

$$s_{zn}(x, y) = \sum_{i=2,4}^{2m-2} p_{ni} w_i + \sum_{i=0,2}^{2m-2} g_{ni} \varphi_i + g_{np} p, (n=0,2,...,2m);$$

$$s_{zn}(x, y) = \sum_{i=3,5}^{2m-1} p_{ni} w_i + \sum_{i=1,3}^{2m-1} g_{ni} \varphi_i + g_{nq} q, (n=1,3,...,2m+1), \varphi_k = u_{k,x} + v_{k,y},$$

де p і g з індексами – МГП.

Тангенціальні нормальні і дотичні напруження $\sigma_x, \sigma_y, \sigma_{yx}$:

$$\sigma_x(x, y, z) = \sum_{n=0}^{2m+1} P_n (2z/h) s_{xn}(x, y) (x, y); \quad \sigma_{xy}(x, y, z) = \sum_{n=0}^{2m-1} P_n (2z/h) t_{yxn}(x, y), \quad (5)$$

$$s_{xn}(x, y) = d_0(u_{n,x} + v_{n,y}) + d_{10} s_{zn}, (n=0,1,...,2m-1);$$

$$s_{xn}(x, y) = d_{10} s_{zn}, (n=2m, 2m+1), (x, y; u_k, v_k);$$

$$t_{yxn}(x, y) = G(u_{n,y} + v_{n,x}), (n=0,1,...,2m-1),$$

де d_0, d_{10}, G – сталі матеріалу пластини.

4. Диференціальні рівняння рівноваги.

Довільне поперечне навантаження, яке діє на верхню і нижню лицеві площини пластини, можна звести до суми кососиметричного (з інтенсивністю $q(x, y)$) і симетричного (з інтенсивністю $p(x, y)$) навантаження відносно серединної площини. Для пластин диференціальні рівняння, які описують симетричне і кососиметричне деформування, розділяються на дві незалежні системи. Система, яка описує симетричне деформування, визначається

складовими компонент переміщень у рядах (1) з парними індексами: $u_0, v_0, u_2, v_2, w_2, \dots$, а кососиметричне – з непарними: $u_1, v_1, w_1, u_3, v_3, w_3, \dots$

Надалі в цьому підрозділі малі букви з індексами – це МГП пластини.

4.1. Рівняння рівноваги при симетричному деформуванні.

Симетричне деформування описується доданками з індексами $0, 2, \dots, 2(m-1)$ в рядах для тангенціальних переміщень. Система ДР має порядок $2(3m-1)$. Вона зводиться до двох груп рівнянь: одне рівняння описує вихровий крайовий ефект (КЕ), а інші – внутрішній НДС і потенціальний КЕ.

ДР вихрового КЕ (порядку $2m-2$) відносно функції $\psi_s(x, y)$:

$$(\nabla^2 - l_1)(\nabla^2 - l_2) \cdots (\nabla^2 - l_{m-1}) \psi_s(x, y) = 0, \quad (\nabla^2 - \text{оператор Лапласа}). \quad (6)$$

ДР, які описують внутрішній НДС і потенціальний КЕ (порядку $4m$):

$$\nabla^4 (\nabla^2 - m_1)(\nabla^2 - m_2) \cdots (\nabla^2 - m_{2m-2}) F_j(x, y) = T_{jp} p(x, y), \quad (j = 1, 2, \dots, m+1), \quad (7)$$

де T_{jp} – диференціальні оператори 1-го і 2-го порядків.

4.2. Рівняння рівноваги при кососиметричному деформуванні.

Кососиметричне деформування визначається доданками з непарними індексами $1, 3, \dots, 2m-1$ в рядах (1) (m доданків). Система ДР має порядок $6m$. Ця система зводиться до $(m+1)$ -го рівняння. Одне рівняння описує вихровий КЕ, а інші – внутрішній НДС і потенціальний КЕ.

ДР вихрового КЕ (порядку $2m$) відносно вихрової функції $\psi(x, y)$:

$$(\nabla^2 - r_1)(\nabla^2 - r_2) \cdots (\nabla^2 - r_m) \psi(x, y) = 0. \quad (8)$$

ДР, які описують внутрішній НДС і потенціальний КЕ відносно $\Phi_k(x, y)$:

$$\nabla^4 (\nabla^2 - s_1)(\nabla^2 - s_2) \cdots (\nabla^2 - s_{2m-2}) \Phi_k(x, y) = a_{k0} (\nabla^2 - s_0) q(x, y), \quad (k = 1, 2, \dots, m). \quad (9)$$

Формули для складових компонент переміщень через загальні розв'язки ДР (6)-(9) наведені в [1, 2] в перших двох і трьох наближеннях.

5. Крайові умови.

Бічну поверхню пластини Γ представимо у вигляді суми $\Gamma = \Gamma_1 + \Gamma_2$, де на бічній поверхні Γ_1 задані напруження, а на Γ_2 – переміщення. Контур S також зобразимо у вигляді суми $S = S_1 + S_2$, де контур S_1 відповідає бічній поверхні Γ_1 , а S_2 – бічній поверхні Γ_2 .

5.1. Крайові умови в напруженнях.

$$\int_{(s_1)} \left\{ \sum_{j=0}^{\infty} \frac{h}{2j+1} [(s_{xj} l_x + t_{yxj} l_y - x_{sj}) \delta u_j + (t_{yxj} l_x + s_{yj} l_y - y_{sj}) \delta v_j + (t_{xj} l_x + t_{yj} l_y - z_{sj}) \delta w_{j+1}] \right\} ds = 0. \quad (10)$$

В рівнянні (10)

$$x_{si}(x, y) = \frac{2i+1}{h} \int X_n(x, y, z) P_i\left(\frac{2z}{h}\right) dz, \quad (X_n \rightarrow Y_n \rightarrow Z_n, \quad x_{si} \rightarrow y_{si} \rightarrow z_{si}),$$

X_n, Y_n, Z_n – навантаження на бічній поверхні пластини Γ_1 ; l_x, l_y – направляючі косинуси нормалі до бічної поверхні. Для симетричного деформування беруться доданки з парними індексами, а для кососиметричного – з непарними. Із (10) одержуються різні крайові умови в напруженнях.

5.2. Крайові умови в переміщеннях.

$$u_{js}(x, y) = u_{j\Gamma_2}(x, y), (u_{js} \rightarrow v_{js}; u_{js} \rightarrow w_{js}; u_{j\Gamma_2} \rightarrow v_{j\Gamma_2}; u_{j\Gamma_2} \rightarrow w_{j\Gamma_2});$$

$$u_{j\Gamma_2}(x, y) = \frac{2j+1}{h} \int_z U_{\Gamma_2}(x, y, z) P_j\left(\frac{2z}{h}\right) dz, (u_{j\Gamma_2} \rightarrow v_{j\Gamma_2}; U_{\Gamma_2} \rightarrow V_{\Gamma_2}); (11)$$

$$w_{j\Gamma_2}(x, y) = \frac{2j-1}{h} \int_z W_{\Gamma_2}(x, y, z) P_{j-1}\left(\frac{2z}{h}\right) dz.$$

Тут $U_{\Gamma_2}(x, y, z)$, $V_{\Gamma_2}(x, y, z)$, $W_{\Gamma_2}(x, y, z)$ – компоненти переміщень, які задані на бічній поверхні Γ_2 пластини; $u_{js}(x, y)$, $v_{js}(x, y)$, $w_{js}(x, y)$ – складові компонент переміщень на контурі S_2 пластини ($x, y \in S_2$).

Алгоритм розв'язування граничних задач.

Полягає в наступному. Зовнішнє поперечне навантаження зображується у вигляді суми кососиметричного і симетричного відносно серединної площини пластини. Надалі знаходяться загальні розв'язки ДР (6)-(9). При цьому пошук частинних розв'язків неоднорідних ДР (7) і (9) пропонується зводити до пошуку частинних розв'язків ДР 2-го і 4-го порядків або операторним методом інтегрування неоднорідних ДР, або методом [6]. Потім згідно з (1)-(5) визначаються компоненти переміщень деформацій і напружень. Сталі інтегрування визначаються із крайових умов (10) для першої граничної задачі і крайових умов (11) для другої граничної задачі. Для мішаної граничної задачі сталі інтегрування знаходяться з використанням умов (10) і (11) на відповідних частинах бічної поверхні пластини.

Список використаних джерел:

1. Зеленський А. Г. Метод взаємозв'язаних рівнянь в аналітичній теорії транстропних пластин із урахуванням вищих наближень / А. Г. Зеленський, П. А. Серебрянська // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Механіка. – 2007. – № 2/2. – В. 11, т. 2. – С. 84-94.
2. Зеленський А. Г. Моделі аналітичної теорії трансверсально-ізотропних плит / А. Г. Зеленський // Вісник Дніпропетр. ун-ту. – Т. 17, № 5. – 2009. – Механіка. В. 13, т. 2. – С. 54-62.
3. Прусаков А. П. О построении уравнений изгиба двенадцатого порядка для трансверсально-изотропной пластины / А. П. Прусаков // Прикл. механика. – 1993. – Т. 29, № 12. – С. 51-58.
4. Бурак Я. Й. Аналітична механіка локально навантажених оболонок / Бурак Я. Й., Рудавський Ю. К., Сухорольський М. А. – Львів: «Інтелект-Захід», 2007. – 240 с.
5. Немиш Ю. Н. Напряженно-деформированное состояние нетонких оболочек и пластин. Обобщенная теория. Обзор / Ю. Н. Немиш, И. Ю. Хома // Прикл. механика. – 1991. – 29, № 11. – С. 3-27.
6. Зеленський А. Г. Про метод розв'язування неоднорідних рівнянь із частинними похідними в математичній теорії плит / А. Г. Зеленський, А. К. Приварников // International Scientific Journal. Міжнародний науковий журнал. Фізико-математичні науки. – Київ, 2015. – В. 2. – С. 154-159.

Хаврук В.О.*студент,**Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова***ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ЗЛОЧИННОСТІ
НА МУЛЬТИКОЛІНЕАРНІСТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ
АЛГОРИТМУ ФАРРАРА-ГЛОБЕРА**

Перевірка мультиколінеарності чинників (факторів) може бути проведена на основі теста Фаррара-Глоубера [1]. Цей алгоритм використовує три види статистичних критеріїв: 1) за критерієм хі-квадрат (χ^2) перевіряється мультиколінеарність усього масиву факторів; 2) за F -критерієм перевіряється незалежність кожного фактора з іншими факторами; 3) за критерієм Стюдента t перевіряється кожна пара факторів та поділяється на декілька кроків [2, с. 130-132; 161].

Крок 1. Стандартизація (нормалізація) змінних факторів. Матриця змінних факторів X замінюється стандартизованою матрицею X^* , елементи якої обчислюють за формулами [2, с. 130-132]:

$$x_{ik}^* = \frac{x_{ik} - \bar{X}_k}{\delta_{ik}}, \quad x_{ik}^* = \frac{x_{ik} - \bar{X}_k}{\sqrt{\delta_{ik}^2 n}}, \quad (1)$$

де n – число спостережень, $\bar{X}_k$ – середнє арифметичне значень чинника (фактора) X_k ($k = 1, 2, \dots, m$), $\delta_{ik}^2 = \frac{(x_{ik} - \bar{X}_k)^2}{n}$ – дисперсія X_k .

Крок 2. Знаходження кореляційної матриці стандартизованих факторів. Кореляційна матриця R знаходиться відповідно до двох методів стандартизації факторів за формулами [2, с. 131]:

$$R = \frac{1}{n} (X^*)^T X^*, \quad \text{або} \quad R = (X^*)^T X^* \quad (2)$$

Крок 3. Виявлення мультиколінеарності в масиві факторів. Знаходиться визначник кореляційної матриці $|R|$ і обчислюється статистика χ^2 за формулою [2, с. 131]:

$$\chi_{розр.}^2 = - \left[n - 1 - \frac{1}{6} (2m + 5) \right] \cdot \ln(Det|R|) \quad (3)$$

Знаходиться табличне значення χ^2 при заданому рівні значущості α і ступені свободи $k = \frac{m(m-1)}{2}$. Якщо $\chi_{розр.}^2 > \chi_{табл.}^2$, то в масиві факторів існує мультиколінеарність.

Крок 4. Знаходження оберненої матриці до кореляційної матриці. Обернену матрицю позначимо C . Тоді: $C = R^{-1} = [(X^*)^T X^*]^{-1}$.

Крок 5. Перевірка мультиколінеарності фактора X_k з іншими факторами. Застосуємо критерій Фішера. Для цього знайдемо значення F статистики для кожного фактора за формулою [2, с. 131]:

$$F_{розр.} = (c_{kk} - 1) \cdot \frac{n-m}{m-1}, \quad (4)$$

де c_{kk} – діагональний елемент матриці C . В таблиці знаходимо значення $F_{табл.}$ при значущості α і ступенях свободи $k_1 = n - m$ та $k_2 = m - 1$. Якщо $F_{розр.} > F_{табл.}$, то фактор X_k мультиколінеарний з іншими факторами. Коефіцієнт детермінації для кожного фактора буде становити [2, с. 135]:

$$R_{x_i}^2 = 1 - \frac{1}{c_{kk}} \quad (5)$$

Крок 6. Знаходження часткових коефіцієнтів кореляції, за формулою:

$$r_{kj} = \frac{-c_{kj}}{\sqrt{c_{kk} \cdot c_{jj}}} \quad (6)$$

де c_{kj} – елемент оберненої матриці C , що міститься в k -му рядку і в j -му стовпці, c_{kk} та c_{jj} – діагональні елементи матриці C .

Крок 7. Перевірка мультиколінеарності пари факторів. Застосовується критерій Стюдента. Для перевірки мультиколінеарності між факторами X_k та X_j обчислюють t -статистику за формулою [2, с. 136]:

$$(t_{kj})_{розр.} = \frac{r_{kj} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{kj}^2}} \quad (7)$$

Далі знаходять табличне значення цієї статистики при $n - m$ ступенях свободи і рівні значущості α . Якщо $t_{кррозр.} > t_{табл.}$, то між факторами X_k та X_j існує мультиколінеарність.

На основі статистичних даних загальної злочинності в Запорізькій області за 2015-2017 рр., використовуючи функцію «Аналіз даних» в Excel [2, с. 342], отримуємо кореляційну матрицю (табл. 1) та лінійне рівняння множинної регресії (рівняння моделі) злочинності:

$$\hat{y} = -1,472874802 + 4,502610804 \cdot x_1 + 1,53357648 \cdot x_2 + 1,077517407 \cdot x_3 \quad (8)$$

Таблиця 1

Кореляційна матриця

		Обліковано злочинних правопорушень (тис.)	Побутові, (тис.)	За змовою, організовані (тис.)	Матеріальний мотив (тис.)
		y	x_1	x_2	x_3
Обліковано злочинних правопорушень (тис.)	y	1			
Побутові, (тис.)	x_1	0,553308035	1		
За змовою, організовані (тис.)	x_2	0,743818612	0,000426137	1	
Матеріальний мотив, (тис.)	x_3	0,848388698	0,634457456	0,422981671	1

Перевіримо мультиколінеарність за алгоритмом Фаррара-Глобера.

$$1. \text{ Кореляційна матриця } r = \begin{pmatrix} 1 & 0,000426137 & 0,634457456 \\ 0,000426137 & 1 & 0,422981671 \\ 0,634457456 & 0,422981671 & 1 \end{pmatrix}.$$

Обчислимо за допомогою функції МОПРЕД в Excel детермінант даної матриці. $\text{Det}|R| = 0,41877878$.

3. Знаходимо значення статистики χ^2 :

$$\chi^2_{\text{розн.}} = -\left[n-1-\frac{1}{6}(2m+5)\right] \cdot \ln(\text{Det}|R|) = \left[11-1-\frac{1}{6}(2 \cdot 3+5)\right] \cdot \ln(0,41877878) = 7,108$$

Табличне значення χ^2 -критерію для рівня значущості для $\alpha = 0,05$ і кількості ступенів свободи $k = \frac{m(m-1)}{2} = \frac{3(3-1)}{2} = 3$, становить $\chi^2_{\text{табл.}} = \chi^2_{\text{табл.}}(0,05;3) = 7,8$

[2, с. 352]. Оскільки $\chi^2_{\text{розн.}} > \chi^2_{\text{табл.}}$, то з ймовірністю $(1 - \alpha) = 0,95$ можна стверджувати, що в масиві факторних змінних, а саме побутові злочини, за змовою, організовані злочини і матеріальний мотив явище мультиколінеарності відсутнє. Знаходимо обернену до кореляційної матрицю за допомогою функції МОБР в Excel:

$$C = r^{-1} = \begin{pmatrix} 1,960668842 & 0,639807342 & -1,514587745 \\ 0,639807342 & 1,426681018 & -1,00939046 \\ -1,514587745 & -1,00939046 & 2,387895151 \end{pmatrix}.$$

Перевіряємо мультиколінеарність кожного фактора моделі окремо. Для цього використовуючи діагональні елементи матриці r^{-1} розраховуємо значення F -критерію Фішера:

$$F_{\text{розн.1}} = (c_{11} - 1) \cdot \frac{n-m}{m-1} = (1,960668842 - 1) \cdot \frac{11-2}{3-1} = 3,842675368;$$

$$F_{\text{розн.2}} = (c_{22} - 1) \cdot \frac{n-m}{m-1} = (1,426681018 - 1) \cdot \frac{11-2}{3-1} = 1,706724072 ;$$

$$F_{\text{розн.3}} = (c_{33} - 1) \cdot \frac{n-m}{m-1} = (2,387895151 - 1) \cdot \frac{11-2}{3-1} = 5,551580604.$$

Табличне значення F -критерію Фішера для рівня значущості $\alpha = 0,05$ і при ступенях вільності $(n - p) = 11 - 3 = 8$ та $(p - 1) = 3 - 1 = 2$ дорівнює $F_{\text{табл.}} = F_{\text{табл.}}(0,05;2;8) = 4,46$. Оскільки розрахункове значення $F_{\text{розн.3}} > F_{\text{табл.}}$, то ймовірністю 0,95 робимо висновок, що 3-й фактор (матеріальний мотив) є мультиколінеарним з іншими факторами моделі. Значення критерію Фішера більші за табличне, тоді всі змінні (фактори) мультиколінеарні з іншими. Обчислюємо коефіцієнт детермінації для кожного фактора:

$$R_y^2 = 1 - \frac{1}{c_{11}} = 1 - \frac{1}{1,960668842} \approx 0,48997 ;$$

$$R_{x_1}^2 = 1 - \frac{1}{c_{22}} = 1 - \frac{1}{1,426681018} = 0,29907 ;$$

$$R_{x_2}^2 = 1 - \frac{1}{c_{33}} = 1 - \frac{1}{2,387895151} = 0,58122 .$$

Таким чином 58,122% злочинів з матеріальним мотивом в Запорізькій області залежить від зміни побутових злочинів і «організованих» злочинів.

Знаходимо частинні коефіцієнти:

$$r_{12} = \frac{-c_{12}}{\sqrt{c_{11} \cdot c_{22}}} = \frac{-0,639807342}{\sqrt{1,960668842 \cdot 1,426681018}} = -0,382546, \text{ аналогічно: } r_{13} \approx$$

0,69998; $r_{23} = 0,546875$.

Обчислюємо фактичне значення t -статистики:

$$t_{12\text{розр.}} = \frac{r_{12}\sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{12}^2}} = \frac{-0,382546 \cdot \sqrt{11-3}}{\sqrt{1-(-0,382546)^2}} \approx 1,1711, \text{ аналогічно: } t_{13\text{розр.}} \approx 2,77226;$$

$t_{23\text{розр.}} = 1,84755$.

Табличне значення t -критерію Стюдента для рівня значущості $\alpha = 0,05$ і при ступенях вільності $(n - m) = 11 - 3 = 8$ дорівнює $t_{\text{табл.}} = 2,306$. Оскільки розрахункове значення $|t_{13}| > t_{\text{табл.}}$, то з ймовірністю 0,95 робимо висновок, що 1-й (побутові злочини) та 3-й (матеріальний мотив) фактори моделі є мультиколінеарними між собою.

Отже, використовуючи алгоритм Фаррара-Глобера ми отримали наступні результати: мультиколінеарність у масиві факторів моделі (8) відсутня; фактор x_3 мультиколінеарний з іншими факторами моделі, фактори x_1 і x_3 мультиколінеарні між собою. Таке протиріччя пояснюють як похибкою заокруглень, так і тим фактом, що фактичне значення χ^2 -критерію не набагато менше від відповідного табличного значення, а фактичне значення t_{13} лише незначно перевищує табличне значення t -критерію.

Список використаних джерел:

1. Farrar Donald E. & Glauber Robert R. / Multicollinearity in Rgression Analysis: The Problem Revisited / Farrar Donald E. and Glauber Robert R. // The Review of Economics and Statistics. – 1967. – 49 (1). – P. 92-107.
2. Єлейко В. І. Економетричний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. / В. І. Єлейко, Р. Д. Боднар, М. Я. Демчишин. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2011. – 362 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бурлака І.В.

старший викладач,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

ПРО НОРМАТИВИ ДЛЯ ЩОРІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ

Проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення, в тому числі здобувачів вищої освіти, що проводиться в Україні згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 1045 «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України», знову загострило питання, яке обговорювалося в суспільстві протягом кількох останніх років і завершилося відміною нормативів, які використовувалися викладачами фізичного виховання як в школах, так і у вищих навчальних закладах для оцінки успішності студентів. Часті нещасні випадки на уроках з фізвиховання, часом смертельні, примусили замислитися над станом здоров'я нашої молоді та прийти до висновку, що значна частка молодих людей має проблеми зі здоров'ям, які ставлять під питання безпечність виконання ними стандартної навчальної програми з фізичного виховання навіть за наявності у них медичного допуску до занять. Таким чином, нормативи було відмінено, а викладачам рекомендовано послабити вимоги, щоб не провокувати небажані наслідки.

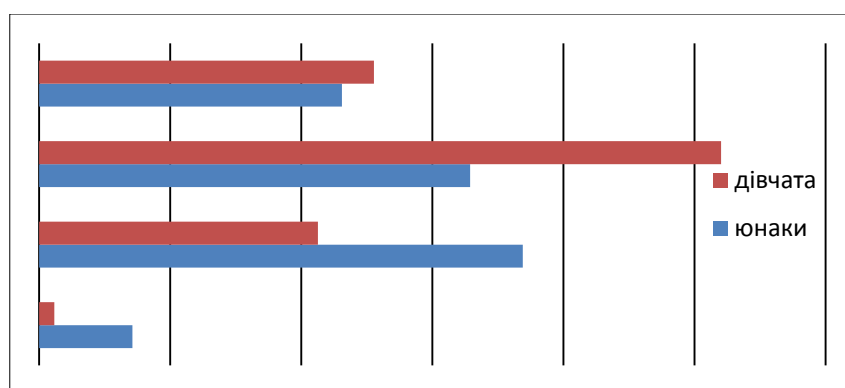
У 2017 році почалося проведення щорічного загальнонаціонального оцінювання фізичної підготовленості населення, і, як для будь-якого оцінювання, для нього Наказом № 4665 Міністерства молоді та спорту України від 15 грудня 2016 року було передбачено виконання певних нормативів (табл. 1). За даними, які надійшли до Міністерства молоді та спорту України після оцінювання 2017 року, було випущено звіт [1], де серед інших груп населення було виділено «здобувачів вищої освіти». За даними звіту, з допущених до тестування 425280 осіб цієї категорії, високий рівень фізичної підготовленості показали 45476 осіб, або 15,4%, достатній рівень – 131986 осіб, або 31,0%, середній рівень – 143100 осіб, або 33,6%, низький рівень – 84811 осіб, або 19,9%.

Таблиця 1

Здобувачі вищої освіти (18-20 років)
(крім військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів)

№ з/п	Види тестів	Стать	Нормативи, бали			
			5	4	3	2
1	Рівномірний біг:					
	3000 м, хв.	ч	13,0	13,3	14,2	15,3
	2000 м, хв.	ж	10,3	11,15	11,5	12,3
2	Підтягування на перекладині, разів, або	ч	14	12	11	10
	Стрибок у довжину з місця, см		260	240	235	205
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи, разів, або	ж	25	21	18	15
	Стрибок у довжину з місця, см		210	200	185	165
3	Біг на 100 м, с	ч	13,2	14,0	14,3	15,0
		ж	14,8	15,5	16,3	17,0
4	Човниковий біг 4 x 9 м, с	ч	9,0	9,6	10,0	10,4
		ж	10,4	10,8	11,3	11,6
5	Нахил тулуба вперед з положення сидячи, см	ч	13	11	9	6
		ж	20	18	16	9

Викладачі НТУУ «КПІ» у 2017 році також провели за цими нормативами оцінювання фізичної підготовленості студентів 1 і 2 курсів, які за станом здоров'я допущені до занять з фізичного виховання. Результати підтвердили передбачувані викладачами результати: відсоток студентів, як юнаків, так і дівчат, які в змозі виконати норматив «високого рівня» фізичної підготовленості, очікувано низький (рис. 1) [2].

**Рис. 1. Результати оцінювання фізичної підготовленості студентів
1 і 2 курсів НТУУ «КПІ» у 2017 році**

Результати щорічного оцінювання не стали несподіванкою для викладачів з фізвиховання, які мають можливість оцінювати рівень фізичної підготовленості своїх вихованців у ході навчального процесу і не можуть очікувати, що при проведенні щорічного оцінювання студенти продемонструють інший, кращий рівень. Не викликає сумнівів, що рівень фізичної підготовленості молоді загалом невтішний (рис. 1). Але все ж таки виникає запитання і про адекватність нормативів, їх обґрунтованість та відповідність сучасному стану здоров'я молоді.

Згаданий Наказ, що затверджує нормативи, передбачає можливість їх перегляду: «Коригування тестів і нормативів здійснюється за потреби, але не раніше завершення проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» [3]. Таким чином, можливо, варто переглянути як структуру (види) тестів, так і кількісні показники нормативів.

Аналіз різних методик оцінювання рівня фізичної підготовленості, в тому числі розроблених для визначення відповідності потенційного працівника вимогам певних професій [4] або вимогам армій світу до військових [5], показує, що, по-перше, не існує стандартних методик, так само як не існує уніфікованих нормативів і вимог тільки за віком та статтю, як це передбачено чинними нормативами, тим більше на національному рівні. Крім того, порівнюючи вимоги нормативів для наших студентів з вимогами, наприклад, до службовців армії Швейцарії, можна сказати, що за деякими показниками вони знаходяться приблизно на одному рівні, що не може виглядати логічним з огляду на суттєву різницю в часі, який відповідні категорії – студенти та військові армійці – приділяють підвищенню рівня своєї фізичної підготовленості. Наприклад, для військових Швейцарії норма стрибка з місяця така само, як для наших юнаків-студентів, навіть більш поблажлива: стрибок у 2,05 м, який відповідає «низькому рівню» українського студента, вважається «достатнім» для швейцарського солдата [2; 5]. Так само дивно виглядають норми для українських юнаків на фоні вимог до південно-кореєських солдатів щодо бігу на 3000 м: 13,0-15,0 хвилин для українських студентів і 15,36-17,46 хвилин для солдатів армії Південної Кореї [2; 5].

Проблемою визначення рівня фізичної підготовленості населення займаються як уряди, так і великі дослідницькі організації багатьох країн [5], але у більшості випадків висновки робляться на основі самооцінки (опитування населення) та доступних непрямих даних. Подібне дослідження було проведене і в Україні дослідницькою компанією GfK для Міністерства молоді і спорту України у 2015 році [6]. За даними дослідження, частка молоді, що «займається вправами або грає в спортивні ігри аби підтримувати себе у гарній фізичній формі» знаходиться у межах 17-29% в залежності від систематичності цих занять (від «щодня» 18% до «раз на тиждень» 29%). Частка тих, хто відвідує спортивну секцію, ще менша, в межах 6-10%.

Оскільки відповідно до п. 13 Наказу Міносвіти [1] «до тестування допускаються учасники, які систематично займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі самотійно», то виникають запитання як до якості

зібраних у ході оцінювання даних, так і до кількості «здобувачів вищої освіти», яку було допущено до тестування (приблизно 50%) [1].

Проблема адекватності нормативів і методики проведення оцінювання фізичної підготовленості існує, і вона повинна вирішуватися науковцями.

Список використаних джерел:

1. Щорічне оцінювання рівня фізичної підготовленості населення України. / Міністерство молоді та спорту України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/468>.
2. Оцінка фізичної підготовленості студентів НТУУ «КПІ» ім. Ігоря Сікорського. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fv.fbmi.kpi.ua/page/ocinka-fizychnoyi-pidgotovlenosti-studentiv>.
3. Наказ Міністерства молоді та спорту України № 4665 від 15 грудня 2016 р. «Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0195-17>.
4. Functional Abilities Form / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wcb.mb.ca/sites/default/files/Sample%20Functional%20Ability%20Forms1.pdf>.
5. 26 Army Fitness Tests from Different Countries in The World / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wayofninja.com/army-fitness-tests-worldwide/#USA>.
6. Всеукраїнське дослідження «Цінності української молоді – 2015» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/24/Infografika_Doslidjennya.pdf.

Лукачина А.В.

старший викладач,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

ПРО ЩОРІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ

В 2015 році в Україні було прийнято постанову Кабінету Міністрів № 1045 «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» [1]. З 2017 року започатковано проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України, в тому числі студентської молоді.

Перш ніж проаналізувати стан справ з проведенням згаданого оцінювання в національному масштабі, слід відмітити, що оцінювання проводилося також і в Національному технічному університеті «КПІ» імені Ігоря Сікорського, де завжди приділяли велику увагу фізичному вихованню студентів. Традиції, започатковані в університеті ще у 1934 році, коли було створено підрозділ фізкультури, і зараз допомагають тримати питання фізичного виховання молоді на високому рівні.

Протягом перших двох років навчання студенти НТУУ «КПІ» зобов'язані відвідувати заняття з фізичного виховання. Тобто, найпершим чинником, який сприяє підтриманню рухової активності на належному рівні, є учбово-адміністративний: фізичне виховання – це залікова дисципліна, на яку передбачено 2 повноцінні пари щотижня (180 хвилин).

Другим чинником є організаційний – наявність загальноуніверситетської кафедри фізичного виховання, що проводить практичні заняття та лекційний курс з фізичного виховання зі студентами усіх факультетів НТУУ «КПІ» перших та других курсів загальною чисельністю понад 8 тис. осіб. Викладачі кафедри повністю забезпечують учбовий процес та дбають про його вдосконалення. Вони проводять моніторинг функціонального стану та здоров'я студентів і викладачів та організовують проведення занять з фізичного виховання. Крім того, є й кафедра спортивного вдосконалення, що відповідає за тренування студентів-спортсменів університету, для яких спорт – це важлива складова життя. Для всіх студентів викладачі проводять організацію змагань різного рівня, а також оцінювання рівня фізичної підготовленості.

Третій чинник – наявність в університеті сучасної спортивної бази, великого спортивного комплексу з двома басейнами, залами важкої атлетики, аеробіки, боротьби та боксу, площадок для спортивних ігор (в тому числі великого тенісу) та гімнастики. Загалом, кафедра опікується організацією занять з 13 видів спорту.

Навчальний план з дисципліни «Фізичне виховання» укладається із врахуванням рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, де означено приблизні норми фізичної активності, в тому числі і для вікової категорії, до якої належать студенти, а саме: «У дорослому віці від 18 до 64 років фізична активність включає в себе рухову активність *під час дозвілля* (наприклад, ходьба, танці, садівництво, пішохідні прогулянки, плавання), активність *із використанням транспорту* (наприклад, велосипедна прогулянка), професійна рухова активність (тобто, така, що пов'язана з роботою), а також рухова активність *під час виконання домашніх обов'язків, спортивних ігор або занять фізкультурою в контексті щоденної сімейної або громадської діяльності*. З метою поліпшення кардіореспіраторних функцій та стану м'язів, а також підтримання здоров'я кісток, зменшення ризику неінфекційних захворювань та депресії, ВООЗ рекомендує:

Дорослі у віці 18-64 років протягом тижня повинні мати наступні обсяги фізичної активності:

- принаймні 150 хвилин занять аеробними видами фізичної активності середньої інтенсивності або
 - щонайменше 75 хвилин активної аеробної фізичної активності або
 - еквівалентну комбінацію активності середньої та великої інтенсивності.
- Тривалість аеробної активності повинна складати принаймні 10 хвилин.

Щоб забезпечити додаткові переваги для здоров'я, дорослі повинні збільшувати аеробну фізичну активність помірної інтенсивності до 300 хвилин на тиждень або практикувати щотижневі 150-хвилинні інтенсивні аеробні

фізичні навантаження, або ж еквівалентну комбінацію навантажень середньої та високої активності» [2].

З огляду на згадані вище три чинники – адміністративний, організаційний та технічний (наявність спортивної бази), студенти НТУУ «КПІ» мають умови для занять фізичною культурою та спортом, і тому питання оцінювання фізичної підготовленості студентів є органічною частиною учбового процесу. Адже якщо докладаються зусилля до підтримання фізичної активності, то логічно перевіряти їх ефективність.

Тепер звернімося до даних загальнонаціонального оцінювання фізичної підготовленості населення, проведеного в 2017 році згідно із згаданими вище постановами Кабміну. За даними Міністерства молоді та спорту України «у тестуванні взяло участь 2,5 млн. осіб, що складає 6% від загальної чисельності населення країни (показник чисельності населення України за даними Держстату станом на 01.10.2017 з урахуванням осіб віком від 0 до 10 років та осіб з інвалідністю)» [3].

Міністерство молоді та спорту України оприлюднило дані, отримані при проведенні оцінювання фізичної підготовленості населення у 2017 році, в тому числі ті, що стосуються «здобувачів вищої освіти», тобто студентів [1]. Згідно цих даних, з 834807 студентів, що здобувають вищу освіту в університетах України, було допущено до тестування половину, 425280 осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Зведений звіт про результати проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України серед здобувачів вищої освіти (витяг)						
Кількість навчальних закладів, підприємств, установ, організацій, що звітували (одиниць)	Кількість осіб, які навчаються (працюють, проходять службу) у навчальних закладах, на підприємствах, в установах, організаціях, що звітували	Кількість осіб, які допущені до тестування	Кількість осіб, які отримали результати за рівнем фізичної підготовленості			
			високий	достатній	середній	низький
688	834807	425280	65467	131974	143085	84793

Міністерство молоді та спорту вважає цю частку низькою, і пояснює це «стрімким скороченням годин на навчальну дисципліну «Фізичне виховання» та визначення її як єдиної в Україні з усіх навчальних дисциплін у закладах вищої освіти позакредитної дисципліни, яка поступово стримує розвиток спортивної роботи зі студентською молоддю» [3].

Те, що кількість годин для фізвиховання студентів повинна відповідати певним нормам, не викликає сумнівів. Враховуючи гіподинамію, від якої страждає все більша частка населення взагалі, в тому числі і студенти, чим більше годин приділяється руховій активності, тим краще. Як уже згадувалося, в НТУУ «КПІ» два перших роки навчання, коли «Фізичне виховання» є заліковою дисципліною, студентам гарантовано щотижневий мінімум рухової активності на рівні 180 хвилин, що відповідає рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я [2]. Але пояснення аналітиками Міністерства молоді та спорту низького на їх думку відсотка допущених до тестування студентів як результату «скорочення годин на навчальну дисципліну «Фізичне виховання» є досить хитким. Фактор скорочення часу, відведеного на фізичне виховання ще можна було б пов'язувати з результатами тестування, припускаючи, що при меншій кількості годин для рухової активності, студенти будуть демонструвати слабші результати. Але кількість допущених до тестування студентів може залежати і від низки інших, більш вірогідних причин, якими можуть бути, наприклад, просте ігнорування студентами тестування, якщо вимога взяти в ньому участь не підкріплена адміністративно, погана організація тестування, незважаючи на те, що в Постанові вказано на обов'язковість оцінювання для школярів та студентів.

Крім того, в Постанові Кабміну, що визначає правила проведення оцінювання, зазначено, що «до тестування допускаються учасники, які систематично займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі самостійно»[1]. Це також могло вплинути на те, чому майже півмільйона (409527) студентів не були допущені до участі в оцінюванні фізичної підготовленості. Що ж до результатів даних рівня фізичної підготовленості, отриманих у ході загальнонаціонального тестування студентської молоді, то вони, скоріше, невтішні: лише 15% студентів, що взяли участь в оцінюванні, мають «високий» рівень фізичної підготовленості. Кількість тих, хто має «середній» і «низький» рівні разом складають 54% (34% і 20% відповідно), і 31% мають «достатній».

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України. / Постанова Кабінету Міністрів України № 1045 від 9 грудня 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248719427>.
2. Recommended levels of physical activity for adults aged 18 – 64 years. / World Health Organization. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_adults/en/.
3. Щорічне оцінювання рівня фізичної підготовленості населення України. / Міністерство молоді та спорту України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/468>.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Максюта М.Є.

доктор філософських наук, професор;

Солоділова В.О.

студентка,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

НАЦІОНАЛЬНЕ І СОЦІАЛЬНЕ: ЛЮДИНОСТВЕРДЖУВАЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНОЇ ЄДНОСТІ

Багатоспрямованість історичного процесу, національно-культурного буття демонструють вагомість творчо-самотворчого статусу людини як особистості, поглиблення завдань життєздійснення у формах культурного буття та інтегрування національного і соціального. Суспільство гуртується на засадах, зокрема, норм правової та політичної свідомості, коли, скажімо, суспільно-економічні процеси, правова діяльність, політичне життя здійснюються за відповідно розвиненими системами політичної та правової свідомості як визначальних чинників міжлюдських взаємин та відносин індивіда і суспільства, демонструючи водночас можливості суспільного об'єднання. Але політико-правові засади не є самодостатніми в процесах відтворення й зміцнення суспільної єдності поліваріантно у дійсності спрямованості суспільства, із притаманними йому формами національної культури, культурної творчості, історичних традицій і цінностей. Культурно-історичні здобутки та актуальна культурна творчість – притаманна кожній нації унікальність можливостей духовно-творчої самореалізації її членів у межах національно-культурного буття зі спільними культурно-духовними цінностями. Представники певної національної спільноти є членами культурної спільноти, життєздійснення їх розгортається в конкретних природних умовах, але які об'єднані своєю батьківщиною, рідним краєм як не тільки і не стільки спільним місцеперебуванням, а такими цінностями, що несуть у собі глибокий для кожного члена життєвий смисл, тому, отже, відзначених особливо дійовим об'єднавчим потенціалом, як, наприклад, спільною вірою. На останньому, зокрема, наголошував Н. Бердяєв, привертаючи увагу до поширеної за умов запанування наукової раціональності тенденції віддавати перевагу так званому «науковому світогляду» та «науковій вірі», які, у кінцевому рахунку, спрямовані проти людини. Багатоманіття життєпроявів людини, її життєвий шлях і доля демонструють їх позитивно стверджувальну спрямованість у формах національно-культурного буття як закоріненість у формах творчості. Споконвічне спільне проживання людських спільнот на своїй землі супроводжувалося загостренням та поглибленням міжлюдських взаємозв'язків,

формуванням відносин, видів діяльності та духовної сфери, зокрема, як єдності суспільних ідей, етнонаціональних цінностей, почуттів любові до своєї Вітчизни. Але це, у свою чергу, актуалізує роль творчо-самотворчої життєдіяльності особистості як визначальної в розвитку суспільної культури. До того ж протистояння, що з подальшим цивілізаційним розвитком також все більшою мірою актуалізується. Артикулювання на визначальності особистісності культури, як «внутрішнього і духовного ядра останньої», на наш погляд, демонструє не відмежування чинника особистісності культури від суспільності чи його абсолютизацію, а зростання його ролі в сучасних інтегрованих соціокультурних процесах, здійснення яких – покликання національної особистості. І тому кожен індивід та група, володіючи можливостями творчості культури та реалізуючи їх, поглиблюють також потенціал єдності форм культурного буття. І, разом з тим, якраз останнє максимально по-людськи сприйнятливо демонструє розмаїтим і таким близьким кожному світом значень артефактів культури «найбільш дорогоцінне благо людини у часовому відношенні – неперервність у часі, за межами людського існування, як у минулому, так і в майбутньому» [1, с. 106]. Національна ідентичність виокремлює індивіда як члена *своєї* нації. «Сьогодні національна ідентичність становить головну форму колективної ідентифікації. Хоч які почуття в індивідів, національна ідентичність стає домінантним критерієм культури та ідентичності, єдиним принципом урядування і центральним фокусом соціально-економічної активності» [2, с. 127]. Усвідомлення національної приналежності солідаризує суспільне буття індивідів. І, разом з тим, якраз некультурність демонструє рецидиви руйнації людської цілісності, як роз'єднання інтимно-людських культурних зманифестувань життя людини, коли людське витісняється нелюдським, за превалювання некультурного, але до того ж із усе виразнішими тенденціями вже до власного «синтезування» як брунькування антиподу культури. Якими б здобутками не пишалася цивілізація, все ж найвищим і найзначимішим була й залишиться людина, її життєздійснення у формах культурного буття. Найцивілізованіші здобутки повинні надихатися та оживати завдяки її інтелектуально-духовним зусиллям. Людина не на рівні глибокої й змістовної душевної праці як зманифестування своєї людської гідності завдяки, зокрема, і все активнішому використанню переваг цивілізації, що можуть і повинні оптимізувати її життєдіяльність, з причини нездатності цих переваг самих по собі, без вкладання в них людського, не може здобуватися на поглиблення необхідної культурності як спільного, прийнятного для усіх членів суспільства, а отже і їх згуртовує чого простору. Природно, що історичний поступ і цивілізації, і культури все більшою мірою, як видається, спрямовують свої «здобутки» на людину, але, вочевидь, сама людина при цьому об'єктивно постає найвразливішою у надскладній взаємодії культурно-цивілізаційних процесів. З одного боку, вона усе жорсткіше відчувається включеною в нерозривність цивілізаційного розвитку, вирішуючи усе складніші проблеми удосконалення дійсності, потребуючи нових знань та вдосконалюючи сферу раціонального мислення. А відтак – і систему освіти, що, зрештою, забезпечує

підтримання та ускладнення байдужої щодо людини цивілізованої дійсності. Однак, з іншого боку, аби не лише не втрачати можливості творчо-самотворчої активності, але їх і поглиблювати та вдосконалювати у світлі грандіозних завдань цивілізаційного розвитку, і, крім того, забезпечувати прийнятні умови свого існування в техніцизовному світі, гуманізуючи останній, людина покликана також постійно поглиблювати форми культурного буття, засвоюючи історичну культуру, як дійовий чинник сучасного розвитку, демонструючи нові можливості національної культури. Крім того, вкрай важливо враховувати, що невідомі у минулому сучасні досягнення не лише не гарантують від падіння, але якраз навпаки, є його прийнятним середовищем, провокуючи моральну деградованість внаслідок нівелювання під впливом позірної могутності здобутків машинної, техніко-технологічної цивілізації самої потреби у необхідності духовно-морального удосконалення та самоудосконалення, завдань особистісної самореалізації людської індивідуальності, але що забезпечує активна й змістовна душевна праця. Будь-якого іншого, інноваційно довершеного «провідника» підключення до цивілізаційних здобутків енергії культурної творчості, а разом з тим зміцнення останньої не може й бути, крім людини культурної. Упродовж історичного розвитку культури зманіфестовує як все нові можливості творчо-самотворчої активності індивідуальної особистості, так і поглиблення форм комунікації, нові практичні перспективи духовної єдності спільноти. національно-культурне буття є змістовно смисловим наповненням суспільних процесів та механізмів функціонування соціальних інституцій і відносин, коли, у певному смислі, об'єктивну виправданість останніх демонструє ступінь їх відкритості та людиностверджувальності, розвиток можливостей творчо-самотворчого життєздійснення національної особистості. Особистісність, як індивідуальна самореалізація людини, може й повинна сприйматися як розвиток культури, а форма буття останньої – в якості відповідної основи самоздійснення особистості. Людська індивідуальність у її інтимно-неповторній особистісності життєпроявів не є і бути не може абстракцією: особистісність людського буття є важливим цілезорієнтовуючим і синтезуючим чинником соціального і національного буття, постійно зміцнюючи смислотворні засади творчості культури. Унікально-неповторна особистісність індивідуальності є здійсненням культурного розвитку, своєрідності, потреб і завдань національної культури.

Як авангард національно-культурного буття, національна особистісність природно синтезує національні і соціальні тенденції і завдання, її творчо-самотворчою активністю зміцнюється єдність індивідуального та над індивідуального ідеальних засад суспільного буття. створюючи зразки культури, особистісність отримує можливість поширення і назовні, і у внутрішній світ свої переживання, цінності, інтереси, цілі, завдання, ідеали, прагнення та сподівання: культура віддзеркалює індивідуальну особистісність, і поєднує особистісність із її дійсністю творчо-самотворчого буття, і, об'єктивуючись, є також наскрізністю соціального буття, способом поєднання особистісного та суспільного, індивідуального та надіндивідуально-соціального. Таке поєднання означає неперервне просування культури, як

цілісності, назовні, виправдане появою нових форм і способів культурного буття, його упорядкованості та гармонізації. Корелятом цілісної національної особистості є національна культура як цілісність, як внутрішня єдність форм національного буття, коли вони зманіфестовують унікальність духу культури нації, а смислом розвитку, збагачення останньої є, вочевидь, утвердження нових можливостей особистісного життєздійснення.

Список використаних джерел:

1. Вейль С. Укоренение. Письмо клирику – К.: Дух і літера, 2000. – 250 с.
2. Сміт Ентоні Д. Культурні основи націй: Ієрархія, заповіт і республіка – К.: Темпора, 2009. – 312 с.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ
ТА ПРИРОДНИЧИХ НАУК**

**МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 18.04.2018. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,93. Тираж 100. Замовлення № 0418/11.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво «Молодий вчений»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.